

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tashkilotlari ma'muriy-boshqaruv va pedagog kadrlarini baholash jarayonlarida foydalaniladigan taxminiy savollar.

1. Ta'lim turlarini sanab bering.

Javob : Ta'limni tashkil etishning umumiy ta'lim, alohida (individual) ta'lim, tashkiliy ta'lim, sinfdagi dars ta'limi, kurs tizimi ta'limi, dual ta'lim va boshqa turlari mavjud. Mamlakatimizda ta'lim jarayonining uzluksizligi va unda uzviylikni to'liq ta'minlash maqsadida O'zbekiston Respublikasining amaldagi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuniga muvofiq ta'limning bir qator turlari qamrab olingan. Ta'lim turlari quyidagilardan iborat:

- maktabgacha ta'lim va tarbiya;
- umumiy o'rta va o'rta maxsus ta'lim;
- professional ta'lim;
- oliy ta'lim;
- oliy ta'limdan keyingi ta'lim;
- kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish;
- maktabdan tashqari ta'lim.

2. Umumiy o'rta ta'lim qanday bosqichlardan iborat?

Javob: Umumiy o'rta va o'rta maxsus ta'lim umumta'lim o'quv dasturlarini, zarur bilim, malaka hamda ko'nikmalarni o'zlashtirishga qaratilgan.

Umumiy o'rta ta'lim (I — XI sinflar) bosqichlari quyidagilardan iborat:

boshlang'ich ta'lim (I — IV sinflar);

tayanch o'rta ta'lim (V — IX sinflar);

o'rta ta'lim (X — XI sinflar).

Umumiy o'rta ta'lim tashkilotining birinchi sinfiga bolalar ular yetti yoshga to'ladigan yilda qabul qilinadi.

Boshlang'ich ta'lim ta'lim oluvchilarda umumiy o'rta ta'limni davom ettirish uchun zarur bo'lgan savodxonlik, bilim, malaka va ko'nikmalar asoslarini shakllantirishga qaratilgan.

Tayanch o'rta ta'lim o'quv dasturiga muvofiq ta'lim oluvchilarga bilim, malaka va ko'nikmalarining zaruriy hajmini beradi, ularda mustaqil fikrlash va tahlil qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

Tayanch o'rta ta'lim doirasida (VII sinfdan so'ng) ta'lim oluvchilarda kasblar bo'yicha birlamchi bilim va ko'nikmalarni shakllantirish uchun ularni professional tashxislash va kasb-hunarga yo'naltirish bo'yicha choralar amalga oshiriladi. O'rta ta'lim o'quv dasturiga muvofiq ta'lim oluvchilar tomonidan zarur bilim, malaka va ko'nikmalar o'zlashtirilishini, shuningdek ta'limning keyingi turi tanlanishini hamda yuqori malaka talab qilinmaydigan kasblar egallanishini ta'minlaydi.

3. Davlat umumiy o'rta tashkilotlari qaysi vakolatli organ tomonidan tashkil etiladi va tugatiladi?

Javob: Davlat umumiy o'rta ta'lim tashkilotlari Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tomonidan tashkil etiladi va tugatiladi.

4. Ta'lim tashkilotining ustavi kim tomonidan tasdiqlanadi va qaerda ro'yxatga olinadi

Javob: Umumiy o'rta ta'lim tashkilotining ustavi ta'lim tashkilotining muassislari tomonidan tasdiqlanadi va hududiy tegishli tuman (shahar) davlat xizmatlari markazi tomonidan ro'yxatga olinadi.

5. Umumta'lim muassasasida Pedagogik kengash faoliyati nimalardan iborat

Javob: O'quv jarayonlarini muvofiqlashtirish. O'quvchilar intizomi va natijalarini baholash. O'quv va tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish va tahlil qilish. umumta'lim muassasasi pedagogik jamoasining faoliyatini o'quvchilarning egallashi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarini ta'minlashga, o'quvchilarga ta'lim-tarbiya berish sifatini oshirishga yo'naltirish;

o'quv va darsdan tashqari mashg'ulotlar dasturlarini muhokama qilish va tasdiqlash; umumta'lim muassasasining vasiylik kengashi hamda pedagog xodimlarining yo'nalishlar bo'yicha axborotlari va hisobotlarini eshitish, umumta'lim muassasasining sanitariya-gigiyenik holati, yong'inga qarshi amalga oshiriladigan ishlar, mehnatni muhofaza qilish, o'quvchilarning sog'lig'i va hayotiga oid hamda boshqa masalalarni muhokama qilish va yakuniy xulosa berish;

yangi o'quv yili boshlanishiga qadar umumta'lim muassasasi huzuridagi maxsus komissiyaning Umumta'lim muassasasining o'rnak ko'rsatgan xodimlarini rag'batlantirishning direktor jamg'armasi hisobidan pedagog xodimlarning bazaviy lavozim maoshlariga ustamalar belgilash to'g'risidagi qarori yuzasidan axborotini eshitish; bosqichli nazorat va yakuniy davlat attestatsiyasini o'tkazish, o'quvchilarni sinfdan yuqori sinfga o'tkazish, yakuniy davlat attestatsiyasiga ruxsat berish, shu jumladan eksternlarni attestatsiyaga qo'yish,

6. Maktab direktori qanday tartibda lavozimga tayinlanadi?

Javob: Umumiy o'rta ta'lim muassasasi direktori lavozimiga nomzodlarni tayinlashni Direktorlar kengashi tavsiyasiga asosan Qoraqalpog'iston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, viloyatlar va Toshkent shahri maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmalari tomonidan ochiq tanlov asosida amalga oshiriladi

7. Maktab direktori o'rinbosarlarini lavozimga tayinlash va ishdan bo'shatish kimning vakolatida?

Javob: Maktab direktori vakolatida amalga oshiriladi.

8. Maktabgacha va maktab ta'limi tizimida qanday davlat xizmatlari joriy etilgan.

Javob: Elektron navbatga yozilish (maktabga qabul).

Pedagoglarning malakasini oshirish xizmatlari.

Bolalar ta'lim tashkilotlariga qabul qilish xizmatlari.

9. Maktabda o'qituvchilarning haftalik ish yuklamalari qaysi me'yoriy hujjat bo'yicha hamda necha soat etib belgilangan?

Javob: Ish yuklamalari O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi va boshqa tegishli normativ hujjatlar asosida belgilanadi. O'qituvchilarning asosiy yuklamasi haftasiga boshlang'ich sinflar uchun 36 soat yuqori sinflar uchun esa 40 soatni tashkil etadi.

10. Umumta'lim maktablarida Metod birlashma tuzish uchun kamida nechta o'qituvchi bo'lishi kerak? Metodbirlashmalar tuzish tartibi qanaqa?

Javob: Kamida 3 nafar o'qituvchi bo'lishi kerak.

Tartib: Umumta'lim maktabida boshlang'ich ta'lim hamda 5-11-sinflarda esa alohida fanlar yoki bir-biriga yaqin bo'lgan fanlar turkumi bo'yicha Metodbirlashmalar faoliyat ko'rsatadi

11. O'qituvchilarning ish tajribasini ommalashtirishning maqsadi nima?

Javob: Umumiy o'rta ta'lim tizimiga o'quv jarayonini samarali tashkil etish va o'quv jarayoniga ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan ilg'or tajribalar, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish hamda maktabgacha va maktab ta'limi tizimi xodimlari o'rtasida o'zaro tajriba almashish ishlarini yo'lga qo'yishdan iborat.

12. Umumta'lim maktablarining Tayanch o'quv rejasida umumta'lim fanlari qanaqa tartibda va yo'nalishda taqsimlanadi?

Javob: Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun tayanch o'quv rejasi davlat ta'lim standartining tarkibiy qismi bo'lib, ta'lim sohalarini me'yorlashga asos bo'ladigan davlat hujjatidir (jadval). Tayanch o'quv rejasi o'quv fani bo'yicha beriladigan ta'lim mazmunini o'quvchiga yetkazish uchun ajratilgan o'quv soatlarining eng kam hajmdagi miqdorini ifodalaydi. U har bir sinfdan muayyan o'quv fani bo'yicha davlat standartlariga muvofiq beriladigan ta'lim mazmunini aniqlashga asos bo'ladi. Fanlar: Majburiy fanlar (matematika, ona tili, tarix, fizika va boshqalar).

Tanlov fanlari (o'quvchilar qiziqishiga ko'ra).

Taqsimot: sinf darajasi va ta'lim yo'nalishiga qarab belgilanadi.

13. Umumta'lim maktablarida chet tili fanlaridan birini o'qitish uchun nimalarga e'tibor qaratish kerak?

Javob: Malakali o'qituvchilarning mavjudligi. Bosqichma-bosqich o'quv dasturini joriy etish. O'quvchilar uchun mos qo'llanmalar va o'quv materiallarini ta'minlash.

14. Umumiy o'rta ta'limning tayanch o'quv rejasida "Tabiiy fanlar" (science) qaysi sinflarda o'qitilishi belgilangan?

Javob: 2020 yildan boshlangan xozirgi kunda 6-sinflar. "Tabiiy fanlar" odatda 5–9-sinflarda bosqichma-bosqich o'qitiladi.

15. Umumiy o'rta ta'limning tayanch o'quv rejasi qanday hujjat hisoblanadi? Hujjatning maqomi, mazmuni va mohiyati?

Javob: Tayanch o'quv rejasi:

Normativ hujjat hisoblanadi.

Davlat ta'lim standartlariga muvofiq ishlab chiqiladi.

Mazmuni: o'quv jarayonida o'qitiladigan fanlar, ularning hajmi va taqsimotini belgilaydi.

16. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qituvchiga metodik yordam beruvchi qanday tizim bor yoki o'qituvchi o'zi ishlayotgan maktabida birinchi metodik yordamni kimdan oladi?

Javob: Tizim: Metod birlashmalari, Pedagogik kengashlar, Mentorlar guruhi, Metodik xizmat ko'rsatish bo'limi MMTBoshqarmasi, RTM .

Birinchi yordam: Metod birlashma rahbari yoki tayanch o'qituvchidan.

17. Kam komplektli umumta'lim muassasalarida (filiallarda) boshlang'ich sinf o'quvchilari qanday tartibda bitta sinfga birlashtirilishi mumkin.

Javob: Parallel sinflar birlashtiriladi.

O'quvchilar soni va yosh xususiyatlari inobatga olinadi o'quvchilar soni 8 nafargacha bo'lgan I–IV sinflar;

o'quvchilar soni 12 nafargacha bo'lgan uchta boshlang'ich sinf;

o'quvchilar soni 24 nafargacha bo'lgan ikkita boshlang'ich sinf (I va III, II va IV sinflar).

18. Ta'lim tashkilotlari attestatsiyasi deb nimaga aytiladi?

Javob: Ta'lim sifatini baholash va rivojlantirish uchun tashkilotlarning faoliyatini tekshirish jarayoni.

Davlat tomonidan tasdiqlangan standartlarga muvofiqligini aniqlash

19. Davlat akkreditatsiyasi deb qanday jarayonga aytiladi?

Javob: Ta'lim tashkilotining davlat standartlariga muvofiqligini rasmiy tasdiqlash jarayoni. Akkreditatsiya natijasida tashkilotga qonuniy faoliyat yuritish huquqi beriladi.

20. «Uzluksiz kasbiy ta'lim» maxsus elektron platformasi nima?

Javob: "Uzluksiz kasbiy ta'lim" bu o'qituvchilar va ta'lim xodimlari uchun maxsus elektron o'quv platformasi bo'lib, malakani oshirish va qayta tayyorlash imkonini beradi.

21. Uzluksiz kasbiy rivojlantirishda ta'lim olishning qanday shakllaridan foydalaniladi?

Javob: Uzluksiz kasbiy rivojlantirishda ta'lim olishning quyidagi shakllaridan foydalaniladi:

ishlab chiqarishdan ajralgan holda ta'lim olish;

ishlab chiqarishdan ajralmagan holda ta'lim olish;

masofaviy ta'lim;

dual ta'lim;

mustaqil ta'lim;

malaka oshirishning muqobil shakllari.

22. Uzluksiz kasbiy rivojlantirish kurslaridagi o'quv mashg'ulotlari qanday shakllarda olib boriladi.

Javob: Uzluksiz kasbiy rivojlantirishda ta'lim olishning quyidagi shakllaridan foydalaniladi:

ishlab chiqarishdan ajralgan holda ta'lim olish;
ishlab chiqarishdan ajralmagan holda ta'lim olish;
masofaviy ta'lim;
dual ta'lim;
mustaqil ta'lim;
malaka oshirishning muqobil shakllari.

23. Masofaviy ta'lim nima?

Javob: Masofaviy ta'lim o'quv rejalari va dasturlariga muvofiq ta'lim oluvchilar tomonidan zarur bilim, malaka va ko'nikmalarni axborot-kommunikatsiya texnologiyalari hamda internet jahon axborot tarmog'idan foydalangan holda masofadan turib olishni nazarda tutadi.

Masofadan o'qitish shakli bo'yicha malaka oshirishda dars mashg'ulotlari professor-o'qituvchining tinglovchilar bilan internet jahon axborot tarmog'i orqali interaktiv dasturiy tizimlardan foydalangan holda (real vaqt rejimida) jonli muloqot tarzida amalga oshiriladi.

Mashg'ulotlarning bir qismi tinglovchilar bilan kontakt-sessiyalar (auditoriyadagi yuzma-yuz muloqot) tarzida amalga oshirilishi mumkin.

Masofadan o'qitish shakli bo'yicha o'qitish jarayonida tinglovchilar faoliyati nazorati, ta'lim jarayonini muvofiqlashtirish va boshqarish ixtisoslashtirilgan ta'lim tashkiloti tomonidan amalga oshiriladi. Masofadan turib amalga oshiriladigan o'quv kursi dasturini to'liq o'zlashtirgan tinglovchilarga belgilangan hajmdagi kredit ballari beriladi.

24. Dual ta'lim nima?

Javob : Dual ta'lim o'quv kursining nazariy qismini tinglovchi tomonidan ixtisoslashtirilgan ta'lim tashkilotida, amaliy qismini esa ish joyida amalga oshirishni nazarda tutadi. Dual ta'lim shaklida amalga oshiriladigan o'quv kursi dasturini to'liq o'zlashtirgan tinglovchilarga belgilangan hajmdagi kredit ballari beriladi.

25. Mustaqil ta'lim nima?

Javob: Mustaqil ta'lim xodimlar tomonidan o'z lavozimi va mutaxassisligi bo'yicha yangi bilim, ko'nikma va malakalarni ta'lim oluvchi tomonidan tuzilgan uzluksiz kasbiy ta'lim trayektoriyasi asosida mustaqil o'zlashtirishni nazarda tutadi. Xodimning kasbiy ehtiyojlariga ko'ra mustaqil malaka oshirishi elektron platforma orqali amalga oshiriladi. Xodimning kasbiy layoqati va salohiyati davlat ta'lim talablari, malaka talablari va kasbiy standartlar asosida tayyorlangan nazorat materiallaridan foydalangan holda elektron platforma orqali diagnostika qilinadi. Diagnostika natijalariga ko'ra aniqlangan kasbiy ehtiyojlar asosida xodimning individual kasbiy rivojlanish trayektoriyasi tuziladi. Xodimning individual kasbiy rivojlanish trayektoriyasiga mos ravishda xodim tomonidan o'zlashtirilishi tavsiya etiladigan o'quv modullari majmuasi aniqlanadi va xodim mazkur majmuaga kiritilgan o'quv modullarini mustaqil o'zlashtiradi. Mustaqil ta'limda kursning davomiyligi akademik soatlarda belgilanadi, kursning amaldagi davomiyligi tinglovchining o'quv modullarini o'zlashtirishiga bog'liq bo'ladi. Elektron platforma har bir o'quv moduli ta'lim oluvchi tomonidan o'zlashtirilishini nazorat qiladi, baholaydi va o'zlashtirilgan modullar bo'yicha kredit ballarni jamlab boradi.

26. Xodimlar malakasini oshirishning muqobil (ta'lim dasturlarisiz malaka orttirish) qanday shakllardan iborat:

Javob: Xodimlar malakasini oshirishning muqobil (ta'lim dasturlarisiz malaka orttirish) shakllari quyidagilardan iborat: darslikka mualliflik qilish; doktorlik ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiyani himoya qilish; xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy anjuman (seminar, konferensiya, simpozium va boshqa)larda ma'ruza bilan ishtirok etish; ilmiy-tadqiqot natijalari asosida xalqaro indeksatsiyalangan bazalarda (Scopus, Web of Science) e'tirof etilgan jurnallarda maqola nashr etish. Ro'yxati Vazirlik tomonidan tasdiqlanadigan boshqa faoliyatlar. Uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimida muqobil malaka

oshirish shakllarining ro'yxati ularga beriladigan kredit ballari ko'rsatilgan holda Vazirlik tomonidan tasdiqlanadi. Muqobil malaka oshirish shakllarida shug'ullanish natijalari (kredit ballari) uzluksiz kasbiy ta'limning natijalarini umumlashtirishda hisobga olinadi.

27. Xodimlarni qayta tayyorlash nima?

Javob: Xodimlarni qayta tayyorlash yangi lavozimga tayinlash yoki mutaxassislikning malaka tasnifiga muvofiq keyinchalik professional faoliyatning yangi turini bajarish maqsadida yangi kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishga yo'naltiriladi.

28. Qayta tayyorlashning qanday asosiy turlari mavjud:

Javob: Qayta tayyorlashning asosiy turlari:

pedagogik qayta tayyorlash;

kasbiy qayta tayyorlash.

Pedagogik qayta tayyorlash — oliy ta'lim muassasalarining nopedagogik yo'nalishlarini bitirgan mutaxassislarning bazaviy kasbiy ma'lumotini ta'limning tegishli turi Davlat ta'lim standarti (Davlat ta'lim talablari) bilan belgilanadigan o'quv-tarbiya jarayonining talab etiladigan sifatini ta'minlaydigan darajada pedagogik faoliyatni yuritish uchun zarur va yetarli bo'lgan pedagogik tayyorgarlik talablariga muvofiqlashtirish maqsadida mutaxassislarni o'qitish.

Kasbiy qayta tayyorlash (ixtisoslashuv) — oliy pedagogik ma'lumotli mutaxassislar tomonidan ta'limning tegishli turi Davlat ta'lim standarti (Davlat ta'lim talablari) bilan belgilanadigan o'qitishning talab etiladigan sifatini ta'minlaydigan darajada o'quv fani yoki kurs bo'yicha pedagogik faoliyatni yuritish uchun zarur va yetarli hajmda yangi kasbiy bilimlar, malaka va ko'nikmalarni o'zlashtirish.

29. Yuridik shaxs tushunchasi va turlari?

Javob: Yuridik shaxs — fuqarolik [huquq](#) va majburiyatlarining sub'yektlari hisoblanuvchi [korxona](#), [muassasalari](#), tashkilotlar. [O'zbekiston Respublikasi](#) fuqarolik [qonunchiligiga](#) ko'ra, Yuridik shaxs o'z mulkida, xo'jalik yuritishida yoki operativ boshqaruvida alohida mol-mulkka ega bo'lgan hamda o'z majburiyatlari yuzasidan ushbu mol-mulk bilan javob beradigan, o'z nomidan mulkiy va shaxsiy nomulkiy huquqlarga ega bo'la oladigan va ularni amalga oshira oladigan, majburiyatlarni bajara oladigan, [sudda](#) da'vogar va javobgar bo'la oladigan tashkilotdir. Yuridik shaxslar mustaqil [balans](#) yoki [smetaga](#) ega bo'lishlari kerak

Ma'lumki O'zbekiston Respublikasi FK ning 39-moddasiga muvofiq, O'z mulkida, xo'jalik yuritishida yoki operativ boshqaruvida alohida mol-mulkka ega bo'lgan hamda o'z majburiyatlari yuzasidan ushbu mol-mulk bilan javob beradigan, o'z nomidan mulkiy yoki shaxsiy nomulkiy huquqlarga ega bo'la oladigan va ularni amalga oshira oladigan, majburiyatlarni bajara oladigan, sud da'vogar va javobgar bo'la oladigan tashkilot — **yuridik shaxs hisoblanadi.**

30. Jamoa shartnomasining tushunchasi va shakliga ta'rif bering?

Javob: Jamoa shartnomasi tashkilotda yoki yakka tartibdagi tadbirkorda yakka tartibdagi mehnatga oid munosabatlarni va ular bilan bevosita bog'liq bo'lgan ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi hamda xodimlar tomonidan o'z vakillari orqali va ish beruvchi tomonidan tuziladigan mehnat to'g'risidagi huquqiy hujjatdir. Jamoa shartnomasi umuman tashkilotda, uning alohida bo'linmalarida tuzilishi mumkin. Tashkilotning alohida bo'linmasida jamoaviy muzokaralar o'tkazish, ish beruvchi nomidan jamoa shartnomasini imzolash uchun ish beruvchi ushbu alohida bo'linma rahbariga yoki boshqa shaxsga ushbu Kodeksning [46-moddasiga](#) muvofiq zarur vakolatlar beradi. Tashkilotning alohida bo'linmasida jamoaviy muzokaralarni o'tkazish, jamoa shartnomasini imzolash chog'ida xodimlar manfaatlarini ifoda etish huquqi ushbu bo'linma xodimlarining vakillariga beriladi. Jamoa shartnomasi yozma shaklda tuziladi.

31. Ishga qabul qilishda dastlabki sinov nima va dastlabki sinov muddati kimlarga tatbiq etilmaydi?

Javob: Mehnat shartnomasi quyidagi maqsadda dastlabki sinov bilan tuzilishi mumkin:

xodimning topshirilayotgan ishga muvofiqligini tekshirish;

mehnat shartnomasida shart qilib ko'rsatilgan ishni davom ettirish maqsadga muvofiqligi haqida xodim tomonidan qaror qabul qilish.

Dastlabki sinovdan o'tish mehnat shartnomasida shartlashilgan bo'lishi kerak. Bunday shartlashuv mavjud bo'lmagan taqdirda, xodim dastlabki sinovsiz ishga qabul qilingan deb hisoblanadi.

Quyidagilar ishga qabul qilinganda dastlabki sinov belgilanmaydi:

homilador ayol, uch yoshga to'lmagan bolasi bor ayol yoki uch yoshga to'lmagan bolani yolg'iz o'zi tarbiyalayotgan ota (vasiy);

zaxiraga qo'yiladigan ish o'rinlariga ishga joylashtirish uchun yuborilgan aholining ijtimoiy ehtiyojmand toifalaridan bo'lgan shaxslar;

davlat grantlari asosida o'qigan va oliy ta'lim tashkilotini tamomlagan kundan e'tiboran uch oy ichida yo'llanma bo'yicha olingan mutaxassisligiga doir ishga kirayotgan oliy ta'lim tashkilotlarining bitiruvchilari;

tegishli ta'lim tashkilotini tamomlagan kundan e'tiboran bir yil ichida birinchi bor ishga kirayotganda olingan mutaxassisligi bo'yicha mustaqil ravishda ishga joylashayotgan umumiy o'rta, o'rta maxsus, professional va oliy ta'lim tashkilotlarining bitiruvchilari;

o'zi bilan olti oygacha muddatga mehnat shartnomasi tuzilayotgan xodimlar;

o'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslar;

ishga qaytadan qabul qilingan taqdirda ish beruvchi ilgari qaysi xodimlar bilan mehnat shartnomasini alohida asoslar bo'yicha bekor qilgan bo'lsa, o'sha shaxslar;

ishlab chiqarishda o'qitish shartnomasi bo'yicha ushbu ish beruvchida o'qishni o'tagan o'quvchilar;

jamoat kelishuvlarida, shuningdek jamoa shartnomasida va ish beruvchining ichki hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa xodimlar.

Dastlabki sinov faqat xodimni ishga qabul qilish chog'ida belgilanishi mumkin. Xodim boshqa ishga o'tkazilayotganda va boshqa ish beruvchiga xizmat safariga yuborilganda dastlabki sinov belgilanishiga yo'l qo'yilmaydi.

32. Mehnat shartnomasining taraflar ixtiyoriga bog'liq bo'lmagan holatlar bo'yicha bekor qilinishi.

Javob: Mehnat shartnomasini taraflarning xohish-irodasiga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra bekor qilish asoslari quyidagilardan iborat:

1) xodimning harbiy yoki muqobil xizmatga chaqirilganligi;

2) shu ishni ilgari bajarib kelgan xodimning avvalgi ishga tiklanganligi;

3) xodim sudning qaysi hukmi bilan avvalgi ishini davom ettirish imkoniyatini istisno etadigan jazoga hukm qilingan bo'lsa, o'sha sud hukmining qonuniy kuchga kirganligi, shuningdek sudning qaroriga binoan xodimning ixtisoslashtirilgan davolash-profilaktika muassasasiga yuborilganligi;

4) ishga qabul qilishga doir belgilangan qoidalarining buzilganligi, agar yo'l qo'yilgan qoidabuzarlikni bartaraf etish imkoni bo'lmasa va u ishni davom ettirishga to'sqinlik qilsa;

5) qonunchilikka muvofiq mehnatga oid munosabatlarni davom ettirishga monelik qiladigan holatlar yuzaga kelganligi (xodimning belgilangan tartibda berilgan tibbiy xulosaga muvofiq mehnat faoliyatiga to'liq qobiliyatsiz deb e'tirof etilganligi, shuningdek davlat sirlaridan foydalanish huquqi bekor qilinganligi, agar bajarilayotgan ish shunday foydalanish huquqini talab qilsa, muayyan ishni bajarishga doir ruxsatnomadan yoki litsenziyadan mahrum etilganligi va boshqalar);

6) tashkilotni tugatish yoki ish beruvchi bo'lgan yakka tartibdagi tadbirkor faoliyatini tugatish to'g'risidagi sud qarorining qonuniy kuchga kirganligi;

7) xodimni ishga tiklash haqidagi sud qarori bekor qilinganligi yoki O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi Davlat mehnat inspeksiyasining qarori bekor qilinganligi (qonunga xilof deb e'tirof etilganligi);

8) xodim vafot etganligi, shuningdek sud tomonidan xodimning bedarak yo'qolgan deb e'tirof etilganligi yoki vafot etgan deb e'lon qilinganligi;

9) O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi deputatining, shuningdek O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatida doimiy asosda ishlagan Senat a'zosining vakolatlari muddati tugaganligi yoki O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi va Senati tarqatib yuborilganligi munosabati bilan avvalgi lavozimiga (ishiga) qaytganligi;

10) qonunda nazarda tutilgan boshqa hollar.

Mehnat shartnomasi quyidagi hollarda bekor qilingan deb hisoblanadi:

jismoniy shaxs bo'lgan ish beruvchi vafot etganda, shuningdek jismoniy shaxs bo'lgan ish beruvchi sud tomonidan vafot etgan yoki bedarak yo'qolgan deb e'tirof etilganda;

xodim yoki jismoniy shaxs bo'lgan ish beruvchi sud tomonidan muomalaga layoqatsiz yoki muomala layoqati cheklangan deb e'tirof etilganda, agar bu jismoniy shaxsning ish beruvchining vazifalarini bajarish, xodimning esa avvalgi ishini davom ettirish imkoniyatini istisno etadigan bo'lsa.

Ish beruvchi ushbu moddaning birinchi qismining [6-bandida](#) nazarda tutilgan asos bo'yicha xodimni mehnat shartnomasi bekor qilinganligi to'g'risida kamida ikki oy oldin yozma ravishda (imzo qo'ydirib) ogohlantirishi yoki xodimga ogohlantirish muddatining davomiyligiga mos keladigan pul kompensatsiyasini to'lashi shart.

Agar xodimning yozma roziligi bilan uni ish beruvchida mavjud bo'lgan boshqa ishga o'tkazish mumkin bo'lmasa, mehnat shartnomasini ushbu modda birinchi qismining [2](#) va [9-bandlarida](#) nazarda tutilgan asoslar bo'yicha bekor qilishga yo'l qo'yiladi.

Agar ish beruvchi tomonidan xodimning yozma roziligi bilan uni ish beruvchida mavjud bo'lgan boshqa ishga o'tkazish bo'yicha choralar ko'rilgan, lekin xodim bunday o'tkazishni rad etgan bo'lsa, ishga qabul qilishning belgilangan qoidalari xodimning aybisiz buzilgan hollarda mehnat shartnomasini ushbu modda birinchi qismining [4-bandida](#) nazarda tutilgan asoslar bo'yicha bekor qilishga yo'l qo'yiladi.

Agar ish beruvchi tomonidan xodimning yozma roziligi bilan uni ish beruvchida mavjud bo'lgan boshqa ishga o'tkazish bo'yicha choralar ko'rilgan, lekin xodim bunday o'tkazishni rad etgan bo'lsa, mehnatga oid munosabatlarni davom ettirishga to'sqinlik qiluvchi holatlar xodimning aybisiz yuzaga kelgan hollarda (bundan xodimni tibbiy xulosaga muvofiq mehnat faoliyatiga to'liq layoqatsiz deb e'tirof etish mustasno) mehnat shartnomasini ushbu modda birinchi qismining [5-bandida](#) nazarda tutilgan asoslar bo'yicha bekor qilishga yo'l qo'yiladi.

Xodimni ushbu moddaning [to'rtinchi](#), [beshinchi](#) va [oltinchi qismlarida](#) nazarda tutilgan boshqa ishga o'tkazish ushbu Kodeksning [144-moddasiga](#) muvofiq amalga oshiriladi.

33. O'zbekiston Respublikasining "Davlat fuqarolik xizmati to'g'risida"gi Qonunida davlat fuqarolik xizmatchisiga nisbatan qanday intizomiy jazo choralari qo'llaniladi?

Javob:

34. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 26 maydagi PF-79-son Farmoni bilan Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi faoliyatining qanday ustuvor yo'nalishlari belgilandi?

Javob: Quyidagilar Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi faoliyatining ustuvor yo'nalishlari hisoblanadi:

a) maktabgacha, umumiy o'rta va maktabdan tashqari ta'lim sohasida yagona davlat siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish, o'quv va tarbiya jarayonlarining o'zaro mustahkam aloqasi va uzluksizligini ta'minlash;

b) o'quv va tarbiya jarayoniga xalqaro talablar asosida ishlab chiqilgan o'quv reja, dastur va o'quv-metodik majmualar va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy qilish;

v) o'quvchilar va tarbiyalanuvchilarni umuminsoniy qadriyatlar, yuksak ma'naviyat, vatanparvarlik va insonparvarlik ruhida tarbiyalash, ularning qalbi va ongiga mustaqillik g'oyalari yanada chuqur singdirish hamda yot g'oyalarga qarshi immunitetini shakllantirish;

g) iqtidorli yoshlarni aniqlash, saralab olish va ularning har tomonlama rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish, o'quvchilarning umumta'lim fanlari bo'yicha xalqaro olimpiadalar, tanlovlar va musobaqalarda munosib ishtirokini ta'minlash;

d) pedagog kadrlarning kasbiy bilim va ko'nikmalarini oshirish va baholash, maqomi hamda obro'sini mustahkamlash, ularning moddiy va ma'naviy rag'batlantirilishi, shuningdek, ijtimoiy muhofaza qilinishini tashkil etish;

e) maktabgacha, umumiy o'rta va maktabdan tashqari ta'lim sohasida nodavlat ta'lim xizmatlari sektorini yanada qo'llab-quvvatlash, uning har tomonlama rivojlanishi uchun qulay shartsharoitlar yaratish;

j) maktabgacha, umumiy o'rta va maktabdan tashqari ta'lim jarayonlarini raqamlashtirish va mazkur sohalaridagi davlat xizmatlarini kengaytirish;

z) maktabgacha, umumiy o'rta va maktabdan tashqari ta'lim (shu jumladan, chet tillarini o'rgatish) sohasida litsenziyalash, ruxsat berish va xabardor qilish tartib-taomillarini amalga oshirish, mazkur yo'nalishda faoliyat yuritayotgan ta'lim tashkilotlar tomonidan sifatli ta'lim berilishini ta'minlash.

35. Intizomiy jazoning amal qilish muddati qancha ?

Javob: Agar intizomiy jazo berilgan kundan boshlab 1 yil ichida xodimga yangi intizomiy jazo qo'llanilmasa, u intizomiy jazoga tortilmagan deb hisoblanadi. Bunda intizomiy jazo ish beruvchining buyrug'i chiqmasidan avtomatik tarzda tugallanadi. Ish beruvchi intizomiy jazoni o'z tashabbusiga ko'ra, xodimning bevosita rahbarining, kasaba uyushmasi qo'mitasining iltimosnomasiga, shuningdek xodimning iltimosiga ko'ra, 1 yil o'tguniga qadar muddatidan oldin olib tashlash huquqiga ega. Intizomiy jazoni muddatidan oldin olib tashlash ish beruvchining buyrug'i bilan rasmiylashtiriladi.

36. Mehnat shartnomasi xodimning malakasi yetarli bo'lmaganligi yoki sog'lig'i holatiga ko'ra bajarayotgan ishiga noliyiq bo'lib qolishi munosabati bilan bekor qilinishi yuzasidan ish beruvchi xodimni qancha vaqt oldin ogohlantirishi kerak

Javob: Xodimning malakasi yetarli bo'lmaganligi sababli egallab turgan lavozimiga yoki bajarayotgan ishiga muvofiq bo'lmasa mehnat shartnomasi O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksining 161-moddasi 2-qismi 3-bandiga asosan bekor qilinishi ko'zda tutilgan. Unga ko'ra, xodimning malakasi yetarli bo'lmaganligi sababli egallab turgan lavozimiga yoki bajarayotgan ishiga muvofiq emasligi asosi mavjud bo'lganda mehnat shartnomasi ish beruvchining tashabbusi bilan bekor qilinadi.

Mazkur holatda xodim Mehnat kodeksi 165-moddasi 1-qismi 2-bandiga asosan mehnat shartnomasi xodimning malakasi yetarli bo'lmaganligi tufayli bajarayotgan ishiga muvofiq emasligi munosabati bilan bekor qilinayotganligi haqida kamida ikki hafta oldin ogohlantirilishi lozim.

Ushbu muddat davomida Mehnat kodeksi 144-moddasiga asosan Xodim malakasi yetarli bo'lmaganligi sababli bajarayotgan ishiga (egallab turgan lavozimiga) muvofiq bo'lmagan taqdirda, ish beruvchi xodimga xodimning mutaxassisligiga mos keladigan, birmuncha kam malaka talab etiladigan ishni, bunday ish mavjud bo'lmaganda esa ish beruvchida mavjud bo'lgan boshqa ishni taklif etishi shart.

Ish beruvchi bu ikki haftalik ogohlantirish muddatni ogohlantirish muddatining davomiyligiga muvofiq keladigan pulli kompensatsiya bilan almashtirishga haqlidir. Shuningdek, xodimga boshqa ish qidirish uchun haftada kamida bir kun shu vaqt uchun ish haqi saqlangan holda ishga chiqmaslik huquqi beriladi.

Xodimni ogohlantirish muddatiga xodimning vaqtincha mehnatga qobiliyatsizlik davrlari, shuningdek uning davlat yoki jamoat majburiyatlarini bajargan vaqti kiritilmaydi. Ish beruvchining tashabbusiga ko'ra mehnat shartnomasi bekor qilinganda

Xodimga Mehnat kodeksi 173-moddasi uchinchi qismiga asosan ishdan bo'sh nafaqasi to'lab beriladi. Bundan tashqari Mehnat kodeksi 100-moddasiga asosan Mehnat shartnomasi xodimning bajarayotgan ishiga malakasi yetarli emasligi oqibatida noliyiq ekanligi bekor qilingan taqdirda, ish qidirish davrida o'rtacha oylik ish haqining ishdan bo'shatish nafaqasi hisobga olingan holda, biroq ko'pi bilan ikki oyga saqlanib qolishi xodimlar uchun kafolatlanadi.

Agar xodim mehnat shartnomasi bekor qilinganidan keyin o'ttiz kalendar kun ichida mahalliy mehnat organida ish qidirayotgan shaxslar sifatida ro'yxatdan o'tgan bo'lsa, ular mahalliy mehnat organi tomonidan berilgan ma'lumotnoma bo'yicha uchinchi oy uchun ham avvalgi ish joyidan o'rtacha oylik ish haqini olish huquqiga ega bo'ladi.

37. Jamoa shartnomasi qanday hujjat

Javob: Jamoa shartnomasi — korxonada ish beruvchi bilan xodimlar o'rtasidagi mehnat, ijtimoiy-iqtisodiy va kasbga oid munosabatlarni tartibga soladigan me'yoriy hujjat.

38. Ta'lim menejmentining asosiy maqsadi nimadan iborat?

Javob: Menejment — inglizcha so'z bo'lib, ingliz tilining Oksford lug'atida berilgan tavsifga binoan u:

-Boshqaruv hokimiyati va san'ati;

-Resurslarni boshqarish bo'yicha alohida mohirlik va ma'muriy ko'nikmalar, degan ma'nolarni anglatadi. Boshqacha aytganda, menejment — bu boshqaruv, ya'ni resurslarni, odamlarni boshqarish, samarali faoliyat olib borish va foyda olishni bilish, foyda miqdorini ko'paytirish jarayonidir. Shu nuqtai nazardan boshqaruv — bu o'ziga xos yuksak san'at va mahoratni talab qiluvchi tanlov, shu tanlov asosida qaror qabul qilish va uning bajarilishini nazorat qilishdir.

39. Ichki tartib qoidalari deganda nima tushuniladi?

Javob: -umumiy o'rta ta'lim muassasasida xodimlar va o'quvchilar tomonidan ta'limga oid normativ-huquqiy hujjatlarda va muassasa Ustavida belgilab qo'yilgan ta'lim jarayonida rioya etilishi shart bo'lgan tartib va qoidalar.

40. Odob-axloq qoidalari deganda nima tushuniladi?

Javob: Odob-axloq qoidalari - umumiy o'rta ta'lim muassasasida milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida xodimlar, o'quvchilar va ota-onalar uchun belgilangan xulq-atvor me'yorlari.

41. O'zbekiston Respublikasining "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonun maqsadi nimalardan iborat? Korrupsiya o'zi nima?

Javob: 2017 yil 3 yanvar kuni "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni qabul qilinib, korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy mexanizmi yaratildi. Uning asosiy maqsadi korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi munosabatlarni tartibga solishdan iboratdir. O'zbekiston Respublikasining "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonuni 3-moddasida asosiy tushunchalar berilgan bo'lib, unda korrupsiyaga oid huquqbuzarlik va manfaatlar to'qnashuviga doir tushunchalarga ta'rif berilgan, ya'ni korrupsiya — shaxsning o'z mansab yoki xizmat mavqeidan shaxsiy manfaatlarini, yoxud o'zga shaxslarning manfaatlarini ko'zlab moddiy yoki nomoddiy naf olish maqsadida qonunga xilof ravishda foydalanishi, xuddi shuningdek bunday nafni qonunga xilof ravishda taqdim etishidir.

Har qanday murakkab ijtimoiy hodisa singari, korrupsiya tushunchasining ham umume'tirof etilgan yagona ta'rifi mavjud emas. Uning eng ko'p tan olingan ta'rifi quyidagicha: (lot. corruptio — aynish, poraga sotilish) — mansabdor shaxsning o'z mansabi bo'yicha berilgan xuquqlarni shaxsiy boyish maqsadlarida bevosita suiiste'mol qilishidan iborat amaliyot. Mansabdor shaxslarni sotib olish, ularning poraga sotilishi ham korrupsiya deyiladi.

42. Korrupsiyaning kelib chiqish sabablari?

Javob: Mutaxassislar, muassasalar va xalqaro tashkilotlar korrupsiyaga qarshi kurashning samarali usullarini topish maqsadida korrupsiya manbasini aniqlash va o'rganish

uchun yuzlab, minglab tadqiqotlar olib bordi. Turli indeksni hisobga olgan holda noyob reyting va jadvallar yaratildi. Turli formulalarni ishlab chiqqanlariga qaramasdan, bu kasallikka qarshi bo'lgan barcha xalqlar uchun mos keladigan umumiy echim topilmadi.

Tadqiqotchilar korrupsiya rivojlanishining to'rtta asosiy sababini aniqlashdi.

Huquqiy sabablari. Korrupsiyaning rivojlanishi qonunlar sifatiga bog'liqdir. Ba'zi qonunlar ishlamaydi va ayrim uddaburonlar bundan ustalik bilan foydalanadilar.

Institutsional sabablar. Birinchi o'rinda davlat tomonidan tartibga solish tizimining kamchiliklari turadi. Shuningdek, demokratik institutlarning o'jizligi, hukumat faoliyatining yaqinligi yoki bu tadbirlarning fuqarolik nazoratidan uzoqligi kiradi.

Ijtimoiy sabablar yoki ijtimoiy muhit. Bu omillarga aholining huquqiy bilim darajasi, madaniyat darajasi, ma'naviyati, jamiyat faoliyatining barcha javbhalarida sustligi kiradi.

43. Manfaatlar to'qnashuvi nima? Manfaatlar to'qnashuvining ko'rinishlari?

Javob: Manfaatlar to'qnashuvi davlat fuqarolik xizmatchisining shaxsiy (bevosita yoki bilvosita) manfaatdorligi uning o'z xizmat vakolatlarini lozim darajada bajarishiga ta'sir ko'rsatadigan yoxud ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan hamda fuqarolarning, jamiyatning yoki davlat organining shaxsiy manfaatdorligi va huquqlari, qonuniy manfaatlari o'rtasida qarama-qarshilik yuzaga keladigan yoki yuzaga kelishi mumkin bo'lgan vaziyatdir.

Manfaatlar to'qnashuvi yuzaga kelgan taqdirda, davlat fuqarolik xizmatchisi o'zining rahbariga yoki yuqori turuvchi davlat organiga darhol yozma shaklda xabar qilishi kerak.

Manfaatlar to'qnashuvi mavjudligi to'g'risida ma'lumotlar olgan davlat organining rahbari yoki yuqori turuvchi davlat organi ushbu to'qnashuvni bartaraf etish yuzasidan o'z vaqtida choralar ko'rishi shart.

Manfaatlar to'qnashuvini oldini olish va hal etish tartibi qonun bilan belgilanadi.

44. Uzluksiz ma'naviy tarbiya Konsepsiyasi qanday bosqichlardan iborat ?

Javob: quyidagi bosqichlarni qamrab oladi:

birinchi bosqich — oilalarda (ikki davr asosida: birinchi davr — homila davri, ikkinchi davr — bola tug'ilganidan 3 yoshgacha bo'lgan davr); ikkinchi bosqich — maktabgacha ta'lim 3 — 6 (7) yoshgacha bo'lgan davr; uchinchi bosqich — umumiy o'rta ta'lim tizimida (ikki davr asosida: birinchi davr — 7 (6) — 10 yosh boshlang'ich sinf, ikkinchi davr — 11 — 17 yosh o'rta va yuqori sinflar);

to'rtinchi bosqich — ishlab chiqarishda faoliyat ko'rsatayotgan va band bo'lmagan yoshlar, shuningdek, o'rta maxsus kasb-hunar va oliy ta'lim muassasalari tizimida (ikki davr asosida: birinchi davr — o'rta maxsus kasb-hunar va oliy ta'lim bilan qamrab olinmagan, shuningdek, ishlab chiqarishda faoliyat ko'rsatayotgan va band bo'lmagan yoshlar 17 - 30 yosh, ikkinchi davr — o'rta maxsus kasb-hunar, oliy ta'lim muassasalarining o'quvchi-talabalari 15 -22 (24) yosh).

45. Normativ-huquqiy hujjat turlari ?

Javob: Normativ-huquqiy hujjat qonunchilikka muvofiq qabul qilingan, umummajburiy davlat ko'rsatmalari sifatida huquqiy normalarni belgilashga, o'zgartirishga yoki bekor qilishga qaratilgan rasmiy hujjatdir.

O'zbekiston Respublikasining [Konstitutsiyasi](#);

O'zbekiston Respublikasining qonunlari;

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining qarorlari;

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari va qarorlari;

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari;

Vazirliklar va idoralarning buyruqlari hamda qarorlari;

Mahalliy davlat hokimiyati organlarining qarorlari.

46. 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston Taraqqiyot strategiyasi nechta yo'nalishdan iborat ?

Javob: eng jamoatchilik muhokamasi natijasida “Harakatlar strategiyasidan — Taraqqiyot strategiyasi sari” tamoyiliga asosan ishlab chiqilgan quyidagi yettita ustuvor yo'nalishdan iborat 2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi (keyingi o'rinlarda — Taraqqiyot strategiyasi) va uni “Inson qadrini ulug'lash va faol mahalla yili”da amalga oshirishga oid davlat dasturi (keyingi o'rinlarda — Davlat dasturi) [1](#) va [2-ilovalarga](#) muvofiq tasdiqlansin:

inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish;

mamlakatimizda adolat va qonun ustuvorligi tamoyillarini taraqqiyotning eng asosiy va zarur shartiga aylantirish;

milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash;

adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirish;

ma'naviy taraqqiyotni ta'minlash va sohani yangi bosqichga olib chiqish;

milliy manfaatlardan kelib chiqqan holda umumbashariy muammolarga yondashish;

mamlakatimiz xavfsizligi va mudofaa salohiyatini kuchaytirish, ochiq, pragmatik va faol tashqi siyosat olib borish.

47. Multimedia texnologiyalari deganda nimalarni tushunasiz?

Javob:Multimedia texnologiyalari — bu turli xil ma'lumotlarni (matn, audio, video, grafik, animatsiya) birlashtirib, interaktiv va ko'p qirrali taqdimotlar yaratishga imkon beruvchi texnologiyalar to'plamidir. Ushbu texnologiyalar o'quv jarayonida, marketingda, san'at va ko'ngilochar sohalarda keng qo'llaniladi.

Multimedia texnologiyalarining asosiy komponentlari:

1. **Matn:**

o'Ma'lumotlarni yozma shaklda ifodalash. Matn o'quvchilarga kontentni tushunishga yordam beradi.

2. **Audio:**

o'Ovozni (musica, ovozli sharhlar) o'z ichiga oladi. Audio ma'lumotlar taqdimotlarni yanada qiziqarli va esda qolarli qiladi.

3. **Video:**

o'Harakatli tasvirlar va videolar. Ushbu komponentlar ma'lumotlarni ko'rsatishda va tushuntirishda samarali vosita hisoblanadi.

4. **Grafika:**

o'Rasmlar, diagrammalar, grafiklar va boshqa vizual elementlar. Grafika ma'lumotlarni ko'rinadigan va tushunarli shaklda taqdim etadi.

5. **Animatsiya:**

o'Harakatli grafikalar yoki 3D modellar. Animatsiyalar ma'lumotlarni dinamik tarzda taqdim etish va tushuntirishga yordam beradi.

6. **Interaktivlik:**

o'Foydalanuvchilar bilan o'zaro aloqada bo'lish imkoniyatini ta'minlaydi. Bu foydalanuvchilarga o'z tajribalarini yaratish va ko'rsatmalarga javob berish imkonini beradi.

Multimedia texnologiyalarining afzalliklari:

• **O'rganishni rag'batlantirish:** O'quv jarayonini qiziqarli va interaktiv qilish orqali o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.

• **Tushunishni yaxshilash:** Turli xil media formatlar yordamida ma'lumotlarni yanada samarali tushuntirish imkonini beradi.

• **Kengaytirilgan imkoniyatlar:** Ta'lim, marketing, san'at va boshqa sohalarda yangi yondashuvlar va metodlarni joriy etishga yordam beradi.

• **Foydalanuvchi tajribasi:** Interaktiv elementlar foydalanuvchilarni jalb qiladi va ularning o'zaro aloqalarini kuchaytiradi.

Xulosa:

Multimedia texnologiyalari ma'lumotlarni taqdim etish va o'rganish jarayonini yanada samarali va qiziqarli qilishda muhim ahamiyatga ega. Ular turli sohalarda innovatsion yondashuvlarni amalga oshirishga imkon yaratadi.

48. kitob.uz axborot-tizimi haqida nimalarni bilasiz?

Javob: Kitob.uz axborot tizimi- O'quvchilar o'rtasida kitobxonlikni yanada kengaytirish bo'yicha elektron portal. Kitob.uz axborot tizimiga 3 608 dan ortiq adabiyotlarning elektron va audio shakllari yuklandi. Shuningdek, portalning Android va iOS operatsion tizimlari uchun mobil ilovalari ishga tushirildi hamda 20 mingga yaqin foydalanuvchilar tomonidan yuklab olindi. O'zbekiston yoshlarining eng sevimli sayti.

49. uzedu.uz veb-sayt haqida nimalarni bilasiz?

Javob: uzedu.uz veb -sayt-O'zbekiston respublikasi maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tomonidan tashkil qilingan sayt bo'lib,o'qituvchilarga, o'quvchilarga,maktablarga, ota-onalarga xizmat ko'rsatadi.

50. erp.maktab.uz axborot-tizimi haqida nimalarni bilasiz?

Javob: .erp.maktab.uz axborot tizimi- Xalq ta'limi tizimini boshqarishning dasturiy majmuasi (ERP) ishlab chiqildi va amaliyotga bosqichma-bosqich joriy etilmoqda.

Xalq ta'limi vazirligi EduERP tizimini ishlab chiqardi, bu har bir maktab ma'lumotlarini bitta tizimda saqlash va boshqarishni avtomatlashtirish hamda umumiy ma'lumotlarni Kundalik kabi quyi tizimlarga birlashtirishga yordam beradi.

ERP-ning asosiy vazifasi, ma'lumotlarni markazlashtirilgan yig'ishdir. ERP yordamida barcha muhim ma'lumotlar yagona xavfsiz ma'lumotlar omborida birlashtirilgan.

Agar kerak bo'lsa, tizim foydalanuvchisi bir necha daqiqada aniq, to'liq va dolzarb ma'lumotlarni olishi mumkin. Tizim inson xatosidan kelib chiqadigan xatolar ehtimolini minimallashtiradi va real vaqt rejimida ma'lumot to'plash imkoniyatiga ega. Ya'ni, ERP Davlat hujjat aylanishi miqyosida odamlar, jarayonlar va texnologiyalarning samarali integratsiyasini ta'minlaydi, shu jumladan maktab ma'lumotlarini, sinflar ro'yxatini, o'quvchilar va o'qituvchilarni Kundalik tizimiga integratsiyalashga yordam beradi.

Endi Kundalik tizimida maktabni ro'yxatdan o'tkazishda <https://erp.maktab.uz/> saytidan tashkilot ma'lumotlarini avtomatik ravishda yuklab olishingiz mumkin.

EduERP ma'lumotlar bazasidan Kundalik tizimiga quyidagi ma'lumotlar yuklanadi:

- TM tafsilotlari;
- sinflar;
- o'quvchilar ma'lumotlari bilan ro'yxat;
- o'qituvchilar ma'lumotlari bilan ro'yxat;
- fanlar ro'yxati.

51. my.gov.uz tizimi haqida nimalarni bilasiz?

Javob: my.gov.uz tizimi- Mamlakatimizda so'nggi yillarda davlat boshqaruvini demoklashtirish va fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish borasida bir qator ishlar amalga oshirilgan bo'lib, ular qatorida "Elektron hukumat" tizimini yaratishga alohida e'tibor berildi. Xususan, aholining interaktiv davlat xizmatlaridan foydalanish imkoniyatini yaratish uchun 2013-yil 1-iyulda Yagona davlat interaktiv xizmatlari portali (www.my.gov.uz) ishga tushirildi, 2015-yil 17-martdan esa O'zbekiston Respublikasi ochiq ma'lumotlar portali (data.gov.uz) foydalanishga topshirildi. Mazkur ishlarning mantiqiy davomi sifatida Qonun hujjatlari ta'sirini baholash tizimini alohida portal ko'rinishida ishga tushirish edi, mazkur tizim 2015-yil 1-yanvardan ishga tushgan bo'lib dastlab Yagona davlat interaktiv xizmatlari portalining alohida bo'limida aholi e'tiboriga havola etildi.

O'zbekiston Respublikasi normativ huquqiy hujjatlarning muhokamasi portali O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 328-son qaroriga asosan ishlab chiqilgan bo'lib, Qonun hujjatlari ta'sirini baholash tizimining birinchi talqinidir. Portalning maqsadi:

- muammoni, uni tartibga solishning maqsadi va mavjud echimini tahlil qilish orqali normativ-huquqiy hujjatni qabul qilishda vujudga kelishi mumkin bo'lgan (vujudga kelgan) ijobiy va salbiy oqibatlarni aniqlash;

- ishlab chiqilayotgan normativ-huquqiy hujjat loyihasida va qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatda davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari tizimida korrupsiya, boshqa huquqbuzarliklar sodir etilishi uchun sharoit yaratadigan, tadbirkorlik subyektlari uchun ortiqcha ma'muriy hamda boshqa cheklovlarni joriy etadigan yoki joriy etishga sharoit yaratadigan qoidalarni aniqlash;

- tadbirkorlik subyektlarida asossiz xarajatlar paydo bo'lishiga olib keluvchi qoidalarni aniqlash.

52. pm.gov.uz axborot tizimi haqida nimalarni bilasiz?

Javob: **pm.gov.uz axborot tizimi**-O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning virtual qabulxonasi fuqarolarning O'zbekiston Respublikasi Prezidentiga murojaat qilishga mo'ljallangan platforma.

53. Axborot xavfsizligi siyosati nima?

Javob: **Axborot xavfsizligi** ([inglizcha](#): *Information Security*, shuningdek, [inglizcha](#): *InfoSec*) — axborotni ruxsatsiz kirish, foydalanish, oshkor qilish, buzish, o'zgartirish, tadqiq qilish, yozib olish yoki yo'q qilishning oldini olish amaliyotidir. Ushbu universal kontsepsiya ma'lumotlar qanday shaklda bo'lishidan qat'iy nazar (masalan, elektron yoki, jismoniy) amal qiladi. Axborot xavfsizligini ta'minlashning asosiy maqsadi ma'lumotlarning konfidentsialligi, yaxlitligi va mavjudligini muvozanatli, qo'llashning maqsadga muvofiqligini hisobga olgan holda va tashkilot faoliyatiga hech qanday zarar yetkazmasdan himoya qilishdir¹. Bunga, birinchi navbatda, asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar, tahdid manbalari, zaifliklar, potensial ta'sirlar va mavjud xavflarni boshqarish imkoniyatlarini aniqlaydigan ko'p bosqichli xavflarni boshqarish jarayoni orqali erishiladi. Bu jarayon xavflarni boshqarish rejasining samaradorligini baholash bilan birga olib boriladi.

Ushbu faoliyatni standartlashtirish maqsadida ilmiy va kasbiy hamjamiyatlar texnik axborot xavfsizligi choralari, yuridik javobgarlik, shuningdek, foydalanuvchi va ma'murlarni tayyorlash standartlari sohasida asosiy metodologiya, siyosat va tarmoq standartlarini ishlab chiqishga qaratilgan doimiy hamkorlik asosida ish olib boradi. Ushbu standartlashtirishga asosan [ma'lumotlarga](#) kirish, qayta ishlash, saqlash va uzatishni tartibga soluvchi keng ko'lamli qonunlar va qoidalar ta'sir ko'rsatadi. Biroq, tashkilotda agar doimiy takomillashtirish madaniyati to'g'ri shakllantirilmagan bo'lsa, har qanday standartlar va metodologiyalarni joriy etish yuzaki ta'sir ko'rsatishi mumkin.

- Axborot va telekommunikatsiya texnologiyalari xavfsizligi siyosati ([inglizcha](#): *ICT security policy*) – tashkilot va uning axborot va telekommunikatsiya texnologiyalari ichida aktivlarni, shu jumladan muhim ma'lumotlarni boshqarish, himoya qilish va tarqatish usullarini belgilaydigan qoidalar, ko'rsatmalar, o'rnatilgan

54. Axborotlashtirish ob'ekti nima?

Javob: **Axborotlashtirish ob'ekti**-yuridik va jismoniy shaxslarning axborotga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish uchun axborot resurslari, axborot texnologiyalari hamda axborot tizimlaridan foydalangan holda sharoit yaratishning tashkiliy ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy-texnikaviy jarayoni.

55. Kiberxavfsizlik nima?

Javob: **Kiberxavfsizlik**- bu tizimlar, tarmoqlar va dasturlarning raqamli hujumlardan himoya qilish uchun texnologiyalar, jarayonlar va amaliyotlardan foydalanish usuli. Kiberhujumlar ko'pincha nozik ma'lumotlar va ma'lumotlarni nishonga oladi va bu ma'lumotlarga kirish orqali kiberjinoyatchilar foydalanuvchilar va kompaniyalardan pul undiradilar, oddiy jarayonlarni to'xtatadilar va butun saytlarni o'chirib tashlaydilar. Kiberxavfsizlik bugungi kunda har qanday biznesning eng muhim jihatlaridan biridir. Buning sababi, hukumatlar, moliyaviy korporatsiyalar, tibbiyot kompaniyalari va deyarli har

bir boshqa tashkilot kompyuterlar va qurilmalarda katta hajmdagi ma'lumotlarni to'playdi va saqlaydi. Ushbu ma'lumotlarning aksariyati intellektual mulk, moliyaviy ma'lumotlar, shaxsiy ma'lumotlar va boshqalar kabi ushbu kompaniyalar yoki jamoatchilik haqida nozik ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Ushbu ma'lumotlar ko'pincha tarmoqlar va qurilmalar orqali uzatiladi, ya'ni uning buzilishi uchun ko'plab imkoniyatlar mavjud.

Dunyo ko'plab keng ko'lamli kiberhujumlarga guvoh bo'ldi, bu esa ularning ma'lumotlari bilan ishlashga nisbatan ishonchsizlikning doimiy o'sishiga olib keldi. Ushbu turdagi hujumlar kompaniyalarning obro'siga ham jiddiy putur etkazadi.

56. Axborot resursi nima?

Javob: Axborot resursi- axborot tizimi tarkibidagi elektron shakldagi axborot, ma'lumotlar banki, ma'lumotlar bazasi, shu jumladan axborot tizimlarida ochiq shaklda joylashtiriladigan yoxud e'lon qilinadigan audio-, video-, grafik va matnli axborot.

57. Shaxsga doir ma'lumotlar nima?

Javob: Shaxsga doir ma'lumotlar- muayyan jismoniy shaxsga taalluqli bo'lgan yoki uni identifikatsiya qilish imkonini beradigan, elektron tarzda, qog'ozda va (yoki) boshqa moddiy jismda qayd etilgan axborot.

58. Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tizimida Ichki audit xizmati qaysi qaror asosida qachon tashkil etilgan.

Javob: Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tizimida Ichki audit xizmati qaysi qaror-2022 yil 1-avgustdagi Vazirlar Maxkamasining Qarori,O'zbekiston Respublika Prezidentining Qarori

59. Davlat moliyaviy nazoratining turlarini nechta?

Javob: Davlat moliyaviy nazoratining turlarini O'zbekiston Respublikasining "O'zbekiston Respublikasining Hisob palatasi to'g'risida"gi [Qonuniga](#) muvofiq Hisob palatasi tomonidan amalga oshiriladigan nazorat shakllari va turlariga qo'shimcha quyidagilar amaliyotga joriy etiladi:

a) buxgalteriya (budjet) hisobi yuritilishini, moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligini, moliyaviy resurslardan maqsadli va qonuniy foydalanilganligini hamda daromadlarning to'liqligini, shuningdek, moliyaviy operatsiyalarning qonuniyligini baholashni nazarda tutuvchi moliyaviy audit;

konsolidatsiyalashgan va jalb qilingan budjet mablag'laridan foydalanishda, davlat xaridlarini amalga oshirishda, shuningdek, daromadlarning to'liqligini ta'minlash va biznes jarayonlarida normativ-huquqiy hujjatlar talablariga rioya qilinganligini va ularning davlat dasturlariga muvofiqligini tekshirish va baholashni nazarda tutuvchi muvofiqlik auditi;

nazorat obyektida xarajatlar, subsidiyalar, imtiyozlar va preferensiyalarning samaradorligi va natijadorligini, ajratilgan mablag'lardan foydalanishning tejamkorligini, belgilangan maqsadli ko'rsatkichlarning bajarilishini, konsolidatsiyalashgan budjet va jalb qilingan mablag'lar hisobidan amalga oshirilayotgan loyihalarning maqsadga muvofiqligi va natijadorligini, shuningdek, davlat va hududiy dasturlarning moliyalashtirish manbalari bilan ta'minlanganligini baholash va tahlil qilishni nazarda tutuvchi samaradorlik auditi;

b) 2025-2026-yillarda:

mamlakatimizning barqaror rivojlanish borasidagi milliy maqsad va strategik vazifalarini amalga oshirishga doir dasturlar va loyihalarning natijadorligini baholash, tizimli xavf-xatarlarni aniqlash, ularning ta'sirini kamaytirishga qaratilgan strategik audit;

vazirlik va idoralar faoliyatini raqamlashtirish va axborot texnologiyalaridan foydalanishni, shu jumladan, raqamlashtirish siyosati, jarayonlari va boshqaruvi, axborot tizimi va uning xavfsizligi, ma'lumotlar ishonchliligi, axborot tizimining tashkilotlar faoliyati ehtiyojlariga javob berishi va raqamlashtirish xarajatlarining samaradorligini baholashga qaratilgan axborot texnologiyalari auditi.

60. Davlat budjetining birlamchi profitsiti bu nima? **Javob:**

Javob: Byudjet profitsiti - ta'rifi, afzalliklari va kamchiliklari Byudjet profitsiti - bu ma'lum vaqt oraliq'ida davlat yoki korporativ byudjet daromadlari

xarajatlardan oshib ketadigan holat. Ortiqchalik tashkilot yoki hukumat sarflaganidan ko'proq pul olganligini anglatadi, bu muhim moliyaviy va iqtisodiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.

U ma'lum bir davrda xarajatlardan ko'ra ko'proq daromadga ega. Xoh kompaniya yoki firma, xoh jismoniy shaxs, xoh davlat bo'lsin, har kimda byudjet profitsiti bo'lishi mumkin. Federal zaxira bankining fiskal siyosati sarflaganidan ko'ra ko'proq pul ishlab chiqarganda byudjet profitsiti yuzaga keladi. Byudjet profitsiti nima? Ta'rif: Byudjet profitsiti deganda davlat, muassasa yoki tashkilotning daromadlari xarajatlari yoki xarajatlaridan oshib ketgan moliyaviy ahvoli tushuniladi. Ortiqcha bo'lsa, ortiqcha pul xarajatlardan keyin qoladi. Byudjet profitsiti = jami davlat daromadlari - jami davlat xarajatlari Ortiqchalik shundan dalolat beradi moliya hukumatlar yoki tashkilotlar samarali boshqaradi. Bu daromadlar xarajatlardan oshib ketadigan holat. Oddiy qilib aytganda, uni "tejamkorlik" atamasi bilan ham almashtirish mumkin. Bu shuni ko'rsatadi samarali xarajat YaIM yoki yalpi ichki mahsulotda hisobga

61. Vazirlik bilan Davlat xususiy sheriklik asosida loyihalarni amalga oshirish uchun qanday normativ huquqiy hujjatlar mavjud?

Javob: iqtisodiy, ijtimoiy va infratuzilmaviy vazifalarni hal etishga qaratilgan, xususiy investitsiyalarni jalb etish va (yoki) ilg'or boshqaruv tajribasini joriy etish asosida amalga oshiriladigan tadbirlar majmui;

62. Maktab yer maydonlari va bino inshootlarini ijara to'lovlarisiz foydalanishga berilishi mumkinmi?

Javob: Maktab yer maydonlari va bino inshootlarini ijara to'lovlarisiz foydalanishga berilishi mumkin, lekin bu holat ma'lum shartlar va me'yorlarga bog'liq. Odatda, bunday foydalanish quyidagi shartlarda amalga oshiriladi:

1. **Davlat yoki jamoat ehtiyojlari uchun:** Agar yer maydoni yoki bino davlat yoki jamoat ehtiyojlari uchun kerak bo'lsa, ijara to'lovi olinmasligi mumkin.

2. **Uzoq muddatli kelishuv:** Maktabning foydalanish shartlari va muddatlari aniq belgilangan bo'lishi kerak.

3. **Ma'lum tashkilotlar bilan hamkorlik:** Ba'zan, maktablar ijtimoiy yoki ta'limiy loyihalar doirasida boshqa tashkilotlar bilan hamkorlik o'rnatishi mumkin.

4. **Yerli hokimiyatning qarori:** Bunday qarorlar ko'pincha mahalliy hokimiyat yoki ta'lim muassasalari tomonidan tasdiqlanadi.

Bu masalalar har bir mamlakatda va mahalliy qonun-qoidalarda farq qilishi mumkin, shuning uchun aniq ma'lumotlar uchun tegishli organlarga murojaat qilish tavsiya etiladi.

63. Davlat mulki ijarasidan tushadigan mablag'lar qanday taqsimlanadi va qaysi hujjatga asosan?

Javob: Davlat mulki ijarasidan tushadigan mablag'lar quyidagi tartibda taqsimlanadi va boshqariladi:

1. **O'zbekiston Respublikasi Bosh qonuni:** Davlat mulkini boshqarish va taqsimlash bo'yicha asosiy qoidalarni belgilaydi.

2. **Ijara to'lovlari:** Ijara shartnomasida belgilangan to'lovlar davlat byudjetiga yoki tegishli davlat organlariga yo'naltiriladi.

3. **Taqsimlash tartibi:** Mablag'lar davlat byudjetiga, mahalliy byudjetlarga va boshqa maqsadlarga qarab taqsimlanadi. Mablag'lar, odatda, ijaraga berilgan mulkning joylashuvi va ijarachilar turiga qarab taqsimlanishi mumkin.

4. **Davlat mulkini boshqarish to'g'risidagi qonun:** Ushbu qonun bo'yicha, ijaradan tushadigan mablag'lar davlat mulkini saqlash, rivojlantirish va yangilashga yo'naltirilishi lozim.

5. **Ijaraga berish bo'yicha qarorlar:** Har bir ijaraga berish jarayoni uchun tegishli qarorlar va hujjatlar tayyorlanadi, ularda mablag'larni taqsimlash tartibi ko'rsatiladi.

Bu jarayonlarning barcha jihatlarini davlat qonunchiligiga va ichki tartiblarga muvofiq amalga oshiriladi.

64. Ta'lim sohasidagi vakolatli davlat boshqaruvi organlarini sanab bering?

Javob: Ta'lim sohasidagi vakolatli davlat boshqaruvi organlari O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi, Xalq ta'limi vazirligi, Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi ta'lim sohasidagi vakolatli davlat boshqaruvi organlaridir. Ta'lim sohasidagi vakolatli davlat boshqaruvi organlari o'z vakolatlari doirasida: ta'lim sohasidagi yagona davlat siyosatini amalga oshiradi; ta'lim sohasidagi tarmoq davlat dasturlarini ishlab chiqadi, tasdiqlaydi va amalga oshiradi; ta'lim tashkilotlari faoliyatini muvofiqlashtiradi va ularga uslubiy rahbarlik qilishni amalga oshiradi;

davlat ta'lim standartlari (shu jumladan maktabgacha ta'lim va tarbiya davlat standarti) va davlat ta'lim talablarida kadrlarning ma'lumoti darajasiga va kasbiy tayyorgarligi sifatiga qo'yilgan talablarning ta'lim tashkilotlari tomonidan bajarilishi ustidan nazoratni amalga oshiradi;

davlat ta'lim standartlari (shu jumladan maktabgacha ta'lim va tarbiya davlat standartini) va davlat ta'lim talablari ishlab chiqilishini ta'minlaydi va ularni tasdiqlaydi; ta'lim oluvchilarning bilim, malaka va ko'nikmalarini baholash tartibini belgilaydi; professional ta'limning kasblar va mutaxassisliklar, oliy ta'limning bakalavriat ta'lim yo'nalishlari va magistratura mutaxassisliklari, shuningdek bilim sohalari va ta'lim sohalari ro'yxatini belgilaydi;

ta'lim-tarbiya jarayoniga o'qitishning ilg'or shakllari, yangi pedagogik texnologiyalar, o'qitishning texnik va axborot vositalari joriy etilishini ta'minlaydi; ta'lim tashkilotlarida kadrlarning kasbiy tayyorgarligi sifatini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqadi, o'quv dasturlarini takomillashtiradi; o'quv adabiyotlarini tayyorlash va nashr qilishni tashkil etadi; o'zlashtirishni baholashga, o'quv jarayonini, ta'lim oluvchilarning yakuniy davlat attestatsiyasini tashkil etishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlaydi, shuningdek eksternat tartibida ta'lim oluvchilarning toifalarini belgilaydi; davlat oliy ta'lim muassasalarining rektorlarini tayinlash to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga takliflar kiritadi; ta'lim tashkilotlarining rahbar va pedagog kadrlarini tayyorlashni, qayta tayyorlashni va ularning malakasini oshirishni tashkil etadi; ta'lim tashkilotlarida moddiy-texnika resurslaridan foydalanishga doir talablarni ishlab chiqadi;

ta'lim sohasidagi normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqishda ishtirok etadi; ta'lim sohasida xalqaro hamkorlikni amalga oshiradi. Ta'lim sohasidagi vakolatli davlat boshqaruvi organlari qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

65. KPI deganda nimani tushunasiz?

Javob: KPI (Key Performance Indicator) — bu tashkilot yoki muassasaning maqsadlariga erishish darajasini o'lchovchi asosiy ko'rsatkichlardir. KPI'lar tashkilotning muvaffaqiyatini va samaradorligini baholashga yordam beradi. Ular strategik rejalashtirish jarayonida muhim rol o'ynaydi va qaror qabul qilishda foydalaniladi.

KPI'larning asosiy xususiyatlari:

1. **O'lchovlilik:**

○ KPI'lar aniq, o'lchovli va izchil bo'lishi kerak. Ular raqamlar yoki foizlar orqali ifodalanadi.

2. **Maqsadga yo'naltirilganligi:**

○ KPI'lar tashkilotning maqsadlari va strategiyalariga mos kelishi lozim. Ular o'zgarishlarni va rivojlanishni ko'rsatishi kerak.

3. **Vaqtga bog'liq:**

○ KPI'lar vaqt bilan bog'liq ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Ular ma'lum bir davr ichida o'lchanadi va kuzatiladi.

4. Qaror qabul qilishda qo'llanilishi:

○ KPI'lar tashkilotning samaradorligini baholash va strategik qarorlar qabul qilishda asosiy vosita sifatida ishlatiladi.

KPI turlari:

1. Moliya ko'rsatkichlari:

○ Masalan, daromad, foyda marjasi, xarajatlar, investitsiya qaytimi (ROI).

2. Ijtimoiy ko'rsatkichlar:

○ Mijozlar qoniqishi, mijozlar saqlanishi, brendning tan olinishi.

3. Operativ ko'rsatkichlar:

○ Ish jarayonining samaradorligi, ishlab chiqarish quvvati, vaqtni boshqarish.

4. Xodimlar ko'rsatkichlari:

○ Xodimlarning qoniqishi, ishga qabul qilish va saqlanish ko'rsatkichlari, xodimlar samaradorligi.

KPI'larning afzalliklari:

• **Aniq maqsadlar:** KPI'lar tashkilotning maqsadlarini aniq belgilashga yordam beradi.

• **Samaradorlikni oshirish:** KPI'lar orqali muvaffaqiyatli strategiyalarni aniqlash va samaradorlikni oshirish imkoniyati mavjud.

• **Monitoring va nazorat:** KPI'lar tashkilotning faoliyatini doimiy ravishda kuzatishga imkon beradi.

• **Qaror qabul qilish:** KPI'lar asosida strategik qarorlar qabul qilish jarayonini soddalashtiradi.

Xulosa:

KPI'lar tashkilotlar va muassasalarda samaradorlikni baholash va rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ular strategik maqsadlarni amalga oshirishda va natijalarni o'lchashda yordam beradi.

66. SWOT – tahlil to'g'risida nimalar bilasiz?

Javob: SWOT tahlili strategik rejalashtirish usuli bo'lib, u tashkilotning ichki va tashqi muhiti omillarini aniqlash va ularni to'rt toifaga bo'lishdan iborat:

Kuchlari (kuchlari),

Zaifliklar (zaifliklar),

Imkoniyatlar haqida (imkoniyatlar),

Tahdidlar (tahdidlar).

Kuchli (S) va kuchsiz (W) tomonlar tahlil qilinayotgan obyektning ichki muhitining omillari, (ya'ni obyektning o'zi nimaga ta'sir qilishi mumkin); Imkoniyatlar (O) va tahdidlar (T) atrof-muhit omillari (ya'ni, obyektga tashqaridan ta'sir qilishi mumkin bo'lgan va obyekt tomonidan boshqarilmaydiganlar). Masalan, korxona o'zining savdo assortimentini boshqaradi - bu ichki muhit omili, ammo savdo qonunlari korxona tomonidan nazorat qilinmaydi - bu tashqi muhit omili[1]. SWOT tahlilining obyekti nafaqat tashkilot, balki boshqa ijtimoiy-iqtisodiy obyektlar ham bo'lishi mumkin: iqtisodiyot tarmoqlari, shaharlar, davlat muassasalari, ilmiy sohalar, siyosiy partiyalar, notijorat tashkilotlar (NPO), alohida mutaxassislar, shaxslar. va boshqalar[1].

67. Kontent tahlil – nima?

Javob: So'zlar, tasvirlar orqali ijtimoiy hayotni tahlil qilish usuli

68. “Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari to'g'risida”gi 445-sonli O'zbekiston Respublikasi Qonuni qachon qabul qilingan

Javob: “Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari to'g'risida”gi 445-sonli O'zbekiston Respublikasi Qonuni 2014-yil 21-iyulda qabul qilingan. Bu qonun jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlarini ko'rib chiqish tartibini belgilaydi va ularning huquqlarini himoya qilishga qaratilgan.

69. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining 341-son qarori qachon qabul qilingan, hujjatning mazmun mohiyatini tushuntirib bering?

Javob: O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 07.05.2018 yildagi 341-son Davlat organlarida, davlat muassasalarida va davlat ishtirokidagi tashkilotlarda jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari bilan ishlash tartibi to'g'risidagi Namunaviy nizomni tasdiqlash haqida

70. Murojaatlar necha shaklda bo'ladi va qaysilar? Murojaatlarning necha turlari bo'ladi va qaysilar?

Javob: anonim murojaat murojaatning dublikati ommaviy qabul videokonferensaloqa davlat ishtirokidagi tashkilot ariza taklif shikoyat elektron murojaat

71. Qanday murojaatlar ko'rib chiqilmaydi va bu «Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining qaysi moddasida keltirilgan?

Javob: O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015-yil 31-martdagi 73-sonli qarori bilan tasdiqlangan "Davlat organlari va davlat muassasalarida jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari bilan ishlash tartibi to'g'risida"gi namunaviy nizom.11:52

72. Murojaatlarni ko'rib chiqish qanday hollarda tugatiladi?

Javob: Murojaatlarni ko'rib chiqishni tugatish Murojaatlarni ko'rib chiqish quyidagi hollarda tugatiladi: agar takroriy murojaatlarda yangi vajlar yoki yangidan ochilgan holatlar keltirilmagan bo'lsa, ilgari murojaat materiallarida esa tekshiruvlarning to'la-to'kis materiallari mavjud bo'lsa va murojaat qiluvchiga belgilangan tartibda javoblar berilgan bo'lsa;

agar murojaat qiluvchi o'z murojaatini belgilangan tartibda chaqirib olgan bo'lsa yoki uni ko'rib chiqishni tugatish to'g'risida iltimos qilgan bo'lsa; yashash joyi, turgan joyi (pochta manzili), elektron pochta manzili yoki boshqa rekvizitlari o'zgarganligi to'g'risida o'z vaqtida xabardor qilmaganligi tufayli chaqirishning imkoni yo'qligi sababli murojaatni murojaat qiluvchining ishtirokisiz ko'rib chiqish imkoniyati bo'lmaganda; murojaatni murojaat qiluvchining ishtirokisiz ko'rib chiqish imkoniyati mavjud emasligi sababli, davlat organi, tashkilot yoki ularning mansabdor shaxsi tomonidan chaqirilgan murojaat qiluvchi kelmay qolgan taqdirda; agar murojaat qiluvchi jismoniy shaxs vafot etganidan so'ng murojaatni ko'rib chiqish huquqiy vorislikka yo'l qo'ymasa. Murojaatni ko'rib chiqishni tugatish to'g'risidagi qarorni davlat organining, tashkilotning rahbari yoki ularning vakolat berilgan mansabdor shaxsi qabul qiladi. Takroriy murojaatni ko'rib chiqish ushbu modda birinchi qismining ikkinchi xatboshisiga muvofiq tugatilganda, murojaat qiluvchi takroriy murojaatning asossizligi va ushbu masala yuzasidan u bilan yozishmalar tugatilishi to'g'risida yozma ravishda xabardor qilinadi. Yozishmalar olib borish tugatilgan murojaat qiluvchidan takroriy murojaat kelib tushgan taqdirda, bunday murojaatni ko'rib chiqish murojaat qiluvchini bu haqda xabardor qilmasdan tugatiladi. Murojaatni ko'rib chiqish uni chaqirib olish to'g'risidagi ariza bo'yicha tugatilganda murojaat murojaat qiluvchiga davlat organining, tashkilotning yoki ular mansabdor shaxsining xati bilan birga uch kun ichida qaytariladi. Murojaatni chaqirib olish to'g'risidagi ariza qonun buzilishlarini aniqlash va bartaraf etish yuzasidan chora-tadbirlar ko'rilishini istisno etmaydi. Murojaat qiluvchi chaqirilgan jismoniy shaxsning yoki yuridik shaxs vakilining kelmay qolganligi sababli murojaatni ko'rib chiqishni tugatish to'g'risida tegishli tartibda xabardor qilinadi.11:54

73. Murojaatdagi masala boshqa organga tegishli bo'lsa, qonun doirasida qanday yo'l tutish kerak?

Javob: Agar murojaatdagi masala boshqa organga tegishli bo'lsa, qonun doirasida quyidagi yo'l tutish kerak:

1. **Murojaatni ko'rib chiqish:** Murojaatni qabul qilgan organ masalani o'z vakolatlari doirasida tahlil qiladi.

2. **Yo'naltirish:** Agar masala boshqa organga tegishli bo'lsa, murojaatni to'g'ri organ yoki muassasaga yo'naltirishi kerak. Bu haqda murojaat egasiga ma'lumot beriladi.

3. **Ma'lumot berish:** Murojaat egasiga masalaning qayerga yo'naltirilgani va qanday tartibda ko'rib chiqilishi haqida tushuntirish berilishi lozim.

4. **Qonuniy muddatlar:** Murojaatni boshqa organga yo'naltirishda qonuniy muddatlarga rioya qilish zarur. Bu, murojaat egasining huquqlarini himoya qilish uchun muhimdir.

5. **Boshqa organ bilan hamkorlik:** Murojaat qabul qiluvchi organ boshqa organ bilan hamkorlik qilib, masalani tez va samarali hal etishi uchun zaruriy ma'lumotlarni taqdim etishi mumkin.

Ushbu tartiblar murojaatlarni samarali va qonuniy hal etish uchun muhimdir.

74. Qanday murojaat ariza hisoblanadi?

Javob: Murojaat arizasi — bu jismoniy yoki yuridik shaxs tomonidan davlat organlariga, tashkilotlarga yoki boshqa muassasalarga taqdim etilgan, o'z talab va takliflarini ifodalovchi, muayyan masalalarni hal qilish yoki yordam so'rash maqsadida yozilgan hujjatdir. Murojaat arizasi quyidagi xususiyatlarga ega bo'lishi mumkin:

1. Rasmiy format:

- Murojaat arizasi rasmiy hujjat sifatida yozilishi kerak. U firmalar, tashkilotlar yoki davlat organlari bilan bog'liq bo'lishi lozim.

2. Aniq maqsad:

- Arizada o'z talab yoki taklifi aniq va tushunarli ifodalangan bo'lishi zarur. Murojaatning maqsadi, masalasi yoki muammosi aniq ko'rsatilishi kerak.

3. Ma'lumotlar:

- Arizada murojaat qiluvchining shaxsi, kontakt ma'lumotlari (ism, familiya, manzil, telefon raqami) va zarur bo'lsa, yuridik shaxsning nomi va rekvizitlari keltirilishi lozim.

4. Hujjatlar qo'shilishi:

- Agar murojaat arizasi bilan bog'liq bo'lgan qo'shimcha hujjatlar mavjud bo'lsa, ular arizaga ilova qilinishi kerak.

5. Imzo va sana:

- Arizani yozgan shaxsning imzosi va murojaat qilgan sana ko'rsatilishi zarur. Bu arizaning rasmiyligini ta'minlaydi.

6. O'zgartirish va takliflar:

- Arizada o'zgartirishlar, takliflar yoki muammoni hal qilish bo'yicha tavsiyalar berilishi mumkin.

Xulosa:

Murojaat arizasi jismoniy va yuridik shaxslarning o'z huquqlari va manfaatlarini himoya qilish, muammolarini hal qilish yoki takliflarini ilgari surish uchun muhim hujjatdir. Ariza to'g'ri va rasmiy tarzda yozilishi, aniq maqsad va talablarni ifodalashi kerak.

75. Buzilgan huquqlarni, erkinliklarni tiklash va qonuniy manfaatlarni himoya qilish to'g'risidagi talab bayon etilgan murojaat qanday murojaat deb ataladi? **Javob:**

76. Qanday murojaat taklif hisoblanadi? Murojaat arizasi — bu jismoniy yoki yuridik shaxs tomonidan davlat organlariga, tashkilotlarga yoki boshqa muassasalarga taqdim etilgan, o'z talab va takliflarini ifodalovchi, muayyan masalalarni hal qilish yoki yordam so'rash maqsadida yozilgan hujjatdir. Murojaat arizasi quyidagi xususiyatlarga ega bo'lishi mumkin:

1. Rasmiy format:

- Murojaat arizasi rasmiy hujjat sifatida yozilishi kerak. U firmalar, tashkilotlar yoki davlat organlari bilan bog'liq bo'lishi lozim.

2. Aniq maqsad:

- Arizada o'z talab yoki taklifi aniq va tushunarli ifodalangan bo'lishi zarur. Murojaatning maqsadi, masalasi yoki muammosi aniq ko'rsatilishi kerak.

3. Ma'lumotlar:

- Arizada murojaat qiluvchining shaxsi, kontakt ma'lumotlari (ism, familiya, manzil, telefon raqami) va zarur bo'lsa, yuridik shaxsning nomi va rekvizitlari keltirilishi lozim.

4. Hujjatlar qo'shilishi:

• Agar murojaat arizasi bilan bog‘liq bo‘lgan qo‘shimcha hujjatlar mavjud bo‘lsa, ular arizaga ilova qilinishi kerak.

5. Imzo va sana:

• Arizani yozgan shaxsning imzosi va murojaat qilgan sana ko‘rsatilishi zarur. Bu arizaning rasmiyligini ta‘minlaydi.

6. O‘zgartirish va takliflar:

• Arizada o‘zgartirishlar, takliflar yoki muammoni hal qilish bo‘yicha tavsiyalar berilishi mumkin.

Xulosa:

Murojaat arizasi jismoniy va yuridik shaxslarning o‘z huquqlari va manfaatlarini himoya qilish, muammolarini hal qilish yoki takliflarini ilgari surish uchun muhim hujjatdir. Ariza to‘g‘ri va rasmiy tarzda yozilishi, aniq maqsad va talablarni ifodalashi kerak

77. Qonunda belgilanishi bo‘yicha ariza yoki shikoyat tashkilotga kelib tushgan kundan e‘tiboran qancha muddatda ko‘rib chiqiladi?

Javob: Ariza yoki shikoyat masalani mazmunan hal etishi shart bo‘lgan davlat organiga, tashkilotga yoki ularning mansabdor shaxsiga kelib tushgan kundan e‘tiboran o‘n besh kun ichida, qo‘shimcha o‘rganish va (yoki) tekshirish, qo‘shimcha hujjatlarni so‘rab olish talab etilganda esa, bir oygacha bo‘lgan muddatda ko‘rib chiqiladi. Ariza va shikoyatlarni ko‘rib chiqish uchun tekshirish o‘tkazish, qo‘shimcha materiallarni so‘rab olish yoxud boshqa chora-tadbirlar ko‘rish zarur bo‘lgan hollarda, ularni ko‘rib chiqish muddatlari tegishli davlat organining, tashkilotning rahbari tomonidan istisno tariqasida uzog‘i bilan bir oyga uzaytirilishi mumkin, bu haqda murojaat etuvchiga xabar qilinadi.

Taklif davlat organiga, tashkilotga yoki ularning mansabdor shaxsiga kelib tushgan kundan e‘tiboran bir oygacha bo‘lgan muddatda ko‘rib chiqiladi, qo‘shimcha o‘rganishni talab etadigan takliflar bundan mustasno bo‘lib, bu haqda taklifni kiritgan jismoniy yoki yuridik shaxsga o‘n kunlik muddatda yozma shaklda xabar qilinadi.

78. Murojaatlar davlat tilidan boshqa yana qanday tillarda berilishi mumkin?

Javob: Murojaatlar davlat tilidan tashqari quyidagi tillarda berilishi mumkin:

1. **Milliy tillar:** Mamlakatda yashovchi turli etnik guruhlarning tillari.

2. **Rus tili:** Ko‘plab sobiq sovet davlatlarida keng tarqalgan.

3. **Xalqaro tillar:** Masalan, ingliz, fransuz yoki ispan tillari, agar murojaat xalqaro miqyosda muhim bo‘lsa.

Har bir mamlakatda murojaat tilining qoidalari va tartiblari farq qilishi mumkin. Shuning uchun, aniq qoidalar va tartiblarni tekshirish muhimdir.

79. Bila turib yolg‘on ma‘lumotlar ko‘rsatilgan murojaatni tekshirish sababli yetkazilgan xarajatlarning o‘rni qay tartibda qoplanadi?

Javob: Ariza yoki shikoyat masalani mazmunan hal etishi shart bo‘lgan davlat organiga, tashkilotga yoki ularning mansabdor shaxsiga kelib tushgan kundan e‘tiboran o‘n besh kun ichida, qo‘shimcha o‘rganish va (yoki) tekshirish, qo‘shimcha hujjatlarni so‘rab olish talab etilganda esa, bir oygacha bo‘lgan muddatda ko‘rib chiqiladi. Ariza va shikoyatlarni ko‘rib chiqish uchun tekshirish o‘tkazish, qo‘shimcha materiallarni so‘rab olish yoxud boshqa chora-tadbirlar ko‘rish zarur bo‘lgan hollarda, ularni ko‘rib chiqish muddatlari tegishli davlat organining, tashkilotning rahbari tomonidan istisno tariqasida uzog‘i bilan bir oyga uzaytirilishi mumkin, bu haqda murojaat etuvchiga xabar qilinadi.

Taklif davlat organiga, tashkilotga yoki ularning mansabdor shaxsiga kelib tushgan kundan e‘tiboran bir oygacha bo‘lgan muddatda ko‘rib chiqiladi, qo‘shimcha o‘rganishni talab etadigan takliflar bundan mustasno bo‘lib, bu haqda taklifni kiritgan jismoniy yoki yuridik shaxsga o‘n kunlik muddatda yozma shaklda xabar qilinadi.

80. Ijro intizomiga mas‘ul tarkibiy bo‘linmaning asosiy vazifalari nimalardan iborat?

Javob: Hisob palatasi "Ijro.gov.uz" tizimida mas'ul ijrochilar tomonidan kiritilib, Adliya vazirligi va Hukumat tomonidan tekshirilgan ma'lumotlar to'liqligi va haqqoniyligini tekshiradi, ularni nazoratdan yechadi yoki mas'ul ijrochiga qayta ishlashga jo'natadi, shuningdek, qonunchilik hujjatlari va topshiriqlar ijro holati bo'yicha har chorakda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasiga axborot kiritib boradi;

81. Ijro.gov.uz tizimida qonunchilik hujjatlaridagi topshiriqlar qaysi vakolatli organlar tomonidan nazoratdan olinadi?

Javob: Ijro.gov.uz tizimida qonunchilik hujjatlaridagi topshiriqlarni nazorat qilish quyidagi vakolatli organlar tomonidan amalga oshiriladi:

1. **O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Administratsiyasi:** Yuqori darajadagi topshiriqlar va strategik hujjatlar bo'yicha nazorat.

2. **O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi:** Hujjatlar ijrosini ta'minlash va monitoring qilish.

3. **Davlat organlari va muassasalari:** Har bir organ o'z faoliyati doirasida topshiriqlarni nazorat qiladi.

4. **Mahalliy hokimiyat organlari:** Mintaqaviy va mahalliy darajadagi topshiriqlarni nazorat qiladi.

Ushbu organlar har bir topshiriqni o'z vaqtida va sifatli bajarilishini ta'minlash uchun javobgardir.

82. Ijro.gov.uz tizimini tartibga soluvchi qaysi normativ-huquqiy hujjatlarni bilasiz?

Javob: Ijro.gov.uz tizimini tartibga soluvchi asosiy normativ-huquqiy hujjatlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. **O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari:** Tizimning asosiy yo'nalishlari va strategik maqsadlarini belgilovchi hujjatlar.

2. **O'zbekiston Respublikasi Qonunlari:** Masalan, "Davlat boshqaruvi to'g'risida"gi qonun va boshqa tegishli qonunlar.

3. **O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarorlari:** Tizimni amalga oshirish va rivojlantirishga doir qarorlar.

4. **Normativ-huquqiy aktlar:** Turli vazirliklar va idoralar tomonidan qabul qilingan hujjatlar, masalan, ichki tartib-qoidalar va ko'rsatmalar.

Ushbu hujjatlar ijro tizimini samarali va tartibli faoliyat yuritishini ta'minlaydi.

83. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining topshiriqlarini nazorat qilish qaysi axborot tizimi orqali amalga oshiriladi?

Javob: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining topshiriqlarini nazorat qilish "Ijro.gov.uz" axborot tizimi orqali amalga oshiriladi. Ushbu tizim davlat boshqaruvining samaradorligini oshirish, topshiriqlarni monitoring qilish va ijrosini ta'minlash maqsadida yaratilgan. Tizimda har bir topshiriqning ijrosi, bajarilish muddati va natijalari haqida to'liq ma'lumotlar mavjud.

84. Jismoniy yoki psixik rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ta'lim olishi qanday tamoyillar asosida amalga oshiriladi?

Javob: Jismoniy yoki psixik rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ta'lim olishi quyidagi tamoyillar asosida amalga oshiriladi:

1. **Individual yondashuv:** Har bir bolaning xususiyatlari, ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos ravishda ta'lim berish.

2. **Inkluziv ta'lim:** Barcha bolalarning, shu jumladan, nuqsoni bo'lgan bolalarning birgalikda ta'lim olishini ta'minlash. Bu, ularning jamiyatga integratsiyasini oshiradi.

3. **Tizimli yondashuv:** Ta'lim jarayonida o'qitish metodlari va vositalarini birlashtirish, shuningdek, turli mutaxassislarning hamkorligini ta'minlash.

4. **O'qituvchilar va mutaxassislarning tayyorgarligi:** O'qituvchilarni muayyan metodologiyalar, psixologiya va pedagogika bo'yicha tayyorlash.

5. **O'z-o'zini rivojlantirish:** Bolalarga o'z qobiliyatlarini va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlarini yaratish.

6. Empatiya va qo'llab-quvvatlash: O'qituvchilar va sinfdoshlarning bolaning holatini tushunishi va muvofiqlashgan muhit yaratishi.

Ushbu tamoyillar bolalarning ta'lim olish jarayonini samarali va qulay qilishga yordam beradi.

85. Bolalar huquqlarining asosiy tamoyillari nimalardan iborat? **Javob:** Bolalar huquqlarining asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

1. **Hayot va rivojlanish huquqi:** Har bir bola hayotga, o'sishga va rivojlanishga haqqi bor.

2. **Qaror qabul qilishda ishtirok etish huquqi:** Bolalar o'z fikrlarini bildirishi va qarorlar qabul qilish jarayonida ishtirok etishi kerak.

3. **Eng yaxshi manfaatlarning ta'minlanishi:** Har qanday qarorda bolalarning manfaatlari birinchi o'rinda bo'lishi lozim.

4. **Nodavlat va diskriminasiyaga qarshi himoya:** Har bir bola, irqi, jinsi, dini yoki boshqa belgilari tufayli kamsitilmasligi kerak.

5. **O'z fikrini erkin ifoda etish huquqi:** Bolalar o'z fikrlarini, g'oyalarini va his-tuyg'ularini erkin ifoda etish huquqiga ega.

6. **Ta'lim huquqi:** Har bir bola sifatli ta'lim olish huquqiga ega.

7. **Ma'lumot olish huquqi:** Bolalar o'z huquqlari va mas'uliyatlari haqida ma'lumot olishlari kerak.

Ushbu tamoyillar bolalarning huquqlari va manfaatlarini himoya qilishda asosiy yo'nalishlar hisoblanadi.

86. Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standarti nima?

Javob: Davlat standartining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: maktabgacha ta'limning mazmuni va sifatiga qo'yiladigan talablarni belgilash; milliy, umuminsoniy va ma'naviy qadriyatlar asosida tarbiyalashning samarali shakllari va usullarini joriy etish; o'quv-tarbiya jarayoniga innovatsion pedagogik va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish; ta'lim-tarbiya faoliyati sifatini nazorat qilishning huquqiy asoslarini takomillashtirish; maktabgacha ta'lim tashkilotlarida to'laqonli va xavfsiz ovqatlanirishni tashkil etishga bo'lgan sanitariya-gigiyenik talablarni belgilash; maktabgacha ta'lim tashkilotlarini qurish me'yorlarini tartibga solish; maktabgacha ta'lim tashkilotlarini o'yinlar, o'yinchoqlar, mebel, jihozlar va boshqa texnik, reabilitatsion vositalar bilan jihozlash; maktabgacha ta'lim tashkilotlarining yong'in xavfsizligini ta'minlashga qo'yiladigan talablarga muvofiqligini ta'minlash.12:25

87. Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat ta'lim dasturi nima?

Javob: Davlat standartining maqsadi — maktabgacha ta'lim tizimini zamonaviy talablarga asoslangan holda tashkil etish, bolalarni sog'lom va har tomonlama yetuk qilib voyaga yetkazish, ta'lim-tarbiya jarayoniga samarali ta'lim va tarbiya shakllari hamda usullarini joriy etish hamda ma'naviy barkamol avlodni tarbiyalash, shuningdek, ta'lim-tarbiya jarayonining hajmiga, mazmuniga va sifatiga, maktabgacha ta'lim tashkilotini qurish va jihozlashga, maktabgacha yoshdagi bolalarning sog'lom ovqatlanishini va xavfsizligini tashkil etishga doir majburiy minimum talablarni joriy etish va nazoratini tashkil etishdan iborat.

88. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning sog'lig'ini saqlash qanday tartibda amalga oshiriladi?

Javob: Maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalarning hayotini muhofaza qilish va sog'lig'ini mustahkamlash maktabgacha ta'lim tashkilotining pedagog va tibbiyot xodimlari, shuningdek maktabgacha ta'lim tashkilotiga hududiy sog'liqni saqlash organlari tomonidan birlashtirilgan tibbiyot xodimlari tomonidan amalga oshiriladi.”;

89. Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tarkibiy qismlari nimalardan iborat?

Javob: Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartining tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

1. **Ta'lim maqsadlari:** Maktabgacha ta'limning asosiy maqsadlari va vazifalari belgilangan.

2. **Ta'lim mazmuni:** O'qitish va tarbiyalash jarayonida foydalaniladigan materiallar, fanlar va faoliyatlar ro'yxati.

3. **O'qitish metodlari:** Ta'lim jarayonida qo'llaniladigan usul va metodlar, bolalarning qobiliyatlarini rivojlantirish uchun zarur bo'lgan pedagogik yondashuvlar.

4. **Tarbiyaviy yo'nalishlar:** Bolalarning shaxsiy, ijtimoiy, emosional va intellektual rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan tarbiyaviy faoliyatlar.

5. **Baholash tizimi:** Bolalarning bilim va ko'nikmalarini baholash usullari va mezonlari.

6. **Sifatni ta'minlash:** Ta'lim jarayonining sifatini nazorat qilish va ta'minlash bo'yicha qoidalar.

7. **Pedagogik kadrlar talablari:** Maktabgacha ta'lim muassasalarida ishlaydigan o'qituvchilar va tarbiyachilarga qo'yiladigan talablar.

Ushbu tarkibiy qismlar maktabgacha ta'lim va tarbiyaning samarali va sifatli bo'lishini ta'minlaydi.

90. Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarini o'z faoliyatlarini nima asosida amalga oshiradi?

Javob: Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'z faoliyatlarini quyidagi asoslar va me'yorlar asosida amalga oshiradi:

1. **O'zbekiston Respublikasi qonunlari:** Maktabgacha ta'lim sohasida amal qiluvchi barcha qonun va qoidalar, masalan, "Ta'lim to'g'risida"gi qonun.

2. **Davlat ta'lim standartlari:** Ta'lim jarayonining mazmuni, maqsadlari va metodologiyasi bo'yicha belgilangan davlat standartlari.

3. **Litsenziya va ruxsatnomalar:** Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini boshlash uchun zarur bo'lgan litsenziyalar va ruxsatnomalar.

4. **Tashkilotning ichki qoidalari:** Har bir nodavlat maktabgacha ta'lim muassasasi o'z ichki tartib-qoidalari ishlab chiqadi va amalga oshiradi.

5. **O'qituvchilar va tarbiyachilarning malaka talablari:** Nodavlat tashkilotlarida ishlovchi pedagogik kadrlar uchun belgilangan malaka va tajriba talablariga rioya qilish.

6. **Tashkilotning maqsad va vazifalari:** Har bir tashkilot o'z maqsadlari va vazifalari doirasida faoliyat yuritadi, bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlaydi.

Ushbu asoslar nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarining sifatli va qonuniy faoliyat yuritishini ta'minlaydi.

91. Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarini tashkil etishning majburiyligi deganda nimani tushunasiz?

Javob: Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarini tashkil etishning majburiyligi deganda quyidagilar tushuniladi:

1. **Davlat siyosati:** Maktabgacha ta'lim davlat siyosatining ajralmas qismi bo'lib, bolalarning sifatli ta'lim va tarbiya olishlarini ta'minlash maqsadida davlatning majburiy ravishda maktabgacha ta'lim muassasalarini tashkil etishi.

2. **Huquqiy normalar:** O'zbekiston Respublikasi qonunlari va normativ-huquqiy hujjatlarida maktabgacha ta'lim tashkilotlarini ochish va rivojlantirish bo'yicha aniq talablar va me'yorlarning mavjudligi.

3. **Ta'lim tizimining uzviyligi:** Maktabgacha ta'limning maktab ta'limi bilan uzviy bog'lanishi, bolalarning erta yoshda ta'lim va tarbiya olishlarini ta'minlash zarurligi.

4. **Ijtimoiy mas'uliyat:** Davlatning bolalarning ta'limi va tarbiyasiga bo'lgan mas'uliyati, shuningdek, ularning rivojlanishi va ijtimoiy hayotga integratsiyasini ta'minlash.

5. **Ehtiyojlarni qondirish:** Oila va jamiyat ehtiyojlarini qondirish maqsadida maktabgacha ta'lim muassasalarini tashkil etish zarurati.

Ushbu majburiyatlar davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarini tashkil etishda qonuniy va ijtimoiy asoslarni beradi.

92. Pedagog kim?

Javob: Pedagog — bu ta'lim va tarbiya jarayonida faol ishtirok etuvchi, bolalar va o'smirlarning bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga mas'ul bo'lgan mutaxassisdir. Pedagogning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. **Ta'lim berish:** O'quvchilarga bilim berish, ularning qobiliyatlarini rivojlantirish.

2. **Tarbiyalash:** O'quvchilarda ijtimoiy, axloqiy va emosional ko'nikmalarni shakllantirish.

3. **Rejalashtirish:** O'qitish jarayonini rejalashtirish, o'quv dasturlarini ishlab chiqish.

4. **Baholash:** O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash, ularni rag'batlantirish.

5. **Psixologik yordam:** O'quvchilarga psixologik yordam ko'rsatish, ularning muammolarini hal qilishda yordam berish.

6. **Ota-onalar bilan hamkorlik:** Ota-onalar bilan muloqot qilish, ularning bolalari ta'limidagi roli va ahamiyatini tushuntirish.

Pedagoglar ta'lim muassasasining turli darajalarida, maktabgacha ta'limdan tortib, oliy ta'limgacha faoliyat yuritishi mumkin. Ularning ish faoliyati bolalarning kelajakdagi muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

93. Pedagogik faoliyat bilan bog'liq lavozimlar ro'yxatini kim belgilaydi?

Javob: Pedagogik faoliyat bilan bog'liq lavozimlar ro'yxatini belgilash quyidagi tashkilotlar va hujjatlar tomonidan amalga oshiriladi:

1. **O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi:** Ta'lim tizimidagi lavozimlar, ularning vazifalari va talablarini belgilovchi asosiy organ.

2. **Normativ-huquqiy hujjatlar:** Ta'lim sohasidagi qonunlar, qoidalar va me'yorlar, masalan, "Ta'lim to'g'risida"gi qonun va boshqa tegishli hujjatlar.

3. **Ta'lim muassasalari rahbariyati:** Har bir o'quv muassasasi o'z ichki tartib-qoidalari va lavozimlar ro'yxatini ishlab chiqishi mumkin.

4. **Kasbiy standartlar:** Pedagoglar va ta'lim muassasalarida ishlovchi mutaxassislar uchun belgilangan kasbiy standartlar.

Ushbu tashkilotlar va hujjatlar pedagogik faoliyat bilan bog'liq lavozimlar ro'yxatini belgilaydi va ularning amal qilishlarini nazorat qiladi.

94. Pedagoglarni attestatsiyadan o'tkazish va ularga malaka toifalarini berish tartibi belgilash vakolati qaysi davlat organiga berilgan?

Javob: Pedagoglarni attestatsiyadan o'tkazish va ularga malaka toifalarini berish tartibi belgilash vakolati **O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligiga** berilgan. Ushbu vazirlik pedagogik kadrlarning malakasini oshirish, attestatsiya jarayonini tashkil etish va malaka toifalarini belgilash bo'yicha me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqadi va amalga oshiradi. Ta'lim vazirligi bu jarayonda ta'lim tizimining sifatini oshirish va pedagoglarning professional rivojlanishini ta'minlash maqsadida ishlaydi.

5. **“Kasbiy rivojlanish soati” va “Kasbiy rivojlanish kuni” tadbirlarini tushuntirib bering.**

Javob: Kasbiy rivojlanish soati

• **Taqvim:** Odatda, haftada bir marta yoki oylik asosda o'tkaziladi.

• **Maqsad:** Pedagoglar va ta'lim mutaxassislari uchun professional ko'nikmalarni rivojlantirish, yangi pedagogik usullar va texnologiyalar bilan tanishtirish.

• **Tarkib:** O'quv mashg'ulotlari, seminarlar, vaqti-vaqti bilan o'tkaziladigan treninglar yoki tajriba almashish sessiyalari.

• **Natija:** Pedagoglar o'z bilim va ko'nikmalarini oshirib, ta'lim jarayonini samarali amalga oshirishga yordam beradi.

Kasbiy rivojlanish kuni

• **Taqvim:** Odatda, yil davomida bir yoki bir necha marta o'tkaziladi.

• **Maqsad:** Keng qamrovli tadbir bo'lib, pedagoglarning kasbiy rivojlanishi uchun muhim mavzularni muhokama qilish, yangi g'oyalar va tajribalarni almashish.

• **Tarkib:** Konferensiyalar, seminarlar, ma'ruzalar, va turli formattagi taqdimotlar.

• **Natija:** Pedagoglar o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish, ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan yangi strategiyalarni ishlab chiqish.

Ikkala tadbir ham pedagoglarning professional o'sishini ta'minlash, ularni yangi bilimlar bilan ta'minlash va ta'lim jarayonini yaxshilash maqsadida muhim ahamiyatga ega.

96. 2025 yil 1 yanvardan boshlab maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini kasbiy rivojlantirishning yangi tartibi joriy etilmoqda. Mazkur tartib bo'yicha qanday ma'lumotga egasiz?

Javob: 2025 yil 1 yanvardan boshlab O'zbekistonda maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini kasbiy rivojlantirishning yangi tartibi joriy etilishi rejalashtirilmoqda. Bu tartibning maqsadi ta'lim sohasida xodimlarning professional ko'nikmalarini oshirish, ularning kasbiy o'sishini ta'minlash va ta'lim sifatini yaxshilashdir.

Yangi tartibning asosiy jihatlari:

1. Kasbiy rivojlantirish dasturlari:

○ Xodimlar uchun turli kasbiy rivojlantirish dasturlari va treninglar tayyorlanishi kutilmoqda. Ushbu dasturlar pedagogik ko'nikmalarni yangilash va zamonaviy ta'lim metodlarini o'z ichiga oladi.

2. Sertifikatlash:

○ Xodimlar kasbiy rivojlantirish kurslarini muvaffaqiyatli tamomlaganidan so'ng, sertifikatlar olish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu sertifikatlar ularning kasbiy darajasini oshirishga yordam beradi.

3. Monitoring va baholash:

○ Xodimlarning kasbiy rivojlanishi muntazam ravishda monitoring qilinadi va baholanadi. Bu jarayon ta'lim sifatini yaxshilash maqsadida amalga oshiriladi.

4. Innovatsion yondashuvlar:

○ Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar joriy etiladi. Bu xodimlarga ta'lim jarayonida yangi metodlarni qo'llash imkonini beradi.

5. Hamkorlik va tajriba almashish:

○ Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari o'rtasida hamkorlik va tajriba almashishni rag'batlantirish. Bu jarayon ta'lim sohasidagi eng yaxshi amaliyotlarni o'rganishga yordam beradi.

Xulosa:

Yangi kasbiy rivojlantirish tartibi O'zbekistonda maktabgacha va maktab ta'limi sohasidagi xodimlar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Bu, o'z navbatida, ta'lim sifatini oshirishga va kelajakda o'quvchilarning muvaffaqiyatini ta'minlashga xizmat qiladi. Yangi tartib haqida batafsil ma'lumotlar va qo'shimcha ma'lumotlar ta'lim vazirligi yoki tegishli tashkilotlar orqali taqdim etilishi kutilmoqda.

97. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi PQ-231-son qarori mazmun mohiyatini tushuntirib bering.

Javob: 2025 yil 1 yanvardan boshlab maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini kasbiy rivojlantirishning yangi tartibi joriy etilishi rejalashtirilgan. Ushbu tartib quyidagi asosiy jihatlarni o'z ichiga olishi mumkin:

1. Kasbiy rivojlanish dasturlari: Xodimlar uchun yangi dasturlar va treninglar ishlab chiqiladi, bu orqali ularning malakasini oshirish va zamonaviy pedagogik metodlar bilan tanishtirish maqsad qilinadi.

2. **Attestatsiya jarayoni:** Pedagoglarning malakasini baholash va toifalarini belgilash jarayonida yangiliklar bo'lishi mumkin. Bu jarayon ko'proq shaffof va adolatli bo'lishini ta'minlashga qaratiladi.

3. **Sertifikatsiya:** Kasbiy rivojlanish jarayonida qatnashgan xodimlarga sertifikatlar berilishi, bu orqali ularning malaka oshirishiga rasmiy tan olinishini ta'minlaydi.

4. **Tajribalar almashish:** Xodimlar o'rtasida tajriba almashish va hamkorlikni kuchaytirish maqsadida seminarlar va konferensiyalar o'tkaziladi.

5. **Yangi texnologiyalar va innovatsiyalar:** Pedagoglar yangi ta'lim texnologiyalari va usullaridan foydalanishga o'rgatiladi, bu esa ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi.

Bu tartiblar O'zbekistonning ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va pedagoglarning malakasini oshirishni maqsad qiladi. Aniq ma'lumotlar va yangiliklar uchun O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligining rasmiy manbalarini kuzatib borish muhimdir.

Javob: Мактабгача ва мактаб таълими ташкилотлари раҳбар, педагог ва мутахассис кадрларини узлуксиз касбий ривожлантириш тизими самарадорлигини таъминлаш, уларнинг касбий билим, кўникма ва маҳоратини мунтазам ошириб бориш, Президент мактабларида тўпланган илғор тажрибаларни умумий ўрта таълим муассасаларига кенг татбиқ этиш мақсадида

98. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024 yil 21 iyundagi PQ-231-sonli qarori bilan 2025 yil 1 yanvardan boshlab maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini kasbiy rivojlantirish qanday tartibda amalga oshiriladi? **Javob:** 2025 йил 1 январдан бошлаб педагог ва мутахассис кадрлар касбий ривожланишининг узлуксизлигини таъминлаш мақсадида барча умумий ўрта таълим муассасаларида малака оширишнинг «Касбий ривожланиш соати», таянч умумий ўрта таълим муассасаларида эса, шунингдек, «Касбий ривожланиш куни» каби шакллари босқичма-босқич жорий этилади. Бунда:

«Касбий ривожланиш соати» ва «Касбий ривожланиш куни» тадбирларини ташкил этиш учун ҳар бир туман (шаҳар)да юқори малакали ўқитувчилар орасидан фанлар кесимида ментор-ўқитувчилар таркиби шакллантирилади;

«Касбий ривожланиш соати» доирасида фан методика бирлашмалари ва ментор-ўқитувчилар томонидан ўқитувчиларнинг дарслари таҳлил қилинади, уларга методик ёрдам кўрсатилади, касбий ривожланиши бўйича тавсиялар берилади;

«Касбий ривожланиш куни» доирасида ҳар битта фан бўйича таянч умумий ўрта таълим муассасалари танланади ва ушбу муассасаларда ўқитувчилар учун касбий ривожлантириш бўйича ўқув машғулотлари ўтказилади;

Институт ва Худудий марказларда ментор-ўқитувчилар учун алоҳида тайёрлов курслари ташкил этилади;

ментор-ўқитувчи сифатида фаолият юритаётган фан ўқитувчиларига асосий иш жойи бўлган умумий ўрта таълим муассасаси директор жамғармаси ҳисобидан лавозим маошининг 20 фоизи миқдорида қўшимча ҳар ойлик устама ҳақ тўланади.

99. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi PQ-231-son qarorida A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy institutining asosiy vazifalari nimalardan iborat. **Javob:** 1) Президент мактабларида ўқувчиларни ўқитиш, касб-хунарга йўналтириш, уларда танқидий фикрлаш, ахборотни излаш ва таҳлил қилиш кўникмаларини шакллантириш, олинган билимларни амалиётда қўллаш бўйича тўпланган илғор тажрибаларни узлуксиз касбий ривожлантириш тизими орқали умумий ўрта таълим муассасаларига кенг татбиқ этиш;

2) раҳбар, педагог ва мутахассис кадрларни узлуксиз касбий ривожлантириш тизими самарадорлигини таъминлаш, уларнинг касбий билим, кўникма ва маҳоратини мунтазам ошириб бориш, малака ошириш ва қайта тайёрлашнинг анъанавий, муқобил, дуал ва мустақил шакллари амалиётга кенг жорий этиш;

3) малака ошириш ва қайта тайёрлаш курсларининг ўқув режа ва дастурларини ишлаб чиқиш ҳамда уларни замон талаблари ва хорижий илғор тажрибалар асосида такомиллаштириб бориш;

4) келажак мактаби, унинг раҳбари ва ўқитувчисининг моделини яратиш асосида умумий ўрта таълим муассасалари ходимларининг касбий стандартларини ишлаб чиқиш ва доимий тарзда ривожлантириб бориш, ўқув-методик фаолиятнинг таълим жараёни билан алоқаларини мустаҳкамлаш;

5) давлат ва нодавлат таълим ташкилотлари учун узлуксиз касбий ривожлантириш курсларининг намунавий ўқув режа ва дастурларини ишлаб чиқиш ва доимий янгилаб бориш;

6) умумий ўрта таълим соҳасидаги илғор хорижий тажрибаларни ўрганиш ва мамлакатимизда жорий этиш бўйича тавсиялар ишлаб чиқиш, хорижий етакчи таълим ташкилотлари билан халқаро алоқаларни ривожлантириш;

7) умумий ўрта таълимнинг долзарб муаммолари юзасидан турли дастур ва лойиҳаларни амалга ошириш, илмий-услубий конференция ва семинарлар ташкил этиш;

8) докторантура йўналишлари ва магистратура мутахассисликлари бўйича юқори малакали кадрларни тайёрлаш, илмий ходимларнинг касбий билим даражасини доимий ошириб бориш;

9) «Узлуксиз касбий таълим» махсус электрон платформасини юритиш ва унинг фаолиятини такомиллаштириб бориш.

100. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi PQ-231-son qarorida 2025-yil 1-yanvardan boshlab maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini kasbiy rivojlantirishning qanday tartibi joriy etilishi belgilangan? **Javob:** Институт ва Худудий марказларга ўқув машғулотларини олиб бориш учун бакалавр даражасига эга бўлган, касбий фаолиятида юқори натижаларга эришган ҳамда тегишли халқаро ёки миллий сертификатларни қўлга киритган мутахассисларни ишга қабул қилишга рухсат этилсин. Бунда:

Институт ва Худудий марказларнинг бакалавр даражасига эга бўлган мутахассисларига нисбатан олий таълим муассасаларининг илмий унвонга ёки илмий даражага эга бўлмаган ассистент ўқитувчилари учун белгиланган лавозим маоши қўлланади; бакалавр даражасига эга бўлган мутахассисларга қўйиладиган талаблар Мактабгача ва мактаб таълими вазирлиги томонидан белгиланади.

101. Hududiy markazlarga o'quv mashg'ulotlarini olib borish uchun bakalavr darajasiga ega bo'lgan mutaxassislarni ishga qabul qilish tartibini tushuntirib bering? **Javob:** Mazkur Nizom O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tizimidagi umumiy o'rta ta'lim muassasalari (keyingi o'rinlarda — maktab) direktori lavozimiga nomzodlarni (keyingi o'rinlarda — nomzodlar) menejerlik o'quv kurslarida o'qitish va ularga menejerlik sertifikatini berish tartibini belgilaydi.

2. Ushbu Nizom asosida menejerlik sertifikatiga ega bo'lgan nomzodlarga maktab direktori lavozimi uchun tanlovda ishtirok etish huquqi beriladi. Maktablarda faoliyat yuritayotgan direktorlar (keyingi o'rinlarda — direktorlar) har 5 yilda bir marotaba ushbu Nizom talablariga muvofiq menejerlik sertifikatini olishi talab etiladi.

Nomzodlarning boshqaruv sohasiga oid bilim va ko'nikmalarini baholash hamda baholash natijasi bo'yicha davlat namunasidagi menejerlik sertifikati elektron raqamli imzo bilan tasdiqlangan va QR-kod qo'yilgan holda elektron shaklda beriladi.

O'quv kurslari to'g'risidagi ma'lumotlar maxsus portalga joylashtiriladi.

9. Nomzodlar maxsus portal orqali elektron shaklda ro'yxatdan o'tadi hamda o'quv kursida o'qish uchun ariza topshiradi.

Bunda nomzodlar kamida bakalavr darajasiga hamda maktab direktorlari uchun belgilangan malaka talablariga muvofiq bo'lishi lozim.

102. Maktab direktori lavozimiga nomzodlarni menejerlik o'quv kurslarida o'qitish hamda ularga menejerlik sertifikatini berish tizimi qanday? **Javob: Javob:** O'quv kurslari Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti (keyingi o'rinlarda — Institut) tomonidan tashkil etiladi.

8. O'quv kurslari to'g'risidagi ma'lumotlar maxsus portalga joylashtiriladi.

9. Nomzodlar maxsus portal orqali elektron shaklda ro'yxatdan o'tadi hamda o'quv kursida o'qish uchun ariza topshiradi.

Bunda nomzodlar kamida bakalavr darajasiga hamda tashkilot direktorlari uchun belgilangan malaka talablariga muvofiq bo'lishi lozim.

10. Ta'limda menejment yoki ta'limda boshqaruv mutaxassisligi bo'yicha magistr darajasiga ega bo'lgan nomzodlar o'quv kursida o'qimasdan sertifikat olish bo'yicha yakuniy sinov jarayonlarida ishtirok etishlari mumkin.

Ta'limda menejment yoki ta'limda boshqaruv ixtisosligi bo'yicha ilmiy darajaga ega bo'lgan nomzodlar uchun sertifikat ularning arizasiga asosan to'g'ridan-to'g'ri beriladi.

11. Arizalar kalendar yil davomida uzluksiz qabul qilinadi.

12. O'quv kurslariga jalb etilgan nomzodlar ro'yxati ularning arizalari asosida Institut tomonidan shakllantiriladi hamda tasdiqlanadi.

13. Nomzodlar o'quv kurslarida ular bilan Institut o'rtasida tuzilgan shartnoma asosida o'qitiladi hamda baholanadi.

14. O'quv kurslari 20 — 30 nafar tinglovchilardan iborat akademik guruhlarda tashkil etiladi.

Tinglovchilar kontingenti yetarli bo'lmagan taqdirda, shu jumladan, rus tilida dars o'tiladigan guruhlarda tinglovchilar soni, istisno tariqasida, kamida 15 nafar etib belgilanishi mumkin.

103. Maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori lavozimiga nomzodlarni menejerlik o'quv kurslarida o'qitish hamda ularga menejerlik sertifikatini berish tizimi qanday?

Javob: : Mazkur Nizom talablari quyidagi davlat umumiy o'rta ta'lim muassasalari direktori lavozimlariga nisbatan tatbiq etilmaydi:

Prezident, ijod va ixtisoslashtirilgan maktablar;

jismoniy, aqliy, sensor yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari;

sanatoriy turidagi ixtisoslashtirilgan davlat ta'lim muassasalari;

ixtisoslashtirilgan maktab-internatlar va ixtisoslashtirilgan maktablar;

alohida sharoitlarda ta'minlash, tarbiyalash va ta'lim berishga muhtoj bolalar uchun ixtisoslashtirilgan maktablar.

104. Vazirlar Mahkamasining 2023 yil 25 dekabrda 681-son qarori bilan tasdiqlangan "Davlat umumiy o'rta ta'lim muassasalari direktori lavozimiga nomzodlarni menejerlik o'quv kurslarida o'qitish va ularga menejerlik sertifikatini berish tartibi to'g'risida nizom" talablari qaysi ta'lim muassasalari direktori lavozimlariga nisbatan tatbiq etilmaydi?

Javob: Ta'limda menejment yoki ta'limda boshqaruv mutaxassisligi bo'yicha magistr darajasiga ega bo'lgan nomzodlar o'quv kursida o'qimasdan, sertifikat olish bo'yicha yakuniy sinov jarayonlarida ishtirok etishlari mumkin.

Ta'limda menejment yoki ta'limda boshqaruv ixtisosligi bo'yicha ilmiy darajaga ega bo'lgan nomzodlar uchun sertifikat ularning arizasiga asosan to'g'ridan-to'g'ri beriladi.

105. Kimlar menejerlik o'quv kursida o'qimasdan sertifikat olish bo'yicha yakuniy sinov jarayonlarida ishtirok etishlari mumkin?

Javob: Umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'qituvchilari uchun "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlarini bosqichma-bosqich joriy etish to'g'risida

106. Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining 7-avgust 2024-yildagi 246-sonli buyrug'i mazmun mohiyatini tushuntirib bering.

Javob: “Kasbiy rivojlanish kuni” – o‘qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish, ijodiy ishlash va o‘z bilimini muntazam boyitib borish, zamonaviy o‘qitish metodikasi va axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan unumli foydalanish ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun o‘quv-seminar, trening, mahorat darslari va mustaqil ta’lim tadbirlari o‘tkazilishi belgilangan haftaning muayyan kuni.

107. “Kasbiy rivojlanish kuni” nima va u qanday tartibda tashkil etiladi?

Javob: “Kasbiy rivojlanish soati” – kasbiy rivojlanish kunlarida tashkil etilgan o‘quvlarda o‘qituvchilar tomonidan o‘zlashtirilgan yangi bilim va ko‘nikmalarni o‘zlari faoliyat ko‘rsatayotgan umumta’lim maktablarida qo‘llashlarini tahlil qilish, ularga zarur metodik yordam ko‘rsatish, kasbiy rivojlanish uchun tavsiyalar berish, dars kuzatish, refleksiv amaliyot hamda maktab negizida malaka oshirish tadbirlari o‘tkaziladigan soatlar;

108. “Kasbiy rivojlanish soati” nima va u qanday tartibda tashkil etiladi?

Javob: . Respublika muvofiqlashtiruvchi kengashining vazifalari quyidagilardan iborat:

- “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlari uchun dasturlar va o‘quv materiallarini ishlab chiqish bo‘yicha malakali pedagog va mutaxassislardan iborat ekspertlar guruhini shakllantiradi;

- Ishchi guruhi tomonidan “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlari o‘quv materiallarining (o‘quv reja, o‘quv dasturi, taqdimot, tarqatma materiallar, nazorat va baholash materiallari) ishlab chiqilishini tashkil qiladi, tasdiqlaydi va muntazam yangilab borilishini ta’minlaydi;

- Master-trenerlarni tayyorlash uchun qisqa muddatli o‘quvlarning o‘quv-metodik ta’minotini (o‘quv-mavzu reja, o‘quv dasturi, nazariy va amaliy mashg‘ulotlar materiallarini, taqdimot, tarqatma materiallar, nazorat va baholash materiallarini) ishlab chiqilishini tashkil qiladi;

109. “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlari uchun dasturlar va o‘quv materiallarini kim ishlab chiqadi?

Javob: “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarining maqsadi o‘qituvchilarga kasbiy mahoratini oshirish va metodik tayyorgarligini takomillashtirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdan iborat.

110. “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarining maqsadi nima?

Javob: Master-trenerlar – mentor-o‘qituvchilarga metodik jihatdan ko‘mak beruvchi malakali mutaxassislar;

111. “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarida master-trenerlar kimlar?

Javob: Mentor-o‘qituvchilar – “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarini tashkil etish uchun fanlar (yoki fanlar bloki) kesimida tanlab olingan yuqori malakali o‘qituvchilar

112. “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarida mentor o‘qituvchi kim va ular qanday vazifani bajaradilar?

Javob: Yetakchi o‘qituvchi – “Kasbiy rivojlanish kuni” tadbirlarida ishtirok etadigan va umumiy o‘rta ta’lim maktablarida fanlar (yoki fanlar bloki) kesimida “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarini tashkil etishga mas’ul bo‘lgan tajribali faol o‘qituvchi yoki fan metodika birlashmasi rahbari

113. “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarida yetakchi o‘qituvchi kim va ular qanday vazifani bajaradilar?

Javob: “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarida yetakchi o‘qituvchi, odatda, tadbirni tashkil etuvchi va boshqaruvchi shaxs sifatida faoliyat yuritadi. Ularning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. **Tadbirni rejalashtirish:** Yetakchi o‘qituvchi tadbirning maqsadi, mavzusi va formatini belgilaydi.

2. **Maqsadlarni belgilash:** O'qituvchilar va ishtirokchilar uchun aniq maqsadlar va natijalarni belgilaydi.

3. **Materiallar va resurslarni tayyorlash:** O'quv materiallari, taqdimotlar va boshqa zarur resurslarni tayyorlaydi.

4. **Tadbirni olib borish:** Tadbir davomida ishtirokchilarga yetakchilik qiladi, savollar va muhokamalarni boshqaradi.

5. **Tajriba almashish:** O'qituvchilar o'rtasida tajriba va bilim almashinishini rag'batlantiradi.

6. **Feedback olish:** Tadbirdan so'ng ishtirokchilardan fikr-mulohazalar to'playdi va kelgusidagi tadbirlarni yaxshilash uchun foydalanadi.

Bu tadbirlar o'qituvchilarning professional rivojlanishiga, yangi pedagogik usullarni o'rganishiga va o'zaro hamkorlikni kuchaytirishga yordam beradi.

114. "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlarida koordinator kim va ular qanday vazifani bajaradilar?

Javob: "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlarida koordinator, odatda, tadbirni muvaffaqiyatli tashkil etish va boshqarish uchun mas'ul shaxsdir. Ularning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. **Tadbirni rejalashtirish:** Koordinator tadbirning umumiy strukturasi va jadvalini ishlab chiqadi.

2. **Ishtirokchilarni jalb etish:** O'qituvchilar va boshqa ishtirokchilarni tadbirga taklif etish va ularni jalb qilish.

3. **Resurslarni boshqarish:** Zarur materiallar, joy va texnik vositalarni tayyorlash va boshqarish.

4. **Tadbir jarayonini nazorat qilish:** Tadbir davomida barcha jarayonlarning to'g'ri ishlashini ta'minlash va muammolarni hal qilish.

5. **Tashkiliy ishlarni bajarish:** Tashkiliy ishlarni, shu jumladan, ro'yxatdan o'tish, ishtirokchilarni yo'naltirish va vaqtni boshqarish.

6. **Tadbirdan keyin tahlil qilish:** Tadbir yakunida natijalarni baholash, fikr-mulohazalar to'plash va kelgusidagi tadbirlar uchun takliflar ishlab chiqish.

Koordinator o'qituvchilarning professional rivojlanishida muhim rol o'ynaydi, chunki ularning tashkilotchilik qobiliyatlari va tajribalari tadbirning muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi.

115. "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlarining asosiy vazifalari nimalardan iborat?

Javob: "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlarining asosiy vazifalari quyidagi jihatlaridan iborat:

1. **O'qituvchilarning bilim va ko'nikmalarini oshirish:** Yangi pedagogik usullar, texnologiyalar va ta'lim metodikalarini o'rganish.

2. **Tajriba almashish:** O'qituvchilar o'rtasida tajriba, g'oyalar va muvaffaqiyatli amaliyotlarni baham ko'rish.

3. **Professional hamkorlikni rivojlantirish:** O'qituvchilar o'rtasida hamkorlik va jamoaviy ishni rag'batlantirish.

4. **Maqsadlarni belgilash:** Ta'lim jarayonida samaradorlikni oshirish uchun aniq maqsad va natijalarni belgilash.

5. **Yangi resurslar va materiallar bilan tanishtirish:** O'qituvchilarga yangi o'quv materiallari va resurslarini taqdim etish.

6. **Muammolarni muhokama qilish:** Ta'lim jarayonidagi muammolarni aniqlash va ularni hal qilish uchun yechimlar taklif qilish.

7. **Tadqiqot va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash:** Ta'lim sohasida yangi g'oyalar va innovatsiyalarni ilgari surish.

8. **O'zaro fikr almashish:** Ishtirokchilar o'rtasida fikr almashish va muhokamalarni tashkil etish.

Ushbu tadbirlar o'qituvchilarni professional rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi va ta'lim sifatini yaxshilashga yordam beradi.

116. "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlarini tashkil etish tizimiga nimalar kiradi?

Javob: "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlarini tashkil etish tizimiga quyidagi jihatlar kiradi:

1. Rejalashtirish:

- o Tadbirning maqsadlari va vazifalarini belgilash.
- o Mavzularni tanlash va dastur tuzish.

2. Tashkiliy ishlar:

- o Joy va vaqtni belgilash.
- o Ishtirokchilarning ro'yxatini tuzish va takliflar yuborish.

3. Resurslarni tayyorlash:

- o O'quv materiallari, taqdimotlar va boshqa zarur resurslarni tayyorlash.
- o Texnik vositalarni (projektor, audio tizim va h.k.) ta'minlash.

4. Malakali mutaxassislarni jalb etish:

- o Tadbirga ma'lum sohalarda tajribaga ega o'qituvchi yoki ekspertlarni taklif qilish.

5. Tadbirni boshqarish:

- o Tadbir davomida ishtirokchilarga yetakchilik qilish va muhokamalarni boshqarish.
- o Vaqtni nazorat qilish va reja bo'yicha harakat qilish.

6. Tadbirdan keyin tahlil qilish:

- o Ishtirokchilardan fikr-mulohazalar to'plash.
- o Tadbir natijalarini baholash va kelgusidagi tadbirlar uchun tavsiyalar ishlab chiqish.

7. O'zaro aloqalar:

- o Ishtirokchilar o'rtasida o'zaro fikr almashish va muloqotni rag'batlantirish.

8. Marketing va axborot tarqatish:

- o Tadbir haqida ma'lumot berish, e'lonlar tayyorlash va tarqatish.

Ushbu tizim tadbirlarning samarali va muvaffaqiyatli o'tishini ta'minlashga yordam beradi, shuningdek, o'qituvchilarning professional rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

117. "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlarini tashkil etishda Respublika muvofiqlashtiruvchi kengashining vazifalari nimalardan iborat?

Javob: "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlarini tashkil etishda Respublika muvofiqlashtiruvchi kengashining vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Strategik rejalashtirish: Tadbirlarning maqsadlari va vazifalarini belgilash, shuningdek, uzluksiz professional rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish.

2. Tadbirlarni muvofiqlashtirish: Har xil ta'lim muassasalari o'rtasida tadbirlarni muvofiqlashtirish va bir xil standartlar asosida tashkil etish.

3. Resurslarni ta'minlash: Tadbirlar uchun zarur materiallar, metodik qo'llanmalar va resurslarni tayyorlash va taqdim etish.

4. Malakali mutaxassislarni jalb etish: Tadbirlar uchun ekspertlar va malakali o'qituvchilarni taklif qilish, ularning ishtirokini ta'minlash.

5. Monitoring va baholash: Tadbirlarning samaradorligini baholash, o'qituvchilarning fikr-mulohazalarini to'plash va natijalarni tahlil qilish.

6. Tadbirlar dasturini ishlab chiqish: Har bir tadbir uchun dastur va reja tayyorlash, faoliyatni nazorat qilish.

7. Tashkiliy qo'llab-quvvatlash: Tadbirlarni tashkil etish jarayonida metodik va tashkiliy yordam ko'rsatish.

8. Axborot tarqatish: Tadbirlar haqida axborot berish, e'lonlar va materiallarni tarqatish.

9. Innovatsiyalarni ilgari surish: Ta'lim sohasidagi yangi g'oyalar va metodlarni tadbirlarda qo'llash va rag'batlantirish.

Respublika muvofiqlashtiruvchi kengashi bu vazifalarni bajarish orqali tadbirlarning yuqori sifatini ta'minlaydi va o'qituvchilarning professional rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

118. “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarida Hududiy ishchi guruhlarining vazifalari nimalardan iborat?

Javob:“Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarida hududiy ishchi guruhlarining vazifalari quyidagilardan iborat:

1. **Tadbirni rejalashtirish:** Hududiy ishchi guruh tadbirning maqsadlari, mavzulari va dasturini ishlab chiqadi.

2. **Mahalliy ehtiyojlarni aniqlash:** O'qituvchilarning ehtiyojlarini va hududiy kontekstni hisobga olgan holda tadbirlarni tashkil etish.

3. **Resurslarni tayyorlash:** O'quv materiallari, metodik qo'llanmalar va boshqa zarur resurslarni tayyorlash va taqdim etish.

4. **O'qituvchilarni jalb etish:** Tadbirga ishtirok etishi uchun o'qituvchilarni rag'batlantirish va ularga takliflar yuborish.

5. **Tadbir jarayonini boshqarish:** Tadbir davomida ishtirokchilarni yo'naltirish, savol-javoblar va muhokamalarni boshqarish.

6. **Monitoring va tahlil qilish:** Tadbirlar yakunida natijalarni baholash, ishtirokchilardan fikr-mulohazalar to'plash va takliflar ishlab chiqish.

7. **Malakali mutaxassislarni jalb etish:** Tadbirlar uchun tajribali o'qituvchilar yoki ekspertlarni taklif qilish.

8. **Axborot tarqatish:** Tadbirlar haqida axborot berish, e'lonlar tayyorlash va tarqatish.

9. **O'zaro fikr almashish:** Ishtirokchilar o'rtasida fikr almashish va tajribalarini baham ko'rish uchun muhit yaratish.

Hududiy ishchi guruhlar bu vazifalarni bajarish orqali tadbirlarning muvaffaqiyatli o'tishini ta'minlaydi va o'qituvchilarning professional rivojlanishiga hissa qo'shadi.

119. “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarini tashkil qilishda tuman (shahar) ishchi guruhlarining vazifalari nimalardan iborat?

Javob:“Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarini tashkil qilishda tuman (shahar) ishchi guruhlarining vazifalari quyidagilardan iborat:

1. **Tadbirni rejalashtirish:**

○Tadbirlar mavzusini aniqlash va maqsadlarni belgilash.

○O'zaro hamkorlikni ta'minlash uchun tashkilotlar va mutaxassislar bilan bog'lanish.

2. **Resurslarni tayyorlash:**

○Zarur materiallar va vositalarni tayyorlash.

○Tadbirlar uchun joy va uskunalarni belgilash.

3. **Tashkiliy ishlar:**

○Tadbirlar jadvalini tuzish.

○Ishtirokchilar ro'yxatini shakllantirish va ularni xabardor qilish.

4. **Tadbirni amalga oshirish:**

○Tadbirlar davomida nazorat va qo'llab-quvvatlash.

○Ishtirokchilarga yordam ko'rsatish va savollarga javob berish.

5. **Natijalarni baholash:**

○Tadbirlarning samaradorligini o'lchash va tahlil qilish.

○Ishtirokchilarning fikr-mulohazalarini yig'ish va tahlil qilish.

6. **Ma'lumot tarqatish:**

○Tadbir yakunlari haqida hisobot tayyorlash.

○Olingan natijalarni va tajribalarni keng jamoatchilikka taqdim etish.

Ushbu vazifalar tuman (shahar) ishchi guruhlarining kasbiy rivojlanish tadbirlarini muvaffaqiyatli o'tkazishiga yordam beradi.

120. “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarida Tayanch maktablar direktorlarining vazifalari nimalardan iborat?

Javob: “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarida tayanch maktablar direktorlarining vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Tadbirni rejalashtirish:

- Tadbirlar mavzusini belgilash va maqsadlarni aniqlash.
- O'qituvchilar va boshqa mutaxassislarni jalb qilish.

2. Tashkilotchilik:

- Tadbirlar uchun joyni tanlash va zarur sharoitlarni ta'minlash.
- O'z maktabini tadbirda ishtirok etishga tayyorlash.

3. Ma'lumot berish:

- O'qituvchilarga va o'quvchilarga tadbirlar haqida ma'lumot berish.
- Ishtirokchilarni tadbirlar mazmuni va maqsadlari bilan tanishtirish.

4. Tadbirni boshqarish:

- Tadbir davomida nazoratni ta'minlash va ishtirokchilarni yo'naltirish.
- O'qituvchilar va o'quvchilarni faol ishtirok etishga rag'batlantirish.

5. Natijalarni baholash:

- Tadbirlarni baholash va tahlil qilish, olingan natijalarni qayd etish.
- O'qituvchilarning fikr-mulohazalarini yig'ish.

6. Taqdirlash va rag'batlantirish:

- Tadbirda faol ishtirok etgan o'qituvchilar va o'quvchilarni taqdirlash.
- Yutuqlarni e'tirof etish va motivatsiya berish.

7. Ma'lumot tarqatish:

○ Tadbirning natijalarini maktab jamoasiga va boshqa manfaatdor tomonlarga yetkazish.

- Yutuqlar va tajribalarni keng jamoatchilikka taqdim etish.

Ushbu vazifalar tayanch maktablar direktorlariga tadbirlarni muvaffaqiyatli o'tkazishda yordam beradi.

121. “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarida qatnashmaganlik uchun o'qituvchilarga qanday choralar ko'rilishi belgilangan?

Javob: “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarida qatnashmaganlik uchun o'qituvchilarga quyidagi choralar ko'rilishi mumkin:

1. Nazorat va tahlil:

- Qatnashmagan o'qituvchilar ro'yxatini tuzish va ularni sabablari bilan tahlil qilish.

2. Ogohlantirish:

- O'qituvchilarga tadbirlar majburiy ekanligi haqida ogohlantirish berish.

3. Qayta o'qitish:

- Qatnashmagan o'qituvchilar uchun qayta o'qitish yoki seminarlar tashkil etish.

4. Disiplinar choralar:

○ Agar qatnashmaslik sabablari asosli bo'lmasa, ma'muriyat tomonidan intizomiy choralar ko'rish (masalan, ogohlantirish yoki jinoiy javobgarlik).

5. Yakuniy hisobotlar:

- O'qituvchilardan tadbirda qatnashmaganliklari to'g'risida hisobot talab qilish.

6. Kelajakdagi tadbirlarda qatnashish majburiyati:

- Keyingi tadbirlarda qatnashish majburiyatini belgilash.

Bu choralar tadbirlarning ahamiyatini oshirish va o'qituvchilarni professional rivojlanishga jalb qilish maqsadida amalga oshiriladi.

122. “Kasbiy rivojlanish kuni” tadbirlarini tashkil qilishning qanday shakllari mavjud? “Kasbiy rivojlanish kuni” tadbirlarini tashkil qilishning quyidagi shakllari mavjud:

1. Seminarlar va treninglar:

- O'qituvchilar uchun nazariy va amaliy bilimlarni oshirishga qaratilgan mashg'ulotlar.

2. Workshoplar:

○ Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish va o'zaro tajriba almashish uchun kichik guruhlar bilan o'tkaziladigan mashg'ulotlar.

3. Konferensiyalar:

○ Keng miqyosda mutaxassislar ishtirokida o'tkaziladigan tadbirlar, yangi g'oyalar va tajribalarni muhokama qilish uchun.

4. Panel muhokamalari:

○ Turli ekspertlar va o'qituvchilar ishtirokida muayyan mavzular bo'yicha fikr almashish.

5. Ochiq darslar:

○ O'qituvchilarning darslarini boshqa o'qituvchilar va mutaxassislar tomonidan kuzatish va baholash.

6. Onlayn tadbirlar:

○ Vebinarlar yoki online seminarlar orqali masofaviy ta'lim va tajriba almashish.

7. Tajriba almashish sessiyalari:

○ O'qituvchilar o'rtasida o'z tajribalarini va muvaffaqiyatlarini baham ko'rish.

8. Individual rivojlanish rejasi:

○ Har bir o'qituvchi uchun shaxsiy rivojlanish rejalarini ishlab chiqish va amalga oshirish.

Ushbu shakllar o'qituvchilarning kasbiy ko'nikmalarini oshirish va ularni professional rivojlanishga jalb qilish maqsadida qo'llaniladi.

123. “Metodik mahorat kuni” nima va u qanday tartibda tashkil etiladi?

Javob: “Metodik mahorat kuni” — bu o'qituvchilar uchun pedagogik uslublar, metodlar va yangi ta'lim texnologiyalarini o'rganish va almashish maqsadida o'tkaziladigan tadbir. Ushbu tadbir o'qituvchilarning metodik mahoratini oshirish, tajribalarini baham ko'rish va yangi g'oyalarni joriy etishga qaratilgan.

Tashkil etish tartibi:

1. Rejalashtirish:

- Tadbir mavzusi va maqsadlarini aniqlash.
- O'qituvchilar va mutaxassislar ishtirokini belgilash.

2. Tashkilotchilarni belgilash:

- Maktab yoki ta'lim muassasasi ichida ishchi guruh tuzish.

3. Programma tuzish:

- Tadbir davomida o'tkaziladigan sessiyalar va faoliyatlarni rejalashtirish.
- Har bir sessiya uchun ma'ruzachilar va o'quvchilarni belgilash.

4. Materiallar tayyorlash:

- O'quv materiallari, taqdimotlar va boshqa resurslarni tayyorlash.

5. Ishtirokchilarni ro'yxatga olish:

- O'qituvchilarni tadbirga jalb qilish va ro'yxatini shakllantirish.

6. Tadbirni o'tkazish:

○ Belgilangan kun va vaqtda tadbirni tashkil etish, nazorat qilish va ishtirokchilarni yo'naltirish.

7. Natijalarni baholash:

○ Tadbir yakunida ishtirokchilardan fikr-mulohazalar to'plash va natijalarni tahlil qilish.

8. Hisobot tayyorlash:

- Tadbir davomida olingan natijalar va tajribalarni hujjatlashtirish.

Ushbu tartibda “Metodik mahorat kuni” o'qituvchilar uchun samarali va foydali bo'lishi maqsadida tashkil etiladi.

124. “Metodik mahorat soati” nima va u qanday tartibda tashkil etiladi?

Javob: “Metodik mahorat soati” — bu o'qituvchilar uchun qisqa muddatli, lekin intensiv mashg'ulot bo'lib, pedagogik metodlar, ta'lim texnologiyalari va tajribalarni

o'rganish maqsadida o'tkaziladi. Ushbu tadbir o'qituvchilarning metodik ko'nikmalarini oshirish va o'zaro tajriba almashish imkonini beradi.

Tashkil etish tartibi:

1. Rejalashtirish:

- o Tadbir mavzusini va asosiy maqsadlarni aniqlash.
- o O'qituvchilar va mutaxassislar ishtirokini belgilash.

2. Tashkilotchilar va ma'ruzachilarni belgilash:

- o Maktab yoki ta'lim muassasasidan ishchi guruh tuzish va ma'ruzachilarni tanlash.

3. Programma tuzish:

- o Tadbir davomida o'tkaziladigan sessiyalar va faoliyatlarni rejalashtirish.
- o Har bir sessiya uchun vaqt belgilash.

4. Materiallar tayyorlash:

- o O'quv materiallari, taqdimotlar va boshqa resurslarni tayyorlash.

5. Ishtirokchilarni ro'yxatga olish:

- o O'qituvchilarni tadbirga jalb qilish va ro'yxatini shakllantirish.

6. Tadbirni o'tkazish:

- o Belgilangan vaqtda tadbirni tashkil etish, ishtirokchilarni yo'naltirish va nazorat qilish.

7. Natijalarni baholash:

- o Tadbir yakunida ishtirokchilardan fikr-mulohazalar to'plash va natijalarni tahlil qilish.

8. Hisobot tayyorlash:

- o Tadbir davomida olingan natijalar va tajribalarni hujjatlashtirish.

Ushbu tartibda "Metodik mahorat soati" o'qituvchilar uchun samarali va foydali bo'lishi maqsadida tashkil etiladi.

125. "Metodik mahorat kuni" va "Metodik mahorat soati" tadbirlari uchun dasturlar va o'quv materiallarini kim ishlab chiqadi?

Javob: "Metodik mahorat kuni" va "Metodik mahorat soati" tadbirlari uchun dasturlar va o'quv materiallarini ishlab chiqishda quyidagi tomonlar ishtirok etishi mumkin:

1. Tashkilotchilar:

- o Maktab yoki ta'lim muassasasining rahbariyati tadbirlarni rejalashtirish va dasturlarni ishlab chiqishda asosiy rol o'ynaydi.

2. O'qituvchilar:

- o Tajribali o'qituvchilar va metodistlar o'z tajribalari asosida dasturlar va o'quv materiallarini ishlab chiqishda ishtirok etishi mumkin.

3. Mutaxassislar:

- o Ta'lim sohasida faoliyat yurituvchi ekspertlar va metodik markazlar, yangi pedagogik usullar va metodlarni joriy etish maqsadida materiallar tayyorlashda yordam berishi mumkin.

4. Ishchi guruhlar:

- o Tadbirlarni tashkil etish uchun tuzilgan ishchi guruhlar dastur va materiallarni ishlab chiqish jarayonida faol ishtirok etadi.

5. O'quv muassasalari:

- o O'qituvchilar va talabalarga xizmat ko'rsatadigan universitetlar yoki institutlar, o'quv materiallarini tayyorlashda yordam berishi mumkin.

Ushbu tomonlar birgalikda ish olib borib, tadbirlarning maqsad va vazifalariga muvofiq dastur va o'quv materiallarini tayyorlashlari kerak.

126. "Metodik mahorat kuni" va "Metodik mahorat soati" tadbirlarining maqsadi nima?

Javob: "Metodik mahorat kuni" va "Metodik mahorat soati" tadbirlarining maqsadi quyidagilardan iborat:

1. O'qituvchilarning ko'nikmalarini oshirish:

- Yangi pedagogik usullar va metodlarni o'rganish.
- Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalarni joriy etish.

2. Tajriba almashish:

- O'qituvchilar o'rtasida tajriba va bilimlar almashish uchun platforma yaratish.
- Muvaffaqiyatli amaliyotlarni baham ko'rish.

3. Kasbiy rivojlanish:

- O'qituvchilarni kasbiy rivojlanishga rag'batlantirish.
- O'z-o'zini rivojlantirish uchun shaxsiy rivojlanish rejalarini tuzishga yordam berish.

4. Motivatsiyani oshirish:

• O'qituvchilarning motivatsiyasini oshirish va ularni yangi g'oyalar bilan ilhomlantirish.

- Ta'limga bo'lgan qiziqishni kuchaytirish.

5. Ta'lim sifatini yaxshilash:

• Ta'lim jarayonining sifatini oshirish va o'qituvchilarni yanada samarali ta'lim bilan ta'minlash.

- O'qituvchilarning pedagogik mahoratini oshirish orqali ta'lim sifatini yaxshilash.

6. Hamkorlik va jamoaviy ishni rivojlantirish:

- O'qituvchilar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish va jamoaviy ish tajribasini oshirish.

Ushbu maqsadlar tadbirlar o'qituvchilarning professional rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga va ta'lim jarayonini yanada samarali o'tkazishga yordam beradi.

127. “Metodik mahorat kuni” va “Metodik mahorat soati” tadbirlarida trener (mentor)lar kimlar?

Javob: “Metodik mahorat kuni” va “Metodik mahorat soati” tadbirlarida trener (mentor)lar quyidagi shaxslar bo'lishi mumkin:

1. Tajribali o'qituvchilar:

- O'z sohasida yuqori natijalarga erishgan va amaliy tajribaga ega bo'lgan o'qituvchilar.

2. Pedagogik mutaxassislar:

○ Ta'lim va metodika sohasida malakali mutaxassislar, masalan, metodistlar yoki pedagogik psixologlar.

3. Universitet professorlari va o'qituvchilari:

- Ta'lim metodologiyasi va pedagogik usullar bo'yicha tajribaga ega akademiklar.

4. Ta'lim tashkilotlari vakillari:

○ Ta'lim sohasida faoliyat yurituvchi tashkilotlar yoki fondlar tomonidan tayinlangan ekspertlar.

5. Innovatsion ta'lim texnologiyalari mutaxassislari:

○ Yangi ta'lim texnologiyalari va metodlarini joriy etishga ixtisoslashgan mutaxassislar.

6. Tajribali mentorlar:

○ O'qituvchilarga shaxsiy rivojlanish va kasbiy o'sish bo'yicha maslahatlar beradigan tajribali mentorlar.

Ushbu mentorlar o'qituvchilarga yangi bilimlar va ko'nikmalarni o'rgatish, shuningdek, ularning professional rivojlanishlariga ko'maklashish uchun tadbirlarda ishtirok etadilar.

128. “Metodik mahorat kuni” va “Metodik mahorat soati” tadbirlarida yetakchi pedagog kimlar?

Javob: “Metodik mahorat kuni” va “Metodik mahorat soati” tadbirlarida yetakchi pedagoglar quyidagi shaxslar bo'lishi mumkin:

1. Tajribali o'qituvchilar:

○ O'z sohalarida muvaffaqiyatli natijalarga erishgan va amaliy tajribaga ega bo'lgan o'qituvchilar.

2. Pedagogik mutaxassislar:

○ Ta'lim va metodika sohasida chuqur bilimga ega bo'lgan mutaxassislar, masalan, metodistlar yoki ta'lim psixologlari.

3. Universitet professorlari:

- Ta'lim metodologiyasi va pedagogik usullar bo'yicha malakali akademiklar.

4. Ta'lim tashkilotlari vakillari:

- Ta'lim sohasida faoliyat yurituvchi tashkilotlar yoki fondlar tomonidan tayinlangan ekspertlar.

5. Innovatsion pedagoglar:

- Yangi ta'lim texnologiyalari va pedagogik yondashuvlarni joriy etishga ixtisoslashgan pedagoglar.

6. Mentorlar:

- O'qituvchilarga shaxsiy rivojlanish va kasbiy o'sish bo'yicha maslahatlar beradigan tajribali mentorlar.

129. "Metodik mahorat kuni" tadbirlarini tashkil qilishning qanday shakllari mavjud?

Javob: "Metodik mahorat kuni" tadbirlarini tashkil qilishning quyidagi shakllari mavjud:

1. Seminarlar:

- O'qituvchilar uchun ma'ruzalar va prezentatsiyalar shaklida o'tkaziladigan tadbirlar, yangi metodlar va pedagogik yondashuvlar haqida ma'lumot berish.

2. Workshoplar:

- Amaliy mashg'ulotlar, o'qituvchilar o'rtasida tajriba almashish va yangi ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan kichik guruhlar.

3. Panel muhokamalari:

- Turli mutaxassislar va o'qituvchilar ishtirokida muayyan mavzular bo'yicha fikr almashish.

4. Ochiq darslar:

- O'qituvchilarning darslarini boshqa o'qituvchilar va mutaxassislar tomonidan kuzatish va baholash.

5. Onlayn tadbirlar:

- Vebinarlar va masofaviy seminarlar orqali o'qituvchilarga qulay sharoitda ta'lim berish.

6. Tajriba almashish sessiyalari:

- O'qituvchilar o'rtasida o'z tajribalarini va muvaffaqiyatlarini baham ko'rish imkoniyatlari.

7. Shaxsiy rivojlanish rejalari:

- Har bir o'qituvchi uchun shaxsiy rivojlanish rejalari ishlab chiqish va amalga oshirish.

8. Innovatsion ko'nikmalarni o'rganish:

- Yangi ta'lim texnologiyalari va metodlarini amaliy ravishda o'rganish uchun mashg'ulotlar.

Ushbu shakllar o'qituvchilarni kasbiy rivojlanish va ta'lim jarayonini yanada samarali o'tkazishga tayyorlashga yordam beradi.

130. Master-trener va mentor-o'qituvchilar tarkibi qanday shakllantiriladi?

Javob: Master-trener va mentor-o'qituvchilar tarkibini shakllantirish quyidagi bosqichlar orqali amalga oshiriladi:

1. Talablarni aniqlash:

- Ta'lim muassasasining ehtiyojlarini o'rganish, shuningdek, mavjud resurslar va tajribalarni baholash.

- O'qituvchilarning qaysi sohalarda yordamga muhtojligini aniqlash.

2. Tajribali pedagoglarni tanlash:

- O'z sohasida muvaffaqiyatli natijalarga erishgan va tajribali o'qituvchilarni tanlash.

• Pedagogik metodologiya va ta'lim texnologiyalari bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lgan mutaxassislarni jalb qilish.

3. O'qituvchilarning malakasini oshirish:

• Tanlangan master-trener va mentor-o'qituvchilarni qo'shimcha treninglar va seminarlar orqali tayyorlash.

• Innovatsion pedagogik usullar va metodlarni o'rganish.

4. Ishchi guruhlar tuzish:

• Master-trenerlar va mentor-o'qituvchilar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish uchun ishchi guruhlar tashkil etish.

• Mavjud tajribalarni baham ko'rish va o'zaro yordam ko'rsatishni ta'minlash.

5. O'zaro baholash va fikr almashish:

• Master-trenerlar va mentor-o'qituvchilar o'rtasida muntazam ravishda o'zaro baholash va fikr almashish sessiyalarini o'tkazish.

• Olingan tajribalarni tahlil qilish va kelgusidagi ishlarni rejalashtirish.

6. Natijalarni baholash va takomillashtirish:

• Master-trenerlar va mentor-o'qituvchilarning samaradorligini baholash.

• O'zaro tajriba va natijalarni tahlil qilib, kerakli o'zgarishlarni kiritish.

Ushbu jarayonlar orqali master-trener va mentor-o'qituvchilar tarkibi samarali va malakali mutaxassislar bilan to'ldiriladi.

131. Davlat ta'lim standartlari nima?

Javob: Davlat ta'lim standartlari — bu ta'lim tizimida amalga oshiriladigan ta'lim jarayonining asosiy talablarini belgilovchi hujjatlar bo'lib, ularning maqsadi quyidagilardan iborat:

1. Ta'limning sifatini ta'minlash:

○ Ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini belgilash va ularning sifatini oshirish.

2. Maqsad va vazifalarni aniqlash:

○ Ta'lim berish jarayonida erishilishi kerak bo'lgan maqsadlar va vazifalarni aniqlash.

3. Ta'lim dasturlarini ishlab chiqish:

○ Ta'lim dasturlarini va o'quv rejaları tuzish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

4. O'qituvchilar uchun yo'nalish:

○ O'qituvchilarga ta'lim jarayonida qanday metodlar va yondashuvlar qo'llanishi kerakligini ko'rsatadi.

5. O'quvchilarning bilimni baholash:

○ O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash uchun mezonlar va standartlar belgilash.

6. Ta'lim jarayonining kelgusi rivojlanishi:

○ Ta'lim sifatini doimiy ravishda yaxshilash va rivojlantirish uchun yangi yondashuvlar va innovatsiyalarni joriy etish.

Davlat ta'lim standartlari ta'lim tizimini barqaror va samarali ishlashini ta'minlashga yordam beradi, shuningdek, o'quvchilarning ta'lim olish jarayonida bir xil imkoniyatlarga ega bo'lishini kafolatlaydi.

132. Davlat ta'lim standartlari o'zida nimalarni aks ettiradi?

Javob: Davlat ta'lim standartlari o'zida quyidagi asosiy elementlarni aks ettiradi:

1. Ta'lim maqsadlari:

○ Ta'lim jarayonida erishilishi kerak bo'lgan umumiy maqsadlar va vazifalar.

2. O'quv dasturlari:

○ O'quvchilarga taqdim etilishi kerak bo'lgan bilimlar, ko'nikmalar va malakalar ro'yxati.

3. O'quv rejalarining tuzilishi:

○ O'quv fanlari va ularning o'zaro bog'lanishi, shuningdek, dars soatlari va mavzularni taqsimlash.

4. Baholash mezonlari:

- O'quvchilarning bilimini baholash uchun qo'llaniladigan kriteriyalar va usullar.

5. O'qitish metodlari:

- O'qituvchilar tomonidan qo'llanilishi kerak bo'lgan pedagogik usullar va yondashuvlar.

6. O'quv muhitining talablari:

- O'qitish jarayonini tashkil etish uchun zarur bo'lgan sharoitlar va resurslar (masalan, sinf xonalari, o'quv materiallari).

7. Ta'lim jarayonining sifatini ta'minlash:

- Ta'lim sifatini oshirish va doimiy ravishda takomillashtirish uchun zarur bo'lgan usullar va yondashuvlar.

8. O'quvchilarning rivojlanishiga doir talablar:

- O'quvchilarning individual rivojlanishi, ijtimoiy ko'nikmalari va shaxsiy xususiyatlariga e'tibor berish.

Davlat ta'lim standartlari ta'lim tizimining asosiy tamoyillarini belgilab, ta'lim sifatini ta'minlash va o'quvchilarning ehtiyojlariga mos ravishda rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

133. Davlat ta'lim standartlari qanday tarkibiy tuzilmaga ega?

Javob: Davlat ta'lim standartlari quyidagi tarkibiy tuzilmalarga ega bo'lishi mumkin:

1. Maqsadlar va vazifalar:

- Ta'lim jarayoni maqsadlari va o'quvchilarning erishishi kerak bo'lgan asosiy vazifalar.

2. O'quv dasturlari:

- O'quv fanlari ro'yxati va ularning mazmuni, shu jumladan, har bir fan bo'yicha o'quv ko'nikmalari va malakalar.

3. Baholash mezonlari:

- O'quvchilarning bilimini, ko'nikmalarini va malakalarini baholash uchun belgilangan kriteriyalar va usullar.

4. O'qitish metodlari:

- O'qituvchilar tomonidan qo'llanilishi kerak bo'lgan pedagogik usullar, strategiyalar va yondashuvlar.

5. O'quv muhitining talablari:

- O'quv jarayonini tashkil etish uchun zarur bo'lgan sharoitlar, resurslar va infratuzilma.

6. O'quvchilarning rivojlanishiga doir talablar:

- O'quvchilarning individual rivojlanishi, ijtimoiy ko'nikmalari va shaxsiy xususiyatlariga e'tibor berish.

7. Tashkiliy va boshqaruv talablari:

- Ta'lim muassasalarining tashkil etilishi va boshqarilishi bo'yicha asosiy talablar.

8. Monitoring va baholash tizimi:

- Ta'lim jarayonining samaradorligini baholash va doimiy ravishda takomillashtirish mexanizmlari.

Ushbu tarkibiy tuzilmalar davlat ta'lim standartlarining asosiy komponentlarini belgilaydi va ta'lim tizimining samarali ishlashini ta'minlashga xizmat qiladi.

134. Ta'lim tizimi nima?

Javob: Ta'lim tizimi — bu ta'lim jarayonini tashkil etuvchi, boshqaruvchi va amalga oshiruvchi muassasalar, mexanizmlar va prinsiplarning majmui. U o'quvchilarga bilim, ko'nikma va malakalarni berish, shuningdek, ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlash maqsadida ishlaydi. Ta'lim tizimi quyidagi asosiy komponentlardan iborat:

1. Ta'lim muassasalari:

- Maktablar, kollejlar, universitetlar, o'quv markazlari va boshqa ta'lim muassasalari.

2. O'quv dasturlari:

○Ta'lim jarayonida qo'llaniladigan o'quv materiallari, fanlar ro'yxati va o'quv rejalari.

3. O'qituvchilar:

○Ta'lim jarayonini amalga oshiruvchi malakali pedagoglar va mutaxassislar.

4. O'quvchilar:

○Ta'lim jarayonining asosiy obyekti bo'lib, ularning bilim olish jarayoni ta'lim tizimining asosiy maqsadidir.

5. Boshqaruv organlari:

○Ta'lim tizimini boshqaruvchi davlat va mahalliy organlar, ta'lim vazirliklari va boshqa muassasalar.

6. Normativ-huquqiy baza:

○Ta'lim tizimini tartibga soluvchi qonunlar, me'yoriy hujjatlar va davlat ta'lim standartlari.

7. Resurslar:

○O'quv materiallari, texnologiyalar, infratuzilma va boshqa zaruriy resurslar.

Ta'lim tizimi o'zaro bog'liq bo'lgan ushbu komponentlar orqali ta'lim jarayonini samarali tashkil etish va rivojlantirishga ko'maklashadi. U shuningdek, jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

135. Kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash tizimi qanday maqsadni ko'zlaydi?

Javob: Kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash tizimi quyidagi maqsadlarni ko'zlaydi:

1. Professional rivojlanish:

○Kadrlarning bilim va ko'nikmalarini yangilash, ularni zamonaviy talablar va o'zgaruvchan ish sharoitlariga moslashtirish.

2. Ish samaradorligini oshirish:

○Kadrlarning malakalarini oshirish orqali ish faoliyatining samaradorligini va sifatini yaxshilash.

3. Innovatsion yondashuvlarni joriy etish:

○Yangi texnologiyalar, metodlar va usullarni o'rgatish orqali tashkilotning innovatsion rivojlanishiga hissa qo'shish.

4. Kadrlar tayyorlash va saqlash:

○Malakali kadrlarni tayyorlash va ularni tashkilotda saqlash, ishchilarni motivatsiya qilish.

5. Ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanish:

○Ta'lim va malaka oshirish orqali iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash.

6. Shaxsiy rivojlanish:

○Kadrlarning shaxsiy va professional rivojlanishiga ko'maklashish, ularning o'z maqsadlariga erishishga yordam berish.

7. Kompetentliklarni oshirish:

○Kadrlarning kompetentliklarini oshirish, ularni o'z sohalarida yetakchilar sifatida tayyorlash.

Ushbu maqsadlar orqali kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash tizimi ishchilarning professional qobiliyatlarini yaxshilashga, tashkilotlarning raqobatbardoshligini oshirishga va umumiy iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shishga xizmat qiladi.

136. Kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash tartibi qaysi sub'ekt tomonidan belgilanadi?

Javob: Kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash tartibi quyidagi sub'ektlar tomonidan belgilanadi:

1. Davlat ta'lim organlari:

○Ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimining umumiy strategiyasini belgilovchi davlat ta'lim vazirliklari va boshqa muassasalar.

2. Ta'lim muassasalari:

○Kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash kurslarini o'tkazuvchi universitetlar, institutlar va boshqa ta'lim markazlari.

3. Ish beruvchilar:

○Tashkilotlar va korxonalar o'z xodimlarining malakasini oshirish va qayta tayyorlash uchun ichki siyosat va dasturlarni ishlab chiqadilar.

4. Tashqi tashkilotlar va agentliklar:

○Malakali kadrlarni tayyorlash va malaka oshirish bo'yicha xizmatlar ko'rsatuvchi mustaqil tashkilotlar va agentliklar.

5. Professional assotsiatsiyalar:

○O'z sohalarida professional rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi assotsiatsiyalar va tashkilotlar.

Bu sub'ektlar birgalikda kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash tartibini belgilashda ishtirok etadilar, shuningdek, ularning talab va ehtiyojlariga mos dasturlarni ishlab chiqadilar.

137. “O‘zbekiston Respublikasi Xalq o‘qituvchisi” faxriy unvoniga kimlar sazovor bo‘lishlari mumkin?

Javob: “O‘zbekiston Respublikasi Xalq o‘qituvchisi” faxriy unvoniga quyidagi shartlarga ega bo‘lgan o‘qituvchilar sazovor bo‘lishlari mumkin:

1. Uzoq muddatli pedagogik tajriba:

○O‘qituvchi sifatida kamida 20 yil ish stajiga ega bo‘lishi.

2. O‘quvchilarning yutuqlari:

○O‘quvchilarining ta'limdagi yuqori natijalari va muvaffaqiyatlari, olimpiada va tanlovlarda erishgan yutuqlari.

3. Professional rivojlanish:

○Ta'lim sohasida innovatsion metodlar va texnologiyalarni joriy etganlik, doimiy ravishda o‘z bilim va ko‘nikmalarini oshirib borish.

4. Jamoatchilikka xizmat:

○O‘zbekiston ta'lim tizimiga qo‘shgan hissasi, jamoatchilik va ijtimoiy faoliyatda ishtirok etish.

5. O‘qituvchi sifatidagi yutuqlar:

○O‘z sohasida professional muvaffaqiyatlar, masalan, ta'lim metodologiyasini rivojlantirish, o‘quv dasturlarini takomillashtirish.

6. O‘zaro hamkorlik:

○Boshqa o‘qituvchilar bilan hamkorlikda tajriba almashish va o‘rganish jarayonida faol ishtirok etish.

Ushbu shartlarga mos keladigan o‘qituvchilar “O‘zbekiston Respublikasi Xalq o‘qituvchisi” faxriy unvoniga tavsiya etilishi mumkin.

138. “O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan yoshlar murabbiysi” faxriy unvoni kimlarga beriladi?

Javob: “O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan yoshlar murabbiysi” faxriy unvoni quyidagi shartlarga ega bo‘lgan shaxslar uchun beriladi:

1. Yoshlar bilan ishlashda katta tajriba:

○Yoshlar ta'limi va tarbiyasi sohasida samarali faoliyat yuritgan murabbiylar.

2. Yoshlarni tarbiyalashdagi yutuqlar:

○Yoshlarning ijtimoiy, madaniy va sport sohalaridagi muvaffaqiyatlari, olimpiada va tanlovlarda erishgan natijalari.

3. Innovatsion yondashuvlar:

○Yoshlar bilan ishlashda yangi metodlar va yondashuvlarni joriy etish, ularni rivojlantirishga hissa qo'shish.

4. Ijtimoiy faoliyat:

○Yoshlar masalalariga oid ijtimoiy tashabbuslarda ishtirok etish, jamoatchilikka xizmat qilish.

5. O'zaro hamkorlik:

○Yoshlar o'rtasida do'stlik, hamkorlik va jamoaviylikni rivojlantirish.

6. Yoshlarni qo'llab-quvvatlash:

○Yoshlarning shaxsiy va professional rivojlanishiga yordam berish, ularni yuksak maqsadlarga erishishga rag'batlantirish.

Ushbu shartlarga mos keladigan shaxslar "O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan yoshlar murabbiysi" faxriy unvoniga tavsiya etilishi mumkin.

139. Didaktika (Ta'lim nazariyasi) nima?

Javob: Didaktika (ta'lim nazariyasi) — bu ta'lim jarayonining mohiyatini, strukturasi va prinsiplari, o'qitish va o'rganishning samarali usullari, shuningdek, ta'limning maqsadlari va vazifalarini o'rganadigan ilmiy soha. Didaktika ta'lim tizimining asosiy jihatlarini o'rganadi va ta'lim jarayonini samarali tashkil etish uchun zarur bo'lgan nazariy asoslarni taqdim etadi.

Didaktikaning asosiy komponentlari:

1. O'qitish maqsadlari:

○Ta'lim jarayonida erishilishi kerak bo'lgan maqsadlar, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini oshirish.

2. O'qitish jarayoni:

○O'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro faoliyat, uning struktura va bosqichlari.

3. Ta'lim usullari va strategiyalari:

○O'qitish jarayonida qo'llaniladigan metodlar, strategiyalar va texnikalar.

4. O'quv materiallari:

○Ta'lim jarayonida ishlatiladigan darsliklar, qo'shimcha materiallar va resurslar.

5. Baholash va monitoring:

○O'quvchilarning bilimni baholash usullari va ta'lim jarayoni samaradorligini nazorat qilish.

6. O'quv muhitini tashkil etish:

○Ta'lim jarayonining o'tkazilishiga qulay sharoitlarni yaratish.

Didaktikaning ahamiyati:

• Ta'lim jarayonini samarali tashkil etish va uning sifatini oshirishga yordam beradi.

• O'qituvchilarga ta'limning maqsadlariga erishish uchun zarur bo'lgan nazariy bilimlarni taqdim etadi.

• O'quvchilarning o'zlashtirish jarayonini tushunishga va ularni rag'batlantirishga yordam beradi.

Umuman olganda, didaktika ta'lim jarayonining mohiyatini o'rganish va uni yaxshilash uchun muhim nazariy asoslarni taqdim etadi.

140. Didaktikaning maqsadi va predmetini nima tashkil etadi?

Javob: Didaktikaning maqsadi va predmetini quyidagilar tashkil etadi:

Didaktikaning maqsadi:

1. O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini oshirish:

○O'quvchilarga kerakli bilimlarni berish va ularni amaliy ko'nikmalar bilan ta'minlash.

2. Ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish:

○Ta'lim jarayonini samarali tashkil etish va o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini yuqorilash.

3. O'qituvchilarni tayyorlash:

○O'qituvchilarni zamonaviy pedagogik usullar va metodlar bilan tanishtirish va ularni professional rivojlantirish.

4. Shaxsiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash:

- O'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga yordam berish.

5. Ta'limning sifatini ta'minlash:

- Ta'lim tizimining sifatini doimiy ravishda yaxshilash va innovatsiyalarni joriy etish.

Didaktikaning predmeti:

1. Ta'lim jarayoni:

- O'qitish va o'rganish jarayonlari, ularning struktura va bosqichlari.

2. O'qitish metodlari va strategiyalari:

- O'qituvchilar tomonidan qo'llaniladigan pedagogik usullar va yondashuvlar.

3. O'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasidagi o'zaro faoliyat:

- Ta'lim jarayonidagi o'zaro munosabatlar va kommunikatsiya.

4. O'quv materiallari:

- O'qitish jarayonida ishlatiladigan darsliklar, qo'shimcha manbalar va boshqa resurslar.

5. Baholash va monitoring:

- O'quvchilarning bilimni baholash va ta'lim jarayonining samaradorligini nazorat qilish.

6. O'quv muhitini tashkil etish:

- Ta'lim jarayonini o'tkazish uchun zarur bo'lgan sharoitlar va infratuzilma.

Umuman olganda, didaktika ta'lim jarayonining asosiy jihatlarini o'rganadi va o'qitish samaradorligini oshirishga qaratilgan nazariy va amaliy tavsiyalar beradi.

141. Didaktikaning asosiy vazifalari qaysilar?

Javob: Didaktikaning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. O'quv maqsadlarini aniqlash:

- Ta'lim jarayonida erishilishi kerak bo'lgan maqsadlarni belgilash va ularni aniq ifodalash.

2. O'quv dasturlarini ishlab chiqish:

- O'quv dasturlari va rejalari, o'quv materiallari va resurslarini tayyorlash.

3. O'qitish usullarini tanlash:

- O'quvchilarning ehtiyojlariga va ta'lim maqsadlariga muvofiq pedagogik metodlarni va strategiyalarni tanlash.

4. O'quv jarayonini tashkil etish:

- O'qitish jarayonini samarali tashkil etish, shuningdek, o'quv muhitini yaratish.

5. Baholash tizimini ishlab chiqish:

- O'quvchilarning bilimni baholash uchun mezonlar va usullarni belgilash, ta'lim jarayonini tahlil qilish.

6. O'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash:

- O'quvchilarning ijtimoiy, emotsional va intellektual rivojlanishiga yordam berish.

7. Innovatsiyalarni joriy etish:

- Ta'lim jarayonida yangi usullar va innovatsion texnologiyalarni qo'llash.

8. O'qituvchilarni tayyorlash va rivojlantirish:

- O'qituvchilarni malaka oshirish va ularning professional rivojlanishini qo'llab-quvvatlash.

Ushbu vazifalar didaktikaning ta'lim jarayonini samarali tashkil etish va rivojlantirishga qaratilgan asosiy yo'nalishlarini belgilaydi.

142. Didaktik tizim nima?

Javob: Didaktik tizim — bu ta'lim jarayonini tashkil etuvchi elementlar va ularning o'zaro bog'lanishini ifodalovchi tuzilma. Bu tizim didaktikaning nazariy asoslarini amaliyotga tatbiq etishga yordam beradi. Didaktik tizim quyidagi asosiy komponentlardan iborat:

1. O'quvchilarning bilim va ko'nikmalari:

- O'quvchilarning o'zlashtirishi kerak bo'lgan bilimlar, ko'nikmalar va malakalar.

2. O'qitish maqsadlari:

- Ta'lim jarayonida erishilishi kerak bo'lgan maqsadlar va vazifalar.

3. O'qitish jarayoni:

- O'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro faoliyat, bu jarayonning strukturasi va bosqichlari.

4. O'qitish metodlari va strategiyalari:

- O'qituvchilar tomonidan qo'llaniladigan pedagogik yondashuvlar va usullar.

5. O'quv materiallari:

- Ta'lim jarayonida ishlatiladigan darsliklar, qo'shimcha materiallar va resurslar.

6. Baholash va nazorat:

- O'quvchilarning bilimini baholash va ta'lim jarayonining samaradorligini nazorat qilish tizimi.

7. O'quv muhitining sharoitlari:

- Ta'lim jarayonini o'tkazish uchun zarur bo'lgan sharoitlar, infratuzilma va resurslar.

8. Monitoring va takomillashtirish:

- Ta'lim jarayonining samaradorligini baholash va uni doimiy ravishda takomillashtirish.

Didaktik tizimning ahamiyati:

- **Samaradorlikni oshiradi:** Didaktik tizimning barcha komponentlari o'zaro bog'liq bo'lib, ta'lim jarayonini samarali tashkil etishga yordam beradi.

- **Ta'lim sifatini ta'minlaydi:** Tizim o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

- **Innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlaydi:** Yangi pedagogik usullar va texnologiyalarni joriy etishga imkon yaratadi.

Umuman olganda, didaktik tizim ta'lim jarayonining kompleks va samarali tashkil etilishiga xizmat qiladi, o'qituvchilarga va o'quvchilarga o'zaro faoliyatda yordam beradi.

143. Didaktikaning asosiy kategoriyalarini nimalar tashkil etadi? **Javob:** Didaktikaning asosiy kategoriyalari quyidagilardan iborat:

1. Ta'lim maqsadlari:

- O'qitish jarayonida erishilishi kerak bo'lgan maqsadlar va vazifalar. Bu kategoriyalarda bilimlarni, ko'nikmalarni va shaxsiy rivojlanishni belgilash muhimdir.

2. O'qitish jarayoni:

- O'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro faoliyat, ta'lim jarayonining bosqichlari, struktura va dinamikasi.

3. O'quv materiallari:

- Ta'lim jarayonida foydalaniladigan darsliklar, qo'shimcha materiallar, texnologiyalar va resurslar.

4. O'qitish usullari:

- O'qituvchilar tomonidan qo'llaniladigan pedagogik metodlar, strategiyalar va yondashuvlar. Bunga an'anaviy va innovatsion usullar kiradi.

5. Baholash:

- O'quvchilarning bilimini va ko'nikmalarini baholash usullari, mezonlari va baholash jarayonining tashkil etilishi.

6. O'quv muhit:

- Ta'lim jarayonini o'tkazish uchun zarur bo'lgan sharoitlar, infratuzilma va o'quv muhitining xususiyatlari.

7. O'quvchilarning shaxsiy xususiyatlari:

- O'quvchilarning qobiliyatlari, motivatsiyasi, ehtiyojlari va individual xususiyatlari, ta'lim jarayoniga ta'siri.

8. Monitoring va nazorat:

- Ta'lim jarayonining samaradorligini va sifatini nazorat qilish, uni doimiy ravishda takomillashtirish.

Ushbu kategoriyalar didaktika sohasining asosiy jihatlarini tashkil etadi va ta'lim jarayonini samarali tashkil etishga yordam beradi. Har bir kategoriya o'zaro bog'liq bo'lib, didaktik tizimning samaradorligini ta'minlaydi.

144. Ta'lim mazmuni nima?

Javob: Ta'lim mazmuni — bu ta'lim jarayonida o'quvchilar o'zlashtirishi kerak bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va tarbiyaviy qadriyatlar majmui. Ta'lim mazmuni ta'limning maqsadlariga muvofiq ravishda shakllanadi va bir necha asosiy komponentlardan iborat:

1. Bilimlar:

• O'quvchilar o'zlashtirishi kerak bo'lgan nazariy va amaliy bilimlar. Bu fanlar, mavzular va konseptlarni o'z ichiga oladi.

2. Ko'nikmalar:

• O'quvchilarning amaliy faoliyatida qo'llanilishi mumkin bo'lgan ko'nikmalar. Masalan, muammolarni hal qilish, muloqot qilish, jamoada ishlash va boshqa ko'nikmalar.

3. Malakalar:

• O'quvchilar tomonidan ma'lum bir faoliyatni bajarish uchun zarur bo'lgan qobiliyatlar va tajribalar.

4. Tarbiyaviy qadriyatlar:

• O'quvchilarni insoniy fazilatlar, ijtimoiy mas'uliyat, etika va madaniyat asosida tarbiyalash. Bu qadriyatlar o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

5. Fanlar va o'quv dasturlari:

• Ta'lim mazmuni turli fanlar va ularning o'quv dasturlari orqali aniqlanadi. Har bir fan o'ziga xos bilimlar, ko'nikmalar va malakalarni taklif etadi.

Ta'lim mazmunining ahamiyati:

• **O'quvchilarning rivojlanishi:** Ta'lim mazmuni o'quvchilarni bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlariga yordam beradi, ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlaydi.

• **Ta'lim sifatini oshirish:** Ta'lim mazmuni ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish va o'quvchilarning muvaffaqiyatlarini ta'minlashga xizmat qiladi.

• **Jamiyat ehtiyojlari:** Ta'lim mazmuni jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy ehtiyojlariga mos ravishda shakllanadi.

Umuman olganda, ta'lim mazmuni ta'lim jarayonining asosiy jihatini tashkil etadi va o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

145. O'quv fani nima? Ta'lim jarayoni nima?

Javob: O'quv fani

O'quv fani — bu ta'lim tizimida o'quvchilar o'zlashtirishi kerak bo'lgan bilimlar, ko'nikmalar va malakalar majmui. O'quv fani ma'lum bir soha yoki mavzu bo'yicha ta'lim berishni nazarda tutadi va quyidagi asosiy jihatlardan iborat:

1. Mazmun:

• O'quv fanining o'ziga xos bilim va ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Masalan, matematika, tarix, biologiya va boshqa fanlar.

2. O'quv dasturi:

• O'quv fani doirasida o'quvchilar o'zlashtirishi kerak bo'lgan maqsadlar, mavzular va ko'nikmalarni belgilovchi dastur.

3. O'qitish metodlari:

• O'quv fanini o'rgatish jarayonida qo'llaniladigan pedagogik usullar va strategiyalar.

4. Baholash:

• O'quvchilar tomonidan o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni baholash tizimi.

Ta'lim jarayoni

Ta'lim jarayoni — bu ta'lim maqsadlarini amalga oshirish uchun o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro faoliyat. Ta'lim jarayoni quyidagi asosiy komponentlardan iborat:

1. O'qituvchi:

○Ta'lim jarayonini boshqaruvchi, bilim va ko'nikmalarni o'rgatadigan shaxs.

2. O'quvchi:

○Ta'lim jarayonining asosiy obyekti bo'lib, o'zlashtirish jarayonida faol ishtirok etadi.

3. O'quv materiallari:

○Darsliklar, qo'shimcha materiallar va resurslar, ta'lim jarayonida foydalaniladigan vositalar.

4. O'qitish usullari:

○O'qitish jarayonida qo'llaniladigan pedagogik yondashuvlar va metodlar.

5. Baholash va monitoring:

○O'quvchilarning bilimni baholash va ta'lim jarayonining samaradorligini nazorat qilish.

6. O'quv muhit:

○Ta'lim jarayonini o'tkazish uchun zarur bo'lgan sharoitlar va infratuzilma.

Xulosa

O'quv fani ta'lim jarayonining mazmuniy qismidir, ta'lim jarayoni esa o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasida bilim va ko'nikmalarning o'zaro almashish jarayonini ifodalaydi. Ikkisi bir-birini to'ldiradi va ta'limning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

146-savol: Ta'lim jarayonini tashkil etish nima degani?

Ta'lim jarayonini tashkil etish — bu o'qish va o'rgatish faoliyatini samarali va tizimli tarzda tashkil etish, unga bog'liq barcha resurslar (o'qituvchilar, o'quvchilar, darsliklar, materiallar, o'qish muhiti)ni boshqarish va o'quv maqsadlariga erishish uchun mos sharoitlarni yaratish jarayonidir.

Bu jarayonni tashkil etish quyidagi asosiy elementlarni o'z ichiga oladi:

1. **O'qitish maqsadlarini belgilash:** O'quvchilarga nimani o'rgatish, qanday bilim va ko'nikmalarni shakllantirish kerakligini aniqlash.

2. **Dars rejasini tuzish:** O'qitish jarayonining qanday ketma-ketlikda va vaqt bo'yicha qanday tashkil etilishi kerakligini rejalashtirish.

3. **O'qitish metodlarini tanlash:** Maqsadga erishish uchun qanday o'qitish usullari, metodlari va texnologiyalaridan foydalanishni belgilash (masalan, amaliy mashg'ulotlar, guruh ishlari, interaktiv darslar).

4. **O'quv materiallarini tayyorlash:** Darslar uchun zarur bo'lgan darsliklar, qo'llanmalar, vizual materiallar va boshqa yordamchi vositalarni tayyorlash.

5. **Ta'lim sharoitlarini yaratish:** O'quv xonalari, uskunalar, texnologiyalar va boshqa sharoitlar orqali o'quvchilarga qulay va samarali ta'lim olish imkoniyatini yaratish.

6. **O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqotni tashkil etish:** O'qituvchining o'quvchilar bilan samarali muloqot qilishini, ularning bilim va ko'nikmalarini nazorat qilishni tashkil etish.

7. **O'qitish jarayonini baholash va tahlil qilish:** O'quvchilarning o'zlashtirish darajasini aniqlash va ta'lim jarayonining samaradorligini baholash.

Ta'lim jarayonini samarali tashkil etish o'quvchilarning sifatli ta'lim olishini ta'minlaydi, shu bilan birga o'qituvchilar va ta'lim tizimi uchun ham o'qish va o'rgatish faoliyatini yengillashtiradi.

147. Ta'lim jarayonini loyihalashtirish nima?

Ta'lim jarayonini loyihalashtirish — bu o'quv jarayonining maqsadlari, tarkibi, strukturasini va amalga oshirilish usullarini ilgari belgilab, uni samarali va tizimli tarzda tashkil etish uchun kerakli barcha elementlarni o'ylab topish va rejalashtirish jarayonidir.

Ta'lim jarayonini loyihalashtirish quyidagi asosiy bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. **Ta'lim maqsadlarini aniqlash:** Ta'lim jarayonining yakuniy maqsadlari va vazifalari belgilab olinadi. Bu, o'quvchilarga qanday bilimlar, ko'nikmalar va qobiliyatlar berilishi kerakligini aniqlashni o'z ichiga oladi.

2. **O'quv dasturini va kontentini ishlab chiqish:** Ta'limning asosiy yo'nalishlarini va o'quv materiallarini belgilash. Bu darsliklar, qo'llanmalar, metodik materiallar va boshqa resurslarni yaratish va ularni ta'lim jarayoniga kiritishni o'z ichiga oladi.

3. **O'qitish metodlarini va texnikasini tanlash:** Ta'lim jarayonini qanday metodlar va usullar orqali amalga oshirishni rejalashtirish. Bu interaktiv usullar, amaliy mashg'ulotlar, guruh ishlari, innovatsion texnologiyalar va boshqa pedagogik metodlardan foydalanishni o'z ichiga oladi.

4. **Ta'lim muhitini loyihalashtirish:** O'quvchilar uchun qulay va samarali o'qish muhiti yaratish, shu jumladan, o'quv xonalari, o'quv-uskunalar, kompyuter texnikalari, texnologik vositalarni joriy etish.

5. **Ta'lim jarayonini baholash tizimini ishlab chiqish:** O'quvchilarning bilimlarini, ko'nikmalarini va malakalarini baholash usullari, metodlari va mezonlarini belgilash. Bu o'quv jarayonining samaradorligini tahlil qilish uchun zarur.

6. **Ta'lim jarayonini tashkil etishning vaqtini rejalashtirish:** Darslarning va o'quv mashg'ulotlarining vaqtini, ularning o'zaro bog'liqligini, ta'lim tizimining davomiyligini rejalashtirish.

7. **Resurslar va infrastruktura:** Ta'lim jarayonining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun zarur bo'lgan barcha resurslar (o'qituvchilar, o'quv materiallari, texnologiyalar, moliya va vaqt resurslari)ni ta'minlash.

Loyihalashtirish ta'lim jarayonining samarali va tartibli tarzda o'tishini, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini to'liq o'zlashtirishini ta'minlashga yordam beradi. Bu o'z ichiga didaktik, metodik, psixologik va texnologik jihatlarni o'zida mujassamlashtirgan, kelajakdagi ta'lim jarayonining aniq rejasini yaratishni anglatadi.

148. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim nima?

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim (yoki **shaxsga yo'naltirilgan pedagogika**) — bu o'quv jarayonida o'quvchining individual ehtiyojlari, qobiliyatlari, qiziqishlari, qadr-qimmati va rivojlanish xususiyatlarini hisobga olib, o'qitish va o'rganishning har bir o'quvchiga moslashtirilgan usullarini qo'llashni anglatadi. Bunday ta'lim tizimining maqsadi — har bir shaxsning o'z potensialini to'liq amalga oshirishiga imkon yaratish, uning o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishdir.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning asosiy prinsiplari:

1. **Individual yondashuv:** Har bir o'quvchining individual xususiyatlarini (qobiliyat, qiziqish, ehtiyojlar, o'rganish tezligi) inobatga olish. O'qituvchi o'quvchilarni shaxsiy darajada baholaydi va ular uchun eng samarali o'rganish usullarini tanlaydi.

2. **O'quvchining mustaqilligini rivojlantirish:** O'quvchilarni o'z-o'zini o'rganishga, o'z fikrlarini bildirishga, qarorlar qabul qilishga va mas'uliyatni o'z zimmlariga olishga undash. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim o'quvchini faqatgina ma'lumot olish emas, balki o'zi uchun ta'limni tashkil etishga ham yo'naltiradi.

3. **O'quvchining ehtiyojlariga moslashuv:** Ta'lim jarayonida o'quvchining ehtiyojlari va qiziqishlari asosida moslashtirilgan darslar va faoliyatlarni tashkil etish. Masalan, ba'zi o'quvchilar teorik bilimlarga qiziqsa, boshqalari amaliy mashg'ulotlarni afzal ko'rishlari mumkin.

4. **O'quvchilarning o'zaro aloqasini rivojlantirish:** Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim guruhdagi o'quvchilar o'rtasida ham o'zaro aloqalarni rivojlantirishni ta'minlaydi. Bu ta'lim jarayonida hamkorlik, tajriba almashish va o'rganishning ijtimoiy jihatlarini ham inobatga oladi.

5. **Fikr yuritish va refleksiya:** O'quvchilarga o'rganish jarayonini tahlil qilish va o'z o'rganish usullarini refleksiya qilish imkoniyatini berish. Bu o'z-o'zini baholash va rivojlantirishni ta'minlaydi.

6. **Kreativlik va innovatsion yondashuvlar:** Ta'lim jarayonida o'quvchilarning kreativ fikrlashini rag'batlantirish, yangi g'oyalar va yondashuvlarni ishlab chiqish imkoniyatlarini yaratish.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning asosiy maqsadi — o'quvchini o'rganish jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirish, unga o'z xohishiga va ehtiyojiga ko'ra o'rganish imkoniyatlarini yaratish. Bu ta'lim usuli o'quvchining o'zini anglashiga, o'z maqsadlariga erishishga va muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan barcha shart-sharoitlarni yaratishga yordam beradi.

149. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning qanday turlari mavjud?

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim (yoki **shaxsga yo'naltirilgan pedagogika**) — bu o'quv jarayonida o'quvchining individual ehtiyojlari, qobiliyatlari, qiziqishlari, qadr-qimmati va rivojlanish xususiyatlarini hisobga olib, o'qitish va o'rganishning har bir o'quvchiga moslashtirilgan usullarini qo'llashni anglatadi. Bunday ta'lim tizimining maqsadi — har bir shaxsning o'z potensialini to'liq amalga oshirishiga imkon yaratish, uning o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishdir.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning asosiy prinsiplari:

1. **Individual yondashuv:** Har bir o'quvchining individual xususiyatlarini (qobiliyat, qiziqish, ehtiyojlar, o'rganish tezligi) inobatga olish. O'qituvchi o'quvchilarni shaxsiy darajada baholaydi va ular uchun eng samarali o'rganish usullarini tanlaydi.

2. **O'quvchining mustaqilligini rivojlantirish:** O'quvchilarni o'z-o'zini o'rganishga, o'z fikrlarini bildirishga, qarorlar qabul qilishga va mas'uliyatni o'z zimmlariga olishga undash. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim o'quvchini faqatgina ma'lumot olish emas, balki o'zi uchun ta'limni tashkil etishga ham yo'naltiradi.

3. **O'quvchining ehtiyojlariga moslashuv:** Ta'lim jarayonida o'quvchining ehtiyojlari va qiziqishlari asosida moslashtirilgan darslar va faoliyatlarni tashkil etish. Masalan, ba'zi o'quvchilar teorik bilimlarga qiziqsa, boshqalari amaliy mashg'ulotlarni afzal ko'rishlari mumkin.

4. **O'quvchilarning o'zaro aloqasini rivojlantirish:** Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim guruhdagi o'quvchilar o'rtasida ham o'zaro aloqalarni rivojlantirishni ta'minlaydi. Bu ta'lim jarayonida hamkorlik, tajriba almashish va o'rganishning ijtimoiy jihatlarini ham inobatga oladi.

5. **Fikr yuritish va refleksiya:** O'quvchilarga o'rganish jarayonini tahlil qilish va o'z o'rganish usullarini refleksiya qilish imkoniyatini berish. Bu o'z-o'zini baholash va rivojlantirishni ta'minlaydi.

6. **Kreativlik va innovatsion yondashuvlar:** Ta'lim jarayonida o'quvchilarning kreativ fikrlashini rag'batlantirish, yangi g'oyalar va yondashuvlarni ishlab chiqish imkoniyatlarini yaratish.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning asosiy maqsadi — o'quvchini o'rganish jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirish, unga o'z xohishiga va ehtiyojiga ko'ra o'rganish imkoniyatlarini yaratish. Bu ta'lim usuli o'quvchining o'zini anglashiga, o'z maqsadlariga erishishga va muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan barcha shart-sharoitlarni yaratishga yordam beradi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim (shaxsga yo'naltirilgan pedagogika) o'quvchining ehtiyojlari, qobiliyatlari va qiziqishlarini hisobga olgan holda o'rganish jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi. Bu ta'limning bir nechta turlari mavjud bo'lib, har biri o'quvchining shaxsiy xususiyatlari va rivojlanishiga mos ravishda samarali ta'lim olishga yo'naltirilgan. Quyida shaxsga yo'naltirilgan ta'limning asosiy turlari keltirilgan:

1. **Differensial ta'lim.** Differensial ta'limda har bir o'quvchiga individual yondashuv qo'llaniladi. O'quvchilarning bilim olish tezligi, qobiliyatlari va qiziqishlariga asoslangan holda darslar turlicha tashkil etiladi. Masalan, ba'zi o'quvchilar uchun ko'proq qo'shimcha resurslar va yordam, boshqalari uchun esa yuqori darajadagi qiyinlashtirilgan vazifalar taqdim etiladi. Bu ta'lim turi quyidagilarga asoslanadi:

- **O'quvchilarni individual ravishda baholash;**
- **O'quv materialini va metodlarini moslashtirish.**

2. Modulli ta'lim.Modulli ta'limda o'quv dasturi bir necha modulga ajratiladi, va har bir modul o'quvchining o'zining qiziqishlari va ehtiyojlariga moslashtiriladi. O'quvchilar o'quv modullarini o'z vaqtida va o'zlariga qulay bo'lgan tartibda o'zlashtiradilar. Modullar o'quvchilarga turli mavzularda bilim olish imkoniyatini beradi va bu ta'lim shakli shaxsning mustaqil o'rganishiga yo'naltirilgan.

3. Personalizatsiyalangan ta'lim.Personalizatsiyalangan ta'limda o'quvchilarning o'rganish jarayoni individual tarzda tashkil etiladi. Bu turda o'quvchining o'rganish uslubi, qiziqishlari, ehtiyojlari, mavjud bilim darajasi va qobiliyatlari inobatga olinadi. O'qituvchilar o'quvchilarni tahlil qilib, ularning o'rganish usullarini optimallashtirishga harakat qiladilar. Bu ta'lim shakli o'quvchilarga o'z o'rganish tezligini belgilash imkoniyatini beradi.

4. Kreativ ta'lim.Kreativ ta'limda o'quvchilar o'z ijodiy fikrlashlarini rivojlantirishga, yangi g'oyalar va yechimlar ishlab chiqishga rag'batlantiriladi. Bu ta'lim turi o'quvchilarning tasavvurini, kreativ qobiliyatlarini va o'z fikrlarini ifoda etish malakalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan. O'qituvchi o'quvchilarga masalalarni turli nuqtai nazardan ko'rish va ijodiy yondashuvlar yaratishga imkon beradi.

5. Tashabbuskor ta'lim (student-centered learning).Tashabbuskor ta'limda o'quvchilar o'qish jarayonining asosiy faol ishtirokchilari sifatida qatnashadilar. Bu yondashuvda o'qituvchi ko'proq qo'llab-quvvatlovchi rolini bajaradi, o'quvchilar esa o'z o'rganish jarayoniga faol ishtirok etadilar. O'quvchilar o'zingizga mos bo'lgan metodlarni tanlab, o'z bilimlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan faoliyatlar olib boradilar.

6. O'qituvchining shaxsga yo'naltirilgan yondashuvi.Bu yondashuvda o'qituvchi o'quvchilarning shaxsiy qiziqishlarini, ehtiyojlarini va qobiliyatlarini hisobga olgan holda har bir o'quvchiga individual tarzda yondashadi. O'qituvchi o'quvchilarning ijtimoiy, emosional va akademik holatini kuzatib boradi va har bir o'quvchining rivojlanishiga mos ravishda yordam beradi. Bu ta'lim turida o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash va ularga o'ziga xos yondashuvlar orqali muvaffaqiyatga erishish uchun imkoniyatlar yaratish muhim hisoblanadi.

7. Inkluziv ta'lim.Inkluziv ta'lim — bu barcha o'quvchilarga (shu jumladan, maxsus ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarga) teng imkoniyatlar yaratishga yo'naltirilgan ta'lim turidir. Bu turdagi ta'limda o'quvchilar o'zlarining jismoniy, aqliy va emosional holatlariga moslashtirilgan ta'lim olishadi. O'quvchilarni turli ehtiyojlarga qarab moslashtirilgan materiallar, usullar va resurslar yordamida o'qitish amalga oshiriladi.

8. O'z-o'zini o'rganish va o'qish (Self-directed learning).Bu ta'limda o'quvchilar o'z o'rganish jarayonining boshqaruvini o'z zimmlariga olishadi. O'qituvchi o'quvchilarga kerakli resurslar, materiallar va qo'llanmalarga yo'l-yo'riq beradi, lekin o'quvchilar o'zlarining o'rganish rejasini tuzishadi va bu jarayonni mustaqil ravishda amalga oshiradilar. Bu ta'lim turi o'quvchilarni mas'uliyatga, o'z-o'zini baholashga va o'z maqsadlariga erishish uchun qat'iyatga o'rgatadi.

9. Onlayn va masofaviy ta'lim.Onlayn ta'lim va masofaviy o'rganish shaxsga yo'naltirilgan ta'limning bir shakli sifatida, o'quvchilarga o'z vaqtida va joyidan qat'i nazar o'rganish imkoniyatini taqdim etadi. Bu turdagi ta'limda o'quvchilar o'quv materiallarini onlayn tarzda o'zlashtiradilar va o'qituvchi bilan masofaviy aloqada bo'ladilar. O'quvchilarning o'z ehtiyojlari va qiziqishlariga qarab, ular o'z o'rganish jarayonini boshqaradilar.

Xulosa.Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim turli shakllarda amalga oshirilishi mumkin va har bir tur o'quvchilarning individual xususiyatlariga, ehtiyojlariga, qobiliyatlariga mos ravishda ta'limni o'zgartirishga qaratilgan. Bu yondashuvning asosiy maqsadi — har bir o'quvchining o'z potensialini to'liq amalga oshirishini ta'minlash.

150. Muammoli ta'lim nima?

Muammoli ta'lim (problem-based learning, PBL) — bu o'qitish va o'rganish jarayonida o'quvchilarga muammolarni yechish orqali bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish

imkonini beruvchi ta'lim usulidir. Bu ta'limda o'quvchilarga haqiqiy yoki simulyatsiyalangan muammolar taqdim etiladi, va ular ushbu muammolarni yechish jarayonida kerakli bilimlarni va amaliy ko'nikmalarni o'zlashtiradilar.

Muammoli ta'limning asosiy maqsadi — o'quvchilarni faqatgina passiv bilim olish emas, balki aktiv ravishda muammolarni hal qilishga undash va ularni o'z bilim va ko'nikmalarini amalda qo'llashga o'rgatishdir. Bunda o'quvchilar mustaqil fikrlash, qarorlar qabul qilish, jamoada ishlash va innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqish kabi ko'nikmalarni rivojlantiradilar.

Muammoli ta'limning asosiy xususiyatlari:

1. **Muammolar orqali o'rganish:** O'quvchilarga amaliy muammolar taqdim etiladi, bu muammolar odatda haqiqiy hayotdan olingan yoki real vaziyatlarga o'xshash bo'ladi. O'quvchilar bu muammolarni hal qilish uchun bilimlarni yig'ib, tahlil qilib, yechimlarni ishlab chiqadilar.

2. **O'quvchilarning faol ishtiroki:** O'quvchilar dars jarayonida passiv ravishda tinglovchi emas, balki faol ishtirokchilar bo'ladilar. Ular o'zi uchun kerakli bilimlarni topish, tahlil qilish va muammoni yechish jarayonida qatnashadilar.

3. **Jamoaviy ish:** Muammoli ta'lim ko'pincha guruhlar orqali amalga oshiriladi. O'quvchilar bir-birlariga yordam berishadi, fikr almashadilar va birgalikda yechim topishga harakat qiladilar. Bu jamoaviy ish orqali o'quvchilar ijtimoiy ko'nikmalarni ham rivojlantiradilar.

4. **Tanqidiy fikrlash:** O'quvchilar muammolarni tahlil qilishda tanqidiy fikrlashni va muammoning turli nuqtai nazardan ko'rib chiqilishini o'rganadilar. Bu ular uchun murakkab qarorlar qabul qilish va har bir variantning afzallik va kamchiliklarini baholashni o'rgatadi.

5. **Resurslardan foydalanish:** O'quvchilar o'zlari uchun kerakli materiallarni va resurslarni topishlari kerak. Bu jarayonda ular mustaqil ishlashga, ma'lumotlarni topishga va to'g'ri manbalardan foydalanishga o'rgatadilar.

6. **O'rganishning interaktiv usuli:** Muammoli ta'limda o'quvchilar o'z bilimlarini interaktiv ravishda o'zlashtiradilar. Bunda o'qituvchi o'quvchilarga muammolarni taqdim etib, ularni hal qilish jarayonida yo'l-yo'riq ko'rsatadi, lekin yechimlarni o'quvchilar o'zlari ishlab chiqishadi.

Muammoli ta'limning afzalliklari:

1. **Tajriba asosida o'rganish:** O'quvchilar o'rganayotgan bilimni bevosita amaliyotda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar, bu esa o'zlashtirilgan bilimning samaradorligini oshiradi.

2. **Mustaqillik va mas'uliyat:** O'quvchilar o'z-o'zini boshqarish, mustaqil fikrlash va qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Ular o'z bilimlarini qanday qo'llashni va kerakli resurslarni qanday topishni o'rganadilar.

3. **Ijodiy fikrlash:** Muammolarni yechish jarayonida o'quvchilar ijodiy fikrlashni rivojlantiradilar va yangi g'oyalar ishlab chiqadilar. Bu, ayniqsa, muammoning yechimlarini izlashda innovatsion yondashuvlar yaratishga yordam beradi.

4. **Jamoaviy ishlash ko'nikmalari:** O'quvchilar guruhda ishlash orqali jamoaviy fikrlash, muloqot qilish va birgalikda qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

5. **Hayotga yaqinlik:** Muammoli ta'limda taqdim etiladigan vazifalar real hayotdagi muammolarga yaqin bo'lishi, o'quvchilarga kundalik hayotda duch keladigan vaziyatlarga qanday yondashishni o'rgatadi.

Muammoli ta'lim jarayoni:

Muammoli ta'lim jarayoni quyidagi bosqichlarga bo'linadi:

1. **Muammoni taqdim etish:** O'quvchilarga muammo yoki vazifa taqdim etiladi. Bu muammo aniq, ammo yechimning o'zi o'quvchilarga taqdim etilmaydi.

2. **Muammoni tahlil qilish:** O'quvchilar muammoning mohiyatini tushunish, uni tahlil qilish va muammo bilan bog'liq ma'lumotlarni yig'ish bilan shug'ullanishadi.

3. **Tadqiqot va ma'lumot yig'ish:** O'quvchilar muammoni hal qilish uchun kerakli bilimlarni o'rganishadi, turli manbalardan ma'lumotlar to'plashadi.

4. **Yechim ishlab chiqish:** O'quvchilar turli yechimlarni ishlab chiqadilar, o'z fikrlarini ifoda etadilar va ularni baholaydilar.

5. **Yechimni taqdim etish:** O'quvchilar o'z yechimlarini guruhga yoki o'qituvchiga taqdim etadilar, baholash va tahlil qilish jarayonini amalga oshiradilar.

6. **Baholash va refleksiya:** O'quvchilar o'rganish jarayonini tahlil qilib, o'z yechimlarini baholaydilar va bu jarayonda o'z-o'zini refleksiya qilishadi.

151. O'yin texnologiyalari qanday maqsadga erishishga xizmat qiladi?

O'yin texnologiyalari — bu o'quvchilarga o'rganish jarayonida o'yin elementlarini, interaktivlikni va raqobatni qo'llash orqali bilimlarni o'zlashtirishga yordam beradigan metodlardir. Ular o'quvchilarni qiziqtiruvchi va faol ishtirok etishga undovchi vositalar bo'lib, o'rganish jarayonini yanada samarali va motivatsiyalovchi qiladi. O'yin texnologiyalarining asosiy **maqsadlari** quyidagilar:

1. Motivatsiyani oshirish

O'yin texnologiyalari o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshiradi. O'yinlar o'quvchilarga o'rganishni qiziqarli va o'tkir qilish imkonini beradi, shu bilan birga o'quvchilarni o'z bilimlarini tekshirishga va yangi narsalarni o'rganishga undaydi.

2. O'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash

O'yinlar o'quvchilarni passiv tinglovchilardan faol ishtirokchilarga aylantiradi. O'quvchilar o'zlarini o'yin jarayonida ishtirokchi sifatida ko'rib, mas'uliyatni o'z zimmlariga olishadi va o'rganishga bevosita aloqador bo'lishadi.

3. **Ko'nikmalarni rivojlantirish.** O'yin texnologiyalari nafaqat bilim, balki turli ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, tanqidiy fikrlash, strategik yondashuv, jamoada ishlash va qarorlar qabul qilish ko'nikmalari o'yin jarayonida rivojlanadi.

4. **Ijtimoiy o'zaro aloqalar.** Ko'pincha o'yin texnologiyalari guruh yoki jamoaviy faoliyatlarni talab qiladi, bu esa o'quvchilar o'rtasida ijtimoiy aloqalar o'rnatish, muloqot qilish va hamkorlikni rivojlantirishga yordam beradi.

5. **Bilimlarni amaliy qo'llash.** O'yinlar o'quvchilarga o'rganilgan bilimlarni amaliy ravishda qo'llash imkoniyatini yaratadi. O'quvchilar o'yin jarayonida o'z bilimlarini muammolarni hal qilish uchun ishlatadilar, bu esa o'rganishning samaradorligini oshiradi.

6. **Natijalarni baholash va refleksiya.** O'yin texnologiyalari o'quvchilarga o'z faoliyatlarini baholash va refleksiya qilish imkonini beradi. O'quvchilar o'yin davomida o'z natijalarini ko'rib, qanday yondashuvlar samarali bo'lganini tahlil qilishadi va kelajakda yanada samarali ishlash uchun o'z strategiyalarini o'zgartirishlari mumkin.

7. **Xatoliklardan o'rganish.** O'yinlarda xatoliklar va muvaffaqiyatsizliklar tabiiy hol bo'lib, ular o'quvchilarga o'z xatolaridan o'rganishga yordam beradi. O'quvchilar xatolarni tuzatish va yaxshilash orqali o'z bilimlarini mustahkamlashadi.

8. O'rganish jarayonini shaxsiylashtirish

O'yinlar o'quvchilarga o'z o'rganish jarayonini boshqarish imkoniyatini beradi. O'quvchilar o'z ehtiyojlari va qiziqishlariga mos o'yinlarni tanlab, o'rganishning turli yo'llarini izlashadi.

9. Yangi texnologiyalarni o'rganish

O'yin texnologiyalari o'quvchilarga zamonaviy texnologiyalarni o'rganish va ularni kundalik hayotda qo'llashga yordam beradi. Bu, ayniqsa, IT va texnologiya sohasidagi yangi yondashuvlarni o'rgatishda foydalidir.

152. Interfaol ta'lim nima?

Interfaol ta'lim (interaktiv ta'lim) — bu o'quvchilarning faol ishtirokini talab qiladigan va o'rganish jarayonini o'quvchining shaxsiy tajribasi va faoliyatiga asoslangan tarzda tashkil etiladigan ta'lim metodidir. Interfaol ta'limda o'quvchilar faqat ma'lumotni

qabul qilish bilan cheklanmaydi, balki ularni o'zlashtirish, qo'llash va o'z bilimlarini sinovdan o'tkazish jarayonida faol ishtirok etadilar.

Interfaol ta'limning asosiy xususiyatlari:

1. Faol ishtirok etish:

Interfaol ta'limda o'quvchilar o'qituvchining faqat ma'lumot berishiga emas, balki o'quv jarayonida turli faoliyatlar orqali faol ishtirok etishadi. Bu o'quvchilarni savollar berishga, fikrlarni almashishga, bahs-munozaralarda ishtirok etishga undaydi.

2. Ko'p turli metodlar va vositalar:

Interfaol ta'limda o'quvchilarni faollashtiradigan turli metodlar qo'llaniladi, masalan, guruhli ishlash, o'yinlar, debatlar, simulyatsiyalar, rol o'ynash (role-playing), va boshqa interaktiv faoliyatlar.

3. Qarorlar qabul qilish va mas'uliyat:

O'quvchilar o'z qarorlarini qabul qilishga, o'z ishlarini mustaqil ravishda bajarishga va o'z bilimlari bilan tajriba qilishga majbur bo'ladilar. Bu ularga mas'uliyat hissini beradi va o'z-o'zini boshqarishni rivojlantiradi.

4. Kommunikatsiya va hamkorlik:

Interfaol ta'limda o'quvchilar jamoaviy ishlar orqali bir-birlari bilan muloqot qilib, fikr almashadilar. Bunday faoliyatlar ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi va guruhda ishlash qobiliyatini oshiradi.

5. Tajriba va amaliyot:

O'quvchilarga nazariy bilimlar bilan birga amaliy tajribalar va ko'nikmalarni o'rganish imkoniyati beriladi. Bu ularning bilimlarini amalda sinovdan o'tkazishga yordam beradi.

6. Refleksiya:

O'quvchilar o'rganish jarayonida o'z faoliyatlarini tahlil qilishlari, o'z xatolaridan o'rganishlari va o'z rivojlanishlarini baholashlari kerak.

Interfaol ta'limning asosiy metodlari:

1. Guruhli ish: O'quvchilar kichik guruhlariga bo'linib, birgalikda muammolarni hal qilishadi, fikr almashishadi, va o'quv materiallarini muhokama qilishadi. Bu metod ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

2. Rol o'ynash (role-playing): O'quvchilar turli rollarni o'ynab, ma'lum bir vaziyatni yoki muammoni simulyatsiya qilishadi. Bu metod o'quvchilarga turli nuqtai nazarlardan qarashga va o'qilgan mavzuni yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

3. Simulyatsiyalar va o'yinlar: O'quvchilar haqiqiy hayotdagi muammolarni yoki vaziyatlarni simulyatsiya qilish orqali o'rganadilar. Bu usul o'quvchilarning interaktiv ravishda amaliy ko'nikmalarni o'zlashtirishiga yordam beradi.

4. Debatlar va muhokamalar: O'quvchilar o'rtasida konstruktiv muhokama olib boriladi, bu esa tanqidiy fikrlash va muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi.

5. Savol-javob (Q&A): O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida savol-javob jarayonlari olib boriladi, bu esa o'quvchilarning fikrlarini ifoda etish va o'z bilimlarini sinovdan o'tkazish imkoniyatini beradi.

Interfaol ta'limning afzalliklari:

1. Qiziqarli va motivatsiyalovchi: O'quvchilarning o'rganishga bo'lgan qiziqishi va motivatsiyasi oshadi, chunki ular o'rganish jarayoniga faol ishtirok etadilar va tajriba orttiradilar.

2. Tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi: O'quvchilarni savollar berish, fikrlarni almashish, va yechimlarni ishlab chiqishga undash orqali tanqidiy va ijodiy fikrlash ko'nikmalari rivojlanadi.

3. Shaxsiy va ijtimoiy ko'nikmalarni oshiradi: Interfaol ta'lim o'quvchilarda ijtimoiy va shaxsiy ko'nikmalarni rivojlantiradi, masalan, guruhda ishlash, muloqot qilish, va mas'uliyatni o'z zimmlariga olish.

4. **O'quvchilarning mustaqil fikrlashini oshiradi:** O'quvchilar o'z bilimlarini faqat eslab qolmaydi, balki ularni amalda qo'llashga va mustaqil ravishda qarorlar qabul qilishga o'rgatadi.

5. **O'rganishning samaradorligini oshiradi:** Faol ishtirok etish orqali o'quvchilar materialni chuqurroq va yaxshiroq o'zlashtiradilar, chunki ular o'rganish jarayonida bevosita ishtirok etadilar.

153. Hamkorlik ta'limining o'ziga xos xususiyatlari nimalardan iborat?

Hamkorlik ta'limi (Collaborative learning) — bu o'quvchilarning o'zaro hamkorlikda, birgalikda ishlash orqali o'rganish jarayonini tashkil etish usulidir. Bu ta'limda o'quvchilar bir-birlari bilan faol muloqot qilib, bilimlarini almashadilar, birgalikda masalalarni hal qilishadi va bir-birlarini qo'llab-quvvatlashadi. Hamkorlik ta'limining asosiy maqsadi — o'quvchilarga jamoada ishlash, o'zaro yordam ko'rsatish, va birgalikda natijaga erishish ko'nikmalarini rivojlantirishdir.

Hamkorlik ta'limining o'ziga xos xususiyatlari:

1. **Guruhda ishlash va jamoaviy faoliyat:** Hamkorlik ta'limi o'quvchilarga guruhlar yoki kichik jamoalarda ishlashni talab qiladi. O'quvchilar o'zaro yordam berishadi, bilim va tajribalarini almashadilar, va muammolarni guruh sifatida hal qilishga harakat qiladilar.

2. **Faol muloqot:** O'quvchilar o'z bilimlarini va fikrlarini bir-biri bilan muhokama qilishadi. Bu jarayonda muloqot ko'nikmalari rivojlanadi, chunki har bir o'quvchi o'z fikrini aniq ifodalashga va boshqa guruh a'zolarini tinglashga majbur bo'ladi.

3. **O'zaro yordam va qo'llab-quvvatlash:** Hamkorlik ta'limida o'quvchilar o'zaro yordam ko'rsatadilar. Biror o'quvchi qiyinchilikka duch kelsa, guruhdoshlar unga yordam beradi, bu esa guruhning bir butun bo'lib ishlashini ta'minlaydi.

4. **Birinchi o'rinda o'quvchilarning faolligi:** Hamkorlik ta'limi o'quvchilarning faolligini talab qiladi. O'quvchilar nafaqat ma'lumotni qabul qilishadi, balki o'zlarining bilim va ko'nikmalarini guruh ishlarida qo'llashadi, o'zaro fikr almashishadi va muammolarni hal qilishga harakat qilishadi.

5. **O'qituvchining roli:** O'qituvchi hamkorlik ta'limi jarayonida bevosita rahbarlik qilishdan ko'ra, ko'proq o'quvchilarni rag'batlantiruvchi, yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi va kuzatuvchi sifatida ishtirok etadi. O'qituvchi guruh ishining samaradorligini ta'minlash uchun o'quvchilarga zarur yordamni beradi, lekin ular mustaqil ishlashlariga imkon yaratadi.

6. **Tanqidiy fikrlash va baholash:** Hamkorlik ta'limi jarayonida o'quvchilar bir-birlarining fikrlarini baholaydilar, konstruktiv tanqid qilishadi va birgalikda qarorlar qabul qilishadi. Bu o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

7. **Birgalikda masalalarni hal qilish:** O'quvchilar muammolarni hal qilish uchun birgalikda ishlaydilar. Har bir guruh a'zosi muammoning turli jihatlarini o'rganadi va barcha a'zolar birgalikda yechim topishga harakat qilishadi.

8. **Shaxsiy va jamoaviy mas'uliyat:** Hamkorlik ta'limida har bir o'quvchi o'z o'rnini va vazifasini biladi, biroq guruhning muvaffaqiyati barcha a'zolarining birgalikdagi harakatiga bog'liq. Har bir o'quvchi o'z mas'uliyatini his qiladi, lekin umumiy maqsadga erishish uchun birgalikda ishlashadi.

9. **O'z-o'zini baholash va refleksiya:** O'quvchilar guruhdagi faoliyatlarini tahlil qilib, o'z-o'zini baholash va refleksiya qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu jarayon o'quvchilarga o'z rivojlanishini ko'rish va keyingi faoliyatlar uchun yaxshilanish yo'llarini aniqlash imkonini beradi.

10. **O'rganishning ijtimoiy jihatlar:** Hamkorlik ta'limi ijtimoiy o'rganish jarayoni sifatida ham qaraladi. O'quvchilar bir-birlaridan o'rganadilar, ijtimoiy aloqalar o'rnatadilar va guruhda ishlash orqali yangi tajribalar orttiradilar.

Hamkorlik ta'limining afzalliklari:

• **Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish:** O'quvchilar guruhda ishlash orqali ijtimoiy ko'nikmalarini (muloqot, jamoaviy ishlash, qarorlar qabul qilish) rivojlantiradilar.

• **Tanqidiy fikrlashni oshirish:** O‘quvchilar bir-birining fikrini tahlil qilish, baholash va konstruktiv fikr bildirishni o‘rganadilar.

• **Mustaqillik va mas’uliyatni oshirish:** O‘quvchilar o‘z o‘rinlarida mas’uliyatni his qilib, guruhning muvaffaqiyatiga o‘z hissalarini qo‘shadilar.

• **Bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirish:** Guruhda ishlash orqali o‘quvchilar o‘z bilimlarini mustahkamlashadi va yangi bilimlarni o‘rganishadi.

• **O‘rganish jarayonining qiziqarli va samarali bo‘lishi:** O‘quvchilarning qiziqishi va motivatsiyasi oshadi, chunki ular o‘rganish jarayonida faol ishtirok etishadi.

154. Individual ta’lim nima?

Individual ta’lim — bu o‘quvchining ehtiyojlari, qobiliyatlari va qiziqishlariga mos ravishda tashkil etilgan ta’lim jarayonidir. Ushbu ta’lim modelida o‘quvchi o‘z sur’atida va o‘ziga qulay bo‘lgan shaklda o‘rganadi. Individual ta’limda o‘qituvchi har bir o‘quvchining shaxsiy xususiyatlarini hisobga oladi va ta’lim jarayonini shaxsiylashtiradi, bu esa o‘quvchiga eng samarali o‘rganish imkoniyatini yaratadi.

Individual ta’limning o‘ziga xos xususiyatlari:

1. **O‘quvchining ehtiyojlariga moslashish:** Individual ta’limda o‘quvchining o‘rganishdagi ehtiyojlari, qobiliyatlari va imkoniyatlari hisobga olinadi. Har bir o‘quvchining o‘ziga xos xususiyatlariga ko‘ra, o‘qituvchi ta’lim jarayonini moslashtiradi.

2. **Shaxsiy tezlikda o‘rganish:** O‘quvchi o‘z sur’atida o‘rganadi, bu esa uning imkoniyatlari va bilim darajasiga mos keladi. Shunday qilib, o‘quvchi juda tez yoki sekin o‘rganishi mumkin, ammo har qanday holatda ham o‘zining maksimal potensialini ishga solish imkoniga ega bo‘ladi.

3. **Moslashtirilgan o‘quv dasturi:** Individual ta’limda o‘quv dasturi o‘quvchining shaxsiy ehtiyojlariga moslashtiriladi. Bu dastur o‘quvchining bilim darajasini, qobiliyatlarini, qiziqishlarini va o‘rganish uslublarini hisobga oladi.

4. **O‘quvchining mustaqilligi:** Individual ta’lim o‘quvchining mustaqil ishlashini qo‘llab-quvvatlaydi. O‘quvchi o‘z vaqtini va resurslarini boshqaradi, o‘z-o‘zini tahlil qiladi va o‘rganish jarayonini o‘ziga moslashtiradi.

5. **Shaxsiy yondashuv:** O‘qituvchi o‘quvchining shaxsiy ehtiyojlariga asoslanib, individual yondashuvni tanlaydi. Bu yondashuv o‘quvchining bilim olish jarayonini eng samarali qilishga qaratilgan bo‘ladi.

6. **Raqamli va texnologik vositalarning qo‘llanilishi:** Individual ta’limda ko‘pincha raqamli texnologiyalar, onlayn kurslar, video darsliklar va o‘quv dasturlari foydalaniladi. Bu vositalar o‘quvchiga o‘z sur’atida o‘rganish va materialni takrorlash imkoniyatini beradi.

7. **O‘z-o‘zini baholash va refleksiya:** O‘quvchi o‘z-o‘zini baholash va o‘z faoliyatini tahlil qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu refleksiya jarayoni o‘quvchining o‘z-o‘zini anglashiga va o‘rganish jarayonida rivojlanishga yordam beradi.

Individual ta’limning afzalliklari:

• **Shaxsiylashtirilgan yondashuv:** Har bir o‘quvchining ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos ta’lim jarayonini tashkil etish imkoniyati.

• **O‘rganish jarayonining samaradorligini oshirish:** O‘quvchi o‘z sur’atida o‘rganib, kerakli joyda to‘xtash yoki tezlashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

• **Kengaytirilgan imkoniyatlar:** O‘quvchi o‘z qiziqishlari va ehtiyojlariga ko‘ra, o‘rganish jarayonini shaxsiylashtirish orqali kengroq bilim olish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

• **Mustaqil o‘rganish:** O‘quvchi o‘z-o‘zini boshqarish va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

• **Darsning yanada sifatli o‘tishi:** O‘quvchining har bir ehtiyoji va savoliga individual javob berish imkoniyati orqali ta’lim jarayoni yanada samarali bo‘ladi.

Individual ta’limning kamchiliklari:

• **O‘qituvchi uchun yuqori yuk:** O‘qituvchi har bir o‘quvchining ehtiyojlariga mos yondashuvni yaratish uchun ko‘proq vaqt va resurs sarflashi kerak bo‘ladi.

• **Ijtimoiy o‘zaro aloqalar cheklanishi:** Shaxsiy ta’lim jarayonida guruhda ishlash yoki hamkorlikda o‘rganish imkoniyatlari cheklanadi.

• **Motivatsiya muammolari:** Ba’zi o‘quvchilar mustaqil o‘rganishda qiyinchiliklarga duch kelishlari yoki o‘zlarini motivatsiya qilishda muammolar yuzaga kelishi mumkin.

155. Qanday ta’lim masofaviy ta’lim deb ataladi?

Masofaviy ta’lim (onlayn ta’lim yoki distans ta’lim) — bu o‘quvchilarning ta’lim olish jarayoni fizik jihatdan o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasida bevosita yuzma-yuz aloqani talab qilmasdan, asosan raqamli texnologiyalar va internet vositalari orqali amalga oshiriladigan ta’lim turidir. Masofaviy ta’limda o‘quvchilar darslarni internet orqali ko‘rib, uyda yoki boshqa joylarda o‘z vaqtida o‘rganish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Masofaviy ta’limning asosiy xususiyatlari:

1. **Internet orqali o‘rganish:** Masofaviy ta’lim jarayonlari asosan internet tarmog‘i orqali olib boriladi. O‘quvchilar darslarni onlayn tarzda, videolar, taqdimotlar, forumlar, vebinarlar yoki o‘quv portal orqali tomosha qilishlari mumkin.

2. **Darslarning moslashuvchanligi:** O‘quvchilar o‘z vaqtlarida o‘rganishga qodir bo‘ladilar, chunki masofaviy ta’limda darslar oldindan tayyorlangan bo‘ladi va ular belgilangan vaqtga qaramay, o‘quvchilarga o‘zlarining qulay vaqtlarda kirish imkonini beradi.

3. **O‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasidagi masofa:** Masofaviy ta’limda o‘qituvchi va o‘quvchi bir-biridan jismoniy masofada bo‘ladi. O‘qituvchi o‘quvchilar bilan onlayn platformalar, e-mail, video konferensiyalar yoki forumlar orqali aloqada bo‘ladi.

4. **Asosiy o‘quv vositalari:** Masofaviy ta’limda ta’lim resurslari sifatida videodarslar, audio materiallar, elektron kitoblar, interaktiv mashqlar, onlayn testlar, forumlar va turli onlayn vositalar ishlatiladi.

5. **O‘rganishning mustaqilligi:** O‘quvchilar o‘z bilimlarini mustaqil ravishda o‘zlashtiradilar. O‘qituvchi o‘z vaqtida yordam bera olsa ham, ta’lim jarayonida o‘quvchilar o‘zlarining o‘rganish jarayonini boshqarishadi.

6. **Texnologiyalarga asoslangan ta’lim:** Masofaviy ta’lim texnologik vositalar va platformalardan foydalanishni talab qiladi. Bular videokonferensiyalar (Zoom, Google Meet), ta’lim platformalari (Moodle, Google Classroom), onlayn kurslar (Coursera, Udemy) va boshqa raqamli resurslarni o‘z ichiga oladi.

7. **Baholash va ko‘rsatkichlar:** Masofaviy ta’limda o‘quvchilarni baholash jarayoni onlayn testlar, vazifalar, projeler va turli xil elektron platformalarda amalga oshiriladi. Bu baholashlar tez-tez avtomatik tarzda yoki o‘qituvchi tomonidan nazorat qilinadi.

Masofaviy ta’limning afzalliklari:

1. **Geografik cheklovlarning yo‘qligi:** Masofaviy ta’limda o‘quvchilar jismoniy joylashuvdan qat’i nazar, istalgan joyda ta’lim olishlari mumkin. Bu, ayniqsa, uzoq hududlarda yashovchi yoki mobil bo‘lishni xohlagan o‘quvchilar uchun qulay.

2. **Tez va oson kirish imkoniyatlari:** O‘quvchilar dars materiallariga onlayn tarzda, har qanday vaqt va joyda kirishlari mumkin, bu esa o‘rganishni yanada qulay va moslashuvchan qiladi.

3. **Shaxsiy yondashuv:** Masofaviy ta’limda o‘quvchilar o‘z sur’atida o‘rganishlari mumkin. Bu o‘z-o‘zini boshqarish va shaxsiylashtirilgan ta’lim usuliga asoslanadi.

4. **Xarajatlarni kamaytirish:** Masofaviy ta’limda tashrif buyurish yoki jismoniy inshootlar uchun mablag‘ sarflanmaydi, bu esa o‘quvchilarga iqtisodiy jihatdan foydali bo‘ladi.

5. **Teknologiyalarni rivojlantirish:** O‘quvchilar masofaviy ta’lim jarayonida zamonaviy texnologiyalarni qo‘llashni o‘rganadilar, bu esa ularning raqamli ko‘nikmalarini oshiradi.

Masofaviy ta’limning kamchiliklari:

1. **O'quvchilarni motivatsiya qilishda qiyinchiliklar:** Masofaviy ta'limda o'quvchilarning faolligini va motivatsiyasini saqlash qiyin bo'lishi mumkin, chunki ular o'z vaqtlarini va faoliyatlarini boshqarishda mustaqil bo'lishadi.

2. **Texnologik muammolar:** Masofaviy ta'lim uchun yaxshi internet aloqasi va zamonaviy texnologiyalarga ega bo'lish zarur. Kam resurslarga ega o'quvchilar uchun bu ta'lim shakli cheklovlarga olib kelishi mumkin.

3. **O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi bevosita aloqaning cheklanishi:** O'qituvchining o'quvchiga bevosita ko'rsatmalari yoki yordam berishi cheklangan bo'lishi mumkin, bu ba'zi o'quvchilar uchun qiyinchiliklar tug'diradi.

4. **Ijtimoiy o'zaro aloqalar cheklanishi:** Masofaviy ta'limda guruh ishlari va jamoaviy o'rganish imkoniyatlari kamroq bo'ladi, bu esa ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishni cheklaydi.

156. Sinf-dars tizimi qanday xususiyatlarga ega?

Sinf-dars tizimi — bu ta'lim jarayonini o'quvchilarning guruhlarda, ya'ni sinflarda tashkil qilishga asoslangan, an'anaviy ta'lim modelidir. Bu tizimda o'quvchilar bir sinfda o'rganadilar va darslar o'qituvchi tomonidan belgilangan dastur asosida o'tiladi. Sinf-dars tizimi maktab ta'limining asosiy shakli bo'lib, o'quvchilarni ma'lum bir fanlar bo'yicha tizimli va izchil o'qitishga qaratilgan.

Sinf-dars tizimining xususiyatlari:

1. **O'quvchilarni guruhlar bo'yicha ta'limlash:** Sinf-dars tizimi o'quvchilarni bir sinfda guruhlaydi. Har bir sinfda bir nechta o'quvchilar bo'ladi va ular birgalikda o'rganadilar. O'quvchilar bir-birlaridan mustaqil ravishda o'rganishsa ham, sinfda guruh bo'lib ishlashadi.

2. **O'qituvchining markaziy roli:** Sinf-dars tizimida o'qituvchi ta'lim jarayonining asosiy rahbari hisoblanadi. U darslarni olib boradi, o'quvchilarga ma'lumot beradi, mavzularni tushuntiradi va baholashni amalga oshiradi.

3. **O'quv dasturining tizimliliigi:** Sinf-dars tizimida o'quv dasturi aniq va tizimli bo'ladi. Darslar o'quvchilarga fanlar bo'yicha qadam-baqadam, izchil tarzda o'tiladi. O'quv dasturi, odatda, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan bo'ladi.

4. **Darslarning belgilangan vaqti:** Sinf-dars tizimida har bir dars aniq vaqt belgilangan holda o'tiladi. Har bir dars o'quvchilarni bir mavzu bo'yicha ma'lumot bilan ta'minlashga qaratilgan bo'lib, o'qituvchi har bir darsning davomiyligini nazorat qiladi.

5. **Tez-tez baholash va tekshirish:** Sinf-dars tizimida o'qituvchi o'quvchilarning bilimini muntazam ravishda baholab boradi. O'quvchilarni sinovlar, testlar yoki yozma ishlar orqali baholash tizimi keng tarqalgan. Bu o'qituvchiga o'quvchilarning muvaffaqiyatini va bilim darajasini kuzatishga yordam beradi.

6. **O'rganishning an'anaviy usuli:** Sinf-dars tizimi an'anaviy ta'lim shakli bo'lib, ko'pincha o'qituvchilar tomonidan berilgan ma'lumotlarning o'quvchilar tomonidan qabul qilinishi va o'zlashtirilishini nazarda tutadi. Darslar ko'proq eshitish va ko'rish (verbal) metodlariga asoslanadi.

7. **O'quvchilarni rejalashtirilgan darsliklar va materiallar asosida ta'limlash:** O'quvchilar o'z bilimlarini o'qituvchining belgilagan darsliklari va materiallari asosida olishadi. O'quv dasturi ko'pincha o'quvchilarga ma'lum bir vaqt davomida o'rganiladigan mavzularni va topshiriqlarni taqdim etadi.

8. **O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi bevosita aloqalar:** Sinf-dars tizimida o'qituvchi va o'quvchilar bevosita aloqada bo'ladilar. O'qituvchi dars davomida savollar beradi, o'quvchilar esa javoblar bilan qatnashadilar. Bu o'rganish jarayonini interaktiv qilishga imkon beradi.

9. **Jismoniy makonning ahamiyati:** Sinf-dars tizimi aniq belgilangan jismoniy makonda amalga oshiriladi. O'quvchilar dars davomida bir xonada bo'lishadi. O'quv xonasi o'qituvchining rahbarligida o'qish va o'rganish uchun qulay sharoit yaratadi.

10. **Ijtimoiy aloqalar va guruh faoliyati:** Sinf-dars tizimida o'quvchilar guruhlarga bo'linib ishlashadi, lekin o'quvchilarning faoliyati asosan individual bo'ladi. O'quvchilar o'rtasida ijtimoiy aloqalar va guruhlar orasida raqobat bo'lishi mumkin.

Sinf-dars tizimining afzalliklari:

- **Tizimlilik:** O'quvchilar uchun aniq bir tartibda o'tiladigan darslar va rejalashtirilgan o'quv dasturi ta'limning tizimli ravishda olib borilishiga imkon beradi.

- **Maqsadga yo'naltirilgan yondashuv:** Sinf-dars tizimida o'qituvchi har bir o'quvchining bilim darajasini kuzatib boradi va kerak bo'lsa, to'g'ri yo'naltirishlar qiladi.

- **Ijtimoiy muhit yaratish:** Sinf-dagi guruh ishlarida o'quvchilar o'zaro muloqot qilish, hamkorlikda ishlash orqali ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

- **An'anaviy uslubni qo'llash:** Sinf-dars tizimi o'quvchilarni klassik ta'lim uslublariga ko'ra, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri muloqot o'rnatishga imkon beradi.

Sinf-dars tizimining kamchiliklari:

- **O'quvchilarning individual ehtiyojlarini qondirishdagi qiyinchiliklar:** Sinf-dagi barcha o'quvchilar bir xil tezlikda o'rganishga majbur bo'ladi, bu esa ayrim o'quvchilarning o'z ehtiyojlariga mos kelmasligi mumkin.

- **O'quvchilarning passivligi:** Sinf-dars tizimi ko'pincha o'quvchilarni passiv o'rganishga olib keladi, chunki ular o'qituvchining faoliyatiga asosan javob beradilar va o'zlari faol bo'lishi kamroq bo'ladi.

- **Jismoniy cheklolar:** Sinf-dars tizimi faqat bir sinf xonasi bilan cheklangan, bu esa darsning o'zgartirilishi yoki sharoitlarning yaxshilanishi uchun cheklolarga olib kelishi mumkin.

157. Sinf-dars tizimi qanday afzalliklarga ega?

Sinf-dars tizimi an'anaviy ta'limning asosiy shakli bo'lib, o'quvchilarni guruh bo'yicha ta'limlashni nazarda tutadi. Bu tizimning bir qator afzalliklari mavjud, ular quyidagilardir:

Sinf-dars tizimining afzalliklari:

1. **Tizimlilik va tartib:** Sinf-dars tizimi aniq va tizimli tuzilishga ega. Har bir dars o'quvchilarni ma'lum bir vaqt davomida o'rganiladigan mavzular asosida ta'limlashga yordam beradi. Darslar aniq reja asosida o'tiladi, bu esa o'quvchilarga o'rganish jarayonini tuzilgan shaklda tushunishga imkon beradi.

2. **O'qituvchining markaziy roli:** O'qituvchi sinf-dars tizimida dars jarayonining asosiy rahbari hisoblanadi. O'qituvchi o'quvchilarni motivatsiya qilish, mavzularni tushuntirish, savollar va muammolarni hal qilishda faol ishtirok etadi. Bu orqali o'quvchilar o'qituvchidan to'g'ridan-to'g'ri bilim olishadi.

3. **O'quvchilarni individual baholash:** Sinf-dars tizimida o'qituvchi har bir o'quvchini alohida kuzatib boradi va o'zlashtirgan bilimlarini baholash imkoniyatiga ega. Darslar davomida o'quvchilarning bilim darajasi doimiy ravishda baholanadi (yazma ishlar, sinovlar, testlar va boshqalar orqali). Bu o'quvchilarning o'zgarishlarini va rivojlanishini kuzatishga yordam beradi.

4. **Jismoniy makon va guruh faoliyati:** Sinf-dars tizimi jismoniy sinfda o'tiladi, bu o'quvchilarga bevosita o'qituvchi bilan muloqot qilish, guruhlar bilan ishlash, fikr almashish imkoniyatini beradi. Guruh ishlari, muhokamalar va jamoaviy faoliyatlar orqali o'quvchilar ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

5. **Ko'proq imkoniyatlar va resurslar:** Sinf-dars tizimi o'quvchilarga dars materiallari (darsliklar, jurnallar, yozma ishlar) va o'qituvchidan ko'rsatmalar olish imkoniyatini yaratadi. Bu usulda o'quvchilar o'rganish uchun zarur bo'lgan barcha resurslarga ega bo'ladilar.

6. **Yuzma-yuz aloqalar:** Sinf-dars tizimida o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida doimiy va bevosita aloqalar o'rnatiladi. Bu, o'quvchilarning savollariga javob olishini va muammolarni tezda hal qilishni ta'minlaydi. Yuzma-yuz muloqot o'quvchilarning o'z

fikrlarini ifodalashga, savollar berishga va o'qituvchi bilan o'zaro munosabatda bo'lishga yordam beradi.

7. An'anaviy va ishonchli metod: Sinf-dars tizimi ta'limda uzoq vaqtdan beri qo'llanilayotgan an'anaviy metodlardan biridir va ko'plab maktablarda samarali ishlaydi. Bu metod uzoq tarixga ega bo'lib, ko'p yillik tajribalarga asoslanadi, shuning uchun o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi ishonchli aloqalar asosida ta'lim jarayoni olib boriladi.

8. Motivatsiya va maqsadga yo'naltirilganlik: O'quvchilar sinfda o'qituvchining rahbarligi ostida o'rganadilar, bu esa ularni maqsadga yo'naltiradi. O'qituvchi o'quvchilarni rag'batlantiradi, topshiriqlarni aniq belgilaydi va har bir o'quvchining muvaffaqiyatiga qiziqadi. Bu o'quvchilarga o'z bilimlarini yanada rivojlantirish uchun motivatsiya beradi.

9. O'quvchilarning jamiyat bilan integratsiyasi: Sinf-dars tizimi o'quvchilarga jamiyatda o'rganish va ijtimoiy aloqalarni rivojlantirish imkoniyatini beradi. Guruhdagi faoliyatlar orqali o'quvchilar bir-birlari bilan o'zaro fikr almashishadi, tajriba almashishadi va bu orqali ular ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradilar.

10. O'quvchilarni intizomga o'rgatish: Sinf-dars tizimida o'quvchilar qat'iy reja asosida darslarga qatnashadilar va o'quv jarayonini bir joyda amalga oshiradilar. Bu o'quvchilarni o'z vaqtini boshqarishga, ta'limda muntazamlik va intizomni saqlashga o'rgatadi.

158. Sinf-dars tizimini qo'llashda qanday kamchiliklar ko'zga tashlanadi?

Sinf-dars tizimi an'anaviy ta'lim shakli bo'lib, ko'p yillik tajriba va samarali usul sifatida qo'llaniladi. Ammo, har qanday tizimda bo'lgani kabi, sinf-dars tizimida ham ayrim kamchiliklar mavjud. Quyida sinf-dars tizimining asosiy kamchiliklari keltirilgan:

Sinf-dars tizimining kamchiliklari:

1. O'quvchilarning individual ehtiyojlarini qondirishdagi qiyinchiliklar: Sinf-dars tizimida o'quvchilar bir sinfda o'qituvchi tomonidan bir xil uslubda ta'lim olishadi. Bu o'quvchilarning individual ehtiyojlarini qondirishni qiyinlashtiradi, chunki har bir o'quvchining bilim olish tezligi va o'rganish usuli turlicha bo'lishi mumkin. Ayrim o'quvchilar juda tez o'rganishi yoki boshqa o'quvchilardan sekinroq tushunishi mumkin, bu esa o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini tenglashtirishda muammolar yaratadi.

2. Passiv o'rganish: Sinf-dars tizimi ko'pincha o'quvchilarni passiv ravishda o'rganishga olib keladi. O'quvchilar asosan o'qituvchining gaplarini tinglaydi va materialni tushunishga harakat qiladi, ammo dars davomida o'quvchilarni faol ishtirok etishga rag'batlantirish yoki interaktiv faoliyatlar tashkil qilishning imkoniyatlari cheklangan bo'lishi mumkin. Bu esa o'quvchilarning fikrlash va ijodkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishda to'siq bo'lishi mumkin.

3. O'quvchilarning o'zini o'zi boshqarish qobiliyatining pastligi: Sinf-dars tizimida o'qituvchi o'quvchilarning harakatini va vaqtini qat'iy boshqaradi. O'quvchilarga ko'proq mustaqil ishlarni bajarish yoki o'z vaqtini samarali boshqarish imkoniyati cheklangan. Bu esa o'quvchilarda mustaqillik va o'zini o'zi boshqarish qobiliyatlarini rivojlantirishni qiyinlashtiradi.

4. Ko'plab o'quvchilar uchun hamda o'qituvchilar uchun ortiqcha yuk: Bir sinfda ko'p sonli o'quvchilar bo'lsa, o'qituvchi har bir o'quvchiga to'liq e'tibor berish uchun vaqt va resurslar yetishmasligi mumkin. Sinfdagi har bir o'quvchining bilim darajasini tekshirish, o'quvchilarning individual muammolarini hal qilish va ko'mak berish o'qituvchi uchun ortiqcha yuk bo'lishi mumkin. Bu o'qituvchining samaradorligini kamaytirishi mumkin.

5. Bir xil o'quv dasturi: Sinf-dars tizimida barcha o'quvchilar uchun yagona o'quv dasturi mavjud bo'lib, bu har bir o'quvchining individual qobiliyatiga mos kelmasligi mumkin. Ayrim o'quvchilar o'quv dasturini tezroq o'zlashtirishi mumkin, boshqalari esa ko'proq vaqt talab qilishi mumkin. Bu o'quvchilarning o'ziga xos ehtiyojlarini hisobga olishda cheklovlar yaratadi.

6. **Yuzaga keladigan monotoniya:** Sinf-dars tizimi ko'pincha bir xil tartibda va reja bo'yicha ishlaydi, bu esa o'quvchilarda monotonlik va ta'lim jarayonining zerikishiga olib kelishi mumkin. O'quvchilarga yangi va qiziqarli o'rganish usullari yoki ko'proq innovatsion metodlar taqdim etilmasa, bu ta'lim jarayonining samaradorligini kamaytiradi.

7. **O'quvchilarni guruhlariga bo'lishdagi cheklovlar:** Sinf-dars tizimida o'quvchilar guruhlariga bo'linishlari mumkin, ammo bu guruhlar o'quvchilarning o'zaro ishlash qobiliyatini va guruh ichidagi ijtimoiy aloqalarni rivojlantirishni doim ham ta'minlamaydi. Har bir o'quvchi guruhning pasiv a'zosiga aylanishi yoki guruhdagi boshqa o'quvchilar bilan yaxshi hamkorlik qilmasligi mumkin.

8. **Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishdagi cheklovlar:** Sinf-dars tizimida o'quvchilar ko'pincha o'qituvchidan bilim olishadi va o'rganish jarayonida o'zaro muloqot qilishda cheklangan. Bu esa o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, chunki ular guruhda faollikni rivojlantirish va boshqa o'quvchilar bilan o'zaro muloqotda bo'lishga imkoniyat kam bo'ladi.

9. **O'quvchilarning tajriba olish imkoniyatlarining cheklanganligi:** Sinf-dars tizimi asosan nazariy bilimlarga qaratilgan va o'quvchilarga haqiqiy hayotdagi tajribalar yoki amaliy mashg'ulotlar imkoniyatini taqdim etmaydi. Bu esa o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishni cheklaydi.

10. **Resurslar va infrastrukturadagi cheklovlar:** Sinf-dars tizimi yaxshi resurslar va infratuzilmani talab qiladi. Agar maktabda darsliklar, texnologiyalar yoki dars o'tish uchun zarur bo'lgan boshqa vositalar etishmasligi bo'lsa, bu ta'lim jarayonining sifatini pasaytiradi va samarali o'rganishga to'sqinlik qiladi.

159. Texnologiya nima? Pedagogikada "texnologik xarita" tushunchasi qanday ma'noni anglatadi?

Texnologiya nima?

Texnologiya – bu odamlarning tabiiy resurslarni va materiallarni ishlatish, ishlab chiqarish yoki muayyan xizmatlarni taqdim etish uchun ishlatadigan vosita, usul va jarayonlar majmuasidir. Texnologiya ilm-fan, muhandislik, san'at, va amaliyotning birlashmasi bo'lib, u muammolarni hal qilish, samaradorlikni oshirish, va hayotni osonlashtirish uchun yangiliklarni ishlab chiqadi. Texnologiya yangi mahsulotlar, xizmatlar, jarayonlar, va usullarni yaratish uchun ilmiy bilimlarni amaliyotga tatbiq etishning vositasidir.

Texnologiya turli sohalarda ishlatiladi: ishlab chiqarish, axborot-kommunikatsiya, tibbiyot, energetika, ta'lim va boshqa ko'plab sohalarda. Har bir sohada texnologiya inson hayotini rivojlantirish va takomillashtirish uchun muhim vosita hisoblanadi.

Pedagogikada "texnologik xarita" tushunchasi

Pedagogikada "**texnologik xarita**" o'qitish jarayonini samarali tashkil etish uchun o'qituvchi tomonidan tuzilgan, ta'lim texnologiyalarining bosqichma-bosqich ko'rsatilgan rejasi yoki xaritasini anglatadi. Bu xarita o'qitish va o'rganish jarayonida o'qituvchi tomonidan qo'llaniladigan metodik yondashuvlar, vositalar, texnikalar, darsning strukturasini aniq belgilaydi.

"**Texnologik xarita**" pedagogik jarayonda quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. **Darsning maqsadi va vazifalari:** O'qitish jarayonida erishilishi kerak bo'lgan maqsadlar va o'quvchilarga qo'yiladigan talablar. Bu o'qituvchining darsni tashkil etishda erishmoqchi bo'lgan asosiy maqsadlarini aniq belgilash imkonini beradi.

2. **Darsning struktura va tarkibi:** Darsning bosqichlari va o'qituvchi tomonidan foydalaniladigan o'qitish metodlari, mashqlar, savollar, faoliyatlar va darsni tashkil etish uchun zarur bo'lgan boshqa elementlar.

3. **Vaqt rejasi:** Har bir darsning qanday vaqt va muddatga rejalashtirilgani, o'quvchilarga nima vaqtgacha qanday faoliyatlarni bajarish lozimligini ko'rsatadi.

4. **O'quvchilarning faoliyati:** O'quvchilarni dars jarayoniga qanday jalb qilish va ularning faoliyatini qanday tashkil etish kerakligi.

5. **O'qitish metodlari va texnikalari:** O'qituvchi foydalanadigan texnologik vositalar, metodik yondashuvlar, o'quvchilarga bilimlarni yetkazish va ularni o'zlashtirishga yordam beradigan metodlar.

6. **O'quv jarayonini baholash:** Darsni qanday baholash tizimi asosida o'rganish, o'quvchilarning bilim darajasini qanday aniqlash va tekshirish.

7. **Resurslar va materiallar:** Darsda foydalaniladigan o'qitish materiallari, texnik vositalar (darsliklar, kompyuterlar, internet resurslari va boshqalar).

Xulosa: Pedagogikada "**texnologik xarita**" o'quv jarayonining aniq va samarali tashkil etilishi uchun darsning barcha bosqichlarini rejalashtirish, o'qitish metodlari va vositalarini belgilashda yordam beradigan metodik vosita hisoblanadi. Bu xarita o'qituvchi uchun ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda va o'quvchilarga yuqori sifatli ta'lim berishda muhim rol o'ynaydi.

160. Ta'lim texnologiyasi nima? Dars nima?

Ta'lim texnologiyasi nima?

Ta'lim texnologiyasi — bu o'qitish va o'rganish jarayonlarini samarali tashkil etish uchun qo'llaniladigan ilmiy asoslangan metodlar, yondashuvlar, vositalar va resurslar majmuasidir. Ta'lim texnologiyasi, o'quvchilarni yangi bilimlar bilan ta'minlash, ko'nikmalarini rivojlantirish va o'rganish samaradorligini oshirish uchun turli pedagogik uslublarni va texnologiyalarni birlashtiradi.

Ta'lim texnologiyasining asosiy maqsadi — o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini oshirish va ta'lim jarayonini yanada samarali, innovatsion, shaxsga yo'naltirilgan va individual ehtiyojlarga mos keladigan shaklda tashkil etishdir. Bunda o'qituvchilar, o'quvchilarga bilimlarni uzatish jarayonida turli metodlarni, texnik vositalarni va o'qitish usullarini qo'llaydilar.

Ta'lim texnologiyasiga quyidagilar kiradi:

- **Metodik yondashuvlar:** O'qitishning qanday yo'l va usullar bilan amalga oshirilishi, masalan, muammoli ta'lim, interfaol o'qitish, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim va boshqalar.

- **Didaktik materiallar:** Darsliklar, vizual vositalar, multimediali taqdimotlar, internet resurslari va boshqalar.

- **O'qitish texnologiyalari:** Kompyuter texnologiyalari, masofaviy ta'lim tizimlari, elektron darsliklar, simulyatorlar va interaktiv ta'lim platformalar.

- **Pedagogik metodlar:** Dars jarayonini tashkil etish usullari, masalan, guruh ishlari, diskusiyalar, o'rganish o'yinlari va boshqalar.

Dars nima?

Dars — bu o'qituvchi tomonidan rejalashtirilgan va o'quvchilarga ma'lum bir bilim, ko'nikma va malakalarni o'rgatish maqsadida o'tkaziladigan aniq vaqt ichidagi ta'lim faoliyatidir. Dars o'quv jarayonining asosiy birligi bo'lib, u o'qituvchi tomonidan aniq maqsadlar asosida, muayyan o'quv dasturi va metodlarga tayangan holda tashkil etiladi.

Darsning asosiy xususiyatlari:

- **Maqsadga yo'naltirilganlik:** Har bir darsning aniq maqsadi bo'ladi, ya'ni o'quvchilarga qaysi bilim yoki ko'nikmalarni o'rgatish kerakligi.

- **Struktura:** Dars odatda kirish (motivatsiya), asosiy qism (bilimlar taqdimoti) va yakuniy qism (baholash, umumlashtirish) kabi bo'limlardan iborat bo'ladi.

- **Faollik:** Darsda o'quvchilar faolligi muhimdir, ular o'qituvchining yordamida bilim oladilar, savollar beradilar, muammolarni hal qiladilar.

- **Baholash:** Darsda o'quvchilarning bilim darajasi baholanadi, bu testlar, yozma ishlar, faoliyatlar va boshqalar orqali amalga oshiriladi.

Dars o'quvchilarni o'rganish, yangi bilimlarni o'zlashtirish va ko'nikmalarni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan asosiy faoliyatdir. Darslarning har biri o'qituvchi tomonidan o'quvchilarni qiziqtirish, motivatsiya qilish, ta'lim maqsadlariga erishishni ta'minlash uchun alohida yondashuv va metodlarga asoslanadi.

161. Dars ta'limning boshqa shakllaridan qanday belgilarga ko'ra farqlanadi?

Dars ta'limning asosiy shakllaridan biri bo'lib, u o'qituvchi tomonidan rejalashtirilgan va o'quvchilarga bilim, ko'nikma va malakalarni o'rgatish maqsadida o'tkaziladigan aniq vaqt ichidagi ta'lim faoliyatidir. Dars ta'limning boshqa shakllaridan bir qator **belgilar** bo'yicha farqlanadi. Quyida darsning ta'lim shakllaridan farqlanishi mumkin bo'lgan ba'zi asosiy belgilarni keltiraman:

1. Vaqt va joy jihatidan cheklanish

- **Dars** o'quv jarayonining aniq vaqtga belgilangan birligi bo'lib, o'quvchilar va o'qituvchi o'rtasida belgilangan vaqtda o'tkaziladi. Masalan, 45 daqiqa davom etadigan yoki bir soatlik dars.

- **Boshqa shakllarda** (masofaviy ta'lim, seminar, konferensiya, o'z-o'zini o'rganish va h.k.) vaqt va joy chegaralari odatda elastikroq bo'ladi, ya'ni o'quvchilarga ko'proq moslashuvchanlik va erkinlik taqdim etiladi.

2. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi aloqalar

- **Dars** — bu an'anaviy o'qituvchining faol ishtirokini talab qiladigan faoliyat shaklidir. O'qituvchi asosiy bilim manbai bo'lib, o'quvchilar unga murojaat qilib, o'rganish jarayonida faol ishtirok etadilar.

- **Boshqa shakllarda** (masalan, o'z-o'zi ta'lim yoki masofaviy ta'limda) o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri muloqot cheklangan bo'lishi mumkin. Bu holatda o'quvchilar ko'proq mustaqil ishlashlari yoki onlayn materiallar bilan ishlashlari kerak bo'ladi.

3. Yaxshi aniqlangan tuzilma

- **Dars** odatda qat'iy tuzilishga ega, ya'ni uning kirish, asosiy va yakuniy qismlari bo'ladi. O'qituvchi darsni rejalashtiradi, o'quvchilarga yangi bilimlar taqdim etadi va yakuniy baholashni amalga oshiradi.

- **Boshqa shakllarda** (seminar, laboratoriya mashg'ulotlari, individual ishlar) tuzilma ko'proq elastik va o'qituvchi tomonidan qat'iy belgilangan bo'lmasligi mumkin.

4. Faollik darajasi

- **Darsda** o'quvchilar ko'pincha o'qituvchining o'rgatish usullariga, savollarga javob berish yoki muammolarni yechishga qaratilgan faoliyatlarga jalb qilinadi.

- **Boshqa shakllarda** (masalan, masofaviy ta'limda yoki o'z-o'zi ta'limda) faollikning darajasi o'quvchilarga qarab o'zgaradi. Bu shakllarda o'quvchilar ko'proq o'zlarining sur'atiga mos ravishda o'rganishlari mumkin.

5. Guruh ishlari va individual yondashuv

- **Darsda** o'quvchilar bir guruh sifatida ishlashadi, lekin ba'zi hollarda individual yondashuvlar ham qo'llanilishi mumkin. O'qituvchi guruhni boshqaradi va o'quvchilarning ehtiyojlariga qarab yondashuvni sozlaydi.

- **Boshqa shakllarda** (masofaviy ta'lim, o'z-o'zi o'rganish) individual yondashuvlar ko'proq qo'llaniladi, chunki o'quvchilar o'z sur'atiga ko'ra o'rganishlari mumkin, va guruh ishlari unchalik keng qo'llanilmaydi.

6. Baholash va natijalarni aniqlash

- **Darsda** o'quvchilarning bilimlari ko'pincha o'qituvchi tomonidan baholanadi — bu yozma ishlar, testlar yoki darsda o'qituvchining kuzatishlari orqali amalga oshiriladi.

- **Boshqa shakllarda** (masofaviy ta'limda, o'z-o'zi ta'limda) baholash ham o'zgarishi mumkin. Onlayn testlar yoki o'z-o'zi baholash shakllari ishlatiladi, lekin bu holatda o'quvchi o'z natijalarini ko'proq mustaqil baholaydi.

7. Resurslar va vositalar

- **Darsda** o'qituvchi ko'pincha an'anaviy resurslardan (darsliklar, doska, slaydlar va boshqalar) foydalanadi.

- **Boshqa shakllarda** (masofaviy ta'limda) texnologiyalar va interaktiv vositalar (internet, video darsliklar, forumlar, va boshqa onlayn resurslar) ko'proq qo'llaniladi.

162. Zamonaviy didaktikada darsning qanday turlari ajratib ko'rsatilgan?

Javob: Zamonaviy didaktikada darsning turli xil turlari ajratib ko'rsatilgan. Ular o'qitish jarayonining maqsadlariga, metodlariga va shakllariga qarab farqlanadi. Quyida asosiy dars turlari keltirilgan:

1. Nazariy darslar:

- O'quv materialining nazariy asoslari, konseptlar va tushunchalar haqida ma'lumot berish.

2. Amaliy darslar:

- O'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish, tajriba o'tkazish yoki loyiha asosida ish olib borish.

3. Seminar darslari:

- O'quvchilar o'rtasida muhokama va fikr almashish, o'zaro faoliyat orqali o'rganishni rag'batlantirish.

4. Laboratoriya darslari:

- Tajriba va eksperimentlar o'tkazish, bu orqali nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash.

5. O'yin darslari:

- O'yinlar orqali o'quvchilarning qiziqishini oshirish va o'rganish jarayonini qiziqarli qilish.

6. Ochiq darslar:

- O'qituvchilar, ota-onalar yoki boshqa qiziqchilar uchun o'tkaziladigan darslar, bu jarayonda o'quv jarayonining ochiqligi ta'minlanadi.

7. Integratsiyalashgan darslar:

- Turli fanlar o'rtasida bog'lanishni ko'rsatish maqsadida birlashtirilgan darslar.

8. Distant darslar:

- Internet yoki boshqa masofaviy aloqa vositalari orqali o'tkaziladigan darslar.

9. Interaktiv darslar:

- O'quvchilarni faol ishtirok etishga undovchi darslar, texnologiyalar va interaktiv usullarni qo'llash.

10. Kreativ darslar:

- O'quvchilarning ijodkorligini oshirishga qaratilgan darslar, yangi g'oyalar va yondashuvlarni qo'llash.

Ushbu dars turlari zamonaviy didaktikada o'quvchilarni bilim va ko'nikmalar bilan ta'minlashda samarali yondashuvlar yaratishga yordam beradi. Har bir dars turi o'quv jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilish maqsadida tanlanadi.

163. Ko'nikma, malakalarni hosil qilish va mustahkamlash darslarining maqsadi nima?

Javob: Ko'nikma va malakalarni hosil qilish va mustahkamlash darslarining maqsadi quyidagilardan iborat:

1. Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish:

- O'quvchilarga nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash imkoniyatini berish, shunda ular o'z bilimlarini real hayotdagi vaziyatlarda ishlatishlari mumkin.

2. Malakalarni mustahkamlash:

- O'quvchilarning oldingi o'rganilgan ko'nikma va malakalarini takrorlash va ularni yanada chuqurlashtirish, shunda ular mustahkam va o'z-o'zini ishonch bilan bajariladigan darajaga yetishi.

3. O'z-o'zini baholash va tahlil qilish:

- O'quvchilarga o'z ko'nikma va malakalarini baholash, ularni tahlil qilish va o'z rivojlanishlarini kuzatish imkoniyatini berish.

4. Muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish:

- O'quvchilarga muammolarni aniqlash, tahlil qilish va yechim topish jarayonida faol ishtirok etishga rag'batlantirish.

5. Ijodkorlik va innovatsion yondashuvlarni rivojlantirish:

- O'quvchilarni yangi g'oyalar ishlab chiqishga, ijodiy yechimlar topishga va innovatsion yondashuvlarni qo'llashga undash.

6. Jamoada ishlash ko'nikmalarini oshirish:

- O'quvchilarni jamoaviy faoliyatda ishtirok etishga, birgalikda ishlashga va o'zaro hamkorlik qilishga o'rgatish.

7. O'z-o'zini rivojlantirish:

- O'quvchilarga mustaqil o'qish va o'rganish ko'nikmalarini berish, ularni o'zlarini rivojlantirishga tayyorlash.

8. Ijtimoiy va madaniy ko'nikmalarni rivojlantirish:

- O'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini oshirish, madaniy qadriyatlarni tushunish va ularga mos ravishda harakat qilish.

Ushbu maqsadlar ko'nikma va malakalarni hosil qilish va mustahkamlash darslarining o'quv jarayonida muhim rol o'ynashini ta'minlaydi, shuningdek, o'quvchilarning hayotidagi amaliy vaziyatlarga tayyorligini oshiradi.

164. Darsning ta'limiy vazifasi nimalar bilan izohlanadi?

Javob: Darsning ta'limiy vazifasi o'quv jarayonida o'quvchilarga bilim berish, ko'nikmalarni rivojlantirish va tarbiyaviy maqsadlarni amalga oshirishni nazarda tutadi. Darsning ta'limiy vazifasi quyidagi jihatlar bilan izohlanadi:

1. Bilim berish:

- O'quvchilarga yangi bilimlarni, konseptlarni va tushunchalarni taqdim etish. Dars davomida o'quv materialini o'zlashtirish uchun zarur bo'lgan nazariy asoslarni yaratish.

2. Ko'nikmalarni rivojlantirish:

- O'quvchilarga amaliy ko'nikmalarni o'rgatish, ularni o'zlashtirish va ishlatish imkoniyatini berish. Bu ko'nikmalar real hayotda qo'llanilishi uchun muhimdir.

3. Tarbiyaviy vazifalar:

- O'quvchilarni ijtimoiy, madaniy va etik qadriyatlar, shuningdek, shaxsiy fazilatlar bilan tanishtirish va ularni rivojlantirish.

4. O'z-o'zini baholash va tahlil qilish:

- O'quvchilarni o'z bilimlarini, ko'nikmalarini va o'zgarishlarini baholashga o'rgatish, shunda ular o'z rivojlanishlarini samarali kuzatishi mumkin.

5. Muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish:

- O'quvchilarga muammolarni aniqlash, tahlil qilish va yechim topish jarayonida ishtirok etish imkoniyatini yaratish.

6. Innovatsion yondashuvlarni qo'llash:

- O'quvchilarga zamonaviy texnologiyalar, metodlar va strategiyalarni joriy etish orqali innovatsion fikrlashni rivojlantirish.

7. Jamoaviy ish ko'nikmalarini oshirish:

- O'quvchilarga jamoada ishlash, bir-biriga yordam berish va o'zaro faoliyat ko'rsatish ko'nikmalarini berish.

8. Motivatsiya:

- O'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularni o'z maqsadlariga erishishga rag'batlantirish.

Darsning ta'limiy vazifalari o'quvchilarning o'zlashtirish jarayoni va umumiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ushbu vazifalar darsning tuzilishi va o'tkazilishiga ta'sir qiladi va o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi.

165. Darsning tarbiyaviy vazifasi nimalarda aks etadi?

Javob: Darsning tarbiyaviy vazifasi o'quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga qaratilgan aspektlarni o'z ichiga oladi. Ushbu vazifa quyidagi jihatlarda aks etadi:

1. Etik va axloqiy qadriyatlar:

- O'quvchilarga yaxshi va yomon, to'g'ri va noto'g'ri tushunchalarini shakllantirish, axloqiy qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish.

2. Ijtimoiy mas'uliyat:

• O'quvchilarda jamiyat oldida mas'uliyat hissini shakllantirish, ijtimoiy muammolarni tushunish va ularga nisbatan o'z pozitsiyalarini aniqlash.

3. Madaniy qadriyatlar:

• O'quvchilarga o'z milliy va xalqaro madaniyatlar bilan tanishtirish, madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish.

4. Shaxsiy rivojlanish:

• O'quvchilarning shaxsiy fazilatlarini, masalan, o'zini hurmat qilish, o'z-o'zini anglash va o'zini rivojlantirish qobiliyatlarini oshirish.

5. Jamoaviy ish ko'nikmalari:

• O'quvchilarga jamoada ishlash, bir-biriga yordam berish va hamkorlik qilish ko'nikmalarini berish.

6. Ijodkorlik va innovatsion fikrlash:

• O'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish, yangi g'oyalarni ishlab chiqishga undash.

7. O'z-o'zini baholash:

• O'quvchilarga o'z faoliyatlarini tahlil qilish va baholash ko'nikmalarini berish, shunda ular o'z rivojlanishlarini samarali kuzatishlari mumkin.

8. Motivatsiya va qiziqish:

• O'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularni o'z maqsadlariga erishishga rag'batlantirish.

Darsning tarbiyaviy vazifasi o'quvchilarni nafaqat bilim va ko'nikmalar bilan ta'minlash, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Ushbu vazifalar darsning umumiy maqsadlariga erishishda muhim rol o'ynaydi.

166. Darsning rivojlantirish vazifasi nimada namoyon bo'ladi?

Javob: Darsning rivojlantirish vazifasi o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Rivojlantirish vazifasining asosiy maqsadi o'quvchilarda mustaqil fikrlash, kreativlik, tahliliy va analitik qobiliyatlarni rivojlantirishdir. Dars davomida bu vazifa o'quvchilarning o'zlashtirgan bilimlarini amaliyotga tadbiq etishga, yangi ma'lumotlar va ko'nikmalarni mustahkamlashga va o'z-o'zini rivojlantirishga yo'naltiriladi.

Rivojlantirish vazifasining namoyon bo'lishi quyidagicha bo'ladi:

1. Bilim va ko'nikmalarni mustahkamlash

◦ Dars davomida o'quvchilarga yangi bilimlarni taqdim etish va mavjud bilimlarni mustahkamlash, ya'ni o'quvchilarga oldingi o'rganilgan mavzularni yangi ma'lumotlar bilan bog'lab, ularga chuqurroq tushuncha berish.

◦ Masalan, o'quvchilar yangi mavzu bo'yicha amaliy mashqlar bajarishadi, so'ngra o'z bilimlarini mustahkamlash uchun savollarni hal qilishadi.

2. Tahliliy va kreativ fikrlashni rivojlantirish

◦ Darsda o'quvchilarga analitik fikrlashni talab qiladigan topshiriqlar beriladi. Bu ularning mavzuni chuqur o'rganishga va turli xil nuqtai nazarlardan yondashishga yordam beradi.

◦ Kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun, masalan, o'quvchilarga yangi g'oyalar ishlab chiqish, muammolarni noan'anaviy tarzda hal qilish vazifalari beriladi.

3. Mustaqil o'rganish va o'zingizni baholash

◦ O'quvchilarga o'z bilimlarini mustaqil ravishda baholash va o'z-o'zini rivojlantirish imkoniyatini berish. Darsda o'quvchilar o'z xatolaridan o'rganishlari, ularni tahlil qilishlari va keyingi yondashuvlarni yaratishlari uchun o'z-o'zini baholash va rejalashtirish jarayonlari amalga oshiriladi.

◦ Masalan, o'quvchilar o'zlarining ishlash usullarini tekshirish va yaxshilash uchun o'zlarini baholaydilar.

4. O'quvchilarning ijtimoiy va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish

○Darsda guruh ishlari yoki rolli o'yinlar orqali o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish. Bu ularning muloqot qilish, jamoada ishlash va fikrlarni ochiq ifoda etish qobiliyatini oshiradi.

○Masalan, o'quvchilar biror masala bo'yicha guruhda muhokama qilib, o'zaro fikr almashadilar va birgalikda yechim izlaydilar.

5. Motivatsiyani oshirish va o'z-o'zini rivojlantirishga undash

○Darsda o'quvchilarni yangi maqsadlar qo'yishga, o'z bilimlarini kengaytirishga va yangi qobiliyatlarni o'rganishga ilhomlantirish. Bu ularning o'rganish jarayoniga faol kirishishlariga va o'z ustida ishlashga motivatsiya yaratadi.

○Masalan, o'quvchilarga o'z yutuqlari va muvaffaqiyatlari haqida o'ylab, ularga asoslanib yangi maqsadlar belgilash vazifasi beriladi.

6. Amaliyotga oid bilimlarni rivojlantirish

○O'quvchilarga nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llashni o'rgatish, ya'ni o'quvchilar o'rganayotgan mavzularni turli hayotiy holatlarda qo'llab, yangi bilimlarni mustahkamlashadi.

○Masalan, ilmiy tajribalar, amaliy mashqlar yoki reallikka asoslangan vazifalar orqali o'quvchilar o'rganilgan bilimlarni hayotda qo'llashadi.

Xulosa:

Darsning rivojlantirish vazifasi o'quvchilarda chuqurroq bilimlarni, ko'nikmalarni va shaxsiy rivojlanishni ta'minlashga qaratilgan. Bu orqali o'quvchilarga nafaqat o'zlashtirish, balki yangi yondashuvlar yaratish, mustaqil fikrlash va o'rganish jarayonini yanada rivojlantirish imkoniyatlari beriladi.

167. Noan'anaviy darslarning qanday turlari mavjud?

Javob: Noan'anaviy darslar — bu ta'lim jarayonida an'anaviy o'qitish metodlaridan farqli o'laroq, yangi yondashuvlar va texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarning faolligini oshiradigan va ta'limni qiziqarli, interaktiv tarzda olib borishga imkon beradigan darslardir. Noan'anaviy darslar o'quvchilarga o'zlashtirilgan bilimlarni amalda qo'llash, kreativ fikrlash va mustaqil o'rganish imkoniyatlarini taqdim etadi.

Noan'anaviy darslar turli shakllarda bo'lishi mumkin, quyida ba'zi asosiy turlari keltirilgan:

1. Interaktiv darslar

Interaktiv darslar — o'quvchilarning faol ishtirokini talab qiladigan dars shakli bo'lib, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida doimiy muloqot va fikr almashish mavjud. Bu darsda o'quvchilar savollar berishadi, guruh ishlari bajaradilar, muammolarni hal qilishadi va o'z fikrlarini erkin ifodalaydilar. Interaktiv metodlar darsni qiziqarli va samarali qiladi.

• **Guruh muhokamalari:** O'quvchilar biror mavzu bo'yicha guruhda fikr almashadilar.

• **Savol-javob sessiyalari:** O'quvchilar tomonidan berilgan savollarga javob berish va muhokama qilish.

2. Problemali o'qitish (Problem-based learning)

Problemali o'qitish (PBL) — o'quvchilarga real hayotdagi muammolarni hal qilish orqali yangi bilimlarni o'rganishga yordam beradigan ta'lim usulidir. Bu usulda o'quvchilar mavzuni o'rganish uchun muammo yoki masala bilan tanishadilar va uni hal qilish yo'llarini izlaydilar.

• **Muammo hal qilish:** O'quvchilarga dolzarb muammolar berilib, ular shu muammoni yechish yo'llarini qidirishadi.

• **Kreativ fikrlash:** O'quvchilarga yangi va innovatsion yondashuvlar bilan muammoni yechish imkoniyati beriladi.

3. Ko'rgazmali darslar (Demonstratsiya darslari)

Ko'rgazmali darslar — o'qituvchi o'quvchilarga mavzuni ko'rgazmalar, tajribalar, videolar yoki boshqa vizual vositalar yordamida tushuntiradi. Bu usulda o'quvchilar darsni nafaqat eshitish, balki ko'rish va amalda sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

- **Tajribalar va eksperimentlar:** O'quvchilar ilmiy tajriba yoki eksperimentlar o'tkazib, mavzuni ko'rish va tushunishadi.

- **Ko'rgazmali materiallar:** Slaydlar, videolar, diagrammalar va boshqa vizual materiallar yordamida darsni o'rgatish.

4. Loyiha asosida o'qitish (Project-based learning)

Loyiha asosida o'qitish — o'quvchilarni katta, umumiy bir loyiha ustida ishlashga jalb qiladigan dars shaklidir. Bu metodda o'quvchilar o'z bilimlarini amalda qo'llashadi, ijodiy yondashuvni rivojlantirishadi va natijada real hayotda qo'llaniladigan bilimlarga ega bo'lishadi.

- **Loyihalar yaratish:** O'quvchilar biror loyiha ustida ishlashadi, masalan, ilmiy tadqiqot, ijtimoiy loyiha yoki ijodiy ish.

- **O'zlashtirish:** Dars davomida o'quvchilar jamoaviy ish orqali ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

5. Gamifikatsiya (O'yinlashtirish)

Gamifikatsiya — bu o'quv jarayoniga o'yin elementlarini kiritish orqali ta'limni yanada qiziqarli va motivatsiyali qilish usulidir. O'quvchilar o'yinlar, raqobat va musobaqalar orqali bilimlarni o'rganishadi.

- **O'yinlar:** O'quvchilarga o'yinlar orqali bilimlarni mustahkamlash.

- **Raqobat va mukofotlar:** O'quvchilarning motivatsiyasini oshirish uchun mukofotlar va raqobatni qo'llash.

6. Onlayn va masofaviy o'qitish

Onlayn va masofaviy o'qitish — o'quvchilar internet orqali darsga qatnashishadi. Bu darslarda o'quvchilar onlayn platformalarda, video darslarda va boshqa raqamli resurslar yordamida o'qishadi.

- **Onlayn video darslar:** O'quvchilar o'z vaqtida darslarni ko'rishadi.

- **Platformalar va ilovalar:** O'quvchilar o'quv materiallari bilan onlayn tarzda ishlashadi.

7. Flipped classroom (Teskari darslar)

Teskari darslar — bu o'quvchilar uyda o'zlashtiradigan nazariy materiallarni, darsda esa amaliy ishlarni bajarishga yo'naltirilgan o'qitish shaklidir. Bu usulda o'quvchilar uyda videolarni ko'rish yoki o'qish orqali yangi bilimlarni o'zlashtiradilar, darsda esa o'qituvchi yordamida bu bilimlarni amalda sinab ko'radilar.

- **Nazariy materiallarni uyda o'rganish:** O'quvchilar o'zlashtiradigan nazariy bilimlarni uyda o'qishadi.

- **Amaliy ishlar darsda:** Darsda o'quvchilar amaliy mashqlar, tahlil qilish yoki muammolarni yechish bilan shug'ullanishadi.

8. Kollaborativ o'qitish (Guruh ishlari)

Kollaborativ o'qitish — o'quvchilarning bir-birlari bilan hamkorlik qilib, bilimlarni o'rganishi va muammolarni yechishidir. Bu usulda o'quvchilar jamoaviy ishlarni bajaradilar, o'zaro fikr almashadilar va bir-birlaridan o'rganadilar.

- **Guruh ishlari:** O'quvchilar bir-biri bilan muhokama qilib, topshiriqlarni bajarishadi.

- **Birgalikda yechim topish:** O'quvchilar birgalikda muammoni hal qilishadi.

9. O'z-o'zini o'rganish (Self-directed learning)

O'z-o'zini o'rganish — o'quvchilarga o'z bilimlarini mustaqil tarzda o'rganish imkoniyatini beradigan dars shaklidir. Bu usulda o'quvchilar o'zlari qiziqadigan mavzularni tanlab, o'qishadi va o'z bilimlarini mustahkamlashadi.

- **Mustaqil o'qish:** O'quvchilar o'zlari belgilagan mavzu bo'yicha mustaqil ravishda o'qishadi.

- **Reja va maqsadlar qo'yish:** O'quvchilar o'z o'qish maqsadlarini belgilab, ular uchun rejalar tuzishadi.

Xulosa:

Noan'anaviy darslar o'quvchilarning o'zlashtirish jarayonini qiziqarli va samarali qilishga yordam beradi. Bu darslarda o'quvchilarning faolligi oshadi, kreativ fikrlash rivojlanadi va mustaqil o'rganish ko'nikmalari shakllanadi. Bunday yondashuvlar ta'limni yanada interaktiv va zamonaviy qiladi, o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va o'quv jarayonini yanada boyitadi.

168. O'qituvchining darsga tayyorlanishi qanday bosqichlarda kechadi?

Javob: O'qituvchining darsga tayyorlanishi o'qituvchining darsni samarali o'tkazish uchun zarur bo'lgan barcha tayyorgarlik bosqichlarini o'z ichiga oladi. Darsga tayyorlanish o'qituvchining bilimini, tajribasini va darsni tashkil etish mahoratini rivojlantirishga yordam beradi. O'qituvchining darsga tayyorlanishi odatda bir necha bosqichda amalga oshiriladi, va har bir bosqichda muayyan maqsad va vazifalar bo'ladi.

1. Darsning maqsadini va vazifalarini aniqlash

Darsga tayyorlanishning birinchi bosqichi — darsning maqsadini belgilashdir. O'qituvchi dars davomida o'quvchilarga qanday bilim, ko'nikma yoki qobiliyatlarni berishini aniq tushunishi kerak. Maqsad aniq, o'lchanadigan va o'quvchilarning tayyorgarlik darajasiga mos bo'lishi kerak. Dars maqsadlari o'quvchilarning o'rganishini yo'naltirishga va darsning samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

- **Darsning umumiy maqsadi:** Yangi mavzuni tushuntirish, bilimlarni mustahkamlash, ko'nikmalarni rivojlantirish va boshqa.

- **Darsning vazifalari:** O'quvchilarning qanday natijaga erishishi kerakligi, masalan, mavzuni o'zlashtirish, amaliyot bajarish yoki muloqot qilish.

2. Dars mazmunini tanlash

Darsning mazmuni, ya'ni o'rganiladigan mavzu, o'quvchilarga qaysi bilimlar berilishini belgilaydi. O'qituvchi mavzu bo'yicha darsning asosiy nuqtalarini, muhim faktlarni, tushunchalarni va qoidalarni aniqlaydi. Mazmunni tanlashda o'quvchilarning ilgari o'rgangan bilimlari, qiziqishlari va darsning maqsadlari inobatga olinadi.

- **Mavzuni tanlash:** O'quvchilarga qanday bilimlar berilishi kerakligini aniqlash.

- **Mavzuni tartibga solish:** Bilimlar va tushunchalarni mantiqiy va tizimli tarzda joylashtirish.

3. Metod va usullarni tanlash

O'qituvchi darsni qanday metodlar va usullar bilan o'tkazish kerakligini rejalashtiradi. Bu bosqichda o'quvchilarning ehtiyojlari, mavzuning xususiyatlari va o'qitish maqsadlari hisobga olinadi. Darsda qo'llaniladigan metodlar (masalan, tushuntirish, ko'rgazmali usul, amaliy mashg'ulotlar, suhbatlar, guruh ishlari va boshqalar) darsning samaradorligini oshiradi.

- **Metodlar:** Darsda qanday pedagogik metodlar (tushuntirish, interaktiv usullar, amaliyot, mashqlar) qo'llanilishi aniqlanadi.

- **O'qitish usullari:** O'qituvchi qanday pedagogik vositalar (kitoblar, internet, interaktiv taxtalar, slaydlar va h.k.)dan foydalanishi haqida qaror qabul qiladi.

4. O'quv materiallari va vositalarini tayyorlash

O'qituvchi darsda foydalanadigan materiallar va vositalarni (kitoblar, slaydlar, jadvallar, diagrammalar, videolar, kompyuter dasturlari va boshqalar) tayyorlaydi. Bu bosqichda o'qituvchi ta'limning vizual va eshitish komponentlarini ishlab chiqadi, chunki o'quvchilarning bilishi va o'zlashtirishi ko'rgazmali vositalar bilan samarali bo'ladi.

- **Materiallar:** Dars uchun zarur bo'lgan kitoblar, maqolalar, qo'llanmalar.

- **Vositalar:** Multimedia taqdimotlari, interaktiv taxta, video materiallar, tajribalar uchun kerakli asbob-uskunalar.

5. Darsning tuzilishini rejalashtirish

Darsning tuzilishi har bir bosqichda amalga oshiriladigan faoliyatni o'z ichiga oladi. O'qituvchi darsni qanday tartibda o'tishni rejalashtiradi: kirish, asosiy qism, yakuniy qism. Har bir bosqichning maqsadi, faoliyat va vaqt taqsimoti aniq belgilanadi.

• **Kirish qismi:** Darsning maqsadi va vazifalarini tushuntirish, o'quvchilarning qiziqishini oshirish.

• **Asosiy qism:** Yangi bilimlarni taqdim etish, mashqlar va amaliyotlar orqali o'rgatish.

• **Yakuniy qism:** O'quvchilarning o'rganishini baholash, yakuniy tahlil, savollar va mulohazalar.

6. Baholash tizimini aniqlash

O'qituvchi dars davomida o'quvchilarning bilimini qanday baholashni rejalashtiradi. Bu baholash jarayoni darsning maqsadlariga erishilganligini aniqlash uchun muhimdir. Baholash shakllari (testlar, yozma ishlar, amaliy sinovlar, guruh ishlari) tanlanadi va o'quvchilarning faolligi, bilimi va ko'nikmalari baholanadi.

• **Baholash usullari:** Sinovlar, testlar, amaliyot baholash, savol-javob, o'quvchilarning ishlari.

7. O'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish

Darsni tayyorlashda o'qituvchi o'quvchilarning individual ehtiyojlari, qobiliyatlari, bilim darajasi va qiziqishlarini hisobga oladi. Bu, masalan, qo'shimcha yordam kerak bo'lgan o'quvchilarga yoki yuqori darajadagi talabalarni qo'llab-quvvatlashni nazarda tutadi.

• **Differensial yondashuv:** Har bir o'quvchining ehtiyojlarini inobatga olib, darsni moslashtirish.

8. Darsga tayyorlikni tekshirish va tahlil qilish

Tayyorlangan darsni o'qituvchi yana bir bor ko'rib chiqib, barcha bosqichlarni tahlil qiladi. Bu darsni qanday yaxshilash mumkinligi, o'quvchilarga qanday ko'proq yordam berish mumkinligi haqida mulohazalar olib boriladi. Shu bilan birga, darsni o'tkazishning yangi va samarali usullarini ishlab chiqish mumkin.

Xulosa:

O'qituvchining darsga tayyorlanishi — bu tizimli va puxta rejalashtirilgan jarayon bo'lib, darsning samaradorligini oshirishga va o'quvchilarning bilish, o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Har bir bosqichda maqsadlar, metodlar, materiallar va vositalar aniq belgilangan holda dars o'tiladi, bu esa o'quvchilarga o'rgatish jarayonini samarali tashkil etishga imkon beradi.

169. Darsni loyihalash (rejalashtirish) nima?

Javob: Darsni loyihalash (rejalashtirish) – bu o'qituvchi tomonidan darsni samarali o'tkazish uchun avvaldan puxta o'ylangan va tizimli tarzda tashkil etilgan jarayon. Darsni loyihalash o'qituvchiga maqsadli, natijali va ta'sirchan ta'lim jarayonini yaratishda yordam beradi. Darsni rejalashtirish o'quvchilarning ehtiyojlarini, darsning mavzusini, maqsadlarini, metodlarini va vositalarini hisobga olib, darsni eng samarali tarzda o'tkazishga qaratilgan. Bu jarayon o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro aloqani tashkil etishga, darsning maqsadlariga erishishga va o'quvchilarning bilimlarini shakllantirishga yordam beradi.

Darsni loyihalashning asosiy elementlari:

1. **Darsning maqsadlari:** Darsni loyihalashning birinchi qadami – darsning aniq maqsadlarini belgilashdir. Bu maqsadlar o'quvchilarga qanday bilim, ko'nikma yoki qobiliyatlarni berish kerakligini belgilab beradi. Maqsadlar aniq, o'lchanadigan va darsning mavzusiga mos bo'lishi lozim. Masalan, maqsad o'quvchilarga yangi qonuniyatlarni tushuntirish, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish yoki ma'lum bir mavzu bo'yicha fikr yuritish bo'lishi mumkin.

2. **Darsning mazmuni (mavzusi):** Darsning mazmuni, ya'ni mavzusi, o'quvchilarga o'rgatiladigan bilimlar yoki ko'nikmalarni o'z ichiga oladi. Darsning mazmuni tanlangan maqsadlarga muvofiq ravishda aniqlanadi va mavzu shunday tuzilishi kerakki, o'quvchilar uning mohiyatini to'liq tushunib, o'zlashtira olishsin.

3. **O'quvchilarni hisobga olish:** Darsni rejalashtirishda o'quvchilarning yosh xususiyatlari, bilim darajasi, qiziqishlari va ehtiyojlari hisobga olinadi. Bu o'quvchilarga

mos metodlarni va vositalarni tanlashda yordam beradi. Masalan, yosh bolalar bilan o'ynash orqali, yuqori sinf o'quvchilari bilan esa muammoli masalalar orqali o'rganish mumkin.

4. Ta'lim metodlari va usullari: Darsni rejalashtirishda foydalaniladigan metodlar tanlanadi. Bu metodlar darsning maqsadlariga erishish uchun samarali bo'lishi kerak. Masalan, yangi bilimlarni tushuntirish uchun izohli, ko'rgazmali metodlar, o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish uchun esa amaliy mashg'ulotlar yoki treninglar qo'llaniladi.

5. Darsning tuzilishi va vaqt taqsimoti: Darsning tuzilishi va har bir bosqichga qancha vaqt ajratilishi lozimligi rejalashtiriladi. Bu o'quvchilarga dars davomida e'tibor va faoliyatni boshqarish imkonini beradi. Darsning umumiy tuzilishi quyidagicha bo'lishi mumkin:

- Kirish qismi (maqsadni va darsning mohiyatini tushuntirish)
- Asosiy qism (yangi bilimlarni o'rgatish, amaliyot, mashg'ulotlar)
- Yig'ish va baholash qismi (o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini baholash)

6. O'quv vositalari va resurslar: Darsda foydalaniladigan barcha materiallar va vositalar (kitoblar, kompyuterlar, interaktiv taxta, slaydlar, videolar va boshqalar) rejalashtiriladi. Bu vositalar o'quvchilarning o'rganishini osonlashtirish va darsni yanada qiziqarli qilish uchun kerak.

7. O'quvchilarni baholash va fikr-mulohazalar: Dars davomida o'quvchilarning bilimlarini baholash usullari (testlar, savollar, amaliy ishlar) belgilab olinadi. Shuningdek, darsning yakunida o'quvchilarga fikr-mulohaza berish, ularning tushunish darajasini tekshirish muhimdir.

8. Differensial yondashuv: O'quvchilarning individual xususiyatlari (qobiliyat, ehtiyoj, tayyorgarlik darajasi) hisobga olinadi va darsda har bir o'quvchiga mos yondashuv qo'llaniladi. Masalan, yuqori qobiliyatli o'quvchilarga murakkabroq vazifalar berish, kamroq tayyor bo'lgan o'quvchilarga esa yordam ko'rsatish kerak.

Darsni loyihalashning afzalliklari:

• **Samaradorlik:** Dars rejalashtirilgan holda o'tkazilganda, o'quvchilarni o'zlashtirishga ko'proq imkoniyat yaratadi.

• **Vaqtning samarali boshqarish:** Darsning tuzilishi va vaqt taqsimoti yaxshi rejalashtirilgan bo'lsa, o'qituvchi va o'quvchilar darsdan maksimal foyda olishlari mumkin.

• **O'quvchilarning ehtiyojlarini qondirish:** Darsni loyihalashda o'quvchilarning qiziqishlari, ehtiyojlari va tayyorgarlik darajasi inobatga olinadi, bu esa o'qitish samaradorligini oshiradi.

• **Yangi metod va vositalardan foydalanish:** Rejalashtirishda innovatsion metodlar va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash imkoniyatlari kengayadi, bu esa o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Xulosa:

Darsni loyihalash (rejalashtirish) — ta'lim jarayonining eng muhim bosqichlaridan biri bo'lib, o'qituvchi darsni samarali va maqsadga muvofiq o'tkazish uchun barcha jihatlarni puxta o'ylab, tizimli tarzda rejalashtiradi. Bu jarayon ta'limning yuqori sifatini ta'minlash, o'quvchilarning bilimlarini samarali o'rgatish va o'qituvchining vaqtini to'g'ri boshqarish uchun zarurdir.

170. Amaliy mashg'ulotlar ta'limning qanday shakllari sanaladi?

Javob: Amaliy mashg'ulotlar ta'lim jarayonining samarali shakllaridan biridir va u o'quvchilarga nazariy bilimlarni amalda qo'llash imkoniyatini beradi. Amaliy mashg'ulotlar ta'limning **interaktiv**, **faol** va **tajribaviy** shakllariga kiradi. Ular o'quvchilarning faolligini oshirish, o'rgangan bilimlarini mustahkamlash va ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Amaliy mashg'ulotlar quyidagi ta'lim shakllariga kiradi:

1. Laboratoriya mashg'ulotlari

Bu mashg'ulotlarda o'quvchilar ilmiy tajribalar o'tkazadilar va o'zlari kashfiyotlar qilishadi. Ko'pincha tabiiy fanlar, kimyo, fizika, biologiya kabi sohalarda qo'llaniladi.

Laboratoriya mashg'ulotlari orqali o'quvchilar nazariy bilimlarni amaliyotda tekshirib ko'rishadi va bilimlarini mustahkamlashadi.

2. Seminarlar

Seminarlar — bu kichik guruhlarda amalga oshiriladigan amaliy mashg'ulotlardir, unda o'quvchilar biror mavzu bo'yicha fikr almashadilar, tahlil qilishadi va muammolarni yechishadi. Seminarlarda o'quvchilar o'z fikrlarini bayon qilishadi, guruh ishlari amalga oshiriladi va o'rganilgan materiallar muhokama qilinadi.

3. Praktikumlar

Praktikumlar amaliyot va tajriba o'tkazish uchun mo'ljallangan darslardir. Ular ko'proq texnik, kasbiy ta'limda qo'llaniladi. Masalan, tibbiyot, muhandislik, dizayn yoki iqtisodiyot kabi sohalarda talabalar turli amaliy ishlarni bajarib, o'z bilimlarini real sharoitda sinab ko'radilar.

4. Treninglar

Treninglar — bu o'quvchilarning malakalarini oshirish va yangi ko'nikmalarni egallashga qaratilgan mashg'ulotlardir. Treninglar ko'pincha muayyan kasbiy sohalarda, masalan, menejment, sotuvlar, liderlik, jamoa ishlari va kommunikatsiya sohaslarida qo'llaniladi. Treninglarda o'quvchilar amaliy mashqlar, rolli o'yinlar va topshiriqlar orqali o'rganishadi.

5. Master-klasslar

Master-klasslar mutaxassislar yoki ekspertlar tomonidan olib boriladi va ular o'quvchilarga maxsus ko'nikmalarni o'rgatadi. Masalan, san'at, texnologiya, ilm-fan yoki kasbiy ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi mumkin. Bu mashg'ulotlar ko'proq amaliy bilimlarni o'rgatish va o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan.

6. Amaliyot

O'quvchilarning haqiqiy ish sharoitlarida ishlashlari uchun tashkil etilgan mashg'ulotlar amaliyot deyiladi. Masalan, o'quvchilarni kompaniya, ilmiy laboratoriya yoki boshqa ish joylariga yuborish orqali ta'limni real ish sharoitida olib borishadi. Bu ta'lim shakli ko'proq kasbiy ta'limda qo'llaniladi.

7. Sahna ishlari (Ijodiy ishlash)

O'quvchilar amaliy mashg'ulotlar davomida ijodiy ishlarni bajaradilar, masalan, teatr, san'at, musiqa, dizayn yoki arxitektura sohaslarida. Bu turdagi mashg'ulotlar o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishga, shuningdek, ularning estetik va texnik ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.

8. Simulyatsiyalar

Simulyatsiyalar orqali o'quvchilar turli vaziyatlar va jarayonlarni tasavvur qilib, ularni amalda bajarishadi. Masalan, menejment, siyosat yoki tibbiyotda simulyatsiya mashg'ulotlari o'tkazilishi mumkin, bu erda o'quvchilar real hayotdagi muammolarni hal qilishni o'rganadilar.

9. Tajriba almashish va ishchilarni tayyorlash

Ba'zi ta'lim dasturlari o'quvchilarga boshqa muassasalarda yoki tashkilotlarda amaliy mashg'ulotlar o'tkazish imkoniyatini beradi, bu esa o'quvchilarni kasbiy ko'nikmalar bilan ta'minlaydi. Bu, ayniqsa, o'quvchilarni ishga tayyorlashda muhimdir.

Xulosa:

Amaliy mashg'ulotlar ta'lim jarayonida o'quvchilarni nafaqat nazariy bilimlar bilan, balki amaliy ko'nikmalar bilan ham ta'minlashga yordam beradi. Ular o'quvchilarga mustaqil ishlash, guruhda ishlash, analitik fikrlash, ijodiy yondashuv va ko'plab boshqa muhim ko'nikmalarni rivojlantirishga imkon yaratadi.

171. Ta'lim metodlari nima?

Javob: Ta'lim metodlari — bu o'quvchilarga bilim va ko'nikmalarni etkazish, o'rganish jarayonini tashkil etish va o'quvchilarning o'zlashtirish faoliyatini boshqarish uchun o'qituvchi tomonidan qo'llaniladigan usullar va vositalar tizimidir. Ta'lim metodlari,

o'quvchilarga bilimlarni samarali tarzda berish, ularni amaliy ko'nikmalar bilan ta'minlash va fikrlash faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan bo'ladi.

Ta'lim metodlari bir necha omillar asosida tanlanadi, masalan, o'quvchilarning yosh xususiyatlari, darsning maqsadi, mavzu va o'quv muhitining sharoitlari.

Ta'lim metodlarining asosiy turlari:

1. **Tushuntirish (Izohli usul):** O'qituvchi mavzuni so'zlab berish va tushuntirish orqali o'quvchilarga bilimlarni etkazadi. Bu usulda o'qituvchi ko'proq ma'lumot beradi, o'quvchilar esa uni tinglab va tushunib olishadi.

2. **Ko'rgazmali usul:** Mavzu yoki g'oya vizual vositalar (rasmlar, diagrammalar, jadvallar, videolar) orqali tushuntiriladi. Bu usul o'quvchilarning ko'rish va tasavvur qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

3. **Amaliy usul:** O'quvchilar mavzuni amalda qo'llab, ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Bu metodda laboratoriya ishlari, mashqlar, tajribalar va amaliy ishlar o'rganiladi.

4. **Muzokara va suhbat (Diskussiya):** O'quvchilar bir-biri bilan fikr almashadilar, mavzu bo'yicha o'z mulohazalarini bildiradilar. Bu usul o'quvchilarda tanqidiy fikrlash va mulohaza qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

5. **Problema asosidagi ta'lim:** O'quvchilar oldiga muammo qo'yiladi va ular bu muammoni yechish uchun izlanishlar olib boradilar. Bu metod o'quvchilarda muammoli fikrlashni rivojlantiradi.

6. **Loyiha usuli:** O'quvchilar muayyan loyiha yoki ishni bajarish orqali mavzuni o'zlashtiradilar. Bu usul ijodiy yondashuvni rivojlantiradi va guruh ishlari orqali o'quvchilarni hamkorlikda ishlashga o'rgatadi.

7. **Sinov va baholash usuli:** O'quvchilarning bilimini baholash uchun testlar, yozma ishlar, amaliy sinovlar va boshqa baholash vositalaridan foydalaniladi. Bu metod o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini aniqlash uchun qo'llaniladi.

8. **O'quvchi faoliyatini o'rgatish usuli:** Bu metodda o'qituvchi o'quvchilarga o'z faoliyatlarini rejalashtirish, bajarish va natijalarni tahlil qilishni o'rgatadi. O'quvchilar o'z ustida ishlashga, o'z-o'zini baholashga va yaxshilashga undaladi.

Ta'lim metodlarining maqsadi:

- O'quvchilarda bilimlarni shakllantirish.
- Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish.
- Tanqidiy fikrlash va mustaqil o'ylash ko'nikmalarini oshirish.
- O'quvchilarda ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni shakllantirish.
- O'quvchilarni o'z-o'zini baholash va o'rganish jarayonida faol ishtirok etishga rag'batlantirish.

Umuman olganda, ta'lim metodlari o'qituvchiga o'quvchilarning ehtiyojlarini hisobga olib, samarali ta'lim jarayonini tashkil etishga yordam beradi.

172. Ta'lim metodlarining asosiy funksiyalari nimalardan iborat?

Javob: Ta'lim metodlari o'quvchilarga bilim va ko'nikmalarni etkazish, o'rganish jarayonini samarali qilish uchun turli funksiyalarni bajaradi. Ta'lim metodlarining asosiy funksiyalari quyidagilardan iborat:

1. **Ta'lim berish (o'rgatish):** Ta'lim metodlarining asosiy funksiyasi – o'quvchilarga bilimlarni etkazish. Bu funksiya o'quvchilarga yangi ma'lumotlar, tushunchalar, qonuniyatlar va nazariyalar bilan tanishtirishni o'z ichiga oladi. Ta'lim metodlari bu bilimlarni o'quvchilarga o'zlashtirishda yordam beradi.

2. **O'rganish (bilimlarni o'zlashtirish):** Ta'lim metodlari o'quvchilarga o'rganish jarayonini faollashtirish va bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu funksiya o'quvchilarning fikrlash faoliyatini rivojlantirish, o'zlashtirilgan bilimlarni amalda qo'llay olish qobiliyatini shakllantirishga yo'naltirilgan.

3. **Motivatsiya yaratish:** O'quvchilarning o'rganishga qiziqish va istagini uyg'otish, darsga motivatsiya yaratish ta'lim metodlarining muhim funksiyalaridan biridir. Bu funksiya o'quvchilarda o'rgatish jarayoniga faol ishtirok etishga undashni o'z ichiga oladi.

4. **O'quvchilarda ko'nikmalarni shakllantirish:** Ta'lim metodlari o'quvchilarda faqat nazariy bilimlar emas, balki amaliy ko'nikmalarni ham rivojlantirishga qaratilgan. Bu ko'nikmalar o'quvchilarga turli muammolarni hal qilish, tahlil qilish va amaliy ishlarni bajarishda yordam beradi.

5. **Individual yondoshuvni amalga oshirish:** Har bir o'quvchi o'ziga xos tarzda o'rganadi. Ta'lim metodlari shaxsiy xususiyatlar, qobiliyatlar va ehtiyojlarga mos ravishda ta'lim jarayonini tashkil etishda muhim rol o'ynaydi. Bu o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olishni va shaxsiy rivojlanishga yordam berishni nazarda tutadi.

6. **Ta'limda faol ishtirokni ta'minlash:** Ta'lim metodlari o'quvchilarni faollashtirish, ularni o'rganish jarayonida ishtirok etishga undashni o'z ichiga oladi. Bu o'quvchilarning fikr va mulohazalarini ifodalash, muammoli vazifalarni hal qilish va guruh ishlarida faol ishtirok etishga yo'naltirilgan.

7. **Sinov va baholash:** Ta'lim metodlari o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash uchun ham ishlatiladi. Bu funksiya o'quvchilarning qanday bilim va ko'nikmalarni egallaganini, qanday rivojlanayotganini aniqlashga yordam beradi. Bu, shuningdek, o'qituvchiga o'quv jarayonini tahlil qilish va kerakli o'zgartirishlarni kiritish imkonini beradi.

8. **Shaxsiy va jamiyatga xizmat qilish:** Ta'lim metodlari o'quvchilarni faqat o'z bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga, balki jamiyatda faol, mas'uliyatli va ijtimoiy jihatdan faolligini oshirishga ham yo'naltiradi. Bu funktsiyada, o'quvchilarga axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy mas'uliyat va jamiyatga foyda keltirish ko'nikmalari beriladi.

9. **Ta'limni innovatsion shakllarda o'zgartirish:** Ta'lim metodlari yangi texnologiyalar va pedagogik yondoshuvlarni kiritish orqali ta'lim jarayonini yanada samarali qilishga yordam beradi. Bu funksiya ta'lim jarayonida yangiliklarni kiritish, yangi o'quv resurslari va texnologiyalarni qo'llashni o'z ichiga oladi.

Umuman olganda, ta'lim metodlarining funksiyalari o'quvchilarning bilim olish jarayonini samarali tashkil etish, ularni o'rgatish, rivojlantirish va ijtimoiy hayotga tayyorlashga qaratilgan.

173. Ta'lim metodlarini tanlashda nimalar inobatga olinishi lozim?

Javob: Ta'lim metodlarini tanlashda bir qator omillarni inobatga olish zarur, chunki har bir o'quvchi va dars mavzusi uchun samarali metodni aniqlash muhim. Quyidagi omillarni hisobga olish kerak:

1. **O'quvchilarning yosh xususiyatlari:** Ta'lim metodlari o'quvchilarning yoshiga va psixologik xususiyatlariga mos bo'lishi kerak. Masalan, bolalar uchun o'yin, ko'rgazmali vositalar va amaliy mashg'ulotlar samaraliroq bo'lsa, kattalar uchun esa nazariy ta'lim yoki muammoli o'ylashni rivojlantirishga yo'naltirilgan metodlar foydalidir.

2. **Dars mavzusi:** Har bir mavzu uchun turli metodlar samarali bo'lishi mumkin. Masalan, matematikada analitik va tizimli yondoshuvlar, adabiyotda esa diskussiya, tahlil va ijodiy ishlar ko'proq foyda keltiradi.

3. **O'quvchilarning bilim va ko'nikmalari darajasi:** O'quvchilarning tayyorgarlik darajasiga qarab metodlar tanlanishi kerak. Dastlabki bosqichlarda ko'proq ko'rgazmali metodlar (rasmlar, diagrammalar), yuqori bosqichda esa mustaqil ish va muammoli vazifalar qo'yilishi mumkin.

4. **O'qituvchi tajribasi va qobiliyati:** O'qituvchining malakasi va tajribasi ham metod tanlashda muhim omil hisoblanadi. O'qituvchining metodologik bilimlari va uslubiy yondoshuvlari o'qitish sifatiga bevosita ta'sir qiladi.

5. **Texnologiya va resurslar:** O'qitish uchun mavjud bo'lgan texnologiyalar va resurslar (kompyuterlar, internet, videolavhalar, kitoblar) metod tanlashda muhim rol o'ynaydi. Hozirgi kunda onlayn resurslar va interaktiv vositalar yordamida o'qitish metodlari yanada boyitilishi mumkin.

6. **O'quvchilarning individual xususiyatlari:** Har bir o'quvchi o'ziga xos tarzda o'rganadi. Ba'zi o'quvchilar vizual materiallar orqali yaxshi o'rganishadi, boshqalari esa

tinglab yoki amaliyot orqali bilib olishadi. Shuning uchun, ta'limda individual yondashuvni hisobga olish zarur.

7. Ta'limning maqsad va vazifalari: Darsning maqsadi va vazifalari metodni tanlashda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Agar maqsad o'quvchilarda bilim shakllantirish bo'lsa, nazariy metodlar afzal, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish uchun esa ko'proq interaktiv yoki loyiha asosidagi metodlar tanlanadi.

8. O'quv muhitining sharoitlari: Ta'lim berish joyi (sinfxona, laboratoriya, ochiq maydon) va o'quv muhitidagi sharoitlar (tashkiliy va texnik imkoniyatlar) ham metod tanlashda ahamiyatga ega.

Shu omillarni hisobga olgan holda, o'qituvchi ta'lim jarayonini yanada samarali va natijali tashkil etishi mumkin.

174. Ta'lim metodlarini tanlash qanday mezonlar bo'yicha amalga oshiriladi? **Javob:** **Ta'lim metodlarini tanlash** ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning qiziqishini saqlash va o'rgatilayotgan materialni to'g'ri va samarali tarzda etkazish uchun juda muhimdir. Metodlarni tanlashda bir nechta asosiy **mezonlar** hisobga olinadi. Quyida ta'lim metodlarini tanlashda e'tiborga olinadigan asosiy mezonlar keltirilgan:

1. Ta'lim maqsadlari va vazifalari:

- Tanlanadigan metodlar o'quv jarayonida qo'yilgan maqsad va vazifalarga mos bo'lishi kerak. Masalan, yangi bilimlarni o'rgatish, ko'nikmalarni rivojlantirish, talabalarda tanqidiy fikrlashni shakllantirish, o'quvchilarning o'zini ifodalash qobiliyatini oshirish kabi maqsadlar uchun mos metodlar tanlanadi.

2. O'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlari:

- Ta'lim metodlari o'quvchilarning yoshiga va psixologik rivojlanish darajasiga mos bo'lishi kerak. Masalan, kichik yoshdagi o'quvchilar uchun ko'proq o'yin va vizual metodlar, o'rta va yuqori sinflarda esa mantiqiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan metodlar qo'llaniladi.

3. O'quvchilarni faollashtirish darajasi:

- Ta'lim metodlari o'quvchilarning faolligini oshirishga qaratilgan bo'lishi kerak. O'quvchilarni faol ishtirok etishga jalb qiladigan metodlar (masalan, interfaol metodlar, guruhli ishlar, rol o'ynash) ko'proq afzal ko'riladi.

4. O'quv materialining xususiyatlari:

- Ta'lim metodini tanlashda o'rgatilayotgan materialning turiga ham e'tibor berish zarur. Masalan, amaliy ko'nikmalarni o'rgatish uchun ko'proq eksperimentlar yoki simulyatsiyalar ishlatiladi, nazariy bilimlarni o'rgatishda esa an'anaviy tushuntirish metodlari (ma'ruzalar, diskussiyalar) afzalroq bo'lishi mumkin.

5. Ta'lim muhitining sharoiti:

- O'quv jarayoni o'tkaziladigan joy (sinf xonasi, laboratoriya, internet resurslari mavjudligi) ham metodni tanlashda muhim omil hisoblanadi. Masalan, texnologiyalarni faol qo'llash mumkin bo'lgan sharoitda multimedial ta'lim metodlari va onlayn resurslardan foydalanish mumkin.

6. O'qituvchining malakasi va tajribasi:

- O'qituvchining metodlarni qanday ishlatishi, uning tajribasi va o'qituvchilik metodikasidagi malakasi ham muhimdir. Ba'zi metodlar o'qituvchidan yuqori darajadagi pedagogik mahorat va tajriba talab qiladi, shuning uchun o'qituvchi o'zining bilim va malakasiga mos metodni tanlashi zarur.

7. O'quvchilarning individual xususiyatlari:

- Har bir o'quvchi o'ziga xos, shuning uchun ta'lim metodini tanlashda o'quvchilarning individual xususiyatlarini (qobiliyatlari, qiziqishlari, o'qish tezligi, motivatsiyasi va boshqalar) inobatga olish muhimdir. Ba'zilar uchun vizual metodlar samarali bo'lsa, boshqalar uchun eshittirish yoki amaliy metodlar yaxshiroq natija beradi.

8. Vaqt va resurslar mavjudligi:

• Ta'lim jarayonining davomiyligi va mavjud vaqt ham metodlarni tanlashda muhim omil hisoblanadi. Agar vaqt cheklangan bo'lsa, qisqa muddatda samarali natijalarga erishish uchun konkret va tezkor metodlar tanlanadi. Agar vaqt ko'p bo'lsa, o'quvchilarni chuqur o'rgatishga mo'ljallangan kompleks metodlar qo'llanilishi mumkin.

9. Axborot texnologiyalarining imkoniyatlari:

• Hozirgi kunda ta'limda axborot texnologiyalarining roli oshdi. Internet, multimedia, ta'lim dasturlari va onlayn resurslar yordamida o'quvchilarni ta'lim jarayoniga jalb qilish, masofaviy o'qitish yoki virtual laboratoriyalarni tashkil etish mumkin.

10. Teskari aloqa va baholash:

• Tanlangan metodlar o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash uchun samarali bo'lishi kerak. Metodlar o'quvchilarning o'zlashtirgan materialiga teskari aloqa olishga imkon berishi, o'quvchilarni o'z natijalarini tahlil qilishga rag'batlantirishi kerak.

11. O'quvchilarning motivatsiyasi:

• O'quvchilarning qiziqish va motivatsiyasini hisobga olish zarur. Tanlangan metodlar o'quvchilarda o'rganishga bo'lgan qiziqishni uyg'otish va ularga o'rganish jarayonida muvaffaqiyatni his qilishi uchun qiziqarli bo'lishi lozim. Interfaol metodlar, o'yinlar, debatalar, guruh ishlari motivatsiyani oshirishi mumkin.

Xulosa:

Ta'lim metodlarini tanlashda yuqoridagi mezonlarni inobatga olish o'qitish jarayonining samaradorligini ta'minlash uchun zarur. Har bir metodning o'ziga xos afzalliklari bor, shuning uchun o'qituvchi metodni o'quvchilarning ehtiyojlari, o'rgatilayotgan material, o'qitish maqsadi va sharoitga mos ravishda tanlashi lozim.

175. Qanday metodlar interfaol metodlar sanaladi?

Javob: Interfaol metodlar — bu o'quvchilarni faollikka, o'zaro aloqaga va ta'lim jarayonida ijodkorlikka rag'batlantiruvchi pedagogik metodlardir. Bu metodlar o'quvchilarga faqat passiv ravishda bilim olishni emas, balki o'rganish jarayonida faol ishtirok etishni, muloqot qilishni va turli muammolarni hal qilishni o'rgatadi. Interfaol metodlar ta'limni qiziqarli va samarali qiladi.

Quyida interfaol metodlarga misollar keltirilgan:

1. Gruplarda ishlash (Guruhli metod)

• **Tavsif:** O'quvchilar kichik guruhlariga bo'linadi va ma'lum bir topshiriqni bajarishadi. Guruhlar birgalikda muammolarni hal qilish, fikr almashish va hamkorlikda ishlashadi.

• **Ahamiyati:** O'quvchilar ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantiradilar, shuningdek, guruhda ishlash va birgalikda qaror qabul qilishni o'rganadilar.

2. Rol o'ynash (Role-playing)

• **Tavsif:** O'quvchilar turli rollarni (masalan, ilmiy ishlarda, tarixiy shaxslar yoki turli ijtimoiy holatlarda) o'ynab, ma'lum bir vaziyatni simulyatsiya qilishadi.

• **Ahamiyati:** Bu metod o'quvchilarga turli vaziyatlarni tushunish, emotsional empatiya qilish, va o'z fikrlarini ifodalashda yordam beradi. Shuningdek, bu metod ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga imkon beradi.

3. Boshqaruvli munozaralar (Debatlar)

• **Tavsif:** O'quvchilar ma'lum bir mavzu bo'yicha qarama-qarshi fikrlarni himoya qilishadi. O'qituvchi debatlarni boshqaradi va o'quvchilarga mantiqiy fikrlashni o'rgatadi.

• **Ahamiyati:** O'quvchilar o'z fikrlarini asoslash, dalillarni keltirish va boshqalarga ta'sir qilishni o'rganadilar. Bu metod kommunikativ va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

4. Q&A (Savol-javob) metodlari

• **Tavsif:** O'quvchilar savollar berishadi va o'zaro javob berishadi. Savollar o'quvchilarga o'rgatilgan materialni yodlash va tushunishni sinash imkonini beradi.

• **Ahamiyati:** Bu metod o'quvchilarning tinglash, tez fikrlash va tezkor javob berish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shuningdek, o'quvchilarga o'z bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi.

5. Krossvordlar va viktorinalar

• **Tavsif:** O'quvchilar o'rgangan materialni eslab qolish va yodlash uchun krossvordlar yoki viktorinalarda ishtirok etadilar.

• **Ahamiyati:** O'quvchilar bilimlarini mustahkamlash va o'zlashtirilgan materialni qiziqarli tarzda qayta ko'rib chiqish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

6. Case Study (Hodisa tahlili)

• **Tavsif:** O'quvchilarga real hayotdagi yoki tasavvur qilingan muammolar (hodisalar) taqdim etiladi va ular bu hodisani tahlil qilishadi, turli yechimlarni muhokama qilishadi.

• **Ahamiyati:** O'quvchilar muammolarni hal qilishda analitik fikrlash va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

7. Beyzbol savollari (Brainstorming)

• **Tavsif:** O'quvchilar biron-bir mavzu bo'yicha barcha fikrlarni erkin tarzda bildiradilar. O'qituvchi fikrlarni to'playdi va umumlashtiradi.

• **Ahamiyati:** O'quvchilarda ijodkorlikni, erkin fikr yuritishni va guruhda ishlashni rivojlantiradi. Bu metod yangi g'oyalar va yechimlarni ishlab chiqish imkonini beradi.

8. Simulyatsiyalar va o'yinlar

• **Tavsif:** O'quvchilarga turli xil simulyatsiyalar yoki didaktik o'yinlar orqali real yoki tasavvur qilingan vaziyatlarni hal qilish imkoniyati beriladi.

• **Ahamiyati:** Bu metod o'quvchilarga yangi ko'nikmalarni rivojlantirish va o'rganganlarini amaliyotda sinash imkoniyatini beradi.

9. Projekt metodlari

• **Tavsif:** O'quvchilar ma'lum bir mavzu bo'yicha jamoaviy ish olib borishadi, ma'lum bir loyiha ustida ishlashadi.

• **Ahamiyati:** Bu metod o'quvchilarda jamoaviy ishlash, muammolarni hal qilish va tashkiliy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

10. Tajriba o'tkazish (Eksperimentlar)

• **Tavsif:** O'quvchilar tajribalar yoki ilmiy eksperimentlar o'tkazadilar, o'rgangan nazariy bilimlarini amaliyotda sinab ko'rishadi.

• **Ahamiyati:** Bu metod o'quvchilarga ilmiy usullarni qo'llashni, xatolarni tuzatishni va ilmiy fikrlashni o'rgatadi.

11. "Fishbowl" (Akvarium) metod

• **Tavsif:** O'quvchilar kichik doiralar ichida bir-birlariga qarshi fikrlar bildirishadi, boshqalar esa bu jarayonni kuzatib borishadi. Kuzatuvchilar muhokama davomida olingan xulosalarni taqdim etishadi.

• **Ahamiyati:** O'quvchilarga muhokama qilish, tinglash va fikrlarni aniq ifodalash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Xulosa:

Interfaol metodlar o'quvchilarga passiv ravishda bilim olishni emas, balki faol ishtirok etishni ta'minlaydi. Bu metodlar orqali o'quvchilar ijtimoiy, analitik va kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantiradilar. Interfaol metodlar ta'lim jarayonini yanada samarali, qiziqarli va mustahkam qilishga yordam beradi.

176. Qanday o'yin didaktik o'yin sanaladi?

Javob:

Didaktik o'yin — bu ta'lim maqsadida maxsus ishlab chiqilgan va o'quvchilarga bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni o'rgatish, hamda ularni o'rgangan materialni amaliyotda qo'llashga rag'batlantirish uchun mo'ljallangan o'yinlardir. Didaktik o'yinlar o'quvchilarga qiziqarli, interaktiv va faol o'rgatish imkoniyatlarini yaratadi.

Didaktik o'yinlar quyidagi asosiy xususiyatlarga ega:

1. Ta'lim maqsadi mavjud:

Didaktik o'yinlarning eng muhim jihati — ular aniq ta'lim maqsadiga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. O'yin o'quvchilarga o'rgatish, bilimlarni mustahkamlash yoki yangi ko'nikmalarni o'zlashtirish uchun ishlatiladi.

2. O'quvchilarning faol ishtirokini talab qiladi:

Didaktik o'yinlar passiv ravishda o'ynaladigan o'yinlar emas, balki o'quvchilarni faol ravishda jalb qiladigan, ularning fikrlashini va mantiqiy qobiliyatlarini rivojlantiradigan o'yinlardir.

3. Masalalar va topshiriqlarni hal qilish:

O'yinlar o'quvchilarga turli masalalar va topshiriqlarni hal qilishni taklif etadi. Bu, o'quvchilarga tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va qarorlar qabul qilishni o'rgatadi.

4. O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish:

Didaktik o'yinlar o'quvchilarga yangi bilimlarni o'zlashtirish va mavjud bilimlarni mustahkamlashga yordam beradi. O'yinlar tez-tez o'quvchilarni o'zlashtirgan bilimlarni sinab ko'rishga, qo'llashga undaydi.

177. Didaktik o'yinlar qanday ahamiyatga ega?

Javob: Ta'lim vositalari — bu ta'lim jarayonida o'quvchilarga bilim va ko'nikmalarni etkazish, ularni o'qitish va o'rganish samaradorligini oshirish uchun ishlatiladigan turli xil materiallar, resurslar, texnologiyalar va usullardir. Ta'lim vositalari o'quvchilarning o'zlashtirish jarayonini osonlashtirish, ularga yangi bilimlarni yetkazish va faol o'rganish imkoniyatlarini yaratish maqsadida qo'llaniladi.

Ta'lim vositalarining asosiy turlari quyidagilardan iborat:

1. Matnli vositalar (nashrlar):

- **Darsliklar va qo'llanmalar:** O'quvchilar uchun tayyorlangan, o'rgatilayotgan fan yoki mavzuga oid yozma materiallar. Bular o'quvchilarga nazariy bilimlar beradi.

- **Ma'ruza materiallari:** O'qituvchilar tomonidan tayyorlanadigan va o'quvchilarga ma'ruzalar va tushuntirishlar uchun ishlatiladigan matnlar.

- **Ijodiy ishlar va mashg'ulotlar:** O'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradigan yozma ishlar va topshiriqlar.

2. Vizual vositalar:

- **Rasm, diagrammalar, grafiklar:** O'quvchilarga ma'lumotlarni tushunish va yodlashda yordam beruvchi vizual materiallar.

- **Slaydlar va prezentatsiyalar:** Kompyuter yordamida tayyorlangan vizual materiallar ta'limni qiziqarli va tushunarli qilishda yordam beradi.

- **Harita, diagrammalar va plakatlar:** Maxsus ko'rgazmalar yoki yoritish materiallari ta'lim jarayonini boyitadi.

3. Auditoriyaviy vositalar:

- **Audio materiallar:** O'quvchilarga eshitish orqali ma'lumot beradigan vositalar (masalan, audio kitoblar, podkastlar).

- **Video materiallar:** Darslarda tushuntirishlarni yanada jonli va tushunarli qilish uchun ishlatiladigan videolar, filmlar, dokumental materiallar.

4. Texnologik vositalar:

- **Kompyuterlar va internet resurslari:** Kompyuter yordamida darslar, elektron kitoblar, onlayn platformalar va boshqa ta'lim resurslariga kirish imkoniyati.

- **Multimedialar va interaktiv ta'lim vositalari:** O'quvchilarni faol ravishda jalb qiladigan interaktiv ilovalar, ta'lim dasturlari, simulyatsiyalar.

- **Ta'lim dasturlari va ilovalar:** Matematikani o'rganish uchun maxsus ilovalar, til o'rganishga mo'ljallangan dasturlar va boshqa ko'plab ta'lim texnologiyalari.

5. Amaliy vositalar:

- **Modellar va maketlar:** Fizika, kimyo, biologiya yoki boshqa fanlarda tushunchalarni ko'rsatish uchun ishlatiladigan modellar va maketlar.

- **Labaratoriya jihozlari:** Tajriba va ilmiy ishlar uchun zarur bo'lgan uskunalar, masalan, mikroskoplar, kimyo setlari va boshqalar.

6. Interaktiv vositalar:

- **O'yinlar va simulyatsiyalar:** O'quvchilarning o'rganish jarayoniga faol ishtirok etishini ta'minlaydigan o'yinlar va simulyatsiya tizimlari.

• **Krossvordlar, viktorinalar, testlar:** Bilimni mustahkamlash va ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradigan interaktiv vositalar.

7. Pedagogik vositalar:

• **O'qituvchining didaktik usullari:** O'qituvchi tomonidan qo'llaniladigan metod va usullar (tahlil, mashq qilish, savollar berish, muhokama qilish va boshqalar).

• **Grupplar bilan ishlash metodlari:** O'quvchilarni guruhlariga ajratib, birgalikda muammolarni hal qilish yoki mavzularni o'rganish.

8. Didaktik o'yinlar va rolli o'yinlar:

• O'quvchilarga amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish, shuningdek, ular bilan muloqot qilish imkonini beradigan vositalar.

Ta'lim vositalari ta'lim jarayonini samarali, qiziqarli va o'zlashtirishni osonlashtiradigan elementlardir. Bu vositalar yordamida o'quvchilarni o'rganishga rag'batlantirish, ularning motivatsiyasini oshirish va o'quv jarayonini yanada ko'proq individualizatsiya qilish mumkin.

178. Ta'lim vositalari nima?

Javob: Ta'lim vositalari — bu ta'lim jarayonida o'quvchilarga bilim va ko'nikmalarni etkazish, ularni o'qitish va o'rganish samaradorligini oshirish uchun ishlatiladigan turli xil materiallar, resurslar, texnologiyalar va usullardir. Ta'lim vositalari o'quvchilarning o'zlashtirish jarayonini osonlashtirish, ularga yangi bilimlarni yetkazish va faol o'rganish imkoniyatlarini yaratish maqsadida qo'llaniladi.

Ta'lim vositalarining asosiy turlari quyidagilardan iborat:

1. Matnli vositalar (nashrlar):

• **Darsliklar va qo'llanmalar:** O'quvchilar uchun tayyorlangan, o'rgatilayotgan fan yoki mavzuga oid yozma materiallar. Bular o'quvchilarga nazariy bilimlar beradi.

• **Ma'ruza materiallari:** O'qituvchilar tomonidan tayyorlanadigan va o'quvchilarga ma'ruzalar va tushuntirishlar uchun ishlatiladigan matnlar.

• **Ijodiy ishlar va mashg'ulotlar:** O'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradigan yozma ishlar va topshiriqlar.

2. Vizual vositalar:

• **Rasm, diagrammalar, grafiklar:** O'quvchilarga ma'lumotlarni tushunish va yodlashda yordam beruvchi vizual materiallar.

• **Slaydlar va prezentatsiyalar:** Kompyuter yordamida tayyorlangan vizual materiallar ta'limni qiziqarli va tushunarli qilishda yordam beradi.

• **Harita, diagrammalar va plakatlar:** Maxsus ko'rgazmalar yoki yoritish materiallari ta'lim jarayonini boyitadi.

3. Auditoriyaviy vositalar:

• **Audio materiallar:** O'quvchilarga eshitish orqali ma'lumot beradigan vositalar (masalan, audio kitoblar, podkastlar).

• **Video materiallar:** Darslarda tushuntirishlarni yanada jonli va tushunarli qilish uchun ishlatiladigan videolar, filmlar, dokumental materiallar.

4. Texnologik vositalar:

• **Kompyuterlar va internet resurslari:** Kompyuter yordamida darslar, elektron kitoblar, onlayn platformalar va boshqa ta'lim resurslariga kirish imkoniyati.

• **Multimedialar va interaktiv ta'lim vositalari:** O'quvchilarni faol ravishda jalb qiladigan interaktiv ilovalar, ta'lim dasturlari, simulyatsiyalar.

• **Ta'lim dasturlari va ilovalar:** Matematikani o'rganish uchun maxsus ilovalar, til o'rganishga mo'ljallangan dasturlar va boshqa ko'plab ta'lim texnologiyalari.

5. Amaliy vositalar:

• **Modellar va maketlar:** Fizika, kimyo, biologiya yoki boshqa fanlarda tushunchalarni ko'rsatish uchun ishlatiladigan modellar va maketlar.

• **Labaratoriya jihozlari:** Tajriba va ilmiy ishlar uchun zarur bo'lgan uskunalar, masalan, mikroskoplar, kimyo setlari va boshqalar.

6. Interaktiv vositalar:

• **O'yinlar va simulyatsiyalar:** O'quvchilarning o'rganish jarayoniga faol ishtirok etishini ta'minlaydigan o'yinlar va simulyatsiya tizimlari.

• **Krossvordlar, viktorinalar, testlar:** Bilimni mustahkamlash va ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradigan interaktiv vositalar.

7. Pedagogik vositalar:

• **O'qituvchining didaktik usullari:** O'qituvchi tomonidan qo'llaniladigan metod va usullar (tahlil, mashq qilish, savollar berish, muhokama qilish va boshqalar).

• **Grupplar bilan ishlash metodlari:** O'quvchilarni guruhlariga ajratib, birgalikda muammolarni hal qilish yoki mavzularni o'rganish.

8. Didaktik o'yinlar va rolli o'yinlar:

• O'quvchilarga amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish, shuningdek, ular bilan muloqot qilish imkonini beradigan vositalar.

Ta'lim vositalari ta'lim jarayonini samarali, qiziqarli va o'zlashtirishni osonlashtiradigan elementlardir. Bu vositalar yordamida o'quvchilarni o'rganishga rag'batlantirish, ularning motivatsiyasini oshirish va o'quv jarayonini yanada ko'proq individualizatsiya qilish mumkin.

179. Ta'lim natijasi (ta'lim mahsuli) deganda nimani anglash zarur?

Javob: Ta'lim natijasi (yoki **ta'lim mahsuli**) — bu ta'lim jarayonining yakunida o'quvchilarda hosil bo'ladigan bilim, ko'nikmalar, kompetensiyalar va shaxsiy rivojlanishdir. Ta'lim natijalari, o'quvchilarning o'rganilgan materialni qanday anglashlarini, uni qo'llashlarini va ta'lim jarayonida o'zgarishlarni qanday amalga oshirishlarini ko'rsatadi.

Ta'lim natijasining asosiy jihatlari:

1. **Bilim:** O'quvchilar o'rgangan mavzu yoki fan bo'yicha bilimlarni o'zlashtiradi. Bu, nazariy ma'lumotlar, konseptlar, faktlar, formulalar yoki prinsiplarni o'z ichiga olishi mumkin.

2. **Ko'nikmalar:** O'quvchilarda o'rgangan bilimlarni amaliyotda qo'llay olish qobiliyati shakllanadi. Ko'nikmalar o'quvchilarning real hayotdagi vaziyatlarda qanday ishlashini ta'minlaydi, masalan, tahlil qilish, qaror qabul qilish, muammoni hal qilish, muloqot qilish va boshqalar.

3. **Kompetensiya:** Bu o'quvchining ma'lum bir sohada muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun zarur bo'lgan bilimlar, ko'nikmalar va shaxsiy xususiyatlarning yig'indisi. Kompetensiya ta'limning yakuniy mahsuli sifatida ko'rib chiqiladi va o'quvchilarning turli vaziyatlarda samarali ishlay olish qobiliyatini anglatadi.

4. **Shaxsiy rivojlanish:** Ta'lim natijalari o'quvchining shaxs sifatida o'zgarishiga ham ta'sir qiladi. O'quvchilar o'z-o'zini boshqarish, o'z fikrini bildirish, jamiyatda faol ishtirok etish kabi shaxsiy rivojlanish ko'nikmalarini ham egallaydi.

5. **Ijtimoiy va ma'naviy o'zgarishlar:** Ta'lim natijasida o'quvchilarning ijtimoiy va ma'naviy qadriyatlarini, me'yorlari va qarashlari ham shakllanadi. Bu, mas'uliyat, adolat, murosaga kelish kabi ijtimoiy kompetensiyalarni o'z ichiga oladi.

Ta'lim natijasi — ta'lim tizimining samaradorligini o'lchash uchun asosiy ko'rsatkichdir. Bu natijalar o'quvchilarning bilim darajasini, ularning kelajakdagi faoliyatiga tayyorligini va jamiyatga qo'shgan hissasini baholashga yordam beradi

180. Ta'limni tabaqalashtirish (differensiyalashtirish) nima?

Javob: Ta'limni tabaqalashtirish (differensiyalashtirish) — bu ta'lim jarayonini o'quvchilarning individual xususiyatlariga, ehtiyojlariga, qobiliyatlariga va qiziqishlariga mos ravishda tashkil etish tamoyilidir. Tabaqalashtirish o'qituvchi tomonidan o'quvchilarga turlicha yondashuvlarni qo'llash orqali, har bir o'quvchining o'ziga xos o'qish temponi va o'quv natijalariga erishish imkoniyatlarini yaxshilashga qaratilgan.

Tabaqalashtirishning asosiy maqsadlari:

1. **O'quvchilarning individual farqlarini hisobga olish:** Har bir o'quvchi o'zining qobiliyatlari, oldingi bilimlari, o'rganishga bo'lgan qiziqishi va o'qish tezligi bilan farq

qiladi. Tabaqalashtirish yordamida o'qituvchi o'quvchilarga mos ravishda turli vazifalar va o'quv materiallarini taqdim etadi.

2. O'qish darajasiga mos o'quv materiallari va vazifalar: Tabaqalashtirilgan ta'limda o'quvchilarni turli darajalarga bo'lib, ular uchun tegishli darajadagi masalalar va topshiriqlar tayyorlanadi. Ba'zi o'quvchilar uchun murakkabroq vazifalar, boshqalari uchun esa soddaroq va tushunarliroq materiallar taklif qilinadi.

3. O'quvchilarning qiziqishlariga moslashtirish: Tabaqalashtirish o'quvchilarning shaxsiy qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olib, ta'limni ular uchun qiziqarli va foydali qilishga yordam beradi. Misol uchun, o'quvchilarning har xil o'qish uslublari (vizual, eshitish, tajriba asosida o'rganish va hokazo)ni inobatga olish.

4. O'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish: Tabaqalashtirish o'quvchilarni o'z bilimlarini yaxshilash va muvaffaqiyatga erishishga rag'batlantiradi. Bu ularga o'z imkoniyatlariga mos vazifalarni bajarishga yordam beradi va muvaffaqiyatni his qilishlarini ta'minlaydi.

181. Ta'limni standartlashtirish nima?

Javob: Ta'limni standartlashtirish – bu ta'lim tizimida o'quv jarayonining sifatini ta'minlash va uni izchil, tizimli qilish maqsadida umumiy me'yorlar va talablarni belgilash jarayonidir. Bunday standartlar o'quv dasturlarining mazmuni, o'qituvchilar uchun malaka talablaridan tortib, ta'lim jarayonini tashkil etish va o'quvchilarni baholash usullarigacha keng qamrovli bo'lishi mumkin.

Ta'limni standartlashtirishning asosiy maqsadlari:

1. Sifatni ta'minlash: Ta'lim tizimining turli bosqichlarida bir xil sifat darajasini saqlab qolish.

2. Adolatli baholash: O'quvchilarning bilim va malakalarini bir xil mezonlar bo'yicha baholash.

3. Ta'lim tizimining izchilligi: Barcha ta'lim muassasalarida o'quv dasturlari, uslub va metodlarning umumiy qoidalar asosida tashkil etilishi.

4. Birinchi darajali malaka: O'qituvchilar va ta'lim muassasalarining faoliyatini tahlil qilish va yuqori sifatli ta'limni ta'minlash uchun zarur bo'lgan ko'nikma va bilimlarni aniqlash.

Ta'limni standartlashtirish, odatda, davlat ta'lim muassasalari va tizimlari uchun amalga oshiriladi, ammo ayrim hollarda xususiy ta'lim muassasalarida ham o'z ichiga olishi mumkin. Bu jarayon ko'pincha milliy va xalqaro miqyosda normativ hujjatlar va tizimlar asosida amalga oshiriladi.

182. Ta'limni axborotlashtirish nimani anglatadi?

Javob: Ta'limni axborotlashtirish – bu ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan (AT) va zamonaviy raqamli vositalardan foydalanish, o'quvchilar, o'qituvchilar va ta'lim muassasalari faoliyatini samarali va innovatsion tarzda tashkil etish jarayonidir. Axborotlashtirish orqali ta'lim tizimida axborot va kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash, ta'lim sifatini oshirish, yangi o'quv usullari va metodlarini joriy etish maqsad qilinadi.

Ta'limni axborotlashtirishning asosiy jihatlari:

1. Axborot texnologiyalarini ta'limda qo'llash: Kompyuterlar, internet, multimedia, elektron kitoblar va boshqa raqamli resurslar orqali ta'lim jarayonini amalga oshirish.

2. Masofaviy ta'lim va onlayn ta'lim platformalaridan foydalanish: Internet orqali masofaviy kurslar, videodarslar, interaktiv mashg'ulotlar tashkil etish. Bu o'quvchilarga va o'qituvchilarga geografik joylashuvidan qat'iy nazar ta'lim olish imkonini yaratadi.

3. O'quv materiallarini raqamlashtirish: An'anaviy darsliklar, o'quv qo'llanmalarini raqamli formatga o'tkazish, elektron ta'lim resurslarini yaratish.

4. Ma'lumotlar bazalari va elektron tizimlar: Ta'lim muassasalarida o'quvchilarni baholash, dars jadvali, o'qituvchilarning ish rejaları kabi ma'lumotlarni elektron tizimlar orqali boshqarish va nazorat qilish.

5. **Innovatsion pedagogik texnologiyalar:** Ta'limda yangi metodlarni joriy etish, masalan, interaktiv ta'lim texnologiyalari, simulyatsiyalar, o'yinli ta'lim platformalari, o'quvchilarni faol ishtirokchi sifatida jalb etish.

Ta'limni axborotlashtirishning afzalliklari:

- Ta'lim jarayonini samarali tashkil etish va har bir o'quvchi uchun individual o'quv yo'nalishini yaratish.
- O'quvchilarning bilimni baholashda aniq va adolatli tizim yaratish.
- Ta'lim resurslariga kengroq kirish imkoniyatini ta'minlash (masalan, onlayn darslar, elektron kutubxonalar).
- O'qituvchilarning professional malakasini oshirish uchun yangi vositalarni taqdim etish.

Axborotlashtirish ta'lim tizimiga yangi imkoniyatlar ochadi va o'qish jarayonini yanada samarali, shaffof va global miqyosda raqobatbardosh qiladi.

183. Ta'limning uzluksizligi nimani anglatadi?

Javob: Ta'limning uzluksizligi – bu ta'lim jarayonining hayot davomida davom etishini ta'minlaydigan konsepsiya bo'lib, u o'quvchilarning barcha yosh bosqichlarida va turli ijtimoiy sharoitlarda ta'lim olish imkoniyatlarini yaratadi. Bu tushuncha, shuningdek, ta'lim tizimining turli bosqichlari o'rtasidagi uzviylikni va bir-birini to'ldiruvchi jarayonlarni nazarda tutadi.

Ta'limning uzluksizligini quyidagi asosiy jihatlar bilan tushuntirish mumkin:

1. **Hayot davomida ta'lim:** Ta'lim jarayoni nafaqat bolalik va yoshlik davriga, balki butun hayot davomida davom etadi. Odamlar turli yoshdagi va kasbiy bosqichlarida o'rganishni davom ettirishadi – bu, masalan, bolalar uchun boshlang'ich va o'rta ta'limdan tortib, kattalar uchun kasb-hunar tayyorlash va qayta ta'limga qadar bo'ladi.

2. **Ta'lim bosqichlari o'rtasidagi uzviylik:** Ta'limning uzluksizligi ta'lim tizimining barcha bosqichlarida – boshlang'ich, o'rta, o'rta maxsus, oliy va qayta ta'lim bosqichlari o'rtasida uzviy bog'lanishni ta'minlashni anglatadi. Bu o'quvchilarga o'rganilgan bilim va ko'nikmalarni keyingi bosqichda mukammallashtirish va rivojlantirish imkonini beradi.

3. **Turli shakllardagi ta'lim:** Ta'limning uzluksizligi turli shakllarda amalga oshiriladi – maktabda o'qish, onlayn kurslar, kasbiy o'qitish, o'quvchilar uchun malaka oshirish dasturlari va boshqalar. Bu shuni anglatadiki, ta'lim faqat an'anaviy darsliklar bilan cheklanmaydi, balki boshqa o'qish va o'rgatish shakllarini ham o'z ichiga oladi.

4. **Kasb-hunar va professional rivojlanish:** Ta'limning uzluksizligi kasb-hunar rivojlanishi va professional o'sish uchun muhimdir. Bu turli kasb va ijtimoiy faoliyatlarni rivojlantirishga yordam beradigan qayta ta'lim va kasbiy malaka oshirishni o'z ichiga oladi.

5. **Innovatsiyalar va o'zgarishlarga moslashish:** Ta'lim tizimining uzluksizligi, shuningdek, ijtimoiy va texnologik o'zgarishlarga moslashishni ta'minlashni anglatadi. Yangi bilimlar, texnologiyalar va ijtimoiy talablar asosida o'quvchilarning o'rganish jarayonlarini yangilash va qayta shakllantirish zarur.

Ta'limning uzluksizligining afzalliklari:

- Har bir yoshdagi va kasbiy bosqichdagi o'quvchilarga o'z bilimlarini yangilash va rivojlantirish imkoniyatini yaratadi.
- Ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyotga moslashishni osonlashtiradi.
- Ta'lim jarayonidagi uzviylik bilan ta'limning sifatini yaxshilaydi, o'quvchilarni turli sohalarda muvaffaqiyatli bo'lishga tayyorlaydi.
- Kasbiy malakalarni oshirish va karyera o'sishiga yordam beradi.

Shunday qilib, ta'limning uzluksizligi ta'lim jarayonining uzluksizligini, har qanday yoshda va turli holatlarda o'rganishni davom ettirishni anglatadi. Bu konsepsiya ta'limni jamiyatdagi ijtimoiy ehtiyojlarga, texnologik taraqqiyotga va insonning doimiy o'sib boradigan bilim talablariga moslashtiradi.

184. "Gnoseologiya" tushunchasi qanday ma'noni anglatadi?

Javob: Gnoseologiya (yunoncha *gnosis* – "bilim" va *logos* – "ta'limot, tushuncha") – bu bilish va bilimning tabiati, manbai, chegaralari, metodlari va asoslari bilan shug'ullanuvchi falsafiy fan bo'lib, bilimni o'rganish va tahlil qilishga qaratilgan. Gnoseologiya bilish jarayonini, bilimlarning to'g'riligini va uni qanday asoslash mumkinligini tadqiq etadi.

Gnoseologiya quyidagi savollarga javob izlaydi:

1. **Bilimning tabiati nima?** – Bilim qanday shakllarda mavjud bo'ladi? U haqiqiy yoki illuziya (soxta) bo'lishi mumkinmi?

2. **Bilimning manbai nima?** – Bilimni qanday olamiz? Ularni sezgi, aql, tajriba yoki boshqalar orqali olish mumkinmi?

3. **Bilimning chegaralari qanday?** – Biz faqat qanday bilimlarni olamiz va bilish jarayonida qanday cheklovlar mavjud?

4. **Bilim va haqiqat o'rtasidagi bog'liqlik** – Bizning bilimlarimiz haqiqatni qanday aks ettiradi? Ularning haqiqatga yaqinligi qanday aniqlanadi?

Gnoseologiya, shuningdek, bilishning falsafiy aspektlarini o'rganadi, bu esa bilimning ob'ektivligi va sub'ektivligi, ehtimolliklar, shubhalar, xatoliklar va xulosa chiqarish usullari kabi masalalarni o'z ichiga oladi. Bu fanning asosiy maqsadi — bilish jarayonini va bilimning to'g'riligini chuqur tushunishdir.

Gnoseologiya falsafada alohida bo'lim sifatida, ayniqsa **epistemologiya** nomi bilan ham tanilgan, bu fan haqiqat, bilim va bilish jarayonini o'rganish bo'yicha keng ilmiy tahlilni o'z ichiga oladi.

185. Bilimlarni egallash (o'zlashtirish) jarayoni qanday bosqichlarda kechadi? **Javob: Bilimlarni egallash (o'zlashtirish) jarayoni** o'quvchilar yoki kishilar tomonidan bilimlarni o'rganish va ularni amalda qo'llashga aylanish jarayoni sifatida tavsiflanadi. Bu jarayon bir qancha bosqichlardan iborat bo'lib, har bir bosqichda o'rganilayotgan materialni anglash va o'zlashtirish darajasi ortadi. Bilimlarni egallashning asosiy bosqichlari quyidagilardir:

1. Eslatma va qabul qilish (Persepsiya)

Bu bosqichda o'quvchi yoki shaxs yangi bilimlarni o'z sezgilar orqali qabul qiladi. Bu — bilimni tinglash, o'qish yoki ko'rish orqali materialni qabul qilish jarayonidir. Bu bosqichda bilimlarning to'liq tushunilishi talab qilinmaydi, lekin o'quvchi materialni qabul qilish va uni eslab qolishga harakat qiladi.

• **Masalan:** Yangi ma'lumotlarni tinglash, darslikdagi matnni o'qish yoki videodarslarni ko'rish.

2. Anglash va tushunish (Tahlil qilish)

Bu bosqichda o'quvchi o'rganilgan materialni o'z ongida tahlil qiladi va uning mohiyatini tushunishga harakat qiladi. Tushunish — bu bilimni faqat eslab qolish emas, balki uni o'zlashtirish va o'z bilim doirasiga kiritishdir. O'quvchi materialni boshqalar bilan solishtiradi va uni o'z hayotida yoki kasbida qanday qo'llash mumkinligini aniqlashga harakat qiladi.

• **Masalan:** Yangi tushunchalarni o'zlashtirish, ularga asoslangan savollarga javob berish.

3. Amaliy qo'llash (Ishlash)

Bu bosqichda o'quvchi o'rganilgan bilimlarni amaliyotda qo'llashni boshlaydi. Bilimlarni o'zlashtirish faqat ma'lumotni tushunish bilan cheklanmaydi, balki uni real vaziyatlarda qo'llash ham muhimdir. O'quvchi o'rganilgan bilimlarni mashqlar, topshiriqlar yoki kundalik hayotdagi vazifalarni hal qilishda ishlatadi.

• **Masalan:** Tez-tez mashq qilish, yechish kerak bo'lgan amaliy muammolarni hal qilish, laboratoriya ishlarini bajarish.

4. Qayta ishlash va mustahkamlash

O'rganilgan bilimlar vaqt o'tishi bilan unutilishi mumkin, shuning uchun ularni qayta ishlash va mustahkamlash zarur. Bu bosqichda o'quvchi o'rganilgan bilimlarni takrorlaydi, yangi misollarni va tushunchalarni kiritadi, ularni yangilaydi va mustahkamlaydi.

• **Masalan:** O'rganilgan materialni qayta o'rganish, repetitsiyalar o'tkazish, qo'shimcha resurslardan foydalanish.

5. Yakuniy xulosa va baholash

Bu bosqichda o'quvchi o'z bilimini sinovdan o'tkazadi. Bilimning to'liq o'zlashtirilganini aniqlash uchun o'quvchi o'zini baholaydi, o'zining tushunishini va ko'nikmalarini amaliy baholaydi. Bu bosqichda o'quvchi bilimlarni sinov testlari, imtihonlar yoki boshqalar bilan tasdiqlaydi.

• **Masalan:** Testlar, imtihonlar, muammoni mustaqil yechish va undan olingan natijalarni baholash.

6. Ixtisoslashish va yangilash

Bu bosqichda bilimlar yanada chuqurlashadi, o'rganilgan materialning kengroq kontekstga, yangi ma'lumotlarga asoslanishi mumkin. O'quvchi o'z bilimini ixtisoslashgan sohaga moslashtiradi va yangilashga harakat qiladi.

• **Masalan:** Yangi ilmiy yutuqlarni o'rganish, amaliyotda yangilangan texnologiyalarni qo'llash.

Xulosa: Bilimlarni egallash jarayoni — bu o'rganish va tushunishdan tortib, bilimlarni amalda qo'llash va mustahkamlashgacha bo'lgan bir qancha bosqichlardan iborat uzluksiz jarayondir. Har bir bosqichda o'rganilayotgan materiallar yanada murakkablashadi, va o'quvchi bilimlarni amaliyotda samarali qo'llashni o'rganadi.

186. Ta'lim qonuniyatlari nimalardan iborat?

Javob: Ta'lim qonuniyatlari – bu ta'lim jarayonining tabiiy va muayyan qonunlari bo'lib, ular ta'lim tizimining samarali ishlashini ta'minlaydi va ta'lim jarayonini tartibga soladi. Ta'lim qonuniyatlari umumiy ta'lim jarayoniga xos bo'lib, ta'limning mazmuni, shakli, metodlari va maqsadlariga mos ravishda ishlaydi. Bu qonuniyatlar o'quvchilar, o'qituvchilar va ta'lim tizimining boshqa elementlari o'rtasidagi o'zaro aloqani va ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Ta'lim qonuniyatlari quyidagi asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. O'quv faoliyatining faolligi qonuniyati

Ta'lim jarayoni faqat passiv ravishda ma'lumot qabul qilish emas, balki o'quvchining faol ishtirokini talab qiladi. O'quvchi o'z bilimini qabul qilish bilan birga, uni mustahkamlash va amalda qo'llashda faol bo'lishi kerak. Bu qonuniyat o'quvchilarni ta'lim jarayoniga faollashtirish va ularda o'zini anglash hamda muammolarni yechish ko'nikmalarini rivojlantirishga asoslanadi.

2. Bilimning uzluksizligi qonuniyati

Bilimlar uzluksiz va bosqichma-bosqich o'zlashtiriladi. Ta'lim jarayoni o'quvchining bilimlarini uzluksiz rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Har bir yangi bilim oldingisi bilan bog'lanib, ularni to'g'ri tushunish va keyingi bosqichda rivojlantirish imkonini yaratadi. Bu qonuniyat bilimlarni o'zlashtirishda izchillikni ta'minlaydi.

3. Tashkiliy va metodik integratsiya qonuniyati

Ta'lim jarayonida o'quv dasturlari, metodlar va shakllar o'zaro bog'lanib, bir-birini to'ldirishi kerak. Bu qonuniyat ta'lim tizimining barcha komponentlari o'rtasida bir-birini to'ldiruvchi aloqalar o'rnatilishi lozimligini bildiradi. O'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasida samarali muloqot va o'quv materiallarining yaxshi tashkil etilishi ta'lim samaradorligini oshiradi.

4. O'quvchilarning shaxsiy xususiyatlari va ehtiyojlari qonuniyati

Ta'lim jarayonida o'quvchilarning individual xususiyatlari, qobiliyatlari, ehtiyojlari va qiziqishlari hisobga olinishi kerak. Har bir o'quvchi turlicha o'rganadi, shuning uchun ta'lim usullari va metodlari har bir shaxsga moslashtirilishi zarur. Bu qonuniyat o'quvchilarni individual rivojlanishiga yordam beradi va ta'limni shaxsga yo'naltirilgan qiladi.

5. Samaradorlik va natijadorlik qonuniyati

Ta'lim jarayoni samarali bo'lishi kerak, ya'ni o'quvchilar o'rganayotgan materialni to'g'ri tushunib, uning amaliy qiymatini o'zlashtirishi lozim. Bu qonuniyat ta'limning mazmuni va metodlari amaliyot bilan bog'lanishini, shuningdek, o'quvchilarning natijalari o'z vaqtida baholanib, kerakli tuzatishlar kiritilishini anglatadi.

6. Ko'nikmalar va malakalarni rivojlantirish qonuniyati

Ta'lim faqat bilimlarni o'zlashtirish bilan cheklanmaydi, balki o'quvchilarda kerakli ko'nikmalar va malakalarni shakllantirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Bu qonuniyat, o'quvchilar nafaqat nazariy bilimlarga ega bo'lishi, balki ularni amaliyotda qo'llay olishlari kerakligini bildiradi.

7. Samarali baholash qonuniyati

O'quvchilarning ta'limdagi yutuqlari baholanishi kerak, va bu baholash jarayoni adolatli, obyektiv va shaffof bo'lishi lozim. Baholash o'quvchilarni motivatsiya qilish, ularning rivojlanishini kuzatish va ta'lim jarayonini yaxshilashga yordam beradi. Baholash nafaqat bilimlarni tekshirish, balki shuningdek, o'quvchilarning o'rganish jarayonini tahlil qilish vositasi hisoblanadi.

8. Haqiqiylik va kontekstga moslashuv qonuniyati

Ta'limning samarali bo'lishi uchun o'quv materiallari va metodlari real hayotga mos va o'quvchilarning amaliy ehtiyojlariga mos bo'lishi kerak. Bu qonuniyat o'quvchilarga o'rganilgan bilimlarni amaliyotda qo'llash imkoniyatini yaratadi.

9. Kollektivlik va hamkorlik qonuniyati

Ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'zaro hamkorligi va kollektiv ishlashiga ahamiyat berish zarur. Guruhda ishlash, o'rganilgan bilimlarni baham ko'rish va o'zaro yordam ko'rsatish o'quvchilarga yanada yaxshi natijalar beradi.

Xulosa: Ta'lim qonuniyatlari ta'lim jarayonining samarali tashkil etilishiga, o'quvchilarni har tomonlama rivojlantirishga va bilimlarni chuqur o'zlashtirishga xizmat qiladi. Har bir qonuniyat ta'limni o'quvchilar ehtiyojlariga moslashtiradi, shuningdek, ta'lim tizimining barcha elementlari o'rtasidagi o'zaro aloqani ta'minlaydi.

187. Ta'lim mazmuni qanday me'yoriy hujjatlarda aks etadi?

Javob: **Ta'lim mazmuni** – bu o'quvchilarga beriladigan bilim, ko'nikma va malakalarning yig'indisidir. Ta'lim mazmuni, shuningdek, o'quv jarayonida o'rganiladigan fanlar, ularning tarkibi, o'qitish usullari, va ta'limning maqsadlari, vazifalarini belgilab beradi. Ta'lim mazmuni haqida ma'lumotlar bir nechta **me'yoriy hujjatlarda** aks etadi. Bu hujjatlar, ta'lim tizimining samarali ishlashini ta'minlash uchun ishlab chiqilgan va har bir bosqichda o'quvchilarni qamrab oluvchi asosiy yo'riqnomalardir.

Ta'lim mazmuni aks etadigan asosiy me'yoriy hujjatlar:

1. Ta'lim standartlari

Ta'lim standartlari — bu ta'lim tizimining umumiy talablarini belgilab beradigan hujjatlar bo'lib, ular o'quvchilarga nimalarni o'rganishlari, qanday bilim va ko'nikmalarni egallashlari kerakligini aniqlaydi. Har bir fan bo'yicha o'quvchilarning o'zlashtirishi kerak bo'lgan bilim va ko'nikmalarni, o'qitishning maqsadlarini belgilab beradi.

• **Misol:** O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi tomonidan tasdiqlangan umumta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari.

2. O'quv dasturlari

O'quv dasturlari — bu ta'lim jarayonini tashkil etishda asos bo'ladigan hujjatlar bo'lib, unda har bir fan bo'yicha o'quv materiallari va mavzulari, o'qish va o'rgatishning metodlari, baholash me'yorlari va darslarni tashkil qilish tartibi belgilangan. O'quv dasturi ta'lim mazmunining tarkibini belgilab, ularning o'rganilish ketma-ketligini va davomiyligini ko'rsatadi.

• **Misol:** Maktab o'quvchilari uchun "Matematika" yoki "Tarix" fanlari bo'yicha o'quv dasturlari.

3. Ta'lim rejalari

Ta'lim rejasi — bu o'quv yilida o'rganiladigan fanlar va ularning mavzularining ma'lum bir vaqt ichida qanday taqsimlanishini ko'rsatadi. Ta'lim rejasida o'quvchilar uchun ta'lim mazmuni va o'quv faoliyatlari o'zaro bog'liq tarzda rejalashtiriladi.

• **Misol:** O'quv yili uchun yil davomida o'rganilishi kerak bo'lgan fanlar, mavzular va dars soatlari taqsimoti.

4. O'quv qo'llanmalari va darsliklar

O'quv qo'llanmalari va darsliklar — ta'lim mazmunining amaliy aks etish shakli bo'lib, ular o'quvchilarga bilim berish uchun mo'ljallangan. Bu hujjatlar o'qituvchilar va o'quvchilar uchun darsda qo'llaniladigan asosiy manbalardir va ta'lim mazmunining nazariy va amaliy jihatlarini o'z ichiga oladi.

• **Misol:** O'quvchilar uchun matematikadan, fizika fanidan, o'zbek tili va adabiyotidan darsliklar.

5. Me'yoriy va metodik ko'rsatmalar

Bu hujjatlar o'qituvchilar uchun ta'limni samarali tashkil etish bo'yicha uslubiy yordam beradi. Ular ta'lim mazmunini o'qitishning aniq metodik yo'llarini va tavsiyalarni berish uchun ishlab chiqiladi.

• **Misol:** O'qituvchilarga mo'ljallangan metodik qo'llanmalar, dars o'tish bo'yicha ko'rsatmalar.

6. Ta'limning davlat ta'lim tizimiga oid qonunlari va nizomlari

Davlat ta'lim tizimi to'g'risidagi qonunlar va nizomlar ta'lim mazmuni va uning amalga oshirilishiga umumiy qarashlarni belgilaydi. Bu hujjatlar ta'lim tizimining funksiyalarini, vazifalarini, o'qituvchilarning huquq va majburiyatlarini, ta'limning sifatini oshirish bo'yicha normativ talablarni ko'rsatadi.

• **Misol:** O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risidagi" qonuni, ta'limning umumiy nizomlari.

7. Imtihon va baholash bo'yicha qo'llanmalar

Imtihon va baholash tizimining qo'llanmalari o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi yutuqlarini baholashda qo'llaniladigan mezonlar va metodlarni belgilaydi. Bu hujjatlar ta'lim mazmunining o'quvchilar tomonidan qanday o'zlashtirilganini aniq baholash uchun muhimdir.

• **Misol:** Davlat attestatsiyasi bo'yicha qo'llanma, testlar va baholashning aniq ko'rsatkichlari.

Xulosa

Ta'lim mazmuni bir nechta me'yoriy hujjatlarda aks etadi, jumladan **ta'lim standartlari, o'quv dasturlari, o'quv qo'llanmalari va darsliklar, metodik ko'rsatmalar, davlat qonunlari** va boshqa normativ hujjatlar. Ushbu hujjatlar ta'lim jarayonining sifatli va samarali bo'lishini ta'minlaydi, shuningdek, o'quvchilar uchun zarur bilim, ko'nikma va malakalarni egallashga imkon yaratadi.

188. O'quv rejasi nima?

Javob: O'quv rejasi — bu ta'lim jarayonini tashkil qilishda qo'llaniladigan hujjat bo'lib, unda o'quv yili davomida o'rganiladigan fanlar, ularning mazmuni, dars soatlari va ta'limni tashkil etishning asosiy prinsiplari belgilangan. O'quv rejasi ta'lim tizimining samarali ishlashi uchun zaruriy bir vosita bo'lib, o'quvchilarning o'rganishi kerak bo'lgan materiallar va ularning o'rganish davomiyligini ko'rsatadi.

O'quv rejasi quyidagi jihatlarini o'z ichiga oladi:

1. Fanlar ro'yxati va taqsimoti

○ O'quv rejasi har bir o'quvchi darajasiga (maktab, litsey, kollej, oliy o'quv yurtlari) mos ravishda o'rganiladigan fanlar va ularning soatlarini taqsimlaydi.

○ Har bir fan uchun ajratilgan dars soatlari va darslarni o'tkazish vaqti belgilab qo'yiladi.

2. Dars soatlari taqsimoti

○ O'quv rejasi darslar vaqti, o'quv yili davomida har bir fan uchun ajratilgan umumiy soatlarni ko'rsatadi. Bu soatlar hafta, oy yoki yil davomida qanday taqsimlanishini aniqlaydi.

3. Ta'lim bosqichlari

○ O'quv rejasi o'quvchilarning ta'lim bosqichlariga mos ravishda (masalan, boshlang'ich, o'rta yoki yuqori sinf) ta'lim mazmunini taqsimlashni ta'minlaydi.

4. Ta'limning shakllari va metodlari

○ O'quv rejasi ta'limni tashkil etishda qo'llaniladigan metodlar, masalan, dars soati, laboratoriya ishlari, amaliy mashg'ulotlar va baholash usullarini belgilab beradi.

5. Yillik ta'lim rejasiga asoslangan mavzular

○ Har bir fan bo'yicha o'rganilishi kerak bo'lgan mavzular va ularning ketma-ketligi o'quv rejasi orqali belgilanadi. Bu o'quvchilarga ta'lim jarayonining qanday tartibda o'tishini ko'rsatadi.

6. Baholash va imtihonlar

○ O'quv rejasi baholash mezonlari va imtihonlarga tayyorlanish jarayonini tashkil etishni ham o'z ichiga oladi. Baholash jarayonlari o'quvchilarni nazorat qilish, ular erishgan yutuqlarini aniqlash va o'quv jarayonini tahlil qilish imkonini beradi.

O'quv rejasi nima uchun muhim?

• **Tartibni ta'minlash:** O'quv rejasi ta'lim jarayonini tizimli va samarali tashkil etish uchun zarur. U o'quvchilarga qanday fanlarni va qanday tartibda o'rganishni ko'rsatadi.

• **Resurslarni boshqarish:** O'quv rejasi dars soatlarini to'g'ri taqsimlash orqali o'qituvchilar va o'quvchilar uchun vaqtni samarali boshqarishga yordam beradi.

• **Maqsadga yo'naltirish:** O'quv rejasi ta'lim maqsadlarini amalga oshirish uchun zarur bilim va ko'nikmalarni qanday ta'lim shakllarida va metodlarda o'rganilishini ko'rsatadi.

Xulosa

O'quv rejasi — bu ta'limning asosiy tashkilotiy hujjati bo'lib, o'quv yili davomida o'rganiladigan fanlar, ularning mazmuni, dars soatlari va o'quvchilarning bilimlarini o'zlashtirish uchun zarur metodlarni taqsimlaydi. O'quv rejasi ta'lim jarayonini samarali va izchil tashkil etishga yordam beradi.

189. O'quv rejasida nimalar aks etadi?

Javob: **O'quv rejasida** ta'lim jarayonining asosiy tashkilotiy va mazmuniy jihatlari aks etadi. O'quv rejasining asosiy maqsadi — ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarning o'rganish materiallarini va o'rganish davrini to'g'ri taqsimlashdir. O'quv rejasi o'quvchilar uchun qaysi fanlar o'rganilishini, qaysi mavzular va qaysi davrda o'rganilishi kerakligini ko'rsatadi.

O'quv rejasida aks etadigan asosiy elementlar:

1. Fanlar ro'yxati va taqsimoti

• O'quv rejasi o'quvchilarga o'rganish uchun belgilangan fanlarni ro'yxatini taqdim etadi. Har bir fan uchun o'rganiladigan mavzular va shu mavzularni qaysi dars soatlarida o'rganish belgilangan bo'ladi.

• Masalan, **matematika**, **adabiyot**, **tarix** kabi fanlar ro'yxati va har biri uchun dars soatlari taqsimlanadi.

2. Dars soatlari taqsimoti

• O'quv rejasi har bir fan bo'yicha ajratilgan dars soatlarining miqdorini ko'rsatadi. Bu darslar o'quv yili davomida qanday taqsimlanishini, ya'ni haftalik va oylik soatlar miqdorini belgilaydi.

• Misol: Har hafta **matematika** fani uchun 3 soat, **o'zbek tili** uchun 4 soat va h.k.

3. Mavzular va ular bo'yicha ta'lim mazmuni

• O'quv rejasi har bir fan bo'yicha o'rganilishi kerak bo'lgan mavzularni va ularning ketma-ketligini ta'riflaydi. Bu o'quvchilarga fanlarni o'rganishda tizimli va izchil yondashish imkoniyatini yaratadi.

• Misol: **Tarix** fanida "O'zbekiston tarixi" mavzulari alohida ko'rsatilgan bo'lishi mumkin, va har bir mavzu uchun darslar ajratiladi.

4. Ta'lim bosqichlari va kurslar

• O'quv rejasi o'quvchilarning o'rganish jarayonini turli bosqichlarga bo'lishni ko'rsatadi. Masalan, boshlang'ich sinflar, o'rta sinflar va yuqori sinflar uchun alohida o'quv rejalari mavjud bo'lishi mumkin.

• Har bir bosqich uchun fanlar va ularning o'rganish tartibi farq qiladi.

5. Dars vaqti va ta'lim shakllari

• O'quv rejasi darslarning qanday shakllarda o'tilishini va qaysi vaqtlarda bo'lishini ko'rsatadi. Bunda o'qitishning an'anaviy dars, laboratoriya mashg'ulotlari, seminarlar yoki amaliy ishlar kabi shakllari aks etadi.

• Masalan, o'quv rejasi amaliy mashg'ulotlar, guruhli ishlar yoki laboratoriya ishlarini qanday tashkil qilishni ko'rsatadi.

6. Imtihonlar va baholash tartibi

• O'quv rejasi ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilimini qanday baholash va imtihonlarni qanday o'tkazish tartibini belgilaydi. Bu o'quvchilarning erishgan natijalarini aniqlash va o'quv jarayonini tahlil qilishda muhimdir.

• Baholash shakllari (yillik, yunalish, yozma va og'zaki imtihonlar) ham o'quv rejasida aks etadi.

7. Ijtimoiy fanlar va amaliy ko'nikmalar

• O'quv rejasi, ba'zi hollarda, ijtimoiy va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga mo'ljallangan alohida kurslarni va mavzularni kiritishi mumkin. Bu fanlar o'quvchilarga nafaqat nazariy bilimlar, balki amaliy ko'nikmalarni ham egallash imkonini beradi.

• Masalan, o'quvchilarga **kompyuter fanlari, ijodiy ishlar** yoki **korxonalarni boshqarish** kabi amaliy ko'nikmalarni o'rgatish.

8. Mavjud vaqt chegaralarini belgilash

• O'quv rejasi o'quv yili davomida fanlar va mavzular uchun ajratilgan vaqtni aniqlaydi. Bu, o'quv yili davomida darslarning qanday taqsimlanishini, qanday vaqt oralig'ida o'rganilishi kerakligini ko'rsatadi.

• Har bir mavzuga qancha vaqt ajratilishi, masalan, bir dars davomida ko'p vaqt ajratiladigan mavzular va tez o'tiladigan mavzularni ko'rsatuvchi jadval bo'lishi mumkin.

9. Shaxsiy ishlar va o'z-o'zini baholash

• O'quv rejasi o'quvchilarni mustaqil ishlashga va o'z-o'zini baholashga rag'batlantirish uchun alohida vazifalar yoki mashg'ulotlarni kiritishi mumkin.

• O'quvchilarga o'zlashtirgan bilimlarini mustahkamlash, shuningdek, ularni baholash uchun alohida mashqlar, testlar va topshiriqlar berilishi mumkin.

Xulosa

O'quv rejasi — bu ta'lim jarayonini izchil va samarali tashkil etish uchun zaruriy hujjat bo'lib, unda o'quvchilarga o'rganiladigan fanlar, mavzular, dars soatlari, ta'lim bosqichlari va baholash tizimi kabi asosiy jihatlar aks etadi. O'quv rejasi ta'limning barcha jarayonlarini tartibga solish va o'quvchilarning bilim olish jarayonini izchil va samarali boshqarish imkonini beradi.

190. O'quv dasturlarini yaratishda qanday tamoyillar ustuvor o'rin tutadi?

Javob: O'quv dasturlarini yaratishda bir qator **tamoyillar** va **prinsiplar** ustuvor o'rin tutadi. Ushbu tamoyillar ta'lim mazmunini to'g'ri, samarali va o'quvchilarning ehtiyojlariga mos ravishda tashkil etishni ta'minlaydi. O'quv dasturi — ta'lim jarayonida o'rganiladigan materiallarni, o'quvchilarni o'qitish metodlarini va baholash tizimini aniq belgilaydigan hujjatdir.

O'quv dasturlarini yaratishda quyidagi tamoyillar ustuvor hisoblanadi:

1. Ilmiy-texnikaviy yangiliklar va rivojlanish tamoyili

• O'quv dasturlarini yaratishda ilm-fan va texnikaning so'nggi yutuqlari, jahon ta'lim tizimining eng yaxshi tajribalari hisobga olinishi zarur. Dasturlar nafaqat bugungi kundagi

bilimlarni, balki kelajakda talab qilinadigan yangi bilim va ko'nikmalarni ham o'z ichiga olishi kerak.

- Misol: Kompyuter texnologiyalari, sun'iy intellekt, va boshqa yangi fanlar o'quv dasturiga kiritilishi.

2. Ta'limning davomiyligi tamoyili (uzluksizlik)

- Ta'lim jarayoni uzluksiz bo'lishi lozim. O'quv dasturi o'quvchilarga bilim olishni o'quv bosqichidan boshqarish, bosqichma-bosqich rivojlanish imkoniyatini yaratadi. Bu tamoyil o'quvchilarni har bir bosqichda yangi bilimlarga tayyorlashni ta'minlaydi.

- Misol: Boshlang'ich sinfdan boshlab, yuqori sinf va oliy o'quv yurtlarigacha bo'lgan bilimning uzviy o'zaro bog'liqligi.

3. Individual yondashuv tamoyili

- O'quv dasturida har bir o'quvchining individual ehtiyojlari va imkoniyatlari hisobga olinishi kerak. Bu tamoyil o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishda shaxsiy yondashuvni qo'llashni talab qiladi.

- Misol: O'quvchilarning turli darajadagi bilim darajasi, qobiliyatlari va o'quv jarayonidagi ehtiyojlariga moslashish.

4. Amaliyotga asoslangan tamoyil

- O'quv dasturi o'quvchilarga nazariy bilimlar bilan birga amaliy ko'nikmalarni ham taqdim etishi kerak. Ta'lim jarayonida o'quvchilarni real hayot sharoitlariga tayyorlash uchun amaliy mashg'ulotlar, laboratoriya ishlari, praktikumlar va tajriba almashish zarur.

- Misol: Texnik fanlar, tibbiyot, muhandislik va boshqa amaliy fanlarda real holatlarni o'rganish.

5. Insonparvarlik tamoyili

- O'quv dasturida o'quvchilarning ruhiy va jismoniy salomatligi, shuningdek, ularning axloqiy va estetik rivojlanishi uchun sharoit yaratish zarur. Bu tamoyil ta'limni insonparvar yondashuv asosida tashkil qilishni anglatadi.

- Misol: O'quvchilarga axloqiy qadriyatlar, ijodkorlik, va shaxsiy mas'uliyatni o'rgatish.

6. Integratsiya va yondashuvlar tamoyili

- O'quv dasturida turli fanlar va sohalarining integratsiyasi, shuningdek, fanlararo yondashuvni qo'llash zarur. Bu o'quvchilarga ko'p qirrali va keng qamrovli bilimlarni o'zlashtirish imkonini yaratadi.

- Misol: Matematika, fizikani, informatika, va tabiatshunoslik kabi fanlarning o'zaro bog'lanishi.

7. O'quvchilarning faol ishtiroki tamoyili

- O'quv dasturida o'quvchilarning faolligi, mustaqil fikrlashi va muammolarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarur. O'quvchilarning o'z fikrini ifoda etish, yaratish va tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantirish uchun motivatsiya va o'quv jarayonining interaktivligi muhim ahamiyatga ega.

- Misol: Guruhli ishlash, muhokama, loyiha ishlarini bajarish.

8. Alohida ijtimoiy va madaniy qadriyatlar tamoyili

- O'quv dasturida o'quvchilarga ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni o'rgatish va ularni jamiyatda faol va mas'uliyatli shaxslar sifatida rivojlantirish zarur. O'quv dasturi xalqaro va milliy madaniyatlarni, huquqiy va etik qadriyatlarni o'z ichiga olishi kerak.

- Misol: Madaniyatlararo tushunish, huquq va erkinliklar, jamoat ishlarida ishtirok etish.

9. Ta'limning natijalari va baholash tamoyili

- O'quv dasturi aniq va o'lchovli natijalarni belgilashi kerak. Dasturda o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash tizimi, shu bilan birga, o'quvchilarning yutuqlarini o'lchash va tahlil qilish metodlari kiritilishi lozim.

- Misol: Yillik va yakuniy baholash, amaliy ko'nikmalarni sinovdan o'tkazish.

10. Xavfsizlik va ekologik jihatlar tamoyili

- O'quv dasturi o'quvchilarning xavfsizligini, ekologik bilimlarini va atrof-muhitga mas'uliyatli yondashuvini ta'minlashi kerak. Xavfsiz va ekologik barqaror ta'lim jarayonini tashkil qilish zarur.

- Misol: Tabii resurslardan oqilona foydalanish, atrof-muhitni muhofaza qilishni o'rgatish.

Xulosa

O'quv dasturlarini yaratishda yuqoridagi tamoyillar o'quvchilarning keng qamrovli rivojlanishi uchun zaruriy sharoitlarni yaratadi. Bu tamoyillar bilim olish jarayonini izchil, samarali va o'quvchilarning ehtiyojlariga moslashtirishga yordam beradi. O'quv dasturi nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalarni va ijtimoiy, axloqiy qadriyatlarni ham o'z ichiga oladi.

191. Qanday manbalar o'quv adabiyotlari sanaladi?

Javob: O'quv adabiyotlari — bu o'quvchilarni bilim olish jarayonida qo'llaniladigan barcha turdagi manbalar bo'lib, ular ta'limning samarali tashkil etilishi uchun zarur. O'quv adabiyotlari bilim beruvchi, ko'nikmalarni rivojlantiruvchi, o'quv jarayonining turli bosqichlarida yordam beruvchi vositalardir.

O'quv adabiyotlari quyidagi manbalar sifatida tasniflanadi:

1. Darsliklar

- **Darsliklar** — ta'limning asosiy manbasi hisoblanadi. Darsliklar fan bo'yicha o'rganilishi kerak bo'lgan barcha asosiy mavzularni va kontentni taqdim etadi. Ular o'quvchilarning bilimlarini o'zlashtirishga, mavzularni tushunishga va yangi ko'nikmalarni o'rganishga yordam beradi.

- Masalan: **Matematika darsligi, Fizika darsligi, O'zbek tili va adabiyoti darsligi.**

2. O'quv qo'llanmalari

- **O'quv qo'llanmalari** — bu darsliklarga qo'shimcha ravishda o'quvchilarga bilimlarni mustahkamlash, tushunishni chuqurlashtirish va mashqlarni bajarish uchun mo'ljallangan adabiyotlardir. Ular ko'pincha masalalar, testlar, topshiriqlar va savollarni o'z ichiga oladi.

- Masalan: **Fizikadan o'quv qo'llanmasi, Matematikadan masalalar yechish qo'llanmasi.**

3. Metodik qo'llanmalari

- **Metodik qo'llanmalari** — o'qituvchilar uchun mo'ljallangan adabiyotlardir, ularning vazifasi o'quv jarayonini samarali tashkil etish va metodlarni qo'llashni ko'rsatishdir. Ushbu qo'llanmalar o'qituvchilarga darslarni qanday o'tkazish, o'quvchilarning bilimini qanday baholash va o'rganishning samarali usullarini ishlab chiqishga yordam beradi.

- Masalan: **Matematika o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma, Tarix o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma.**

4. Trening materiallari va amaliyot uchun qo'llanmalar

- **Trening materiallari** — amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga mo'ljallangan materiallardir. Bu turdagi manbalar o'quvchilarga mashqlar, praktikumlar va laboratoriya ishlari orqali amaliy bilimlarni o'zlashtirishda yordam beradi.

- Masalan: **Kompyuter fanlari bo'yicha amaliy qo'llanma, Kimyo laboratoriya ishlari bo'yicha qo'llanma.**

5. Ilmiy va nazariy asarlar

- **Ilmiy va nazariy asarlar** — fanlar bo'yicha chuqur ilmiy bilimlarni taqdim etadi. Bu manbalar o'quvchilarga fanlarning nazariy asoslarini tushunishga yordam beradi va ularni kengroq ilmiy doirada rivojlantirishga xizmat qiladi.

- Masalan: **Fizikaning asoslari** haqida ilmiy asar, **Psixologiya nazariyasi** bo'yicha ilmiy ishlar.

6. Darslik va qo'llanmalarda keltirilgan metodik materiallar

- Bu turdagi manbalar darsliklar va qo'llanmalarda keltirilgan tushuntirishlar, metodik tavsiyalar, mashqlar, savollar va topshiriqlardan iborat bo'ladi. Ular o'quvchilarga dars jarayonini yanada samarali o'tkazishga yordam beradi.

7. Jurnal va ilmiy maqolalar

- **Jurnal va ilmiy maqolalar** — o'quvchilar uchun yangiliklar, ilmiy tadqiqotlar va ilg'or ta'lim metodlarini o'rganishga yordam beradi. O'quvchilarga yangi ilmiy yutuqlar va fanlar bo'yicha yangilanishlar haqida ma'lumot beradi.

- Masalan: **Pedagogika jurnali, Psixologiya bo'yicha ilmiy maqolalar.**

8. Audio va video materiallar

- **Audio va video materiallar** — ta'lim jarayonini yanada interaktiv va tushunarli qilish uchun ishlatiladi. Bu materiallar o'quvchilarga mavzularni tasviriy ravishda, ko'rish va eshitish orqali o'rganish imkoniyatini yaratadi.

- Masalan: **Talim video kurslari, Matematika bo'yicha video darslar.**

9. Internet resurslari va onlayn kurslar

- **Internet resurslari** — bu turdagi manbalar onlayn platformalarda joylashgan ma'lumotlar, testlar, video darslar va boshqa ta'lim materiallaridan iborat. O'quvchilar internet orqali o'qish, mustaqil o'rganish va bilimlarni mustahkamlash uchun keng imkoniyatlarga ega.

- Masalan: **Khan Academy, Coursera** kabi onlayn ta'lim platformalari.

10. O'quv materiallarining kompyuter dasturlari

- **Kompyuter dasturlari** — ta'lim jarayonini yengillashtiruvchi va o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantiruvchi dasturlar. Bu turdagi adabiyotlar o'quvchilarga matematik masalalarni, fizika tajribalarini yoki boshqa ko'nikmalarni bajarishda yordam beradi.

- Masalan: **GeoGebra, Matlab** kabi ta'lim dasturlari.

11. Testlar va o'quvchilarni baholash materiallari

- **Testlar va baholash materiallari** — o'quvchilarning bilimlarini baholash uchun ishlab chiqilgan materiallar. Bu materiallar o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash va baholashda yordam beradi.

- Masalan: **Savol-javob testlar, Kreativ yozish topshiriqlari.**

Xulosa

O'quv adabiyotlari o'quvchilarga bilimlarni o'zlashtirish va rivojlantirishda yordam beruvchi barcha turdagi manbalarni o'z ichiga oladi. Darsliklar, metodik qo'llanmalar, amaliyotga oid qo'llanmalar, ilmiy asarlar, internet resurslari va boshqa ta'lim vositalari o'quv jarayonini samarali o'tkazishda asosiy manbalar sifatida qaraladi.

192. Test nima? Test qanday afzalliklarga ega?

Javob: Test — bu o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash uchun mo'ljallangan maxsus vosita yoki usul bo'lib, turli savollar, masalalar, vazifalar yoki topshiriqlarni o'z ichiga oladi. Testlar o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash, o'zlashtirilgan materialni tekshirish va ularni rivojlantirishga yo'naltirilgan metodik vositalardir. Testlar ko'pincha **to'g'ri/yo'q, mavhum** yoki **ochiq** savollarni o'z ichiga oladi.

Testning afzalliklari

1. Samaradorlik va vaqtni tejash

o Testlar o'quvchilarning bilimini tezda va samarali baholash imkonini beradi. Boshqa baholash usullari (masalan, yozma ishlar yoki intervyular) ko'proq vaqt talab qilishi mumkin, test esa bir necha daqiqada o'quvchining qobiliyatini baholashga yordam beradi.

2. Obyektivlik

o Testlar obyektiv baholash imkoniyatini yaratadi. O'qituvchi yoki baholovchi shaxsning shaxsiy fikrlariga qarab baholashda xatoliklar yuzaga kelishi mumkin, lekin testda har bir savolning javobi aniq va belgilangan mezonlarga asoslanadi.

3. To'liq ko'lamli baholash

○ Testlar keng miqyosdagi mavzularni yoki materiallarni qamrab olishga yordam beradi. Bular o'quvchilarning turli yo'nalishlarda o'zlashtirish darajasini aniqlash imkonini yaratadi. Shu bilan birga, testda bir nechta turli savollar bo'lishi mumkin, bu esa bilimlarni turli nuqtalardan baholashga imkon beradi.

4. Taqsimlanishi va oson tekshirilishi

○ Testlar ko'pincha mashq qog'ozlari yoki kompyuterda bajariladi, bu esa ularni oson tekshirish va baholashni ta'minlaydi. Avtomatik test tizimlari yordamida javoblar tezda tekshirilishi mumkin, bu esa vaqtni tejashga yordam beradi.

5. Fokuslangan va aniqlangan baholash

○ Testlar aniq maqsadlar asosida ishlab chiqiladi va o'quvchilarning belgilangan bilimlarni o'zlashtirish darajasini o'lchashga yordam beradi. Masalan, matematikadan testda faqat matematik masalalar bo'ladi, shuning uchun baholash maqsadi juda aniqlanadi.

6. Motivatsiya yaratish

○ Testlar o'quvchilarga o'z bilimlarini sinab ko'rish imkoniyatini beradi, bu esa ularni o'rganishga undaydi. Sinovdan o'tish jarayoni o'quvchilarga yanada chuqurroq o'rganish va o'zlashtirishga turtki bo'lishi mumkin.

7. Yig'ish va tahlil qilish uchun qulaylik

○ Testlardan olingan natijalar asosida ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish oson. O'quvchilarning qaysi mavzularda zaifligi borligi aniqlanadi, bu esa o'qituvchilarga keyingi ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etish imkonini beradi.

8. Keng qamrovli va o'rganishning har xil shakllarini qo'llash

○ Testlar turli formatlarda bo'lishi mumkin (ko'p tanlovli savollar, to'g'ri yoki noto'g'ri javoblar, ochiq savollar, testlar orqali amaliy ko'nikmalarni o'lchash va boshqalar), bu esa o'quvchilarning turli uslublarda o'rganishiga imkon beradi.

9. Shaxsiy rivojlanishni kuzatish

○ Testlar o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini kuzatish va baholashga yordam beradi. Ularning o'quv jarayonidagi o'zgarishlar va yutuqlarni aniqlash mumkin, bu esa o'qituvchilarga kerakli o'zgartirishlarni kiritishga imkon yaratadi.

Test turlariga misollar:

• **Ko'p tanlovli testlar:** O'quvchilar bir nechta javob variantlaridan to'g'ri javobni tanlashadi.

• **To'g'ri yoki noto'g'ri javoblar:** O'quvchilar berilgan gap yoki fikrni to'g'ri yoki noto'g'ri deb belgilaydilar.

• **Ochiq savollar:** O'quvchilardan mavzuga oid qisqacha yoki batafsil javoblarni yozish talab etiladi.

• **Kruz va masala echish testlari:** O'quvchilarga aniq masalalar berilib, ularni yechishlari so'raladi.

• **Amaliy testlar:** O'quvchilar muayyan vazifalarni bajarishadi (masalan, laboratoriya ishlarini bajarish).

Xulosa

Testlar ta'lim jarayonida bilimlarni baholash, o'quvchilarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, shuningdek, samarali o'rganishni ta'minlashda juda foydali vositadir. Ularning afzalliklari samaradorlik, obyektivlik, oson tekshirilish va ma'lumotlarni tahlil qilishdagi qulaylikni o'z ichiga oladi. Bu jarayonni yanada sifatli va tezkor amalga oshirishga yordam beradi.

193. Reyting qanday metod? Reyting tizimi qanday afzalliklarga ega?

Javob: Reyting — bu o'quvchilar, talabalar yoki boshqa sub'ektlar (masalan, tashkilotlar, kompaniyalar) faoliyatining ko'rsatkichi sifatida foydalaniladigan baholash metodidir. Reyting, odatda, taqqoslash orqali amalga oshiriladi, ya'ni bir nechta sub'ektlar orasida ko'rsatkichlar (masalan, bilim, faoliyat, ko'nikmalar) bo'yicha farqlarni aniqlash va ularni tartibga solish asosida shakllantiriladi. Reyting tizimi ko'pincha raqobatni qo'llab-quvvatlash va taqqoslashda, hamda muvaffaqiyatlarni o'lchashda qo'llaniladi.

Reyting tizimi ko'pincha **qiymatlarni o'lchash va tartibga solish, yutuqlarni taqqoslash, va samaradorlikni baholash** kabi maqsadlarni ko'zlaydi.

Reyting tizimi qanday afzalliklarga ega?

1. Obyektivlik

○Reyting tizimi aniq mezonlar asosida ishlaydi, bu esa sub'ektlarning faoliyatini baholashda obyektivlikni ta'minlaydi. Baholash mezonlari belgilangan va natijalar har bir sub'ekt uchun bir xil sharoitda baholanadi, bu esa baholovchining shaxsiy fikrlaridan xoli bo'lishi kerak.

2. Raqobatni rag'batlantirish

○Reyting tizimi o'quvchilar yoki xodimlarni o'z yutuqlarini oshirishga rag'batlantiradi. Reytingda yuqori o'rinlar egallash uchun yaxshiroq natijalar ko'rsatish talab etiladi, bu esa o'rganishga va rivojlanishga turtki bo'ladi.

3. Keng qamrovli baholash

○Reyting tizimi ko'pincha turli ko'rsatkichlar bo'yicha amalga oshiriladi, bu esa keng qamrovli baholashni ta'minlaydi. Misol uchun, talabalar reytingi bilim, faollik, ishtirok, ijtimoiy faoliyat va boshqa ko'rsatkichlar bo'yicha amalga oshirilishi mumkin.

4. Transparenslik va adolat

○Reyting tizimida natijalar ochiq va aniq bo'lganligi uchun barcha ishtirokchilar tizimning ishlashini tushunishadi. Bunday shaffof tizimda o'quvchilar yoki xodimlar o'zlarining reytinglarini kuzatib borishlari va qanday qilib yaxshilashlarini bilib olishlari mumkin.

5. Yutuqlarni ta'kidlash

○Reyting tizimi o'quvchilar yoki xodimlarning erishgan yutuqlarini ta'kidlashga imkon beradi. Bu yutuqlarni tan olish va rag'batlantirish natijasida motivatsiya oshadi. Yuqori reytingga ega bo'lish o'quvchilarga yoki ishchilarga o'zlarini ko'rsatish va mukofotlash imkoniyatini yaratadi.

6. Tashkilot va ta'limda yuksak samaradorlik

○Reyting tizimi ta'lim jarayonida o'quvchilarni yuqori samaradorlikka erishishga rag'batlantiradi. Bu tizim orqali o'quvchilarning bilim darajasi, qobiliyatlari va qiziqishlarini yaxshiroq o'lchash va tahlil qilish mumkin bo'ladi.

7. Tahlil qilish va monitoring imkoniyatlari

○Reyting tizimi o'quvchilarning, talabalar yoki tashkilotlarning faoliyatini doimiy ravishda tahlil qilish imkonini beradi. Reyting natijalarini kuzatish va vaqt o'tishi bilan qanday o'zgarishlar yuz berayotganini baholash jarayonini amalga oshirish mumkin.

8. Mustahkamlash va rivojlanish uchun yo'nalishlar

○Reyting tizimi o'quvchilarga o'z zaif tomonlarini aniqlash va ularga yaxshilanish uchun yo'nalish berishga yordam beradi. Misol uchun, biror o'quvchi ma'lum bir fan bo'yicha past reytingga ega bo'lsa, u o'zining bilimini mustahkamlashga e'tibor qaratishi mumkin.

9. Kengaytirilgan ehtiyojlarni qondirish

○Reyting tizimi turli sohalarda qo'llanilishi mumkin, masalan, ta'lim, ish faoliyati, sport, ijtimoiy faoliyat va boshqalar. Har bir soha uchun reyting tizimi o'zining maqsadlariga mos ravishda ishlab chiqilishi mumkin.

Reyting tizimining turlari

• **Ta'limda reyting:** Talabalar yoki o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash uchun qo'llaniladi. Odatda, bu tizimda o'quvchilarning yutuqlari yoki muvaffaqiyatlari ma'lum mezonlar asosida baholanadi va reytinglar shakllantiriladi.

○Misol: **Universitetlarda talabalar reytingi, Sinfdoshlar orasida baholash.**

• **Korxona va ish faoliyatidagi reyting:** Ishchilar yoki jamoalar o'rtasida faoliyat natijalari, samaradorlik, vaqtni boshqarish va boshqa parametrlar asosida reyting tizimi ishlab chiqiladi.

○Misol: **Xodimlarning ish samaradorligi reytingi.**

• **Sport reytingi:** Sportchilarning yutuqlari va musobaqalardagi natijalari asosida reytinglar belgilanishi mumkin. Bunda sportchilarning texnik ko'nikmalari, natijalari va chempionatlardagi o'rinlar hisobga olinadi.

○ Misol: **FIFA reytingi** (futbol jamoalari uchun), **ATP reytingi** (tennischilar uchun).

Xulosa

Reyting tizimi faoliyatni baholashda samarali va aniq vosita hisoblanadi. U obyektivlikni, raqobatni rag'batlantirishni, taqqoslashni, va yutuqlarni ta'kidlashni ta'minlaydi. Reyting tizimi, shuningdek, o'quvchilarning yoki ishchilarning rivojlanish yo'nalishlarini belgilashda va o'zlarini yaxshilashga yordam beradi. Bunday tizimlar yuqori natijalar olish uchun rag'batlantiruvchi vosita bo'lib, ta'lim, ish faoliyati va sport kabi sohalarda keng qo'llaniladi.

194. "Ta'lim menejmenti" tushunchasi qanday ma'noni anglatadi?

Javob: Ta'lim menejmenti — bu ta'lim jarayonlarini rejalashtirish, tashkil etish, boshqarish, nazorat qilish va baholashni o'z ichiga olgan faoliyatdir. U ta'lim tizimini samarali ishlashi uchun zarur bo'lgan barcha resurslarni (insoniy, moddiy, moliyaviy va axborot) boshqarish, ularni maqsadga yo'naltirish va natijalarga erishish uchun tizimli yondashuvni o'z ichiga oladi.

Ta'lim menejmentining asosiy maqsadi ta'lim tizimining samarali ishlashini ta'minlash, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini sifatli tarzda rivojlantirish, shuningdek, o'qituvchilarning faoliyatini va o'quv jarayonini boshqarishdir. Bu tizimda o'qituvchilar, o'quvchilar, ta'lim tashkilotlari va boshqa ilg'or tizimlarning birgalikdagi ishlashini ta'minlash kerak.

Ta'lim menejmentining asosiy elementlari:

1. Rejalashtirish:

○ Ta'lim tizimini samarali tashkil etish uchun oldindan maqsadlar va vazifalar belgilanishi kerak. Rejalashtirishda o'quv rejasi, dasturlar, faoliyatlar va resurslar to'g'risida qarorlar qabul qilinadi.

2. Tashkil etish:

○ Ta'lim jarayonini tashkil etish, ya'ni o'quvchilarni guruhlariga ajratish, o'qituvchilarni joylashtirish, sinf va o'quv jihozlarini ta'minlash kabi ishlarni amalga oshirish.

3. Boshqarish:

○ Ta'lim jarayonini samarali boshqarish uchun pedagogik va menejment bilimlaridan foydalanish. Bu o'quvchilarning bilim olish jarayonini boshqarish, o'qituvchilarning faoliyatini nazorat qilish, o'quv jarayonini va uning resurslarini optimallashtirishni o'z ichiga oladi.

4. Nazorat va baholash:

○ O'quvchilarning bilimlarini va o'qituvchilarning faoliyatini muntazam ravishda baholash va nazorat qilish. Bu jarayonning samaradorligini o'lchash, qaysi sohalarda o'zgarishlar kerakligini aniqlash va zaruriy choralar ko'rishdan iborat.

5. Resurslarni boshqarish:

○ Ta'lim jarayonida ishlatiladigan barcha resurslarni (inson resurslari, moddiy-texnik bazalar, moliya va axborot) boshqarish. Bularning hammasi o'quv jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Ta'lim menejmentining afzalliklari:

• **Samara va sifatni oshirish:** Ta'lim menejmenti o'quv jarayonining har bir bosqichini samarali boshqarish va nazorat qilish orqali ta'lim sifatini yaxshilashga yordam beradi.

• **Tizimlilik:** Ta'lim menejmenti ta'lim tizimini yaxlit tizim sifatida boshqarish imkonini beradi. Bu o'quvchilarning, o'qituvchilarning va boshqaruv tizimining o'zaro munosabatlarini va samaradorligini oshiradi.

• **O'qituvchi va o'quvchi faoliyatini nazorat qilish:** Menejment tizimi o'qituvchilar va o'quvchilarning harakatlarini o'rganish va moslashish uchun imkoniyat yaratadi. Bu jarayonlar yaxshilanadi va barcha ishtirokchilarning faoliyati yaxshilanadi.

• **Ishlab chiqarish va moliyaviy samaradorlik:** Resurslar samarali taqsimlanadi va ularning ishlatilishi nazorat qilinadi, bu esa ta'lim tizimining moliyaviy barqarorligini ta'minlashga yordam beradi.

• **Innovatsiyalarni joriy etish:** Ta'lim menejmenti yangi pedagogik metodlarni va texnologiyalarni o'quv jarayoniga kiritish imkoniyatini yaratadi.

Xulosa:

Ta'lim menejmenti ta'lim tizimining barcha jihatlarini boshqarish va samarali tashkil etish jarayonidir. Bu nafaqat o'quvchilarni bilim olish jarayonini boshqarish, balki o'qituvchilar, resurslar va boshqa zaruriy elementlarni ham boshqarishni o'z ichiga oladi. Ta'lim menejmenti ta'lim sifatini oshirish, samaradorlikni ta'minlash va ta'lim jarayonini tizimli tarzda olib borish uchun zarur vosita hisoblanadi.

195. Ta'lim menejmenti o'zida qanday xususiyatlarni aks ettiradi?

Javob: **Ta'lim menejmenti** o'zida ta'lim jarayonini samarali boshqarish uchun zarur bo'lgan bir qator xususiyatlarni aks ettiradi. Ushbu xususiyatlar ta'lim tizimini rivojlantirish, o'quvchilarni bilimli va malakali qilib tayyorlash hamda ta'lim tashkilotlarining samarali ishlashini ta'minlashga qaratilgan.

Ta'lim menejmentining asosiy xususiyatlari:

1. Rejalashtirish:

o Ta'lim menejmenti rejalashtirishni o'z ichiga oladi, bu ta'lim tizimining barcha bosqichlarini oldindan belgilash va ular uchun maqsadlar, vazifalar, muddatlar va resurslar taqsimotini amalga oshirishni anglatadi. Rejalashtirish jarayonida o'quv dasturlari, o'quv rejasi, o'quv faoliyatlari va ta'limning umumiy maqsadlari ko'zda tutiladi.

2. Resurslarni boshqarish:

o Ta'lim menejmenti samarali resurslarni boshqarish jarayonini ham o'z ichiga oladi. Bu resurslar odam (o'qituvchilar, talabalar), moddiy (o'quv xonalari, texnik vositalar, o'quv adabiyotlari), moliyaviy va axborot (dasturlar, tizimlar) resurslarni boshqarishni o'z ichiga oladi. Resurslar to'g'ri va samarali taqsimlanishi ta'lim tizimining muvaffaqiyatli ishlashiga asos bo'ladi.

3. Organizatsiya va koordinatsiya:

o Ta'lim menejmenti o'quv jarayonining barcha qatnashchilari (o'quvchilar, o'qituvchilar, ma'muriyat va boshqalar) orasida samarali hamkorlikni va muvofiqlashtirishni ta'minlaydi. O'quvchilarning o'zaro ishlashini, o'qituvchilarning rejalashtirilgan mashg'ulotlarga qatnashishlarini, ta'lim tashkilotlarining ishlarini koordinatsiya qilish menejmentning muhim xususiyatidir.

4. Monitoring va nazorat:

o Ta'lim menejmenti o'quv jarayonini muntazam ravishda nazorat qilishni o'z ichiga oladi. Bu o'quvchilar va o'qituvchilarning faoliyatini kuzatish, o'quv rejasi va dasturlarining bajarilishini tahlil qilishni anglatadi. Monitoring va nazorat jarayonlari ta'limning sifatini oshirishga yordam beradi, zaif tomonlarni aniqlashga imkon beradi.

5. Samaradorlik va effektivlik:

o Ta'lim menejmenti o'zida samaradorlikni va ta'lim tizimining umumiy effektini oshirishni maqsad qiladi. Bu o'z navbatida, o'quvchilarning muvaffaqiyatlarini yaxshilash, o'qituvchilarning malakasini oshirish va resurslardan maksimal darajada foydalanishni ta'minlashni anglatadi.

6. Innovatsiyalarni joriy etish:

o Ta'lim menejmenti zamonaviy texnologiyalarni, pedagogik metodlarni va ta'lim tizimidagi yangi yangiliklarni joriy qilishni ta'minlaydi. Bu yangi o'quv dasturlari, o'quv texnologiyalari va metodologiyalarning tatbiq etilishi orqali amalga oshiriladi.

7. Motivatsiya:

○Ta'lim menejmentining yana bir muhim xususiyati — o'quvchilarni va o'qituvchilarni o'z faoliyatlarini samarali davom ettirishga rag'batlantirishdir. Bu uchun turli rag'batlantirish tizimlari, mukofotlar, kurslar va treninglar orqali motivatsiya oshiriladi.

8. Insoniy resurslarni boshqarish:

○Ta'lim menejmenti, ayniqsa o'qituvchilar va boshqaruv xodimlarining malakasini oshirishga e'tibor qaratadi. Ularning bilimlari va tajribalari ta'lim tizimining sifatiga bevosita ta'sir qiladi. O'qituvchilarni tayyorlash, malakasini oshirish va ularga qo'llab-quvvatlash ko'rsatish ta'lim menejmentining ajralmas qismlaridan biridir.

9. Strategik boshqaruv:

○Ta'lim menejmenti strategik rejalashtirishni o'z ichiga oladi. Ta'lim tizimini uzoq muddatli rivojlantirish uchun maqsadlar va yo'nalishlar belgilanishi kerak. Ushbu jarayon ta'lim tizimi uchun uzun muddatli rejalarning ishlab chiqilishini va resurslar bilan to'g'ri boshqarilishini ta'minlaydi.

10. Sifatni ta'minlash:

○Ta'lim menejmenti sifatni boshqarish va ta'minlashga katta e'tibor beradi. Bu o'quvchilarning bilim darajasini, o'qituvchilarning ish sifatini va umumiy ta'lim tizimining ishlashini doimiy ravishda tahlil qilishni o'z ichiga oladi.

Xulosa:

Ta'lim menejmenti ta'lim jarayonining samarali va tizimli boshqarilishini ta'minlash uchun zarur bo'lgan bir qator xususiyatlarni o'z ichiga oladi. Bu xususiyatlar o'quv jarayonining barcha qatnashchilari o'rtasida muvofiqlashtirish, samaradorlikni oshirish, innovatsiyalarni joriy qilish, resurslarni boshqarish va sifatni ta'minlashni o'z ichiga oladi. Ta'lim menejmenti samarali ta'lim tizimi yaratish uchun muhim vosita hisoblanadi.

196. Ta'lim muassasasi pedagogik faoliyatini boshqarish nima?

Javob: Ta'lim muassasasi pedagogik faoliyatini boshqarish — bu ta'lim muassasasida pedagogik jarayonlarni rejalashtirish, tashkil etish, nazorat qilish va baholashni o'z ichiga oluvchi jarayonlar majmui. Bu faoliyat ta'lim muassasasining maqsadlariga erishish, ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan.

Asosiy jihatlari:

1. Rejalashtirish:

○Ta'lim jarayonining maqsadlari, vazifalari va ko'rsatkichlarini aniqlash. O'quv dasturini, darslar jadvalini va boshqa pedagogik faoliyatni rejalashtirish.

2. Tashkil etish:

○O'qituvchilar, o'quvchilar va boshqa xodimlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tashkil etish. Pedagogik jarayonni samarali tashkil etish uchun zarur sharoitlarni yaratish.

3. Nazorat va baholash:

○Ta'lim jarayonining sifatini nazorat qilish va baholash. O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash, o'qituvchilarning faoliyatini tahlil qilish.

4. Ta'lim sifatini oshirish:

○Pedagogik faoliyatni doimiy ravishda takomillashtirish, yangi metod va texnologiyalarni joriy etish.

5. O'qituvchilarni tayyorlash va rivojlantirish:

○O'qituvchilarning malakasini oshirish, ularni yangi pedagogik yondashuvlar va uslublar bilan tanishtirish.

6. O'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi:

○O'quvchilarni ijtimoiy, madaniy va shaxsiy jihatdan rivojlantirish uchun zarur sharoitlarni yaratish.

7. Ijtimoiy hamkorlik:

○Ota-onalar, jamiyat va boshqa ta'lim muassasalari bilan hamkorlikni rivojlantirish.

Ahamiyati:

• **Samaradorlikni oshirish:** Ta'lim muassasasining pedagogik faoliyatini boshqarish ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

• **Ta'lim sifatini ta'minlash:** O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini oshirishga yordam beradi.

• **Innovatsiyalarni joriy etish:** Yangi pedagogik yondashuvlar va metodlarni ta'lim jarayoniga kiritishga imkon beradi.

Umuman olganda, ta'lim muassasasi pedagogik faoliyatini boshqarish ta'lim jarayonini samarali va sifatli tashkil etishda muhim rol o'ynaydi.

197. Ta'lim muassasasining faoliyatini boshqarishda davlat-jamoatchilik boshqaruviga erishish nima degani?

Javob: Ta'lim muassasasining faoliyatini boshqarishda davlat-jamoatchilik boshqaruviga erishish — bu ta'lim tizimining samarali va sifatli ishlashi uchun davlat va jamoatchilik o'rtasidagi hamkorlikni o'z ichiga oladigan jarayon. Ushbu boshqaruv modeli ta'lim muassasasining rivojlanishida muhim rol o'ynaydi va bir necha asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. Davlat siyosati:

• Ta'lim sohasidagi davlat siyosatining amalga oshirilishi, ta'lim muassasalariga qo'yiladigan talablar va standartlarni belgilash.

2. Jamoatchilik ishtiroki:

• Ota-onalar, jamiyat va boshqa manfaatdor tomonlarning ta'lim jarayonida faol ishtirok etishi. Bu ishtirok ta'lim muassasalarining faoliyatini yanada shaffof va samarali qilishga yordam beradi.

3. Monitoring va baholash:

• Ta'lim muassasalarining faoliyatini nazorat qilish, baholash va tahlil qilish uchun davlat va jamoatchilikning birgalikda ishlashi. Bu jarayon ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan.

4. Resurslarni taqsimlash:

• Ta'lim muassasalariga zarur bo'lgan moliyaviy, insoniy va material resurslarini taqsimlashda davlat va jamoatchilik o'rtasidagi hamkorlik.

5. Innovatsiyalarni joriy etish:

• Ta'lim tizimida yangi pedagogik yondashuvlar va texnologiyalarni joriy etish uchun davlat va jamoatchilikning hamkorligi.

6. Tarbiyaviy va ijtimoiy masalalar:

• Ta'lim muassasalarida tarbiyaviy va ijtimoiy masalalarni hal qilishda davlat va jamoatchilikning birgalikda harakat qilishi.

7. O'quvchilarning rivojlanishi:

• O'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashda davlat va jamoatchilikning qo'shilishi, ularni qo'llab-quvvatlash.

Ahamiyati:

• **Samarali boshqaruv:** Davlat-jamoatchilik boshqaruvi ta'lim muassasasining faoliyatini samarali tashkil etadi va boshqaruv jarayonini shaffof qiladi.

• **Ta'lim sifatini oshirish:** Jamoatchilikning ishtiroki ta'lim muassasasining sifatini oshirishga yordam beradi.

• **Ijtimoiy mas'uliyat:** Ta'lim muassasalarining jamoatchilik oldidagi ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi, bu esa ta'lim jarayonining ijtimoiy ahamiyatini ta'minlaydi.

Umuman olganda, davlat-jamoatchilik boshqaruvi ta'lim muassasasining rivojlanishida muhim omil bo'lib, ta'lim sifatini va samaradorligini oshirishga qaratilgan.

198. Ta'lim tizimini jamoatchilik asosida boshqarish deganda nima tushuniladi?

Javob: Ta'lim tizimini jamoatchilik asosida boshqarish — bu ta'lim muassasalari va jarayonlarini jamoatchilik, ota-onalar, mahalliy jamoalar va boshqa manfaatdor tomonlarning faol ishtiroki orqali boshqarish tamoyili. Ushbu yondashuv ta'lim tizimini yanada shaffof, samarali va ijtimoiy ehtiyojlarga mos ravishda tashkil etishga qaratilgan.

Asosiy jihatlari:

1. Jamoatchilik ishtiroki:

○Ota-onalar, jamoa a'zolari va boshqa manfaatdor tomonlarning ta'lim jarayonida faol ishtirok etishi. Bu ishtirok ta'lim muassasalarining qaror qabul qilish jarayoniga ta'sir ko'rsatadi.

2. Mahalliy ehtiyojlarni inobatga olish:

○Jamoatchilikning ehtiyojlari va xohishlarini aniqlash, ta'lim dasturlarini va faoliyatini mahalliy sharoitlarga mos ravishda ishlab chiqish.

3. Shaffoflik va hisobdorlik:

○Ta'lim tizimining faoliyatini jamoatchilik oldida ochiq qilish, qarorlar va natijalar bo'yicha hisob berish.

4. Innovatsiyalarni joriy etish:

○Jamoatchilik fikrini inobatga olgan holda yangi pedagogik yondashuvlar va usullarni joriy etish.

5. Resurslarni taqsimlash:

○Ta'lim muassasalariga zarur bo'lgan resurslarni (moliyaviy, insoniy, material) jamoatchilik bilan birgalikda taqsimlash va boshqarish.

6. Tarbiyaviy va ijtimoiy masalalar:

○Ta'lim jarayonida tarbiyaviy va ijtimoiy masalalarni hal qilishda jamoatchilikning ishtirokini ta'minlash.

Ahamiyati:

• **Samarali boshqaruv:** Jamoatchilik asosidagi boshqaruv ta'lim tizimining samaradorligini oshiradi va jamoa ehtiyojlarini inobatga oladi.

• **Ta'lim sifatini oshirish:** Jamoatchilikning fikri va takliflari ta'lim sifatini yaxshilashga yordam beradi.

• **Ijtimoiy mas'uliyat:** Ta'lim tizimining jamoatchilik oldidagi mas'uliyatini oshiradi, bu esa ta'lim jarayonining ijtimoiy ahamiyatini ta'minlaydi.

Umuman olganda, ta'lim tizimini jamoatchilik asosida boshqarish ta'lim jarayonini yanada demokratik va shaffof qilishga yordam beradi, jamoatchilikning ta'lim muassasalari faoliyatidagi o'rnini kuchaytiradi.

199. Pedagogik tizimni boshqarishning demokratlashtirish va insonparvarlashtirish tamoyiliga asoslanganligi qanday ma'noni anglatadi?

Javob: Pedagogik tizimni boshqarishning **demokratlashtirish** va **insonparvarlashtirish** tamoyillari ta'lim jarayonini yanada ochiq, adolatli va inson qadr-qimmatini hurmat qiluvchi shaklga keltirishni nazarda tutadi. Ushbu tamoyillar quyidagi ma'nolarni anglatadi:

1. Demokratlashtirish:

• Ochiqlik va shaffoflik:

○Ta'lim jarayonida barcha ishtirokchilarning (o'quvchilar, o'qituvchilar, ota-onalar va jamoatchilik) fikrlari va mulohazalari inobatga olinadi. Qaror qabul qilish jarayoni ochiq va shaffof bo'lishi muhimdir.

• Ishtirok etish:

○O'quvchilar va ularning ota-onalari ta'lim jarayonida faol ishtirok etishlari uchun imkoniyatlar yaratish. Bu, o'z navbatida, ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi.

• O'zaro hurmat va tenglik:

○Ta'lim muassasalarida barcha ishtirokchilar o'rtasida tenglik va o'zaro hurmatni ta'minlash. Har bir fikr va mulohaza qadrlil hisoblanadi.

2. Insonparvarlashtirish:

• Odam qadr-qimmati:

○Ta'lim jarayoni inson qadr-qimmatini hurmat qilishga asoslanishi kerak. O'quvchilarni faqat bilim va ko'nikmalar bilan emas, balki shaxs sifatida rivojlantirishga e'tibor berish.

- **Shaxsiy rivojlanish:**

- Ta'lim jarayoni o'quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga qaratilgan bo'lishi lozim. O'quvchilarning individual ehtiyojlari va qobiliyatlarini inobatga olish.

- **Ijtimoiy mas'uliyat:**

- Ta'lim jarayoni jamiyat oldidagi mas'uliyatni oshirishga yordam berishi kerak. O'quvchilarni ijtimoiy mas'uliyatli va faol fuqarolar sifatida tarbiyalash.

Xulosa:

Pedagogik tizimni boshqarishning demokratlashtirish va insonparvarlashtirish tamoyillari ta'lim jarayonini yanada insoniy, ochiq va adolatli qilishga qaratilgan. Bu tamoyillar ta'lim muassasalarining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini ta'minlash va jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga yordam beradi.

200. Pedagogik tizimni boshqarishning tizimlilik va yagonaligi tamoyiliga asoslanganligi qanday ma'noni anglatadi?

Javob: Pedagogik tizimni boshqarishning tizimlilik va yagonaligi tamoyili ta'lim jarayonining kompleks va bir-biriga bog'liq elementlar orqali samarali tashkil etilishiga qaratilgan. Ushbu tamoyillar quyidagi ma'nolarni anglatadi:

1. Tizimlilik:

- **Har tomonlama yondashuv:**

- Pedagogik tizimning barcha komponentlari (ta'lim maqsadlari, o'quvchilar, o'qituvchilar, o'quv materiallari, metodlar va baholash) o'zaro bog'langan holda ishlashi zarur. Har bir element tizimning umumiy maqsadlariga erishishda muhim rol o'ynaydi.

- **Integratsiya:**

- Ta'lim jarayonida turli fanlar, metodlar va yondashuvlar o'rtasida integratsiya bo'lishi, bu esa o'quvchilarning to'liq va chuqur bilim olishini ta'minlaydi.

- **Monitoring va nazorat:**

- Ta'lim jarayonining samaradorligini baholash va nazorat qilish tizimga asoslangan bo'lishi kerak. Bu orqali ta'lim jarayonidagi muammolarni tezda aniqlash va hal qilish mumkin.

2. Yagonalik:

- **Birlik va hamkorlik:**

- Pedagogik tizimda barcha ishtirokchilar (o'qituvchilar, o'quvchilar, ota-onalar va jamoatchilik) o'rtasida hamkorlik va o'zaro aloqa mavjud bo'lishi zarur. Bu birgalikda ishlash jarayonida ta'lim muassasasining maqsadlariga erishishni osonlashtiradi.

- **Boshqaruvning yagona strategiyasi:**

- Ta'lim tizimini boshqarishda yagona strategiya va yo'nalishlar belgilanishi kerak. Bu strategiya barcha ishtirokchilar tomonidan qabul qilinishi va amalga oshirilishi lozim.

- **O'zaro bog'liqlik:**

- Pedagogik tizimning barcha elementlari o'rtasida o'zaro bog'liqlik va muvofiqlik bo'lishi kerak. Har bir elementning faoliyati tizimning boshqa elementlariga ta'sir qiladi.

Xulosa:

Pedagogik tizimni boshqarishning tizimlilik va yagonaligi tamoyillari ta'lim jarayonini kompleks, o'zaro bog'liq va samarali tashkil etishga olib keladi. Ushbu tamoyillar ta'lim muassasasining maqsadlariga erishishda birlik va hamkorlikni ta'minlaydi, shuningdek, ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi.

201. Boshqarishda markazlashtirilgan va markazlashtirilmagan holatlarning ratsional uyg'unligi nima?

Javob: Pedagogik tizimni boshqarishning tizimlilik va yagonaligi tamoyili ta'lim jarayonlarini samarali tashkil etish va boshqarish uchun asosiy yondashuvlardan biridir. Ushbu tamoyil quyidagi ma'nolarni anglatadi:

1. Tizimlilik

Tizimlilik ta'lim jarayonining barcha elementlari o'zaro bog'liq va bir-birini to'ldiradigan qilib tashkil etilishi kerakligini bildiradi. Bu yondashuv:

- Ta'lim maqsadlari, mazmuni, usullari, shakllari va natijalarining o'zaro bog'liqligini ta'minlaydi.

- Har bir pedagogik faoliyatning o'z o'rnini borligini va u umumiy maqsadga xizmat qilishini ta'minlaydi.

- Barcha bosqichlarda uzluksizlik va izchillikni saqlaydi.

2. Yagonalik

Yagonalik tamoyili ta'lim tizimini yagona yaxlitlikda boshqarish kerakligini ta'kidlaydi. Bu:

- Ta'limning umumiy maqsadlari, standartlari va qadriyatlariga rioya qilinishini kafolatlaydi.

- Turli darajadagi va turdagi ta'lim muassasalarida boshqaruv faoliyatini bir xil yondashuvlarga asoslangan holda amalga oshirishni talab qiladi.

- Ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari (o'qituvchi, o'quvchi, ota-ona va boshqalar) uchun yagona tamoyillar asosida faoliyat yuritishni ta'minlaydi.

Mazmun jihatidan:

- Tizimlilik: Ta'lim jarayoni tarkibiy qismlarining o'zaro aloqadorligi.

- Yagonalik: O'sha jarayonni boshqarishning yagona metodologik asosda tashkil etilishi.

Bu tamoyil ta'lim sifatini oshirish, ta'lim maqsadlariga samarali erishish va boshqaruvni optimallashtirishda muhim rol o'ynaydi.

200. . Pedagogik tizimni boshqarishning tizimliliigi va yagonaligi tamoyiliga asoslanganligi qanday ma'noni anglatadi?

* Pedagogik tizimni boshqarishda tizimlilik va yagonalik tamoyili quyidagi asosiy ma'nolarni anglatadi:

1. Tizimlilik

- Tizimli yondashuv: Boshqarish jarayonini o'zaro bog'liq va bir-birini to'ldiruvchi tarkibiy qismlar majmuasi sifatida tashkil etish. Har bir komponentning o'z o'rniga ega bo'lishi va maqsadga xizmat qilishi talab etiladi.

- Tizimli integratsiya: Ta'lim jarayonining barcha bosqichlari (maqsadni belgilash, rejalashtirish, tashkil etish, nazorat qilish va tahlil qilish) uzviy bog'langan bo'lishi kerak.

- Tizimli munosabat: Ta'lim ishtirokchilari (o'qituvchilar, o'quvchilar, ota-onalar, ma'muriyat) o'rtasida o'zaro hamkorlik va yagona tizim doirasida ishlash ta'minlanadi.

2. Yagonalik

- Maqsadning birligi: Ta'lim tizimining barcha bosqichlari va ishtirokchilari umumiy maqsad – o'quvchilarni har tomonlama rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

- Bosqichlarning birligi: Har bir bosqichda qo'yilgan maqsad va vazifalar bir-birini to'ldirishi va mantiqiy davomiylikka ega bo'lishi zarur.

- Yagona boshqaruv strategiyasi: Tizimni boshqarish yagona boshqaruv tamoyillari, qoidalari va me'yorlariga asoslangan holda amalga oshiriladi.

202. Metodika nima va uning ta'limdagi ahamiyati nimadan iborat?

Javob: Metodika — bu ma'lum bir faoliyatni tashkil etish, boshqarish va amalga oshirish usullari va yo'llari to'g'risidagi bilimlar tizimi. Ta'lim jarayonida metodika o'qitish va o'rganish jarayonlarini qanday amalga oshirish kerakligini aniqlaydi.

Ta'lim metodikasi pedagogika fanining bo'limi bo'lib, o'quvchilarga bilim, ko'nikma va malaka berish hamda ularning shaxsiy rivojlanish jarayonini tashkil etishning samarali usullarini o'rganadi.

Metodikaning ta'limdagi ahamiyati

Metodikaning ta'limdagi ahamiyati quyidagi asosiy jihatlarda namoyon bo'ladi:

1. O'quv jarayonini rejalashtirish

- Metodika ta'lim mazmunini shakllantirish va o'quv jarayonini rejalashtirishga yordam beradi.

- O'quvchilarning yoshi, tayyorgarlik darajasi va ehtiyojlariga mos keladigan dars rejalarini tuzishga imkon beradi.

2. Samarali o'qitish usullarini tanlash

- Qaysi usul va vositalar orqali o'quvchilar bilimlarni samarali o'zlashtirishi mumkinligini belgilaydi.

- Masalan, an'anaviy usullar (leksiya, amaliy mashg'ulotlar) yoki innovatsion usullar (muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish).

3. Individual yondashuvni ta'minlash

- Har bir o'quvchining ehtiyoj va qobiliyatlariga mos ravishda ta'limni tashkil qilish imkonini beradi.

- Individual va differensial yondashuvni qo'llashga yordam beradi.

4. O'quv motivatsiyasini oshirish

- Ta'lim jarayonida qiziqarli, o'ziga xos va mos keluvchi metodlarni qo'llash orqali o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.

- O'quvchilarni faol o'rganishga undashga yordam beradi.

5. Natijadorlikni oshirish

- Ta'lim jarayonining sifatini oshiradi va maqsadga erishishni kafolatlaydi.

- O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni yaxshilaydi.

6. Tarbiyaviy ahamiyat

- Metodik yondashuvlar faqat bilim berish emas, balki o'quvchilarning tarbiyaviy va shaxsiy rivojlanishini ham ta'minlaydi.

Xulosa

Metodika o'quv jarayonining asosidir. U o'qituvchi uchun amaliy ko'rsatmalar va yo'nalishlar beradi, o'quvchilarning bilimlarni samarali o'zlashtirishini ta'minlaydi va ta'lim-tarbiya jarayonining muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga yordam beradi.

203. Metodik tizimning asosiy elementlari nimalardan iborat?

Javob: Metodik tizimning asosiy elementlari o'qitish jarayonining tarkibiy qismlarini tashkil qiladi. Bu elementlar bir-biri bilan o'zaro bog'liq bo'lib, pedagogik maqsadlarga erishish uchun muhim ahamiyatga ega. Metodik tizimning asosiy elementlari quyidagilardan iborat:

1. O'qitish maqsadi

- Ta'lim jarayonida erishilishi lozim bo'lgan natijalarni aniqlaydi.

- Maqsadlar bilim berish, ko'nikma va malakalarni shakllantirish, shuningdek, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalarni qamrab oladi.

2. Ta'lim mazmuni

- O'quv dasturining tarkibi, fanlar bo'yicha o'quv materiallari va bilimlar majmuasi.

- O'quvchilar egallashi kerak bo'lgan nazariy va amaliy bilimlar, ko'nikmalar, malakalarni belgilaydi.

3. O'qitish metodlari

- Ta'lim mazmunini o'zlashtirishni tashkil etish usullari.

- Masalan: tushuntirish, ko'rsatish, muammoli ta'lim, ijodiy yondashuv, amaliy mashg'ulotlar.

4. O'qitish vositalari

- Ta'lim jarayonida qo'llaniladigan texnik va didaktik materiallar.

- Masalan: darsliklar, ko'rgazmali qurollar, texnologik vositalar (multimedia, interaktiv doska va boshqalar).

5. O'qitish shakllari

- Ta'lim jarayonining tashkiliy ko'rinishlari.

- Masalan: dars, seminar, laboratoriya mashg'ulotlari, mustaqil ish, masofaviy ta'lim.

6. Ta'lim natijalari

- O'quvchilar tomonidan egallangan bilimlar, ko'nikma va malakalarning natijalari.
- Bu element ta'lim jarayonining muvaffaqiyatli yoki muvaffaqiyatsizligini baholash imkonini beradi.

7. Boshqaruv jarayoni

- Ta'lim jarayonining barcha elementlari o'zaro uyg'unlikda va maqsadga muvofiq boshqariladi.
- Nazorat, tahlil, tuzatish va qayta rejalashtirishni o'z ichiga oladi.

Xulosa:

Bu elementlar birgalikda metodik tizimni tashkil etadi va samarali ta'lim jarayonini ta'minlash uchun bir-biriga uzviy bog'langan bo'lishi zarur. To'g'ri tashkil etilgan metodik tizim ta'limning sifatini va o'quvchilarning rivojlanishini kafolatlaydi.

204. Darsni rejalashtirishda qanday metodik yondashuvlar qo'llaniladi?

Javob: Darsni rejalashtirishda quyidagi metodik yondashuvlar qo'llaniladi, ular dars jarayonining samaradorligini ta'minlash va ta'lim maqsadlariga erishish uchun muhimdir:

1. Maqsadga yo'naltirilgan yondashuv

- Darsning umumiy va xususiy maqsadlari aniqlanadi.
- Har bir faoliyat mazmuni belgilangan maqsadga erishishga xizmat qiladi.
- Dars natijalari oldindan kutilgan o'quv yutuqlariga muvofiq rejalashtiriladi.

2. Tizimli yondashuv

• Darsning barcha qismlari o'zaro bog'liq holda tashkil etiladi (kirish, asosiy qism, yakuniy bosqich).

• O'quv materialining mazmuni bosqichma-bosqich va mantiqiy ketma-ketlikda taqdim etiladi.

• Yangi bilimlarni o'tgan mavzu va umumiy o'quv rejalari bilan integratsiya qilish ta'minlanadi.

3. Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv

• O'quvchilarning mustaqil fikrlash, tadqiq qilish va amaliy mashqlarni bajarishiga e'tibor qaratiladi.

• Bilimlarni faqat yodlash emas, balki qo'llash va analiz qilishga yo'naltirilgan metodlar qo'llaniladi.

• Guruhlarda ishlash, muhokama va muloqot kabi faol metodlar qo'llanadi.

4. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv

• Har bir o'quvchining ehtiyojlari, qobiliyatlari va qiziqishlariga mos metodlar qo'llaniladi.

• Differensial yondashuv orqali kuchli va qo'llab-quvvatlashga muhtoj o'quvchilar bilan individual ishlash rejalashtiriladi.

• Interfaol usullar orqali o'quvchilarning dars jarayonida faol ishtirokini ta'minlash maqsad qilinadi.

5. Innovatsion yondashuv

• Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va o'qitish usullaridan foydalaniladi.

• Axborot-kommunikatsiya vositalari, onlayn platformalar va multimediya resurslari dars jarayoniga kiritiladi.

• Darsni qiziqarli va samarali qilish uchun kreaktiv yondashuvlar rejalashtiriladi.

6. Integrativ yondashuv

• O'quv fanlari o'rtasida o'zaro bog'liqlikni hisobga olish orqali bilimlar mustahkamlanadi.

• Turli mavzularni bir-biriga bog'lash orqali o'quvchilarning bilim doirasi kengaytiriladi.

• Hayotiy misollarga asoslangan o'qitish orqali mavzuning amaliy ahamiyati ochib beriladi.

7. Refleksiv yondashuv

- Darsning har bir bosqichida o'quvchilar o'z faoliyatini baholashlari uchun imkoniyat yaratiladi.

- O'qituvchi dars oxirida natijalarni tahlil qiladi va kelgusi darslar uchun o'z faoliyatini takomillashtirishga e'tibor qaratadi.

Ushbu metodik yondashuvlarning kombinatsiyasi darsni rejalashtirishda yuqori sifatli, samarali va o'quvchilar ehtiyojlariga mos keladigan ta'lim jarayonini tashkil qilish

205. Interfaol usullarning ta'lim jarayonida o'rni qanday?

Javob: * Interfaol usullarning ta'lim jarayonidagi o'rni juda muhim va ko'p qirrali bo'lib, ular o'qitish jarayonini yanada samarali va qiziqarli qilishga xizmat qiladi. Quyida interfaol usullarning ta'lim jarayonidagi o'rnini tushuntiradigan asosiy jihatlar keltirilgan:

1. Faol o'quvchi ishtirokini ta'minlash

- Interfaol usullar orqali o'quvchilar bilim olish jarayonida faol ishtirok etadilar. Masalan, muhokamalar, guruhiiy ishlar va rolly o'yinlar ularga mavzuni chuqurroq anglash imkonini beradi.

2. Tashabbuskorlikni rivojlantirish

- Ushbu usullar o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va yangi g'oyalar ishlab chiqish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. Jamoaviy hamkorlikni rivojlantirish

- Guruhlarda ishlash orqali o'quvchilar muloqot qilish, hamkorlikda ishlash va qaror qabul qilish kabi jamoaviy ko'nikmalarni shakllantiradilar.

4. Qiziqishni oshirish

- O'quvchilarni jalb qilish uchun interfaol metodlar ko'pincha qiziqarli va o'ziga xos bo'ladi. Bu ta'lim jarayonida motivatsiyani oshiradi.

5. Bilimlarni chuqurlashtirish va mustahkamlash

- Amaliy mashg'ulotlar va muhokamalar orqali o'rganilgan mavzular yaxshi mustahkamlanadi va amaliyotda qo'llanish ko'nikmalari shakllanadi.

6. Turli ko'nikmalarni rivojlantirish

- Interfaol usullar nafaqat bilim berishga, balki kommunikatsiya, kreativlik, liderlik va tanqidiy fikrlash kabi muhim ko'nikmalarni rivojlantirishga ham yordam beradi.

Misollar:

- "Aqliy hujum" (Brainstorming): O'quvchilar o'z fikrlarini ochiq va erkin bildirishadi.

- "Klaster": Mavzuga doir asosiy g'oyalarni vizual tarzda tartibga solish orqali o'rganiladi.

- Rolly o'yinlar: Muayyan vaziyatlarni jonlantirish orqali mavzu chuqurroq o'rganiladi.

- "Debat": O'quvchilarni tanqidiy tahlil va fikrlarini himoya qilishga o'rgatadi.

Xulosa:

Interfaol usullar ta'lim jarayonini faollashtirish, o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ular orqali nafaqat bilim berish, balki hayotiy muhim ko'nikmalarni shakllantirishga erishiladi.

206. Darsda ko'rgazmalilik prinsipi qanday amalga oshiriladi?

Javob: Darsda ko'rgazmalilik prinsipi ta'lim jarayonida o'quvchilarning mavzuni vizual vositalar yordamida osonroq tushunishini va yodda saqlashini ta'minlaydi. Ushbu prinsip quyidagi usullar va vositalar orqali amalga oshiriladi:

1. Ko'rgazmali vositalar yordamida

- Tabiiy ob'ektlar va modellar: Darsda haqiqiy buyumlar, o'simliklar, hayvonlar yoki ularning modellaridan foydalanish mavzuni aniqroq tushuntirishga yordam beradi.

- Chizmalar, xaritalar va diagrammalar: Masalan, geografiyada xaritalar yoki biologiyada diagrammalar mavzuni tushunishni osonlashtiradi.

- Interfaol taqdimotlar: Multimedia vositalaridan foydalanish mavzuni yanada qiziqarli va jonli qiladi.

2. Amaliy faoliyatlar orqali

- Tajribalarning namoyishi: Kimyo yoki fizika darslarida tajribalarni o'quvchilar bilan birga bajarish.

- Praktik ishlar: O'quvchilarni jarayonga jalb qilish orqali bilimni mustahkamlash.

3. Vizual texnologiyalarni qo'llash

- Videoroliklar va animatsiyalar: Bu usul mavzuni dinamik va ko'rgazmali tushuntirishga yordam beradi.

- Elektron resurslar: Interfaol taqdimotlar, virtual laboratoriyalar va 3D-modellardan foydalanish.

4. O'quv materiallarini ko'rgazmali taqdim qilish

- Doskadagi chizmalar va yozuvlar: Mavzuga oid asosiy tushunchalarni doskada tushuntirish.

- Plakatlar va infografikalar: Muayyan mavzular bo'yicha tayyorlangan ko'rgazmali materiallardan foydalanish.

5. O'quvchilarni jalb etish

- O'quvchilarning ko'rgazmali materiallar bilan ishlashlari, masalan, diagrammalarni chizish yoki modellar yasash orqali bilim olish jarayonida ishtirok etishlari.

Afzalliklari:

- O'quvchilar mavzuni yaxshi tushunadilar va yodda saqlaydilar.

- Qiziqish va diqqatni oshiradi.

- Abstrakt tushunchalarni konkretlashtirish imkonini beradi.

Misol:

Agar biologiya darsida "Fotosintez jarayoni" o'rganilsa, quyidagi ko'rgazmali vositalar ishlatilishi mumkin:

- Fotosintez jarayonining diagrammasi.

- Videorolik orqali jarayonning tasviri.

- Tajribada o'simlikning yorug'likka bo'lgan ehtiyojini amalda ko'rsatish.

Xulosa:

Ko'rgazmalilik prinsipi orqali o'quvchilar bilimlarni osonroq qabul qiladilar va ularni kundalik hayotda qo'llash ko'nikmalariga ega bo'ladilar. Dars jarayonida bu prinsipni to'g'ri amalga oshirish ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

207. Differensial ta'lim nima va uni qanday tashkil etish mumkin?

Javob: Differensial ta'lim — bu o'quvchilarning individual xususiyatlarini, bilim darajasini, qiziqishlarini va qobiliyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish usulidir. Bu yondashuv o'quvchilarga mos keladigan sharoitlarni yaratish orqali ta'lim samaradorligini oshirishga qaratilgan.

Differensial ta'limning mohiyati

- O'quvchilarning bilim olish tezligi, qobiliyati va qiziqishlari bir xil emasligini inobatga oladi.

- Ta'lim jarayonini o'quvchilar ehtiyojlariga moslashtiradi.

- Har bir o'quvchiga o'z imkoniyatlari doirasida bilim olishga yordam beradi.

- Ta'limni individuallashtirish (har bir o'quvchiga e'tibor qaratish) va guruhlash (bir xil darajadagi o'quvchilar bilan ishlash) usullarini birlashtiradi.

Differensial ta'limni tashkil etish yo'llari

1. O'quvchilarning xususiyatlarini aniqlash

- Dars boshlanishidan oldin o'quvchilarning bilim darajasini, qiziqishlarini va qobiliyatlarini tahlil qilish.

- Testlar, kuzatuvlar va suhbatlar orqali o'quvchilarni guruhlarga ajratish.

2. O'quv jarayonini rejalashtirish

- Bir xil mavzu bo'yicha turli darajadagi topshiriqlarni tayyorlash.

- Ta'lim materiallarini turli usullar bilan tushuntirish (masalan, vizual materiallar, amaliy mashg'ulotlar, audio-yozuvlar).

- O'quvchilarning turli ehtiyojlariga moslashgan uslublarni tanlash.

3. Turli darajadagi topshiriqlar bilan ishlash

- Oson topshiriqlar: Bilimni mustahkamlash uchun tayanch darajadagi topshiriqlar.
- O'rta murakkablikdagi topshiriqlar: O'quvchilarning mustaqil fikrlash va qo'llash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

○ Murakkab topshiriqlar: Ijodiy yondashuv va chuqur tahlilni talab qiladigan vazifalar.

4. Ta'lim metodlari va shakllarini tanlash

- Guruhlarda ishlash (bir xil darajadagi o'quvchilar bilan).
- Juftlikda ishlash (kuchli va zaif o'quvchilar birga ishlaydi).
- Individual ish (o'quvchining bilim darajasiga mos vazifalar).
- Interfaol usullar (munozaralar, rolli o'yinlar).

5. Baholash va rag'batlantirish

- O'quvchilarning erishgan natijalarini individual ravishda baholash.
- Turli darajadagi yutuqlarni rag'batlantirish va ularga mos maqto'v yoki qo'shimcha topshiriqlar berish.

6. Texnologiyalar va resurslardan foydalanish

- Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanib, individual ta'lim platformalari orqali topshiriqlarni farqlash.

○ Multimedialar, video-darslar va interfaol testlar yordamida o'quv jarayonini boyitish.

Differensial ta'limning afzalliklari

- Har bir o'quvchining shaxsiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.
- O'quvchilarning o'zlariga bo'lgan ishonchini oshiradi.
- Ta'lim jarayonini qiziqarli va samarali qiladi.
- Bilimdagi bo'shliqlarni o'z vaqtida bartaraf etishga imkon beradi.

Differensial ta'lim o'qituvchi tomonidan puxta rejalashtirishni va o'quvchilarning ehtiyojlarini doimiy ravishda kuzatishni talab qiladi. Bu yondashuv ta'lim samaradorligini oshirishda muhim o'rin tutadi.

208. Yangi texnologiyalarni ta'lim jarayoniga qo'llashning afzalliklari qanday?

Javob: Yangi texnologiyalarni ta'lim jarayoniga qo'llash zamonaviy ta'lim tizimini samarali, interfaol va qiziqarli qilishga yordam beradi. Quyida yangi texnologiyalardan foydalanishning asosiy afzalliklari keltirilgan:

1. Ta'lim sifatini oshiradi

• Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) yordamida ta'lim materiallari vizual, interfaol va oson tushunarli shaklda taqdim etiladi.

• Onlayn resurslar va multimedialardan foydalanish orqali o'quvchilar keng qamrovli bilimlarga ega bo'lishadi.

2. Individual yondashuvni ta'minlaydi

• Texnologiyalar orqali o'quvchilar o'z bilim darajalariga mos vazifalar bilan ishlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

• Ta'lim platformalari (masalan, Google Classroom, Moodle) yordamida individual topshiriqlar va fikr-mulohazalar bilan ishlash osonlashadi.

3. Interfaol va ijodiy o'qitishni ta'minlaydi

• Interaktiv doskalar, simulyatorlar va virtual laboratoriyalar yordamida o'quvchilar amaliy bilimlarni chuqur o'zlashtirishadi.

• Krektiv dasturlar (masalan, Canva, Kahoot) yordamida ijodkorlikni rivojlantirish mumkin.

4. O'quvchilar motivatsiyasini oshiradi

• Qiziqarli vizual va interfaol materiallar ta'lim jarayonini yanada jozibador qiladi.

• O'yinlashtirish (gamification) elementlari yordamida o'quvchilar bilim olishga bo'lgan ishtiyoqini kuchaytirish mumkin.

5. Ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi

• AKT vositalari yordamida murakkab mavzularni sodda va tushunarli qilib tushuntirish imkoniyati yaratiladi.

- Avtomatlashtirilgan testlar va baholash tizimlari o'quvchilar bilimini tezkor va xolis baholashga yordam beradi.

6. Masofaviy ta'lim imkoniyatlarini kengaytiradi

- Internet orqali masofaviy darslar o'tkazish va global resurslardan foydalanish imkonini beradi.

- Onlayn platformalar orqali dunyoning istalgan nuqtasida ta'lim olish osonlashadi.

7. Zamonaviy ko'nikmalarni shakllantiradi

- Texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalari XXI asrning muhim qobiliyatlaridan biridir.

- Yangi dasturlar va ilovalar bilan ishlash orqali o'quvchilar texnologik savodxonligini oshiradi.

8. O'qituvchining ishini yengillashtiradi

- Dars materiallarini yaratish, ulashish va boshqarish uchun maxsus dasturlar va platformalar foydalanishni osonlashtiradi.

- Statistik ma'lumotlarni avtomatik qayta ishlash orqali o'qituvchi o'z vaqtini tejaydi.

9. Ta'lim resurslaridan samarali foydalanish

- Elektron kitoblar, video-ma'ruzalar va onlayn platformalar orqali qog'oz va boshqa resurslardan foydalanishni kamaytiradi.

- Har qanday mavzuga oid turli formatdagi materiallardan foydalanish imkonini beradi.

10. Hamkorlik va muloqotni rivojlantiradi

- Onlayn guruhli loyihalar va muhokama platformalari o'quvchilar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytiradi.

O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi tezkor aloqa

209. Ta'lim metodlarini tanlashda nimalarga e'tibor berish kerak?

Javob: Ta'lim metodlarini tanlash ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. To'g'ri metodni tanlash o'quvchilarning qiziqishlarini, ehtiyojlarini va o'quv maqsadlarini inobatga olishni talab qiladi. Ta'lim metodlarini tanlashda quyidagi omillarga e'tibor berish kerak:

1. Ta'lim maqsadlari va vazifalari

- Maqsadga moslik: Tanlanadigan metodlar o'quv jarayonining maqsadlariga, ya'ni bilim berish, ko'nikmalarni rivojlantirish yoki shaxsni shakllantirishga mos bo'lishi kerak.

- Vazifalarga moslik: Metodlar o'quvchilarga belgilangan vazifalarni bajarishda yordam berishi kerak. Masalan, nazariy bilim berish uchun bir metod, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish uchun esa boshqasi tanlanadi.

2. O'quvchilarning xususiyatlari

- O'quvchilarning bilim darajasi: Har bir metod o'quvchilarning hozirgi bilim darajasiga mos bo'lishi kerak. Ba'zi o'quvchilar uchun ko'proq amaliy metodlar yoki vizual yordamlar samarali bo'lishi mumkin, boshqalariga esa yanada murakkabroq tushuntirishlar kerak.

- O'quvchilarning yosh xususiyatlari: Yoshlik davridagi o'quvchilar ko'proq o'yinlashtirilgan va interfaol metodlarni talab qiladi, o'smirlar esa analitik yondashuv va mustaqil ishlashga moyil bo'lishi mumkin.

- Shaxsiy xususiyatlar: O'quvchilarning qiziqishlari, talablari va shaxsiy imkoniyatlariga asoslangan metodlar tanlanishi kerak (masalan, audial, vizual yoki kinestetik usullar).

3. Ta'lim resurslari

- Vazifalar va materiallar: O'quv materiallari va resurslar metodlarni tanlashda muhim omil hisoblanadi. Agar interfaol dastur yoki texnologiyalar mavjud bo'lsa, texnologik metodlarni qo'llash mantiqan to'g'ri bo'ladi.

- Texnologiyalar: Kompyuterlar, smartfonlar, multimedialar va interaktiv resurslar mavjudligi metod tanlashda aniqlovchi faktor bo'ladi.

4. O'qituvchining malakasi va tajribasi

- Metodga tayyorgarlik: O'qituvchi tanlayotgan metodga nisbatan qanchalik tayyor ekanligini hisobga olish zarur. Masalan, yangi metodlar yoki texnologiyalarga o'qituvchining malakasi yetarli bo'lishi kerak.

- Ijodkorlik: O'qituvchining ijodiy yondashuvi va metodologik ko'nikmalari darsda foydalaniladigan metodlar sifatini oshiradi.

5. Ta'lim shakllari va guruh tuzilishi

- Individual yoki guruh ishiga moslik: Agar darsda individual ishlash ko'zda tutilgan bo'lsa, metodlar shaxsiy o'qish va o'zlashtirishga yordam beradigan tarzda tanlanadi. Guruh ishiga yo'naltirilgan metodlar esa hamkorlik, muloqot va jamoaviy faoliyatni rivojlantirishga yordam beradi.

- Mavzuning mazmuni: Ba'zi mavzular ko'proq tajriba asosida o'rganilsa, boshqalari esa nazariy va analitik yondashuvlarni talab qiladi. Masalan, fizika yoki kimyo kabi fanlarda amaliy ishlash metodlari samarali bo'lishi mumkin.

6. Vaqt va sharoitlar

- Vaqt cheklovlari: Agar darsda vaqt cheklangan bo'lsa, samarali metodlarni tanlash zarur. Shoshilinch o'quvchilarga ko'p vaqt talab qiladigan faoliyatlarni kiritishdan saqlanish kerak.

- Sharoitlar: O'qish xonasi, jihozlar va guruhning katta yoki kichikligi metodlarni tanlashda e'tiborga olinishi kerak.

7. Ta'lim jarayonining uzluksizligi

- Darslar o'rtasidagi bog'liqlik: Har bir darsda qo'llaniladigan metodlar o'quv materialining butun kursga integratsiyasini ta'minlashi kerak. Metodlar o'rtasida uzluksizlik va mantiqiy bog'lanish bo'lishi kerak.

8. O'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash

- Faoliyatga asoslangan metodlar: O'quvchilarning darsda faol ishtirokini ta'minlash uchun faol metodlar (masalan, guruh ishlari, muhokama, o'yinlar) tanlanishi kerak. Bu o'quvchilarni faollashtiradi va ularning o'zlashtirish jarayonini yaxshilaydi.

Ta'lim metodlarini tanlashda yuqoridagi omillarga e'tibor qaratish, darsning muvaffaqiyatli o'tishini ta'minlashga yordam beradi. Tanlangan metodlar o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlariga mos bo'lishi, ularni motivatsiya qilib, o'zlashtirishga yordam beradi.

210. O'quvchilarni faollashtirish uchun qaysi metodlar samaraliroq?

Javob: *O'zbekistonda baholash usullarini dars maqsadlariga moslashtirish o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini samarali ravishda baholash, shuningdek, ta'lim jarayonini yanada samarali qilish uchun muhim ahamiyatga ega. Bu o'qituvchilarga o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini aniq belgilash va ta'lim maqsadlariga erishishni ta'minlash imkonini beradi. Quyida O'zbekistonda baholash usullarini dars maqsadlariga moslashtirish bo'yicha bir nechta asosiy yondoshuvlar keltirilgan:

1. Dars maqsadlarini aniqlash

Baholash usullarini dars maqsadlariga moslashtirishda birinchi navbatda darsning maqsadi aniqlanishi kerak. Maqsadlar bo'yicha baholash usullarini tanlash muhimdir:

- Nazariy bilimlarni rivojlantirish: Agar dars nazariy bilimlarni o'rganishga yo'naltirilgan bo'lsa, testlar, yozma ishlar, qisqa savollar yoki so'rovlar kabi baholash usullari tanlanadi.

- Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish: Agar maqsad o'quvchilarga amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish bo'lsa, laboratoriya ishlari, amaliy mashg'ulotlar, loyiha ishlari kabi baholash usullari qo'llaniladi.

2. Formativ baholashni qo'llash

Dars jarayonida o'quvchilarning rivojlanishini kuzatish va ularni kerakli yo'nalishda qo'llab-quvvatlash uchun formativ baholash usullarini qo'llash zarur. Bunga quyidagi metodlar kiradi:

- Savol-javob: O'quvchilarning mavzu bo'yicha tushuncha darajasini baholash uchun savollar berish.

- Guruh ishlari: O'quvchilarni kichik guruhlarga bo'lib, birgalikda muammo hal qilishga undash. Bu o'quvchilarning jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

- Sinovlar va qisqa testlar: Dars davomida qisqa testlar va sinovlar orqali o'quvchilarning bilimini baholash.

3. Summativ baholashni qo'llash

Darsning yakunida o'quvchilarning umumiy bilimini baholash uchun summativ baholash metodlari tanlanadi. Bu usullar o'quvchilarning o'rganilgan mavzu bo'yicha umumiy natijalarini ko'rsatadi. Summativ baholashga quyidagilar kiradi:

- Imtihonlar va testlar: O'quvchilarni o'rganilgan mavzular bo'yicha umumiy baholash.

- Yakuniy loyiha: O'quvchilar tomonidan bajarilgan yakuniy loyihalar orqali amaliy ko'nikmalarni baholash.

- Yakuniy yozma ishlar: O'quvchilarning mavzu bo'yicha yasalgan yozma ishlarini baholash.

4. Differensial baholash usullarini qo'llash

O'zbekistonda o'quvchilarning turli darajadagi bilim va ko'nikmalarini hisobga olib differensial baholash metodlarini qo'llash muhimdir. Bu o'quvchilarning individual ehtiyojlariga mos ravishda baholashni ta'minlaydi. Masalan:

- Eng yuqori darajadagi o'quvchilar uchun murakkabroq topshiriqlar yoki savollar berish.

- Past darajadagi o'quvchilar uchun oddiyroq savollar yoki yordamchi materiallar taqdim etish.

5. Portfel baholash (portfolio)

O'quvchilarning o'quv jarayonidagi yutuqlarini va rivojlanishini kuzatish uchun portfel baholash usulini qo'llash mumkin. Bu usul orqali o'quvchilar o'zlarining ishlari, loyiha va topshiriqlarini yig'ib, o'z rivojlanishlarini mustaqil baholash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

6. O'z-o'zini baholash va tengdoshlar baholash

O'quvchilarning o'z bilim va ko'nikmalarini baholash imkoniyatini yaratish orqali ularni mustaqil fikrlashga rag'batlantirish:

- O'z-o'zini baholash: O'quvchilarga o'z ishlarini baholash va o'zgarishlarni kuzatish imkoniyatini berish.

- Tengdoshlar baholash: O'quvchilar bir-birini baholash orqali o'zaro fikr almashadi va bilimni mustahkamlashadi.

7. Ko'rgazmali baholash usullari

O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholashda ko'rgazmali baholash usullarini qo'llash samarali bo'ladi. Bunga quyidagilar kiradi:

- Diagrammalar, chizmalar va grafiklar: O'quvchilarga o'z bilimlarini ko'rgazmali tarzda namoyish etish imkonini berish.

- Multimedia vositalari: Darsda videolar, animatsiyalar yoki interfaol dasturlar yordamida baholashni amalga oshirish.

8. Muammoli vaziyatlar va amaliy mashg'ulotlar

O'quvchilarga real hayotdagi muammolarni yechish yoki amaliy mashg'ulotlarda qatnashish orqali ularning ko'nikmalarini baholash:

- Amaliy mashg'ulotlar: O'quvchilarga amaliy tajriba va laboratoriya ishlari orqali ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatini berish.

- Muammoli vaziyatlar: O'quvchilarga turli real hayot muammolarini hal qilish vazifasi berish orqali tanqidiy fikrlash va amaliy ko'nikmalarini baholash.

Xulosa: O'zbekistonda baholash usullarini dars maqsadlariga moslashtirish o'quvchilarning bilim darajasini aniq baholash, ularning o'rganishga bo'lgan

motivatsiyasini oshirish va ta'lim jarayonining samaradorligini yuqori darajada saqlash uchun muhim ahamiyatga ega. Darsning maqsadlariga qarab baholash usullarini tanlash o'quvchilarning individual ehtiyojlarini qondirishga yordam beradi, shuningdek, o'qituvchilarga darsning maqsadlariga erishishda yanada samarali yordam beradi.

211. Qanday qilib baholash usullarini dars maqsadlariga moslashtirish mumkin?

Javob: *O'zbekistonda baholash usullarini dars maqsadlariga moslashtirish o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini samarali ravishda baholash, shuningdek, ta'lim jarayonini yanada samarali qilish uchun muhim ahamiyatga ega. Bu o'qituvchilarga o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini aniq belgilash va ta'lim maqsadlariga erishishni ta'minlash imkonini beradi. Quyida O'zbekistonda baholash usullarini dars maqsadlariga moslashtirish bo'yicha bir nechta asosiy yondoshuvlar keltirilgan:

1. Dars maqsadlarini aniqlash

Baholash usullarini dars maqsadlariga moslashtirishda birinchi navbatda darsning maqsadi aniqlanishi kerak. Maqsadlar bo'yicha baholash usullarini tanlash muhimdir:

- Nazariy bilimlarni rivojlantirish: Agar dars nazariy bilimlarni o'rganishga yo'naltirilgan bo'lsa, testlar, yozma ishlar, qisqa savollar yoki so'rovlar kabi baholash usullari tanlanadi.

- Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish: Agar maqsad o'quvchilarga amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish bo'lsa, laboratoriya ishlari, amaliy mashg'ulotlar, loyiha ishlari kabi baholash usullari qo'llaniladi.

2. Formativ baholashni qo'llash

Dars jarayonida o'quvchilarning rivojlanishini kuzatish va ularni kerakli yo'nalishda qo'llab-quvvatlash uchun formativ baholash usullarini qo'llash zarur. Bunga quyidagi metodlar kiradi:

- Savol-javob: O'quvchilarning mavzu bo'yicha tushuncha darajasini baholash uchun savollar berish.

- Guruh ishlari: O'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lib, birgalikda muammo hal qilishga undash. Bu o'quvchilarning jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

- Sinovlar va qisqa testlar: Dars davomida qisqa testlar va sinovlar orqali o'quvchilarning bilimini baholash.

3. Summativ baholashni qo'llash

Darsning yakunida o'quvchilarning umumiy bilimini baholash uchun summativ baholash metodlari tanlanadi. Bu usullar o'quvchilarning o'rganilgan mavzu bo'yicha umumiy natijalarini ko'rsatadi. Summativ baholashga quyidagilar kiradi:

- Imtihonlar va testlar: O'quvchilarni o'rganilgan mavzular bo'yicha umumiy baholash.

- Yakuniy loyiha: O'quvchilar tomonidan bajarilgan yakuniy loyihalar orqali amaliy ko'nikmalarni baholash.

- Yakuniy yozma ishlar: O'quvchilarning mavzu bo'yicha yasalgan yozma ishlarini baholash.

4. Differensial baholash usullarini qo'llash

O'zbekistonda o'quvchilarning turli darajadagi bilim va ko'nikmalarini hisobga olib differensial baholash metodlarini qo'llash muhimdir. Bu o'quvchilarning individual ehtiyojlariga mos ravishda baholashni ta'minlaydi. Masalan:

- Eng yuqori darajadagi o'quvchilar uchun murakkabroq topshiriqlar yoki savollar berish.

- Past darajadagi o'quvchilar uchun oddiyroq savollar yoki yordamchi materiallar taqdim etish.

5. Portfel baholash (portfolio)

O'quvchilarning o'quv jarayonidagi yutuqlarini va rivojlanishini kuzatish uchun portfel baholash usulini qo'llash mumkin. Bu usul orqali o'quvchilar o'zlarining ishlari,

loyiha va topshiriqlarini yig'ib, o'z rivojlanishlarini mustaqil baholash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

6. O'z-o'zini baholash va tengdoshlar baholash

O'quvchilarning o'z bilim va ko'nikmalarini baholash imkoniyatini yaratish orqali ularni mustaqil fikrlashga rag'batlantirish:

- O'z-o'zini baholash: O'quvchilarga o'z ishlarini baholash va o'zgarishlarni kuzatish imkoniyatini berish.

- Tengdoshlar baholash: O'quvchilar bir-birini baholash orqali o'zaro fikr almashadi va bilimni mustahkamlashadi.

7. Ko'rgazmali baholash usullari

O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholashda ko'rgazmali baholash usullarini qo'llash samarali bo'ladi. Bunga quyidagilar kiradi:

- Diagrammalar, chizmalar va grafiklar: O'quvchilarga o'z bilimlarini ko'rgazmali tarzda namoyish etish imkonini berish.

- Multimedia vositalari: Darsda videolar, animatsiyalar yoki interfaol dasturlar yordamida baholashni amalga oshirish.

8. Muammoli vaziyatlar va amaliy mashg'ulotlar

O'quvchilarga real hayotdagi muammolarni yechish yoki amaliy mashg'ulotlarda qatnashish orqali ularning ko'nikmalarini baholash:

- Amaliy mashg'ulotlar: O'quvchilarga amaliy tajriba va laboratoriya ishlari orqali ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatini berish.

- Muammoli vaziyatlar: O'quvchilarga turli real hayot muammolarini hal qilish vazifasi berish orqali tanqidiy fikrlash va amaliy ko'nikmalarini baholash.

Xulosa:

O'zbekistonda baholash usullarini dars maqsadlariga moslashtirish o'quvchilarning bilim darajasini aniq baholash, ularning o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini oshirish va ta'lim jarayonining samaradorligini yuqori darajada saqlash uchun muhim ahamiyatga ega. Darsning maqsadlariga qarab baholash usullarini tanlash o'quvchilarning individual ehtiyojlarini qondirishga yordam beradi, shuningdek, o'qituvchilarga darsning maqsadlariga erishishda yanada samarali yordam beradi.

212. O'qitish jarayonida muammoli vaziyatlar yaratishning foydasi nimada?

Javob: Muammoli vaziyatlar yaratish o'qitish jarayonida o'quvchilarning faol ishtirokini rag'batlantiradi, tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi va bilimlarni mustahkamlashga yordam beradi. Bu metod, o'quvchilarga haqiqatga yaqin vaziyatlarda o'z bilimlarini qo'llash imkonini beradi, shuningdek, darsni yanada interfaol va qiziqarli qiladi. Quyida muammoli vaziyatlar yaratishning foydalari keltirilgan:

1. Tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi

Muammoli vaziyatlar o'quvchilarga o'rganilgan mavzuni amaliyotda qo'llashga imkon beradi. Bu o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi, chunki ular masalalarni yechishda muayyan mantiqiy jarayonlarni amalga oshirishlari kerak bo'ladi.

2. Muammolarni hal qilish ko'nikmalarini oshiradi

Muammoli vaziyatlar o'quvchilarga real hayotdagi masalalarni hal qilish imkonini beradi. Bu ularning muammolarni tahlil qilish, yangi yechimlar topish va xatolardan o'rganish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. Ijodkorlikni rag'batlantiradi

Muammoli vaziyatlar o'quvchilarga turli yondoshuvlarni qo'llash va ijodiy fikrlash imkoniyatini yaratadi. O'quvchilar ma'lum bir muammoni hal qilishda aniq javoblar emas, balki turli xil yechimlar taklif qilishga undaladi.

4. O'quvchilarning o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshiradi

Muammoli vaziyatlar o'quvchilarga darsni yanada qiziqarli va faol qilishga yordam beradi. O'quvchilar yangi bilimlarni haqiqiy vaziyatlarda qo'llashni ko'rganlarida, ular darsga yanada qiziqib, o'rganish jarayoniga faolroq kirishadilar.

5. Mustaqil o'rganishga rag'batlantiradi

Muammoli vaziyatlar o'quvchilarga mustaqil ravishda o'rganish va qarorlar qabul qilish imkoniyatini yaratadi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning o'z-o'zini boshqarish va o'rganish jarayonida mas'uliyatli bo'lishiga olib keladi.

6. Guruhda ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi

Muammoli vaziyatlar guruhda ishlashni talab qiladigan vaziyatlar yaratishi mumkin. Bu o'quvchilarning hamkorlikda ishlash, fikr almashish va jamoaviy qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

7. Bilimlarni chuqurlashtiradi

Muammoli vaziyatlarda o'quvchilar o'rganilgan materialni amaliyotda qo'llashadi, bu esa ularning bilimlarini chuqurlashtirishga yordam beradi. O'quvchilar faqatgina eslab qolish emas, balki o'rganilgan materialni real hayotda qo'llashni o'rganadilar.

8. Vaziyatga mos yechimlar topishga yordam beradi

Muammoli vaziyatlar o'quvchilarga shunday sharoitlarni yaratadiki, ular o'z bilimlarini real vaziyatlarga moslashtirishni o'rganadilar. Bu, ayniqsa, o'quvchilarga kelajakda ish joylarida yoki kundalik hayotda tezda qarorlar qabul qilishda yordam beradi.

9. Shaxsiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi

Muammoli vaziyatlarda o'quvchilar o'z bilimlari va ko'nikmalarini sinashadi. Bu o'quvchilarning o'zini o'rganish, o'zgarishlarga moslashish va xatolardan o'rganish jarayonlarini rag'batlantiradi.

Xulosa:

Muammoli vaziyatlar yaratish o'quvchilarga ta'lim jarayonida bilimlarini amaliyotda qo'llash, tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantirish imkonini beradi. Bu metod nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshiradi, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

213. Metodik tavsiyalarni ishlab chiqishda qanday omillarni hisobga olish kerak?

Javob: *Metodik tavsiyalarni ishlab chiqishda o'quv jarayonining samaradorligini ta'minlash uchun bir nechta omillarni hisobga olish zarur. Quyida metodik tavsiyalarni tayyorlashda e'tiborga olish kerak bo'lgan asosiy omillar keltirilgan:

1. O'quvchilarning xususiyatlari

- Yosh va rivojlanish darajasi: O'quvchilarning yoshiga, intellektual rivojlanish darajasiga va psixologik xususiyatlariga mos metodlarni tanlash zarur. Masalan, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun ko'proq vizual va interfaol metodlar ishlatilsa, o'smirlar uchun murakkabroq analitik va mustaqil ishlashga yo'naltirilgan metodlar tanlanadi.

- Bilim darajasi: O'quvchilarning hozirgi bilim darajasini hisobga olish muhimdir. Differensial yondashuv orqali o'quvchilarning o'ziga xos ehtiyojlarini qondirishga imkon beradi.

- Shaxsiy xususiyatlar: O'quvchilarning qiziqishlari, qobiliyatlari va o'ziga xos uslublari (audial, vizual, kinestetik) metodlarni tanlashda hisobga olinishi kerak.

214. Mustaqil ishlarni tashkil etishda qaysi metodlar samarali bo'ladi?

Javob: **Mustaqil ishlarni tashkil etishda** samarali metodlar, o'quvchilarning o'z-o'zini boshqarishi, analitik fikrlashini rivojlantirishi va o'rganishning sifatini oshirishi kerak. Mustaqil ishlar o'quvchilarga o'z bilimlarini amalda qo'llash, yodlashni chuqurlashtirish va mustahkamlash, shuningdek o'z vaqtini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. Quyidagi metodlar mustaqil ishlarni samarali tashkil etishda yordam beradi:

1. Projektlar asosida ishlash (Loyiha metodlari)

• **Tavsif:** O'quvchilarga ma'lum bir mavzu bo'yicha loyiha yaratish vazifasi beriladi. Ular bu loyiha ustida mustaqil ishlashadi, tadqiqot olib borishadi va natijalarni taqdim etishadi.

- **Afzalliklari:** O'quvchilarni mustaqil o'rganishga rag'batlantiradi.
- O'quvchilarni amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga undaydi.
- O'quvchilarni guruhlarda ishlashga va o'zaro hamkorlik qilishga yo'naltiradi.

• **Qo'llanilishi:** Masalan, o'quvchilarga o'quv mavzulari bilan bog'liq ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish, ijtimoiy yoki tarixiy masalalarni tadqiq etish, yoki zamonaviy muammolarni hal etish uchun loyiha yaratish topshirilishi mumkin.

2. Muammoli o'qish (Problem-based learning - PBL)

• **Tavsif:** O'quvchilarga murakkab muammo yoki vaziyat berilib, ular ushbu masalani mustaqil ravishda tahlil qilib, yechim topishga harakat qilishadi.

◦ **Afzalliklari:** O'quvchilarning tanqidiy fikrlash va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

- O'quvchilarga o'z bilimlarini amaliyotda qo'llashni o'rgatadi.
- O'quvchilarni o'zlarining izlanishlarini mustaqil ravishda olib borishga undaydi.

• **Qo'llanilishi:** O'quvchilarga kompleks masalalarni o'rganish, o'zlar qarorlar qabul qilish va yechimlarni ishlab chiqish topshiriladi (masalan, biznes rejasini tuzish, ekologik muammo yechimini topish).

3. Izlanish (Research-based learning)

• **Tavsif:** O'quvchilarga biror mavzu bo'yicha mustaqil tadqiqot qilish vazifasi beriladi. O'quvchilar bu jarayonda manbalarni izlab topish, ularni tahlil qilish va natijalarni taqdim etishadi.

• **Afzalliklari:**

- O'quvchilarni ilmiy tadqiqot metodologiyasini o'rganishga yo'naltiradi.
- O'quvchilarda mustaqil izlanish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.
- O'quvchilarning ilmiy xulosa chiqarish va prezentatsiya qilish ko'nikmalarini oshiradi.

• **Qo'llanilishi:** O'quvchilarga ma'lum bir ilmiy, ijtimoiy yoki texnologik masala bo'yicha izlanish olib borish, natijalarni yozma tarzda yoki prezentatsiya shaklida taqdim etish topshirilishi mumkin.

4. O'quv materiallari bilan mustaqil ishlash

• **Tavsif:** O'quvchilarga ma'lum bir mavzu bo'yicha o'quv materiallarini (darsliklar, maqolalar, videolar) o'rganish va o'z fikrlarini yozma yoki og'zaki tarzda ifodalash topshiriladi.

• **Afzalliklari:**

- O'quvchilarni ma'lumotlarni mustaqil ravishda o'rganishga undaydi.
- O'quvchilarga o'quv materiallarini chuqur o'rganish imkonini beradi.
- O'quvchilarni xulosa chiqarish va asoslashga o'rgatadi.

• **Qo'llanilishi:** O'quvchilarga ma'lum bir mavzu bo'yicha o'quv materiallarini o'rganish va ulardan xulosa chiqarish topshiriladi. Masalan, o'quvchilar ilmiy maqolalarni o'qib, asosiy fikrlarni aniqlash va o'z fikrlarini yozma tarzda bayon qilishlari mumkin.

5. Reflektiv faoliyat (Reflection activities)

• **Tavsif:** O'quvchilarga o'z o'rganishlarini tahlil qilish va ularni o'z faoliyatlarini baholash imkoniyati beriladi. O'quvchilar o'z ishlari haqida qaydlar yozadilar va bu jarayonni yaxshilash yo'llarini izlaydilar.

• **Afzalliklari:**

- O'quvchilar o'z faoliyatini tahlil qilishga o'rganadilar.
- O'quvchilarni o'zgarishga va o'z faoliyatini yaxshilashga undaydi.
- O'quvchilarda o'z o'rganishlariga mas'uliyatni oshiradi.

• **Qo'llanilishi:** O'quvchilarga dars oxirida yoki biror mavzuni o'rganib bo'lgach, o'z ishlarini reflektiv tarzda baholash va o'z tajribalarini yozma yoki og'zaki tarzda ifodalash topshirilishi mumkin.

6. Kreativ yozish va eslatmalar tayyorlash

• **Tavsif:** O'quvchilarga o'z bilimlarini yaratgan materiallar asosida (masalan, esse, hikoya, stsenariy) yozishga topshiriq beriladi. Bu metod, o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi va mavzuni chuqur o'rganishlariga yordam beradi.

• **Afzalliklari:**

○ O'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi.

○ O'quvchilarni o'zlari o'rganayotgan mavzu bo'yicha chuqur izlanish olib borishga rag'batlantiradi.

○ Yozma faoliyat o'quvchilarning til va ifoda ko'nikmalarini rivojlantiradi.

• **Qo'llanilishi:** O'quvchilarga ma'lum bir mavzu bo'yicha esse yoki hikoya yozish topshirilishi mumkin.

7. Vazifa yoki mashqlarni bajarish (Task-based learning)

• **Tavsif:** O'quvchilarga turli topshiriqlar yoki mashqlar beriladi, ular o'zlarining bilimlarini qo'llash orqali yechim topishga harakat qilishadi.

• **Afzalliklari:**

○ O'quvchilarni muayyan maqsadlar va vazifalar asosida ishlashga undaydi.

○ O'quvchilarga o'z bilimlarini amaliyotda sinab ko'rish imkonini beradi.

• **Qo'llanilishi:** O'quvchilarga masalalar, testlar yoki vazifalar berib, ularni mustaqil bajarishlari so'raladi.

Xulosa:

Mustaqil ishlarni tashkil etishda **loyiha metodlari, muammoli o'qish, izlanish, refleksiya, va kreativ yozish** kabi metodlar o'quvchilarning mustaqil o'rganish va fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Bu metodlar o'quvchilarga o'z faoliyatini tahlil qilish, o'zgarishlarni qabul qilish va o'rganish jarayonida faollik ko'rsatish imkoniyatini yaratadi.

215. Refleksiya nima va uni ta'lim jarayonida qanday qo'llash mumkin?

Javob: ***Refleksiya** — bu o'z faoliyatini, tajribasini, qarorlarini va natijalarini tahlil qilish, o'rganish va ular asosida o'zgarishlar kiritishga qaratilgan intellektual jarayondir. Refleksiya o'quvchilar yoki o'qituvchilar uchun o'z ishini tanqidiy baholash, o'rganish jarayonini yaxshilash va yangi imkoniyatlarni topish uchun zarurdir. Ta'lim jarayonida refleksiya, o'quvchilar va o'qituvchilarga o'z bilimlari, amaliy ko'nikmalari, o'rganish yondashuvlari va natijalarini chuqur tahlil qilish imkoniyatini beradi.

Refleksiyaning ta'lim jarayonidagi ahamiyati:

1. **O'z-o'zini tahlil qilish va baholash:**

○ O'quvchilar o'rganish jarayonida o'z faoliyatini, o'zlashtirilgan bilimlarini va ko'nikmalarini tahlil qilishadi.

○ O'quvchi o'zining kuchli va zaif tomonlarini aniqlab, rivojlanishi kerak bo'lgan sohalarni belgilaydi.

2. **O'rganishning samaradorligini oshirish:**

○ Refleksiya yordamida o'quvchilar o'z xatolarini tan olishadi va ulardan o'rganishadi, bu esa kelajakda yanada samarali o'rganishga yordam beradi.

○ O'qituvchi ham o'z darslarini reflektiv tarzda tahlil qilgan holda, ularning samaradorligini oshirishi mumkin.

3. **O'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish:**

○ Refleksiya tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi, chunki o'quvchilar o'z faoliyatini va boshqalar bilan ishlash jarayonini baholash orqali qarorlar qabul qilishda puxta fikrlashadi.

○ Bu o'quvchilarga nafaqat akademik maqsadlar uchun, balki hayotiy muammolarni hal qilishda ham foydali bo'ladi.

4. **O'quvchilarning o'z o'rganish jarayoniga mas'uliyatini oshirish:**

○Refleksiya o'quvchilarga o'zlarining o'rganish jarayoniga mas'uliyat bilan yondashishga imkon yaratadi, chunki ular o'zi nima o'rganayotgani, qanday o'rganayotganini va qayerda xatolarga yo'l qo'yganini tushunishadi.

Ta'lim jarayonida refleksiyani qanday qo'llash mumkin?

1. Dars oxirida o'z-o'zini baholash:

○O'quvchilarga dars yakunida o'z o'rganish jarayonini va natijalarini baholashni taklif qilish. Masalan, ular darsda nima o'rganganini va qaysi jihatlarda yaxshilanish kerakligini yozib chiqishlari mumkin.

○**Savollar:** "Bugungi darsdan nima o'rgandingiz?", "Qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?", "Kelasi darsda qanday o'zgarishlar qilishni xohlaysiz?"

2. Reflektiv kundaliklar yoki jurnallar:

○O'quvchilar o'z o'rganish tajribalarini yozib boradigan kundalik yoki jurnalni yuritishi mumkin. Bu, o'quvchilarga o'zlarining o'rganish jarayonini tahlil qilish va o'z-o'zini rivojlantirish uchun yordam beradi.

○O'qituvchi darslar davomida o'quvchilarga reflektiv kundaliklarni yozishni taklif qilishi mumkin, bu esa o'quvchilarni o'z o'rganishlarini chuqurroq tahlil qilishga undaydi.

3. Gruplarda muhokama qilish:

○O'quvchilarga guruhlar bilan ishlashni, o'z tajribalarini va natijalarini bir-birlari bilan muhokama qilishni taklif qilish.

○Guruh muhokamalari o'quvchilarga o'z fikrlarini va tajribalarini baham ko'rish, boshqalarning fikrlarini tinglash va o'zgarishlar kiritish imkonini beradi.

4. Darsning interaktiv tahlili:

○O'qituvchi dars davomida o'quvchilardan o'zlarini qanday his qilganini, qanday metodlar samarali bo'lganini va nima o'rganishni davom ettirish kerakligini so'rash orqali interaktiv tahlilni o'tkazishi mumkin.

○Bu tahlil o'quvchilarning darsni qanday qabul qilganligini va o'rganish jarayonida qanday yordam kerakligini aniqlashga yordam beradi.

5. Boshqalar tomonidan baholash va fikr bildirish:

○O'quvchilarga boshqalar tomonidan o'z faoliyatlarini baholash imkoniyatini berish. Bu ularga o'z ishlarini boshqalar nuqtai nazaridan ko'rish va o'z xatolarini tushunishga yordam beradi.

○O'quvchilarga boshqa guruhlarining ishlari haqida fikr bildirish orqali o'zlarining o'rganishlariga yangi nuqtai nazardan yondashish imkoniyatini yaratish mumkin.

6. Onlayn platformalarda refleksiya:

○Onlayn o'quv platformalarida o'quvchilar uchun maxsus reflektiv savollar va vazifalar yaratish. Masalan, onlayn forumlarda yoki bloglarda o'quvchilar o'z fikrlarini yozib, bir-birining ishini baholashlari mumkin.

○Bu o'quvchilarga o'zlarining o'rganish jarayonini yozma tarzda tahlil qilish imkonini beradi va ular o'quv hamjamiyatiga qo'shilishni o'rganadilar.

Refleksiyaning afzalliklari:

• **Bilimlarni mustahkamlash:** O'quvchilar o'rganilgan bilimlarni yaxshi tushunib, amaliyotda qo'llash uchun ularni tahlil qiladilar.

• **Shaxsiy rivojlanish:** O'quvchilar o'z zaif tomonlarini aniqlashadi va o'z-o'zini rivojlantirishga harakat qilishadi.

• **Kritik fikrlashni rivojlantirish:** O'quvchilar o'z faoliyatini tanqidiy baholashni o'rganadilar, bu esa ularga kelajakda muvaffaqiyatli qarorlar qabul qilishda yordam beradi.

• **O'quv jarayonining samaradorligini oshirish:** O'qituvchilar o'z metodlarini va yondashuvlarini baholab, darsning samaradorligini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Xulosa:

Refleksiya ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'z o'rganishlarini tahlil qilish va baholash orqali ularga o'z bilimlarini chuqurlashtirish va mustahkamlash imkoniyatini

yaratadi. O'quvchilar va o'qituvchilar uchun refleksiya, o'z faoliyatini tanqidiy tahlil qilish va o'rganishning samaradorligini oshirishda muhim vosita hisoblanadi.

216. Metodikadagi yangi yondashuvlar va ularning an'anaviy metodlardan farqi nimada?

Javob: ***Metodikadagi yangi yondashuvlar** va **an'anaviy metodlar** o'rtasidagi farqlar o'quv jarayonining sifatiga, o'quvchilarga taqdim etilayotgan bilim va ko'nikmalarga, shuningdek, dars o'tish usullarining samaradorligiga bog'liqdir. Yangi yondashuvlar pedagogikada o'zgarishlarni, zamonaviy talablar va ilmiy-texnik taraqqiyotni hisobga olgan holda ta'lim metodlarini yangilashni anglatadi. Quyida metodikadagi yangi yondashuvlar va an'anaviy metodlar o'rtasidagi farqlarni ko'rsatib o'taman:

1. O'quvchilarni faol ishtirokchiga aylantirish

• **Yangi yondashuvlar:**

• O'quvchilar o'rganish jarayonida faol ishtirokchi bo'lishi kerak. O'qituvchi ma'lumotni beruvchi emas, balki o'quvchilarning o'rganish jarayonini boshqaruvchi rolini o'ynaydi.

• Darslar ko'proq **interaktiv** bo'ladi: o'quvchilar o'z fikrlarini ifodalashadi, guruhlarda ishlashadi, tahlil qilishadi va turli vaziyatlarda mustaqil qarorlar qabul qilishadi.

• **Loyiha metodlari, muammoli o'qish, kollaborativ o'rganish** kabi metodlar qo'llanadi.

• **An'anaviy metodlar:**

• O'quvchilar asosan **passiv** ishtirok etadi, ya'ni ularning asosiy vazifasi o'qituvchidan ma'lumotni eshitish va yozib olishdir.

• Darslar **teoretik** va **ustozning ta'lim berishiga yo'naltirilgan** bo'lib, o'quvchilarga ko'proq passiv yondashiladi.

• O'quvchilar odatda savollarga javob berish, topshiriqlarni bajarish va testlardan o'tishda qatnashadilar.

2. O'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish

• **Yangi yondashuvlar:**

• **Tanqidiy fikrlash, ijtimoiy va emosional o'sish** va **mustaqil o'rganish** kabi ko'nikmalarni rivojlantirishga katta e'tibor qaratiladi.

• O'quvchilarga ko'proq o'z bilimlarini mustaqil ravishda izlanish, tahlil qilish, sinovdan o'tkazish imkoniyatlari beriladi.

• O'quvchilarni **mustaqil izlanishga** undash, ma'lumotlarni o'zi topish va o'z qarorlarini qabul qilishga rag'batlantirish.

• **An'anaviy metodlar:**

• O'quvchilarni asosan **yodlash** va **takrorlashga** yo'naltiradi.

• O'quvchilarni ta'lim jarayonida passiv qabul qiluvchi sifatida ko'radi va ularga ko'p hollarda o'qituvchining fikrlarini yod olishga majbur qiladi.

• Mustaqil fikrlashga kam e'tibor beriladi va ko'pincha o'quvchilardan o'qituvchidan olingan ma'lumotlarni shunchaki qayta tiklash talab qilinadi.

3. Innovatsion texnologiyalardan foydalanish

• **Yangi yondashuvlar:**

• **Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini** (AKT) faol qo'llash: o'quvchilar internetdan, multimedia vositalaridan, o'quv dasturlaridan va turli onlayn platformalardan foydalanadilar.

• Darslarda **virtual simulyatsiyalar, interaktiv taqdimotlar** va boshqa raqamli vositalar orqali o'quvchilarning qiziqishini oshirishga harakat qilinadi.

• O'quvchilarni **zamonaviy kommunikatsiya vositalari** bilan tanishtirish va ularni o'rganishda ishlatish.

• **An'anaviy metodlar:**

• O'quv jarayoni ko'proq **qog'oz** va **kitoblar**ga asoslanadi.

- O'quvchilar asosan darsliklar va qo'llanmalar orqali ma'lumotlarni olishadi.
- AKT (kompyuter, internet) ishlatilishi cheklangan bo'lib, asosan an'anaviy vositalar (doska, marker, kitob) qo'llaniladi.

4. Differensiallashtirilgan ta'lim

• Yangi yondashuvlar:

• O'quvchilarning **individuell ehtiyojlarini** hisobga olish va ularni o'qishga bo'lgan turli yondashuvlar bilan qo'llab-quvvatlash.

• O'quvchilarga turli darajalarda **vazifalar** va **maqsadlar** taqdim etish: qiyin va oson variantlar, o'rganish tezligini sozlash.

• Boshqacha qilib aytganda, yangi yondashuvlar **o'quvchilarni farqlash** va ularning qobiliyatlariga moslashtirishga qaratilgan.

• An'anaviy metodlar:

• O'quvchilarni **bir xil yondashuv** bilan o'rgatish va barcha o'quvchilardan bir xil natijalarni kutish.

• O'quvchilarning individual ehtiyojlari ko'rib chiqilmaydi, barcha uchun umumiy yondashuv qo'llaniladi.

• O'qituvchi darsni hamma uchun bir xil shaklda o'tkazadi, va bu usul ba'zi o'quvchilarga mos kelmasligi mumkin.

5. O'quvchilarning o'zaro hamkorlikda ishlashini rag'batlantirish

• Yangi yondashuvlar:

• **Kooperativ o'rganish:** o'quvchilar guruhlarda ishlashadi, bir-biriga yordam berishadi, tajriba almashadilar. O'quvchilarga o'zaro yordam berish va bilimni birgalikda ishlab chiqish imkoniyatini yaratadi.

• **Kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirish** va **ijtimoiy aloqalarni** mustahkamlash.

• An'anaviy metodlar:

• O'quvchilarning asosiy vazifasi o'qituvchining taqdim etgan ma'lumotlarini o'zlashtirishdir.

• O'quvchilarni ko'proq **mustaqil** ishlashga va o'z bilimlarini yodlashga yo'naltiradi, guruhlarda ishlashga kam e'tibor beriladi.

6. Darsning maqsadlariga va metodologiyasiga yondashuv

• Yangi yondashuvlar:

• Darslarning maqsadi faqat bilimlarni berish emas, balki o'quvchilarning **kritik fikrlash** va **muammoni hal qilish** ko'nikmalarini rivojlantirishga ham yo'naltirilgan.

• O'quvchilarga o'rganish jarayonida o'zlariga **kreativ yondashishni** o'rgatish.

• An'anaviy metodlar:

• Asosiy maqsad o'quvchilarga bilim berish va o'rganilgan ma'lumotni to'g'ri yodlashga yo'naltirish.

• Ko'proq **reproduktiv** yondashuv — ya'ni o'quvchilardan tayyor bilimlarni eslab, o'qituvchi bergan ma'lumotlarni qayta tiklashni talab qilish.

Xulosa:

Yangi metodik yondashuvlar o'quvchilarga ta'limni faol, interaktiv va ijodiy shaklda o'rganishga yordam beradi, shuningdek, zamonaviy texnologiyalar va kommunikatsiya vositalaridan keng foydalanish orqali ta'limni sifat jihatidan yaxshilashni maqsad qilgan. **An'anaviy metodlar** esa, ko'proq o'quvchilarning passiv ishtirokini talab qiladi va bilimlarni eslab qolishga qaratilgan. Yangi metodik yondashuvlar o'quvchilarning mustaqil fikrlash, analitik va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi, shu bilan birga o'quv jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi

217. Integratsiyalashgan darslarni o'tkazishning metodik asoslari qanday?

Javob: ***Integratsiyalashgan darslar** – bu bir nechta fanlarni birlashtirib, o'quvchilarni o'rganish jarayonida ularning bilim va ko'nikmalarini kengaytirish va

chuqurlashtirishga qaratilgan darslar bo'lib, o'quvchilarga ta'lim sohalaridagi o'zaro bog'liqlikni tushunishga yordam beradi. Integratsiyalashgan darslar o'quvchilarga ko'proq maqsadga erishishga, fanlararo bog'liqlikni o'zlashtirishga va umumiy dunyoqarashni shakllantirishga imkon yaratadi. Bunday darslarni samarali o'tkazish uchun metodik asoslar quyidagilardan iborat:

1. O'quv maqsadlarini aniqlash va belgilash

• **Integratsiya maqsadi:** Integratsiyalashgan darslarda bir nechta fanning bilimlarini birlashtirish va ular o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatish muhimdir. Darsda o'quvchilar qaysi maqsadlarni amalga oshirishi kerakligini aniq belgilash zarur.

• **Misol:** O'quvchilarga tarix va adabiyotdan olingan ma'lumotlarni birlashtirib, muayyan tarixiy voqealar va ularning adabiyotdagi tasvirlanishi haqida gapirish.

2. Fanlararo bog'liqlikni ta'minlash

• **O'quvchilarni fanlararo bog'liqlikni tushuntirish:** Darsda bir nechta fanni o'zaro bog'lab o'rganish va o'quvchilarga fanlararo aloqalarni ko'rsatish zarur. Bu o'quvchilarga o'zlashtirilgan bilimlarning amalda qanday qo'llanilishi va qaysi sohalar bilan bog'lanishini tushunishga yordam beradi.

• **Misol:** Matematika va fizika fanlarining bog'lanishi: geometrik shakllar va ularning fizik qonuniyatlari bilan bog'lanishini o'rgatish.

3. O'quvchilarga real hayotiy masalalarni taklif etish

• **Amaliy qo'llanish:** Integratsiyalashgan darslarda o'quvchilarga real hayotda duch keladigan masalalar va muammolarni keltirish, ularni bir nechta fan nuqtai nazaridan hal qilishni taklif qilish kerak. Bu o'quvchilarning mustaqil fikrlash va muammolarni kompleks tarzda hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

• **Misol:** Ekologiya, biotexnologiya va matematika fanlaridan foydalanib, atrof-muhitni muhofaza qilish masalasini tahlil qilish.

4. O'quvchilarga ko'p tomonlama yondashuvni taklif etish

• **Ijtimoiy, madaniy va ilmiy yondashuv:** Integratsiyalashgan darslar o'quvchilarga faqat ilmiy jihatdan emas, balki ijtimoiy va madaniy jihatdan ham yondashuvni ta'minlaydi. O'quvchilar o'rganayotgan mavzuni turli nuqtai nazarlardan tahlil qilishga o'rganadilar.

• **Misol:** O'quvchilarga biror tarixiy voqea yoki ijtimoiy hodisani turli fanlar, masalan, tarix, ijtimoiy fanlar va madaniyat fanlari yordamida o'rganishni taklif qilish.

5. O'qitish va o'rganish usullarini tanlash

• **Faol o'rganish metodlari:** Integratsiyalashgan darslarda o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash uchun interaktiv metodlar (muhokama, guruhlarda ishlash, rolli o'yinlar, loyiha asosida ishlash)ni qo'llash kerak. Bu metodlar o'quvchilarga o'zlashtirilgan bilimlarni amaliyotda qo'llash imkoniyatini yaratadi.

• **Misol:** Darsda o'quvchilarga loyiha asosida ishlashni taklif qilib, ular bir nechta fan bo'yicha o'rganilgan materiallarni birlashtirib, yakuniy natija yaratadilar.

6. O'quvchilarni mustaqil ishlashga rag'batlantirish

• **Mustaqil fikrlash:** Integratsiyalashgan darslar o'quvchilarda mustaqil fikrlash, bilimlarni tahlil qilish va ularga tanqidiy yondashish ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'quvchilarni mustaqil izlanish va o'rganish jarayoniga jalb qilish muhimdir.

• **Misol:** O'quvchilarga mavzu bo'yicha izlanishlar o'tkazish, video yoki elektron resurslardan foydalanish orqali mustaqil ishlarni bajarishga rag'batlantirish.

7. Interaktiv texnologiyalarni qo'llash

• **Texnologiya vositalari:** Integratsiyalashgan darslarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash orqali o'quvchilarning bilimini amalda qo'llash va o'rganishni yanada qiziqarli qilish mumkin. Multimediali taqdimotlar, simulyatsiyalar, onlayn resurslar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

• **Misol:** Geografiya va tarix fanlarini birlashtirgan darsda o'quvchilarga interaktiv xaritalar va video materiallar orqali voqealar rivojini ko'rsatish.

8. O'quvchilarga har bir fanning o'ziga xosligini tushuntirish

• **Fanlarning xususiyatlarini tushuntirish:** Integratsiyalashgan darslarda o'quvchilarga har bir fanning o'ziga xosligini tushuntirish, ularning o'rganishdagi roli va boshqa fanlar bilan qanday bog'langanini ko'rsatish muhimdir. Bu o'quvchilarga umumiy bilimlar tuzilmasini yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

• **Misol:** Fizika va kimyo fanlarining birlashtirilgan darsida o'quvchilarga energiya va moddalar o'zgarishi kabi fizika va kimyo jarayonlarining o'zaro bog'liqligini tushuntirish.

9. O'quvchilarga sinov va baholashning turli usullarini taklif qilish

• **Baholash metodlari:** Integratsiyalashgan darslarda o'quvchilarni baholashda turli usullardan foydalanish muhimdir. O'quvchilarning bilimlarini turli baholash vositalari (testlar, loyiha ishlarini taqdim etish, guruh ishlari) yordamida baholash orqali ularning qanchalik muvaffaqiyatli o'rganayotganini aniqlash mumkin.

• **Misol:** Dars yakunida o'quvchilarga yozma va og'zaki sinovlar, loyiha taqdimotlari yoki guruh ishlari orqali baholash o'tkazish.

Xulosa: Integratsiyalashgan darslar metodik jihatdan samarali bo'lishi uchun, o'quvchilarga fanlar o'rtasidagi aloqani, bir-birini to'ldiruvchi bilimlarni ko'rsatish, o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, mustaqil ishlashga rag'batlantirish va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash zarur. Bu metodik yondashuv o'quvchilarga o'rganilgan materiallarni keng qamrovda tushunishga yordam beradi va bilimlarni amaliyotda qo'llashga imkon yaratadi.

218. Ta'limdagi motivatsion metodlarning o'quvchilar ongida qanday o'rni bor?

Javob: Ta'limdagi motivatsion metodlar — bu o'quvchilarni o'rganish jarayoniga jalb qilish, ularning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirish va ularni muvaffaqiyatga erishishga rag'batlantirish uchun ishlatiladigan turli pedagogik usullar va strategiyalardir. Motivatsiya o'quvchilarning ta'limga bo'lgan munosabatini, faoliyatga bo'lgan yondashuvini va o'rganish jarayonidagi muvaffaqiyatini shakllantiradi. Bu metodlarning o'quvchilar ongida juda muhim o'rni bor, chunki ular:

1. O'quvchilarda qiziqish va ishtiyoqni oshiradi

• **Qiziqarli va mazmunli metodlar:** Motivatsion metodlar o'quvchilarning darslarga qiziqishini oshiradi. Masalan, o'quvchilarga darsni o'rganishda interaktiv usullar (masalan, guruhlarda ishlash, loyiha metodlari, o'yinlar)ni qo'llash, ular uchun darsni qiziqarli va mazmunli qilishga yordam beradi.

• **Natija:** O'quvchilar darsda faol ishtirok etib, o'rganishga bo'lgan ishtiyoqini oshiradilar.

2. O'quvchilarning o'z-o'zini baholash va o'zlashtirish darajasini oshiradi

• **Ijobiy ta'sir:** Motivatsiya o'quvchilarga o'z-o'zini baholash va o'zlashtirish darajasini ko'rish imkonini beradi. O'quvchilar muvaffaqiyatni his qilish va bu muvaffaqiyatlarni o'zlari uchun rag'bat sifatida ishlatish orqali yanada ko'proq o'rganishga intilishadi.

• **Natija:** Ular o'z bilimlariga ishonch hosil qilishadi va o'z-o'zini rivojlantirishga motivatsiya olishadi.

3. O'quvchilarning o'rganishga bo'lgan psixologik tayyorgarligini yaxshilaydi

• **Emotsional yondashuv:** Motivatsion metodlar, masalan, o'quvchilarni o'zlarining muvaffaqiyatlariga nisbatan ijobiy his-tuyg'ularni shakllantiradi. O'quvchilar ta'lim jarayoniga psixologik jihatdan tayyor bo'lgan holda kirishadilar.

• **Natija:** Bu o'quvchilarning emotsional holatini yaxshilaydi va ularning ta'limga nisbatan ijobiy munosabatini shakllantiradi.

4. O'quvchilarga maqsadga erishish uchun kerakli kuch va energiya beradi

• **Rag'batlantirish:** Motivatsiya o'quvchilarga maqsadga erishish yo'lida kerakli kuch va energiyani beradi. O'quvchilar o'zlarini muvaffaqiyatli ko'rish, mukofotlar olish yoki tan olishdan ilhomlanib, maqsadlariga erishish uchun ko'proq ishlashadi.

• **Natija:** O'quvchilar o'z maqsadlarini aniq belgilab, shu maqsadga erishish uchun ko'proq mehnat qilishadi.

5. O'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi

• **Pozitiv fikrlar:** Motivatsiya metodlari o'quvchilarning o'zlariga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi. Ijobiy rag'bat va qo'llab-quvvatlash orqali o'quvchilar o'zlarining qobiliyatlarini yanada yaxshi anglashadi.

• **Natija:** O'quvchilar o'z imkoniyatlarini ishonch bilan baholab, yangi maqsadlarga erishishga intilishadi.

6. Qiyinchiliklarni yengish uchun qaror qabul qilishda yordam beradi

• **Ichki motivatsiya:** Motivatsiya o'quvchilarga muammolarni hal qilishda qat'iyatlilik va ishonch bag'ishlaydi. O'quvchilar, qiyinchiliklarga duch kelganda, o'zlarini muvaffaqiyatga erishishda davom etishga undaydigan ichki motivatsiyaga ega bo'ladilar.

• **Natija:** Ular o'zlarini muvaffaqiyatli ko'rish uchun muammolarni yengib o'tishga tayyor bo'ladilar.

7. O'quvchilarga o'z maqsadlariga erishishda o'zlarini boshqarishni o'rgatadi

• **O'zini boshqarish va rejalashtirish:** Motivatsiya metodlari o'quvchilarga o'z vaqtini va resurslarini to'g'ri boshqarishni o'rgatadi. Bu ularga o'z maqsadlariga erishish uchun zarur rejalashtirish va boshqaruv ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi.

• **Natija:** O'quvchilar vaqtni samarali boshqarish va o'z resurslarini to'g'ri sarflashni o'rganadilar.

8. O'quvchilarda ijtimoiy va emosional rivojlanishning kuchayishiga yordam beradi

• **Ijtimoiy va emosional o'sish:** Motivatsiya o'quvchilarda ijtimoiy va emosional rivojlanishni rag'batlantiradi. O'quvchilar o'zaro muloqotda bo'lib, jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

• **Natija:** Bu o'quvchilarning ta'limda faolligini oshiradi va ularni o'zaro muloqot qilishga, jamoaviy ishlashga undaydi.

Xulosa:

Ta'limdagi motivatsion metodlar o'quvchilarning ongida chuqur iz qoldiradi, chunki ular o'quvchilarning o'rganish jarayoniga bo'lgan munosabatini va faoliyatini shakllantiradi. Motivatsiya metodlari yordamida o'quvchilar o'z maqsadlariga erishish uchun zarur energiya va kuchni topishadi, o'zlariga bo'lgan ishonchlarini oshiradilar, shuningdek, qiyinchiliklarga duch kelganida to'g'ri qarorlar qabul qilishni o'rganadilar. Bu metodlar nafaqat bilimlarni o'zlashtirishni, balki o'quvchilarning psixologik va emosional rivojlanishini ham qo'llab-quvvatlaydi.

219. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) metodik jarayonga qo'shish qanday natijalar beradi?

Javob: Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) metodik jarayonga qo'shish ta'lim jarayonining sifatini oshiradi va o'quvchilarning o'rganish samaradorligini yanada yuqori darajaga ko'taradi. AKT yordamida ta'limda zamonaviy yondashuvlar qo'llaniladi, bu esa o'qituvchilarga va o'quvchilarga turli imkoniyatlar yaratadi. Quydagi natijalar AKT metodik jarayonga qo'shilishi orqali erishiladi:

1. O'quv jarayonining interaktivligini oshiradi

• AKT yordamida darslar interaktiv holga keladi. O'quvchilar o'qituvchilar bilan faqat ma'lumot almashish bilan cheklanmay, balki internetdagi resurslar, multimedia materiallari, simulyatsiyalar va interaktiv vositalar orqali faol ishtirok etadilar.

• **Misol:** Elektron ta'lim platformalari (Google Classroom, Moodle) orqali o'quvchilar dars materiallarini, testlarni va mashqlarni interaktiv tarzda bajaradilar.

2. O'quvchilarning mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantiradi

• O'quvchilar turli elektron resurslar va dasturlar yordamida mustaqil ravishda bilim olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu ularga o'qituvchi yordamida emas, balki o'zlarining qiziqishlariga ko'ra o'rganish jarayonini olib borishga yordam beradi.

• **Misol:** Onlayn kurslar, video darsliklar va forumlar orqali o'quvchilar o'zlari istagan mavzularni o'rganishlari mumkin.

3. O'quvchilarga zamonaviy texnologiyalarni o'rgatadi

- AKT ta'lim jarayonida qo'llanilishi o'quvchilarga kompyuter savodxonligini, internetdan samarali foydalanishni va boshqa zamonaviy texnologiyalarni o'rganishga yordam beradi.

- **Misol:** O'quvchilar turli ofis dasturlarini, grafik tahrirlash, videomontaj yoki ma'lumotlarni tahlil qilish dasturlarini ishlatishni o'rganadilar.

4. Kengaytirilgan ta'lim resurslariga kirishni ta'minlaydi

- AKT o'quvchilarga katta hajmdagi ma'lumotlarni izlash va ulardan foydalanishni osonlashtiradi. Elektron kutubxonalar, ilmiy maqolalar va ma'lumotlar bazalari orqali o'quvchilarga cheksiz resurslarga kirish imkoniyatlari yaratiladi.

- **Misol:** O'quvchilar ilmiy maqolalarni, videolarni va boshqa interaktiv materiallarni onlayn kutubxonalardan topishlari mumkin.

5. Ta'lim jarayonining individualizatsiyasini ta'minlaydi

- AKT yordamida o'quvchilarning bilim darajasi, qiziqishlari va ehtiyojlariga moslashtirilgan ta'lim muhitini yaratish mumkin. Masalan, har bir o'quvchi uchun turli xil vositalar va materiallar tanlanishi mumkin, bu esa o'quvchilarning individual o'rganish tajribasini boyitadi.

- **Misol:** Har bir o'quvchi o'zining o'quv yoli va tezligiga qarab darsni o'rganishi mumkin (masalan, video darsliklar yoki interaktiv testlar).

6. O'quvchilarning kreativlik va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi

- AKT vositalari o'quvchilarga yaratish, yangi g'oyalar ishlab chiqish va o'z bilimlarini amaliyotga tadbiq etishda yordam beradi. Elektron vositalar, dasturlar va tarmoqlar o'quvchilarga o'z kreativ fikrlarini ifoda etish va tanqidiy qarorlar qabul qilishda yordam beradi.

- **Misol:** O'quvchilar turli dasturlar yordamida loyiha ishlab chiqish, taqdimotlar tayyorlash yoki fikrlar almashish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

7. O'qituvchilar uchun o'quv jarayonini boshqarishni osonlashtiradi

- AKT o'qituvchilarga o'quvchilarni kuzatish, ularga individual yordam ko'rsatish va o'quv jarayonini tahlil qilish imkoniyatini beradi. O'qituvchilar darslarni, testlarni va boshqa baholash vositalarini avtomatlashtirish orqali o'quv jarayonini samarali boshqarishlari mumkin.

- **Misol:** Onlayn baholash tizimlari va elektron darsliklar o'qituvchiga o'quvchilarning natijalarini tez va samarali baholash imkonini beradi.

8. O'quvchilarning o'z-o'zini baholash va o'zlashtirish darajasini aniqlashga yordam beradi

- AKT yordamida o'quvchilar o'z bilimlarini mustaqil ravishda baholashlari, testlar, interaktiv mashqlar va boshqa vositalar yordamida o'zlashtirish darajalarini aniqlashlari mumkin.

- **Misol:** Onlayn testlar, interaktiv mashqlar orqali o'quvchilar o'z o'rganish jarayonini baholashlari va natijalariga ko'ra o'zlarining zaif tomonlarini aniqlashlari mumkin.

9. O'quv jarayonining samaradorligini oshiradi

- AKT yordamida ta'lim jarayoni tezroq va samaraliroq bo'ladi, chunki o'quvchilar ma'lumotlarni qidirish, baholash va o'rganish uchun zamonaviy vositalardan foydalanadilar. Bu, o'quvchilarning ta'lim olishga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

- **Misol:** O'quvchilar internet resurslari orqali tezda kerakli ma'lumotlarni topib, o'z bilimlarini mustahkamlashlari mumkin.

Xulosa: Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining metodik jarayonga qo'shilishi ta'limning sifatini oshiradi, o'quvchilarning mustaqil o'rganish va kreativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi, o'qituvchilarga esa ta'lim jarayonini samarali boshqarish imkoniyatini yaratadi. AKT yordamida darslar qiziqarli, interaktiv va samarali bo'lib, o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va ta'lim sifatini yuqori darajaga ko'taradi.

220. Ishbilarmonlik o'yinlari orqali dars o'tishning metodik jihatlarini qanday?

Javob: Ishbilarmonlik o'yinlari (business games) orqali dars o'tish — bu o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini real sharoitlarda amaliy ravishda sinash va rivojlantirishga qaratilgan metodik usul. Bu usul o'quvchilarga ta'lim jarayonini yanada qiziqarli va interaktiv qilish, ularning muammolarni hal qilish, jamoada ishlash va qaror qabul qilish ko'nikmalarini oshirishga yordam beradi. Ishbilarmonlik o'yinlari yordamida o'qitish metodik jihatdan juda samarali bo'lishi mumkin, chunki bu o'quvchilarga o'z bilimlarini real hayotdagi holatlarga tatbiq etish imkonini beradi.

Ishbilarmonlik o'yinlari orqali dars o'tishning metodik jihatlari:

1. O'quv jarayonini interaktivlashtirish

• **Simulyatsiya:** Ishbilarmonlik o'yinlari o'quvchilarga real biznes muhitini simulyatsiya qilish imkonini beradi. Bu jarayon, o'quvchilarning ta'lim olgan bilimlarini amaliyotda qo'llash orqali yanada chuqurroq tushunishlariga yordam beradi.

• **O'quvchilarning faol ishtiroki:** O'quvchilar o'zlari qarorlar qabul qilib, o'yin davomida turli sharoitlarda o'z bilimlarini qo'llaydilar. Bu, o'quvchilarni nafaqat nazariy, balki amaliy bilimlarni o'zlashtirishga undaydi.

2. Tajribani o'rganish va ko'nikmalarni rivojlantirish

• **Problemalarni hal qilish:** Ishbilarmonlik o'yinlari orqali o'quvchilar murakkab vaziyatlar va masalalarni hal qilishni o'rganadilar. Masalan, kompaniya boshqaruvi, moliyaviy qarorlar, marketing strategiyasi kabi sohalarda qarorlar qabul qilish.

• **Kreativ fikrlash:** O'yinlar o'quvchilarda yangi g'oyalar va innovatsion yondashuvlarni rivojlantirishga yordam beradi, chunki ular mavjud sharoitlarda yangi yechimlarni topishga intilishadi.

3. Komanda ishlashini rivojlantirish

• **Jamoda ishlash:** Ishbilarmonlik o'yinlari ko'pincha guruhlar yoki jamoalar o'rtasida o'tkaziladi. Bu o'quvchilarning birgalikda ishlash, bir-birining fikrini tinglash, qarorlar qabul qilish va jamoa ichidagi rolni aniqlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

• **Muvofiqlashtirish va liderlik:** Jamoa ichida boshqaruv va muvofiqlashtirish ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyati mavjud. Bu ko'nikmalar kelajakda o'quvchilarga biznesda muvaffaqiyatli bo'lishda yordam beradi.

4. O'quvchilarni qaror qabul qilishga o'rgatish

• **Strategik fikrlash:** O'quvchilar o'yinlar davomida strategik qarorlar qabul qilish, resurslarni taqsimlash va risklarni hisobga olishni o'rganadilar. Bu biznes dunyosida muhim bo'lgan ko'nikmalardir.

• **Xatoliklardan o'rganish:** Ishbilarmonlik o'yinlari o'quvchilarga xatolarni qilish va ular orqali o'rganish imkonini beradi. Xatolarni tahlil qilish va ularni to'g'rilash o'quvchilarning qaror qabul qilish jarayonida yanada ishonchli bo'lishlariga yordam beradi.

5. O'qituvchining roli

• **Kengashchi va rahbar:** O'qituvchi ishbilarmonlik o'yini davomida o'quvchilarga rahbarlik qiladi, ularning o'yin jarayonini kuzatib boradi va kerakli yordamni ko'rsatadi. Biroq, o'qituvchi faqat rahbar sifatida ishtirok etadi va o'quvchilarni qarorlar qabul qilishda erkin qoldiradi.

• **O'rganish jarayonini tahlil qilish:** O'qituvchi o'yin tugagandan so'ng o'quvchilarning faoliyatini tahlil qilib, ularning ishlash uslublarini, qarorlarini va natijalarini baholaydi.

6. O'quvchilarga tahlil qilish va fikr bildirish imkonini berish

• **Fikr almashish:** O'yin jarayonida o'quvchilar o'z qarorlarini boshqa jamoalar yoki guruhlar bilan muhokama qiladilar. Bu jarayon ular uchun fikr almashish, boshqa nuqtai nazarlarni tinglash va o'z qarorlarini tahlil qilish imkoniyatini yaratadi.

• **Natijalarni baholash:** O'quvchilar o'yin yakunida natijalarni baholash orqali o'z yondashuvlarini tahlil qilishadi va kelajakda qanday yaxshilanishlar kiritish mumkinligini tushunadilar.

Ishbilarmonlik o'yinlari orqali dars o'tishda metodik yondashuvlar:

• **Tayyorgarlik bosqichi:** O'yinlarning maqsadi, qoidalar va shartlari haqida o'quvchilarga oldindan tushuntirish.

• **O'yin jarayoni:** O'quvchilarga o'yinning har bir bosqichi haqida ma'lumot berish, vazifalarni belgilash va natijalarni kuzatish.

• **Tahlil va xulosalar:** O'yin tugagandan so'ng, o'quvchilarning ishlash uslublari, qarorlarini va natijalarni tahlil qilish, o'rganilgan saboqlarni muhokama qilish.

Xulosa:

Ishbilarmonlik o'yinlari o'quvchilarga nafaqat nazariy bilimlar, balki amaliy ko'nikmalarni ham rivojlantirish imkonini beradi. Bu metodik usul interaktiv, qiziqarli va samarali bo'lib, o'quvchilarni motivatsiya qilish, jamoada ishlash va strategik fikrlashni o'rgatishda katta rol o'ynaydi.

221. Metodik faoliyatni samarali boshqarish uchun qanday vositalar va usullar mavjud?

Javob: Metodik faoliyatni samarali boshqarish — ta'lim jarayonining sifatini oshirish, o'qituvchilarning malakasini rivojlantirish va o'quvchilarga ta'lim berishning ilg'or metodlarini joriy qilish uchun muhim jarayondir. Bu jarayonni samarali boshqarish uchun quyidagi vositalar va usullar qo'llaniladi:

1. Tashkiliy vositalar

• **Metodik kengashlar va yig'ilishlar:** O'qituvchilarni birlashtirish, tajriba almashish va muammolarni muhokama qilish uchun doimiy uchrashuvlar tashkil etish.

• **Rejalashtirish tizimi:**

○ O'quv yiliga oid metodik ishlar rejasi.

○ Oylik yoki choraklik rejalashtirish.

• **Ish hujjatlari:** Ta'lim dasturlari, rejalar, tavsiyanomalar va standartlar.

2. Axborot vositalari

• **Elektron platformalar va dasturlar:**

○ Masofaviy ta'lim vositalari (Moodle, Google Classroom).

○ Metodik materiallarni saqlash va almashish uchun bulutli xizmatlar (Google Drive, OneDrive).

• **Resurs bazalari:**

○ Elektron darsliklar va o'quv qo'llanmalar.

○ Onlayn ta'lim portallari va ilmiy bazalar.

• **Axborot texnologiyalari:**

○ Multimedia vositalari, interaktiv doskalar va boshqa raqamli ta'lim texnologiyalari.

3. Metodik usullar

• **Ilg'or tajriba almashish:**

○ Seminarlar, mahorat darslari va treninglar orqali pedagoglarning tajribasini oshirish.

• **Monitoring va tahlil:**

○ O'qituvchilarning metodik faoliyatini baholash va natijalarni tahlil qilish.

○ O'quvchilarning bilim darajasi va o'zlashtirish ko'rsatkichlarini tahlil qilish.

• **Muammoli ta'lim:**

○ Metodik faoliyatda yangi muammolarni aniqlash va ularga yechim ishlab chiqish.

4. Interaktiv usullar

• **Jamoaviy ish:**

○ O'qituvchilarning guruhlarda ishlashi (loyiha usuli, fikrlar hujumi).

• **Treninglar va tajriba almashish darslari:**

○ O'qituvchilarga yangi metodlarni o'rgatish va ular orqali amaliy mashg'ulotlar tashkil etish.

• **Diskussiya va davra suhbatlari:**

○ Metodik masalalarni muhokama qilish uchun ochiq platformalar yaratish.

5. Motivatsiya va rag'batlantirish

- **O'qituvchilarni qo'llab-quvvatlash:**

- Malaka oshirish kurslari va sertifikatlash.
- Yilning eng yaxshi o'qituvchisi kabi tanlovlarni tashkil qilish.

- **Rag'batlantirish tizimi:**

- Muvaffaqiyatli faoliyat uchun moddiy va ma'naviy mukofotlar.

6. Metodik boshqaruv tizimlari

- **Ichki nazorat va tahlil:**

- O'quv jarayonining metodik jihatlarini muntazam ravishda kuzatib borish.

- **Ilmiy-tadqiqot faoliyati:**

- Pedagoglar va o'quvchilarning ilmiy-tadqiqot ishlarini qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish.

- **Strategik boshqaruv:**

- Ta'limning rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish va joriy etish.

7. Metodik hujjatlar va resurslardan foydalanish

• **Metodik tavsiyanomalar va qo'llanmalar:** Ilg'or metodik ishlanmalarni o'qituvchilarga yetkazish.

• **Nazorat savollari va reyting tizimi:** O'qituvchilarning va o'quvchilarning faoliyatini baholash.

Metodik faoliyatni samarali boshqarish, barcha vositalarni uyg'un holda qo'llab, ta'lim jarayonini yanada yuqori saviyada tashkil etishga imkon beradi. Bu jarayonda zamonaviy texnologiyalar, ilg'or tajribalar va jamoaviy yondashuvlar muhim o'rin tutadi.

222. Darslik nima?

Javob: Darslik — bu ta'limning ma'lum bir bosqichi uchun ishlab chiqilgan va davlat ta'lim standartlariga mos keladigan o'quv material bo'lib, u o'quv dasturidagi mavzularni to'liq va tizimli yoritadi. Darslik o'quvchilarning nazariy bilim olishlari, ko'nikma va malakalarni shakllantirishlari uchun asosiy vosita hisoblanadi.

Darslikning asosiy xususiyatlari:

1. **Mazmuni:**

- **Nazariy qism:** Asosiy tushunchalar, qonuniyatlar, tamoyillar va mavzuga oid bilimlar jamlanmasi.

- **Amaliy qism:** Mashqlar, masalalar, misollar va savollar orqali mavzuni mustahkamlash uchun materiallar.

- **Axborot ko'rinarli vositalar:** Diagrammalar, rasmlar, jadvallar, grafikalar, xaritalar.

- **Qo'shimcha ma'lumotlar:** Izohlar, tavsiyalar va foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati.

2. **Tuzilishi:**

- **Kirish:** Darslikning maqsadi, mazmuni va foydalanish yo'riqnomasi.

- **Bo'limlar va boblar:** Har bir mavzu alohida bo'limlarda yoritiladi.

- **Xulosa va umlashtirishlar:** Har bir bob yoki bo'limning asosiy fikrlari qisqacha bayon qilinadi.

- **Test va nazorat savollari:** Bilimlarni mustahkamlash va tekshirish uchun.

3. **Ilmiylik va moslashuvchanlik:**

- Mazmuni ilmiy asoslangan bo'lishi kerak.

- Ta'limning ma'lum darajasiga mos ravishda tayyorlanadi (boshlang'ich, o'rta, oliy ta'lim uchun).

Darslikning asosiy maqsadi:

- **Bilimlarni tizimli taqdim etish:** Mavzuni o'quvchilarga izchil va ravon tushuntirish.

- **O'quv jarayonini qo'llab-quvvatlash:** Nazariy bilim va amaliy mashg'ulotlarni uyg'unlashtirish.

- **Mustaqil ta'limga ko'maklashish:** O'quvchilarning o'z ustida ishlashiga yordam berish.

Darslikning boshqa o'quv materiallardan farqi:

• **Darslik:** Ta'lim dasturining asosiy talablariga mos ravishda tayyorlangan asosiy manba.

• **O'quv qo'llanma:** Darslikni to'ldiruvchi, ma'lum bir mavzuni chuqurlashtirishga mo'ljallangan material.

• **O'quv majmua:** Darslik, qo'llanma va boshqa yordamchi materiallar to'plami.

Darslikning ahamiyati:

• Ta'lim jarayonida asosiy nazariy manba sifatida xizmat qiladi.

• O'quvchilarga mavzularni mustaqil o'zlashtirish imkoniyatini beradi.

• O'qituvchilarga o'quv jarayonini rejalashtirish va o'tkazishda yordam beradi.

Darsliklar odatda fan mutaxassislari, pedagoglar va metodistlar tomonidan davlat standartlariga muvofiq tayyorlanadi va tasdiqlanadi. Bu ularning ishonchliligi va maqsadga muvofiqligini ta'minlaydi.

223. O'quv qo'llanma nima?

Javob: O'quv qo'llanma — bu o'quvchilarga yoki talabaga ma'lum bir mavzu, fan yoki sohani o'zlashtirishda yordam berish uchun mo'ljallangan metodik-mazmuniy material bo'lib, unda o'rganilayotgan mavzuga oid nazariy va amaliy ma'lumotlar jamlangan. O'quv qo'llanma, odatda, ta'lim muassasalari, pedagoglar yoki olimlar tomonidan ishlab chiqilib, davlat standartlari va o'quv dasturlariga mos ravishda tayyorlanadi.

224. Uslubiy qo'llanma nima?

Javob: *Uslubiy qo'llanma — bu ta'lim jarayonini samarali tashkil qilish va ma'lum bir fan, mavzu yoki o'quv jarayoni bo'yicha amaliy yordam ko'rsatish uchun ishlab chiqilgan metodik materialdir. U ko'proq o'qituvchilar, metodistlar, o'quv muassasasi rahbarlari yoki ta'limga qiziquvchi boshqa mutaxassislar uchun mo'ljallangan bo'ladi.

Uslubiy qo'llanmaning asosiy maqsadi:

• Ta'lim jarayonini metodik jihatdan boyitish;

• O'qituvchilarga darslar va mashg'ulotlarni puxta rejalashtirishda yordam berish;

• O'quvchilarni o'rgatishning samarali usullari va vositalarini tavsiya etish.

Uslubiy qo'llanmaning asosiy jihatlari:

1. **Maqsad va vazifalar:**

◦ O'qituvchilarga ma'lum bir fan yoki mavzuni samarali va qiziqarli tarzda o'qitish bo'yicha yo'nalish berish.

◦ O'quvchilar bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan yangi usullardan foydalanishni tavsiya qilish.

2. **Tarkibi:**

◦ **Kirish qismi:** Ushbu qo'llanmaning dolzarbligi va ahamiyati tushuntiriladi.

◦ **Asosiy qism:**

▪ Tavsiya etilgan pedagogik usullar va texnologiyalar.

▪ Dars va mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha batafsil ma'lumot.

▪ O'quvchilarni baholash va rag'batlantirish usullari.

◦ **Amaliyotga oid tavsiyalar:** O'qituvchilar va talabalar uchun aniq misollar, namunalar va topshiriqlar.

◦ **Xulosa:** Qo'llanmaning umumiy natijalari va takliflari.

3. **Qo'llaniladigan metodlar va vositalar:**

◦ Zamonaviy pedagogik yondashuvlar (masalan, muammoli o'qitish, interaktiv usullar).

◦ Axborot texnologiyalaridan foydalanish.

◦ O'quvchilarning mustaqil ishlashini tashkil etish yo'llari.

4. **Qo'llanma ko'lami:**

◦ O'quv jarayonining ma'lum bir bosqichini yoritishi mumkin (masalan, boshlang'ich sinf, o'rta ta'lim, oliy ta'lim).

◦ Maxsus bir fan yoki mavzuga bag'ishlangan bo'lishi mumkin (masalan, matematika o'qitish usullari, laboratoriya ishlarini tashkil qilish).

Uslubiy qo'llanmaning ahamiyati:

- **O'qituvchilar uchun:** Darsni qanday tashkil etish, o'quvchilarning e'tiborini jalb qilish, turli pedagogik yondashuvlardan foydalanish bo'yicha qimmatli maslahatlar beradi.

- **Metodik xizmatlar uchun:** O'quv jarayonining sifatini nazorat qilish va ta'limni takomillashtirishga yordam beradi.

- **O'quvchilar uchun:** Ularga bilim olishni samarali va qiziqarli qilish bo'yicha yo'l-yo'riq beradi.

Uslubiy qo'llanma, tavsiyanoma va ko'rsatma o'rtasidagi farq:

- **Uslubiy qo'llanma:** Ko'proq nazariy va amaliy jihatlarni qamrab olgan keng ko'lamli material.

- **Uslubiy tavsiyanoma:** Asosan umumiy yo'nalish va takliflar beradi.

- **Uslubiy ko'rsatma:** Maxsus topshiriqlar yoki darslar bo'yicha aniq qadamlarni ko'rsatadi.

Uslubiy qo'llanma o'qituvchi yoki pedagoglar uchun ta'limni yanada yuqori saviyada tashkil etishga yordam beruvchi muhim vositadir.

225. Uslubiy ko'rsatma nima? **Javob:** **Uslubiy ko'rsatma** — bu pedagogik jarayon ishtirokchilari (o'qituvchilar, talaba va o'quvchilar) uchun maxsus ishlab chiqilgan hujjat bo'lib, unda dars o'tish, topshiriqlarni bajarish, loyihalarni amalga oshirish yoki o'quv jarayonini tashkil etish bo'yicha aniq qadamlar va yo'riqnomalar beriladi. Uslubiy ko'rsatma ta'lim jarayonini tartibga solish va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Uslubiy ko'rsatmaning asosiy xususiyatlari:

1. **Aniklik va izchillik:**

- Unda topshiriqlarni qanday bajarish kerakligi bosqichma-bosqich tushuntiriladi.

- Mazmuni qisqa, tushunarli va aniq bo'ladi.

2. **Maqsadga yo'naltirilganlik:**

- Belgilangan o'quv natijalariga erishish uchun mo'ljallangan.

- O'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga qaratilgan tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

3. **Mazmuni:**

Uslubiy ko'rsatma quyidagi bo'limlarni o'z ichiga oladi:

- **Kirish:** Loyihaning yoki topshiriqning maqsadi va ahamiyati.

- **Jarayon:**

- Topshiriqlarni bajarish ketma-ketligi.

- Zarur vositalar va resurslar ro'yxati.

- Texnikaviy yoki metodik jihatlar.

- **Natijalar va baholash:** Topshiriqni muvaffaqiyatli bajarish mezonlari.

4. **Kim uchun mo'ljallanganligi:**

- Talabalar va o'quvchilar: Ma'lum bir topshiriq yoki loyiha ustida ishlash yo'nalishini ko'rsatadi.

- O'qituvchilar: Darsni qanday tashkil etish yoki nazorat qilish usullarini belgilab beradi.

Uslubiy ko'rsatmaning qo'llanilish sohalari:

- Dars o'tishda va nazariy mavzularni tushuntirishda.

- Amaliy mashg'ulotlar va laboratoriya ishlarini tashkil qilishda.

- Mustaqil ish yoki kurs loyihalarini tayyorlashda.

- Test yoki imtihonlarni o'tkazish va baholash jarayonida.

Uslubiy tavsiyanoma va ko'rsatma farqi:

- **Tavsiyanoma** umumiyroq bo'lib, ta'lim jarayonini samarali tashkil etish uchun kengroq yo'nalishlarni beradi.

- **Ko'rsatma** esa aniq topshiriq yoki mashg'ulotni bajarish bo'yicha batafsil yo'riqnomadir.

Uslubiy ko'rsatma amaliyotga yaqinroq bo'lgan va o'quv jarayonining aniq bir bo'lagini tartibga solishga mo'ljallangan hujjat hisoblanadi.

226. Uslubiy tavsiyanoma nima? (Bir xil savol)

Javob: *Uslubiy tavsiyanoma — o'qituvchi va pedagoglar uchun ta'lim jarayonini samarali tashkil etishga ko'maklashuvchi hujjat bo'lib, unda dars o'tish, mashg'ulotlarni rejalashtirish va o'quv materiallarini yetkazish bo'yicha ilmiy-metodik tavsiyalar beriladi.

Uslubiy tavsiyanomaning asosiy jihatlari:

1. Maqsad va vazifalar:

- o Ta'lim berish jarayonining sifatini oshirish;
- o Ta'lim maqsadlariga erishish uchun samarali metodlarni taklif qilish.

2. Mazmuni:

o O'quv material qanday tartibda, usullarda va texnologiyalarda taqdim etilishi kerakligi;

o Har bir mavzuning o'ziga xosligi va uni tushuntirish yo'llari;

o Amaliy mashg'ulotlarni qanday tashkil etish mumkinligi.

3. Pedagogik texnologiyalar:

o Zamonaviy o'qitish usullari: masofaviy ta'lim, interaktiv darslar, o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan yondashuvlar.

o Innovatsion vositalar: axborot texnologiyalari, multimedia taqdimotlari va boshqa didaktik materiallar.

4. Tavsiyalar:

o O'quvchilarni bilim darajasiga qarab guruhlash va mos yondashuvni tanlash;

o Baholash usullari va reyting tizimini samarali qo'llash;

o Darsdan tashqari ishlarni rejalashtirish va o'quvchilarning mustaqil faoliyatini nazorat qilish.

5. Namuna reja va topshiriqlar:

o Ayrim mavzular bo'yicha darsning qanday o'tishini batafsil ko'rsatib beruvchi namunalar;

o Mustaqil ishlash uchun vazifalar va loyihalar.

Kimlar uchun mo'ljallangan?

• Maktab, kollej va universitet o'qituvchilari;

• Metodik birlashmalar va ta'lim tizimida faoliyat yurituvchi mutaxassislar;

• Ta'lim sifatini yaxshilashga qiziqqan barcha pedagoglar.

Uslubiy tavsiyanomalar davlat ta'lim standartlariga mos ravishda tayyorlanadi va pedagoglarning o'z faoliyatini yanada professional darajada tashkil etishiga xizmat qiladi

227. Uslubiy tavsiyanoma nima?

Javob: *Uslubiy tavsiyanoma — o'qituvchi va pedagoglar uchun ta'lim jarayonini samarali tashkil etishga ko'maklashuvchi hujjat bo'lib, unda dars o'tish, mashg'ulotlarni rejalashtirish va o'quv materiallarini yetkazish bo'yicha ilmiy-metodik tavsiyalar beriladi.

Uslubiy tavsiyanomaning asosiy jihatlari:

6. Maqsad va vazifalar:

o Ta'lim berish jarayonining sifatini oshirish;

o Ta'lim maqsadlariga erishish uchun samarali metodlarni taklif qilish.

7. Mazmuni:

o O'quv material qanday tartibda, usullarda va texnologiyalarda taqdim etilishi kerakligi;

o Har bir mavzuning o'ziga xosligi va uni tushuntirish yo'llari;

o Amaliy mashg'ulotlarni qanday tashkil etish mumkinligi.

8. Pedagogik texnologiyalar:

o Zamonaviy o'qitish usullari: masofaviy ta'lim, interaktiv darslar, o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan yondashuvlar.

○Innovatsion vositalar: axborot texnologiyalari, multimedia taqdimotlari va boshqa didaktik materiallar.

9. Tavsiyalar:

○O'quvchilarni bilim darajasiga qarab guruhlash va mos yondashuvni tanlash;
○Baholash usullari va reyting tizimini samarali qo'llash;
○Darsdan tashqari ishlarni rejalashtirish va o'quvchilarning mustaqil faoliyatini nazorat qilish.

10. Namuna reja va topshiriqlar:

○Ayrim mavzular bo'yicha darsning qanday o'tishini batafsil ko'rsatib beruvchi namunalar;

○Mustaqil ishlash uchun vazifalar va loyihalar.

Kimlar uchun mo'ljallangan?

- Maktab, kollej va universitet o'qituvchilari;
- Metodik birlashmalar va ta'lim tizimida faoliyat yurituvchi mutaxassislar;
- Ta'lim sifatini yaxshilashga qiziqqan barcha pedagoglar.

Uslubiy tavsiyanomalar davlat ta'lim standartlariga mos ravishda tayyorlanadi va pedagoglarning o'z faoliyatini yanada professional darajada tashkil etishiga xizmat qiladi.

228. O'quv dasturi nima?

Javob: O'quv dasturi — ta'lim jarayonida o'quvchilarga beriladigan bilim, ko'nikma va malakalar majmuasini belgilab beruvchi hujjat. Bu dasturda quyidagi ma'lumotlar aks ettiriladi:

1. Maqsad va vazifalar: O'quv dasturining asosiy maqsadlari va u orqali o'quvchilarda shakllantirilishi kerak bo'lgan kompetensiyalar.

2. Mazmuni: O'quv fanlari yoki modullar bo'yicha mavzularning tahlil qilinishi, har bir mavzu bo'yicha o'quv material va asosiy g'oyalar.

3. O'quv soatlari hajmi: Har bir fan yoki modul uchun ajratilgan dars soatlarining soni, shu jumladan nazariy va amaliy mashg'ulotlarga bo'lingan vaqt.

4. Ta'lim usullari: Bilimlarni o'zlashtirish va mustahkamlash uchun qo'llanadigan pedagogik texnologiyalar, metodlar va vositalar.

5. Baholash mezonlari: Talabalar bilimlarini tekshirish va baholash usullari, masalan, testlar, amaliy ishlar, ijodiy loyihalar va boshqalar.

6. Natijalar: O'quvchilarning o'quv dasturi tugagach egallashi kerak bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarning aniq tavsifi.

O'quv dasturi maktablar, kollejlarda, universitetlar yoki boshqa ta'lim muassasalari tomonidan o'quv yilining boshlanishida tasdiqlanadi va unga muvofiq ta'lim jarayoni tashkil etiladi. Shu bilan birga, u davlat ta'lim standartlariga va tegishli qonunchilikka mos ravishda ishlab chiqiladi.

229. Darsning asosiy maqsadi nima?

Javob: *Darsning asosiy maqsadi o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini shakllantirish hamda rivojlantirishdir. Bu jarayonda quyidagi asosiy maqsadlar mavjud:

1. Bilim berish

• **Yangi bilimlarni yetkazish:** O'quvchilarni muayyan fan yoki mavzuga oid zarur ma'lumotlar bilan tanishtirish.

• **Bilimlarni tizimlashtirish:** O'quvchilarga mavzularni bog'lash, sabab-oqibatlarini tushunish va olingan ma'lumotlarni strukturaga solish ko'nikmasini berish.

2. Ko'nikmalarni rivojlantirish

• **Amaliy qo'llash:** O'rganilgan nazariy bilimlarni real vaziyatlarda qo'llashni o'rgatish. Masalan, matematika masalalarini yechish yoki yozma ishlar tayyorlash.

• **Ijodkorlikni oshirish:** Mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni rag'batlantirish.

3. Kompetensiyalarni shakllantirish

• **Hayotiy tayyorgarlik:** O'quvchilarni turli muammolarni hal qilish, qaror qabul qilish va jamoada ishlashga tayyorlash.

• **Muloqot ko'nikmalari:** O'z fikrini ifoda etish, boshqalarni tinglash va tushunish qobiliyatlarini rivojlantirish.

4. Motivatsiya va qiziqish uyg'otish

• **O'rganishga rag'batlantirish:** O'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini oshirib, o'z-o'zini rivojlantirishga intilish uyg'otish.

• **Shaxsiy maqsadlarni aniqlash:** O'quvchilarga o'z maqsadlarini belgilashda yo'l ko'rsatish va ularga erishish usullarini ko'rsatish.

5. Tarbiyaviy ahamiyat

• **Qadriyatlarini shakllantirish:** Jamiyatda kerakli fazilatlarni rivojlantirish, mas'uliyatli bo'lish, vatanparvarlik va mehr-oqibatni oshirish.

• **Jamoaviy ishga o'rgatish:** Jamoa bilan ishlash, hurmat va birdamlik ko'nikmalarini oshirish.

Darsning asosiy maqsadi o'quvchining har tomonlama rivojlanishi uchun sharoit yaratishdan iborat. Bu orqali o'quvchilar nafaqat bilimga ega bo'ladi, balki uni hayotda foydali tarzda qo'llay olishni ham o'rganadi.

230. Darsda qanday bilim va ko'nikmalarni oshirish kerak?

1. **Javob:** *Darsda bilim va ko'nikmalarni oshirish uchun quyidagi usullarni qo'llash mumkin:

1. Reja asosida ishlash

• **Maqsadlarni belgilash:** Darsdan oldin nimaga erishmoqchi ekaningizni aniqlab oling. Bu mavzuni tushunishmi, yangi bilim olishmi yoki amaliy ko'nikmalarni o'stirishmi?

• **Vaqtning to'g'ri taqsimlash:** Har bir vazifa uchun yetarli vaqt ajrating va unga qat'iy rioya qiling.

2. Faol qatnashish

• **Savollar bering:** Dars davomida mavzuga oid savollar berish orqali mavzuni chuqurroq tushunasiz.

• **Munozaralarda ishtirok eting:** Guruh muhokamalari bilimni mustahkamlash uchun samarali vositadir.

3. Mustaqil o'qishni kuchaytirish

• **Qo'shimcha materiallar bilan ishlash:** Dars mavzusiga oid qo'shimcha kitoblar, maqolalar va video darsliklarni izlab toping.

• **Konspektlar yozish:** Muhim nuqtalarni qayd qilib boring, chunki yozib olish bilimni yaxshiroq yodda saqlashga yordam beradi.

4. Amaliyot va takrorlash

• **Amaliy mashqlar bajarish:** Olingan bilimlarni amaliyotda qo'llash orqali yaxshi o'zlashtiriladi. Masalan, matematikada masalalar yechish yoki til o'rganishda gaplarni tuzish.

• **Takrorlash:** O'rganilgan mavzuni qayta takrorlab, yodda saqlashni mustahkamlang.

5. Texnologiyalardan foydalanish

• **O'quv platformalari:** Coursera, Khan Academy yoki boshqa onlayn platformalardan foydalaning.

• **Dasturlar va ilovalar:** Memrise, Quizlet yoki Duolingo kabi ilovalar yangi bilimlarni osonroq o'zlashtirishga yordam beradi.

6. Motivatsiyani saqlash

• **Maqsadlarni eslatish:** Nega o'rganayotganingizni o'zingizga eslatib turing.

• **Mukofotlash:** Yaxshi natijalar uchun o'zingizni kichik mukofotlar bilan rag'batlantiring.

7. O'qituvchining fikrini olish

• O'qituvchingizdan yoki ustozingizdan maslahat so'rang. Ular sizga zaif tomonlaringizni aniqlash va ularga e'tibor qaratishda yordam berishi mumkin.

Shuningdek, ijobiy kayfiyatda dars qilish ham katta ahamiyatga ega. Shu yo'nalishdagi ishlarni davom ettirsangiz, bilim va ko'nikmalingiz tezlik bilan oshadi

231. Darsning asosiy vazifalari qanday qilib belgilanadi?

Javob: Darsning asosiy vazifalari quyidagi jarayonlar orqali belgilanadi:

1. Ta'lim maqsadlarini aniqlash:

• Darsning maqsadlari ta'lim dasturida belgilangan umumiy maqsadlarga muvofiq ravishda aniqlanadi. Bu maqsadlar o'quvchilarning bilim, ko'nikmalar va malakalarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi kerak.

2. O'quv materialini tahlil qilish:

• Darsda o'rgatiladigan materialning mazmuni, murakkabligi va o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi hisobga olinadi. O'quvchilar uchun yangi yoki qiyin bo'lgan materiallar alohida e'tiborga olinadi.

3. O'quvchilarni tahlil qilish:

• O'quvchilarning qobiliyatlari, qiziqishlari, motivatsiyalari va ehtiyojlarini aniqlash. Bu jarayon darsning vazifalarini shaxsiylashtirishga yordam beradi.

4. Darsning tuzilishi:

• Darsning strukturasi (kirish, asosiy qism, xulosa) va o'quv faoliyatining turli bosqichlari (ma'lumot berish, amaliy mashg'ulotlar, baholash) hisobga olinadi.

5. Pedagogik yondashuvlar:

• O'qitish metodlari va strategiyalarini tanlash. Bu yondashuvlar darsning vazifalariga mos kelishi va o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlashi kerak.

6. Baholash mezonlari:

• O'quvchilarning yutuqlarini baholash mezonlarini belgilash. Bu baholash jarayoni darsning maqsadlariga erishish darajasini aniqlashda yordam beradi.

7. O'quv jarayonini nazorat qilish:

• Dars davomida o'quvchilarning faoliyatini nazorat qilish va zarur bo'lganda vazifalarni moslashtirish. Bu jarayon o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini kuzatish imkonini beradi.

Xulosa:

Darsning asosiy vazifalari ta'lim maqsadlari, o'quv materialining xususiyatlari, o'quvchilarning ehtiyojlari va pedagogik yondashuvlar asosida belgilanadi. Ushbu jarayon darsni samarali tashkil etishga va o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

232. O'qitish jarayonida vaqtini samarali taqsimlash uchun qanday usullardan foydalanish mumkin?

Javob: O'qitish jarayonida vaqtni samarali taqsimlash uchun quyidagi usullardan foydalanish mumkin:

1. Dars rejasini tayyorlash:

• Har bir dars uchun aniq reja tuzish, darsning maqsadlari, vazifalari va tuzilishini belgilash. Bu reja vaqtni qanchalik samarali taqsimlashga yordam beradi.

2. Vaqtni belgilash:

• Darsning har bir qismiga (kirish, asosiy qism, xulosa) ajratilgan vaqtni aniq belgilash. Har bir faoliyat uchun ma'lum vaqt limitlarini o'rnatish.

3. Prioritetlarni aniqlash:

• O'quv materialining eng muhim va dolzarb qismlarini aniqlash va ularga ko'proq vaqt ajratish. Bu o'quvchilarning e'tiborini muhim mavzularga qaratishga yordam beradi.

4. Interaktiv metodlar:

• O'quvchilarni faol jalb qilish uchun interaktiv usullarni (muhojama, guruh ishlari, o'yinlar) qo'llash. Bu metodlar o'quvchilarni ko'proq jalb etadi va darsni qiziqarli qiladi.

5. Vaqtni nazorat qilish:

• Dars davomida vaqtni nazorat qilish uchun vaqt belgilovchi vositalardan (soat, taymer) foydalanish. Bu darsning har bir qismida vaqtni kuzatib borishga yordam beradi.

6. O'quvchilarning mustaqil ishlari:

• O'quvchilarga mustaqil o'qish yoki vazifalarni bajarish uchun vaqt ajratish. Bu ularning o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

7. Guruh ishlarini tashkil etish:

• O'quvchilarning guruhlarda ishlashini tashkil etish, bu esa vaqtni yanada samarali taqsimlash imkonini beradi. Har bir guruhga muayyan vazifalar berish va natijalarni tezda taqdim etish.

8. Darsdan keyin baholash:

• Darsdan so'ng o'quvchilarni baholash va natijalarini tahlil qilish uchun vaqt ajratish. Bu jarayon o'zlashtirish darajasini aniqlashga yordam beradi.

9. Ijtimoiy va madaniy faoliyatlar:

• Ta'lim jarayonida ijtimoiy va madaniy faoliyatlar (masalan, chiqishlar, ekskursiyalar) uchun vaqt ajratish, bu esa o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.

Xulosa:

O'qitish jarayonida vaqtni samarali taqsimlash o'qituvchining darsni muvaffaqiyatli o'tkazishida muhim ahamiyatga ega. Yuqoridagi usullarni qo'llash orqali o'qituvchi dars jarayonini yanada samarali va qiziqarli qilishi mumkin.

233. 5E yondashuvining bosqichlari

Javob: “5E yondashuvi” (Engagement, Exploration, Explanation, Elaboration, Evaluation) modeli haqida so‘z yuritiladi. Mazkur yondashuv o‘quvchilarning ilmiy izlanishlarini rivojlantirish va ularning mustaqil o‘rganish qobiliyatlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada har bir bosqichning mazmuni va ularning loyiha ishlarni bajarish jarayonidagi o‘rni batafsil tushuntirilgan. Shuningdek, ushbu pedagogik yondashuvning tabiiy fanlarni o‘qitishda qo‘llanishi bo‘yicha amaliy misollar keltirilgan. 5E modeli orqali o‘quvchilar bilimlarni o‘zlashtirishda faollik ko‘rsatib, ilmiy muammolarni hal qilishda ijodkorlik va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Kalit so‘zlar: loyiha ishi, 5E modeli, jalb qilish, tadqiq qilish, tushuntirish, qo‘llash, baholash, ilmiy hodisa, bahs-munozara, amaliy ishlar, o‘quv jarayoni, tanqidiy fikrlash, ilmiy muammolarni hal qilish. Kirish. Yangi O‘zbekistonda tabiiy fanlarni rivojlantirish hamda ta’limini yaxshilash borasida qator qarorlar qabul qilingan. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 12 avgustdagi PQ-4805-sonli “Kimyo va biologiya yo‘nalishlarida uzluksiz ta’lim sifatini va ilm-fan natijadorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 11 iyundagi 484-sonli “2019-2028-yillar davrida O‘zbekiston Respublikasida biologik xilma-xillikni saqlash strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” qarorlarida ko‘rsatilgan topshiriqlar ijrosini ta’minlash va mazkur faoliyatga tegishli boshqa me’yoriyhuquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirilishini alohida ta’kidlash lozim. 2023- yilda matematika, kimyo-biologiya va geologiya yo‘nalishida ixtisoslashgan maktablar tashkil etildi, o‘qituvchilar malakasi oshirildi, o‘quv dasturlari yangilandi. Prezidentimiz ta’kidlaganlaridek, tabiiy fanlarsiz zamonaviy texnologiyalarni rivojlantirish va global miqyosdagi yutuqlarga erishish qiyin bo‘ladi. Shuningdek, tabiiy fanlar bo‘yicha xalqaro hamkorlik va zamonaviy darsliklar yaratishga katta e’tibor qaratilmoqda. Xalq ta’limi tizimida o‘qituvchilarning tadqiqotchilik ko‘nikmalarini rivojlantirish va ularga yangi metodikalarni o‘rgatish muhim yo‘nalish sifatida belgilangan. 5E modeli tabiiy fanlarda loyiha ishlarini o‘rganishda qo‘llaniladigan zamonaviy yondashuv bo‘lib, beshta asosiy bosqichni o‘z ichiga oladi:

1-bosqich. Diqqatni jalb qilish (engagement) - Ushbu bosqichda o‘qituvchi o‘quvchilarni yangi mavzuga qiziqtirish va diqqatlarini jalb qilishga harakat qiladi. Bu jarayon savol-javoblar, real hayotdan misollar yoki muammolar orqali amalga oshiriladi.

O'quvchilarni o'z bilimlarini aniqlash va mavjud bilimlarini yangi bilimlar bilan bog'lashga yordam beradi.

2-bosqich. Tadqiq etish (exploration) - Bu bosqichda o'quvchilar mustaqil ravishda tajribalar o'tkazish, ma'lumot yig'ish va muammolarni o'rganishga kirishadilar. O'quvchilar ilmiy kuzatuvlar va amaliy tajribalar orqali yangi bilimlarni kashf etadilar, bu esa ularning qiziqishini yanada oshiradi.

3-bosqich. Tushuntirish (explanation) - Ushbu bosqichda o'quvchilar yig'ilgan ma'lumotlarni tahlil qilib, yangi bilimlarni o'z so'zlari bilan tushuntiradilar. O'qituvchi ularga tushuntirishga yordam berib, ilmiy tushunchalarni to'g'ri ifoda etishga yo'naltiradi.

4-bosqich. Qo'llash (elaboration) - Bu bosqichda o'quvchilar o'rganilgan tushunchalarni yanada chuqurlashtirib, ularni boshqa sohalarda qo'llash yo'llarini o'rganadilar. Bu bosqichda loyihalar va ijodiy ishlar orqali yangi bilimlarni amaliyotga tadbiq etish muhim rol o'ynaydi.

5-bosqich. Baholash (evaluation) - Oxirgi bosqichda o'quvchilar o'z bilim va ko'nikmalarini baholash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Ushbu bosqichda testlar, baholar va o'zaro tahlillar orqali bilimlar qay darajada o'zlashtirilganligi aniqlanadi [1]. 1-jadval. 5E modeli asosida loyiha ishini tashkil etish bosqichlari 5E modeli bosqichlari Ana'naviy darslarda loyiha ishlarini bajarish 5E modeli asosida loyiha ishi darslarini tashkil etish Jalb qilish Faoliyatlarni muvofiqlashtirish Oldingi bilimlarni faollashtirish va baholash Tadqiq qilish O'tilgan mavzuni takrorlash O'qituvchi umumiy tajribani butun sinfga taqdim etadi Tushuntirish Yangi mavzu bayoni O'quvchilar tushuntiradilar Ishlab chiqish Loyihani bajarish G'oyani yangi vaziyatlarda qo'llash(mustaqil) Baholash O'qituvchi o'quvchilar ishini baholaydi O'qituvchi ham, o'quvchilar ham baholaydilar

234. 5E yondashuvini qaysi fanlarni qitishda samarali foydalanish mumkin?

Javob: 5E modeli tabiiy fanlarda loyihaviy yondashuvni rivojlantirishda samarali vosita bo'lib, o'quvchilar o'z qiziqishlariga ko'ra ilmiy loyihalarni tanlaydilar. Misol tariqasida fizika fanida energiya manbalarini tadqiq qilish, biologiya fanida ekologik loyihalarni o'rganish yoki kimyo fanida yangi moddalarni sintez qilish kabi loyihalar keltirilishi mumkin. Har bir bosqich o'quvchilarni ilmiy muammolarni yechishga yo'naltiradi va ularning nazariy bilimlarini amaliyot bilan bog'lash imkonini beradi. Tabiiy fanlarda loyiha ishlarini tashkil etishda qo'llaniladigan yondashuvlar bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar va adabiyotlar mavjud. Xususan, konstruktivistik pedagogika nazariyasi asosida ishlab chiqilgan 5E yondashuvi samaradorligi ko'plab ilmiy ishlar orqali tasdiqlangan. Mazkur yondashuvni dastlab Bybi, Leyr va Jozef (Bybee, Laird, & Joseph, 1997) tomonidan ishlab chiqilgan va tabiiy fanlar ta'limida innovatsion uslub sifatida joriy qilingan.

Ularning tadqiqotlarida o'quvchilarning qiziqishlarini oshirish va ularni ilmiy izlanishlarga yo'naltirish uchun samarali vosita ekanligi ko'rsatilgan. Bundan tashqari, 5E modeli o'quvchilarning amaliyotda bilimlarni qo'llash va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiruvchi konstruktiv yondashuv sifatida O'zbekistonda ham joriyetila boshlandi. Xususan, O'lkashunos va pedagog O. Xamidov (2020) o'z tadqiqotlarida 5E yondashuvining tabiiy fanlarda talabalarning nazariy bilimlarini mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega ekanligini qayd etadilar. Ularning fikricha, bu model o'quvchilarni mavzu bilan faol shug'ullanishga undaydi va loyiha ishlar orqali bilimlarni mustaqil o'rganish imkoniyatlarini yaratadi.

Shuningdek, 5E yondashuvi bo'yicha amalga oshirilgan xalqaro tadqiqotlar ham uning samaradorligini tasdiqlaydi. Masalan, Harlen (2010) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar 5E modeli o'quvchilarning o'z bilimlarini kengaytirish va amaliyotda qo'llash imkoniyatlarini yaxshilashini ko'rsatadi. Tabiiy fanlar o'qitishda o'quvchilarning qiziqishini oshirish va

bilimlarni puxta o'zlashtirishda yondashuvning har bir bosqichi muhim ahamiyatga ega ekanligi tasdiqlangan

Xulosa qilib aytganda, adabiyotlar tahlili 5E yondashuvi tabiiy fanlarda loyihaviy ta'limning samarali tashkil etilishi uchun kuchli vosita ekanini ko'rsatadi. Ilmiy adabiyotlar ushbu yondashuvni o'quvchilarning mustaqil izlanish, amaliyotda bilimlarni qo'llash va nazariy

tushunchalarni chuqurroq anglash qobiliyatlarini rivojlantiruvchi innovatsion model sifatida tavsiflaydi.

235. 5E yondashuvining afzalligi nimadan iborat?

Javob: 5E yondashuvi (Engage, Explore, Explain, Elaborate, Evaluate) ta'lim jarayonida o'quvchilarning faol ishtirokini oshirish va bilimlarni chuqur o'zlashtirishga qaratilgan pedagogik modeldir. Ushbu yondashuvning afzalliklari quyidagilardan iborat:

1. Faol ishtirok:

• O'quvchilar dars jarayonida faol ishtirok etib, o'z bilimlarini amaliyotda qo'llash imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu ularning qiziqishini oshiradi.

2. Tajribaga asoslangan o'rganish:

• O'quvchilar o'z tajribalari orqali yangi bilimlarni o'zlashtiradilar. Bu yondashuv amaliy tajribalarni o'z ichiga olganligi sababli, o'quvchilar nazariy bilimlarni yanada chuqurroq tushunadilar.

3. O'zaro aloqalar:

• O'quvchilar o'zaro hamkorlikda ishlashlari va fikr almashishlari mumkin. Bu jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

4. Kengaytirilgan tushuncha:

• Darsning "Elaborate" bosqichida o'quvchilar o'rgangan bilimlarini turli kontekstlarda qo'llash orqali ularni kengaytirish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

5. Baholash va tahlil:

• "Evaluate" bosqichi o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini baholash va tahlil qilishga imkon beradi. Bu jarayon o'quvchilarning o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

6. Individual yondashuv:

• O'quvchilar o'z qiziqishlari va ehtiyojlariga qarab har bir bosqichda o'z tempida ishlashlari mumkin. Bu individual yondashuvni ta'minlaydi.

7. Tashkiliy ko'nikmalarni rivojlantirish:

• O'quvchilar o'z o'rganish jarayonini boshqarish va tashkillashtirish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

8. Muammolarni hal qilish ko'nikmalari:

• O'quvchilar muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beruvchi vazifalar bilan shug'ullanishadi.

Xulosa:

5E yondashuvi ta'lim jarayonini samarali tashkil etish va o'quvchilarning bilimlarni chuqur o'zlashtirishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu yondashuv o'quvchilarning faol ishtirokini rag'batlantiradi, ularni mustaqil fikrlashga va o'z-o'zini rivojlantirishga undaydi.

236. Engage (jalb qilish, qiziqtirish) bosqichida qanday savollar berish mumkin?

Javob: Engage (jalb qilish, qiziqtirish) bosqichida o'quvchilarning qiziqishini oshirish va yangi mavzuga tayyorlash uchun quyidagi turdagi savollar berish mumkin:

1. O'z tajribalariga asoslangan savollar:

- "Sizda bu mavzu bilan bog'liq qanday tajribalar bor?"
- "Siz bu mavzuni qanday qo'llaganingiz haqida gapirib bera olasizmi?"

2. Qiziqish uyg'otadigan savollar:

- "Sizningcha, bu mavzu hayotimizda qanday ahamiyatga ega?"
- "Bu mavzuga oid qiziqarli faktlarni bilasizmi?"

3. Muammolarni aniqlovchi savollar:

- "Sizni bu mavzuda qaysi muammolar qiziqtiradi?"

• "Agar siz bu muammoni hal qilish uchun biror narsa qilishingiz kerak bo'lsa, nima qilardingiz?"

4. Fikr almashish savollari:

• "Bu mavzu haqida o'ylaganda, sizda qanday fikrlar paydo bo'ladi?"

• "Sizning do'stlaringiz yoki oilangiz bu mavzu haqida nima deydi?"

5. Taxminlar va bashoratlar:

• "Siz bu mavzu haqida bilganlaringiz asosida, biz nima o'rganishimiz mumkin deb o'ylaysiz?"

• "Ushbu mavzuda qanday asosiy savollar yoki muammolarni ko'rishni kutyapsiz?"

6. Mavzuga kirish savollari:

• "Biz o'rganuvchi mavzu bilan bog'liq sizga ma'lum bo'lgan tushunchalar nimalar?"

• "Siz bu mavzuni qanday tushunasiz? Qanday terminlarni bilasiz?"

Xulosa:

Engage bosqichida berilgan savollar o'quvchilarning qiziqishini oshirish, ularda mavzu haqida fikrlar uyushtirish va o'z tajribalarini baham ko'rishga rag'batlantirishi kerak. Bu savollar dars jarayonini ochiq va interaktiv qilishga yordam beradi.

237. Explore (Tadqiq qilish): O'quvchilarga mavzuni o'z mustaqil fikrlari va tajribalari asosida tushunishga qanday yordam berish mumkin?

Javob: Explore (Tadqiq qilish) bosqichida o'quvchilarga mavzuni o'z mustaqil fikrlari va tajribalari asosida tushunishga yordam berish uchun quyidagi usullardan foydalanish mumkin:

1. Guruh ishlarini tashkil etish:

• O'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lish va ularga muayyan masalalar yoki savollar berish. Guruhlar o'zaro fikr almashib, muammoni birgalikda hal qilishga harakat qilishlari kerak.

2. Tajribalar o'tkazish:

• O'quvchilarga amaliy tajribalar, laboratoriya ishlar yoki eksperimentlar o'tkazish imkonini berish. Bu ularning nazariy bilimlarini amaliyotda sinovdan o'tkazishga yordam beradi.

3. Mavzu bo'yicha tadqiqotlar:

• O'quvchilarga mavzu bo'yicha mustaqil tadqiqot o'tkazishni taklif qilish. Ular kitoblar, internet resurslari yoki boshqa manbalardan foydalanib, kerakli ma'lumotlarni to'plashi mumkin.

4. Savol-javob sessiyalari:

• O'quvchilar o'z fikrlarini ifodalashlari va savollar berishlari uchun ochiq muhokama o'tkazish. Bu jarayonda o'quvchilar bir-birlarining fikrlarini baholashlari mumkin.

5. Vazifalarni bajarish:

• O'quvchilarga muayyan vazifalarni berish, masalan, ma'lumotlarni tahlil qilish, diagramma yoki grafiklar tayyorlash. Bu ularning muammo hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

6. Rolli o'yinlar va simulyatsiyalar:

• O'quvchilarni rolli o'yinga yoki simulyatsiyaga jalb qilish, bu orqali ularning mavzuni turli nuqtai nazardan ko'rishlariga yordam beradi.

7. O'zaro fikr almashish:

• O'quvchilar o'z fikrlarini va tajribalarini bir-birlari bilan baham ko'rishlari uchun imkoniyat yaratish. Bu ularning o'zaro o'rganish jarayonini kuchaytiradi.

8. Kreativ faoliyatlar:

• Mavzu bo'yicha ijodiy ishlarni (masalan, posterlar, prezentatsiyalar, hikoyalar) tayyorlash. Bu o'quvchilarni mavzuga yanada qiziqtiradi va o'rganish jarayonini qiziqarli qiladi.

Xulosa:

Explore bosqichida o'quvchilarga mustaqil fikrlash va tajriba qilish imkoniyatlarini berish, ularning o'z bilimlarini amaliyotda qo'llashlariga yordam beradi. Ushbu usullar o'quvchilarning o'rganish jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlaydi va mavzuni chuqurroq tushunishlariga yordam beradi.

238. Elaborate (Rivojlantirish): Yangi bilimlarni turli vaziyatlarda qanday qo'llash mumkin?

Javob: Elaborate (Rivojlantirish) bosqichida yangi bilimlarni turli vaziyatlarda qo'llash uchun quyidagi usullarni qo'llash mumkin:

1. Amaliy misollar keltirish:

- O'quvchilarga yangi bilimlarni hayotiy misollar bilan bog'lash. Misol uchun, teoriya yoki konseptni real hayotdagi muammolarni hal qilishda qanday qo'llash mumkinligini ko'rsatish.

2. Vaziyatni simulyatsiya qilish:

- O'quvchilarni real yoki tasavvuriy vaziyatlarga joylashtirish. Ular yangi bilimlarni ushbu vaziyatlarda qo'llashlari uchun rolli o'yinlar yoki simulyatsiyalar o'tkazish.

3. Guruh muhokamalari:

- Guruhlar ichida yangi bilimlarni turli kontekstlarda muhokama qilish. O'quvchilar o'z fikrlarini baham ko'rib, turli nuqtai nazarlarni o'rganadilar.

4. Kreativ loyihalar:

- O'quvchilarga yangi bilimlarni qamrab oluvchi ijodiy loyihalar berish. Masalan, maqola, prezentatsiya yoki poster tayyorlash orqali bilimlarni amaliyotda qo'llash.

5. Tahlil va baholash:

- O'quvchilarga yangi bilimlarni turli vaziyatlarda qanday qo'llashlari kerakligini tahlil qilish. Ular bu bilimlarni baholash va qanday qilib yanada samarali qo'llash mumkinligini o'rganishlari kerak.

6. Muammolarni hal qilish:

- O'quvchilarga real muammolarni hal qilish vazifalarini berish. Bu ularga yangi bilimlarni amaliyotda qo'llash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi.

7. Interaktiv faoliyatlar:

- O'quvchilarni interaktiv faoliyatlar (masalan, tajribalar, laboratoriya ishlari) orqali yangi bilimlarni qo'llashga undash. Bu ularga amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish imkonini beradi.

8. Interdisciplinary yondashuv:

- Yangi bilimlarni boshqa fanlar bilan bog'lash. O'quvchilar, masalan, matematikani fizika yoki biologiya bilan birlashtirgan holda qo'llashlari mumkin.

Xulosa:

Elaborate bosqichida yangi bilimlarni turli vaziyatlarda qo'llash o'quvchilarning o'rganish jarayonini yanada chuqurlashtiradi. Bu usullar o'quvchilarning yangi bilimlarni mustahkamlashlariga va ularni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishlariga yordam beradi.

239. Evaluate (Baho berish): O'quvchilarning o'z-o'zini baholash va refleksiya faoliyatini qanday tashkil qilish mumkin?

Javob: Evaluate (Baho berish) bosqichida o'quvchilarning o'z-o'zini baholash va refleksiya faoliyatini tashkil etish uchun quyidagi usullarni qo'llash mumkin:

1. Reja va mezonlar belgilash:

- O'quvchilarga baholash mezonlarini va o'z-o'zini baholash jarayonini aniq tushuntirish. Bu mezonlar o'quvchilarning maqsadlariga erishish darajasini baholashda yordam beradi.

2. O'z-o'zini baholash jurnali:

• O'quvchilarga o'zlarining o'rganish jarayonini kuzatish uchun o'z-o'zini baholash jurnalini olib borishni taklif etish. Bu jurnal orqali ular o'z fikrlarini, o'rganish jarayonidagi yutuqlarini va muammolarini yozib borishlari mumkin.

3. Refleksiya savollari:

• O'quvchilarga beriladigan refleksiya savollarini tayyorlash. Masalan:

- "Nima o'rgandim?"
- "Qanday qiyinchiliklarga duch keldim va ularni qanday yengdim?"
- "Kelgusi darslarda o'z o'rganishimni qanday yaxshilay olaman?"

4. Guruh muhokamalari:

• O'quvchilarni guruhlariga bo'lib, o'z-o'zini baholash va refleksiya jarayonini muhokama qilish. Bu o'zaro fikr almashish va tajribalarni baham ko'rish imkoniyatini yaratadi.

5. O'z-o'zini baholash shakllari:

• O'quvchilarga o'z-o'zini baholash uchun maxsus shakllar tayyorlash. Bu shakllarda o'quvchilar o'zlarining bilim, ko'nikma va qobiliyatlarini baholashlari mumkin.

6. Mentorlik va maslahat:

• O'quvchilarga o'z-o'zini baholash jarayonida yordam berish uchun o'qituvchilar yoki mentorlar bilan maslahatlashish imkoniyatini berish.

7. Projektlar va taqdimotlar:

• O'quvchilarga o'z bilimlarini amaliyotda qo'llab, loyiha yoki taqdimot tayyorlashni taklif qilish. Bu jarayonda o'z-o'zini baholash va fikrlarini ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladi.

8. Baholash va fikr bildirish:

• O'quvchilarga bir-birlariga baho berish va fikr bildirish imkoniyatini berish. Bu jarayon o'z-o'zini baholashga va o'z fikrlarini ifodalashga yordam beradi.

Xulosa:

O'quvchilarning o'z-o'zini baholash va refleksiya faoliyatini tashkil etish jarayoni ularning o'rganish jarayonini yanada chuqurlashtirishga va o'z bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi. Ushbu usullar o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi va o'z-o'zini tahlil qilish qobiliyatini oshiradi.

240. Refleksiyaning umumiy ahamiyatini izohlang

Javob: * **efleksiya** — bu insonning o'z faoliyati, fikrlari va his-tuyg'ularini tahlil qilish, ularni anglash va ularning ta'sirini baholash jarayoni. Refleksiya shaxsiy va professional rivojlanishning muhim qismi bo'lib, u turli sohalarda (ta'lim, ish faoliyati, shaxsiy hayot) samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Refleksiyaning umumiy ahamiyati:

1. O'z-o'zini anglash va rivojlantirish

• Refleksiya orqali inson o'zining kuchli va zaif tomonlarini anglaydi, bu esa shaxsiy va professional hayotda samarali qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

• O'z qadr-qimmatini tushunish va o'zining imkoniyatlarini baholash imkonini beradi.

2. Mas'uliyatni oshirish

• Refleksiya insonga o'z harakatlarining natijasi uchun mas'ul ekanligini anglash imkonini beradi. Bu yondashuv o'zini rivojlantirish va yaxshilash uchun zarur shartdir.

3. O'z-o'zini boshqarish ko'nikmasini rivojlantirish

• Refleksiya yordamida inson o'z hissiyoti, fikrlari va harakatlarini boshqarishni o'rganadi. Bu stress bilan kurashish, vaqtni boshqarish va samarali rejalar tuzishda yordam beradi.

4. Tanqidiy va analitik fikrlashni rivojlantirish

• Refleksiya insonni o'z faoliyatiga tanqidiy yondashishga o'rgatadi. Bu, o'z navbatida, muammolarni samarali tahlil qilish va optimal yechimlar topishga xizmat qiladi.

5. Qiyinchiliklardan saboq olish

• Refleksiya insonni muvaffaqiyatsizliklardan saboq olish va xatolarni takrorlamaslikni o'rgatadi. Bu shaxsiy o'sish va tajriba orttirishda muhim ahamiyatga ega.

6. Maqsadlarni aniq belgilash

• Refleksiya orqali inson kelajakdagi maqsadlarini aniqlash va ularga erishish yo'llarini rejalashtirishga muvaffaq bo'ladi. Bu hayotda yo'nalishni to'g'ri tanlashga yordam beradi.

7. Faoliyat samaradorligini oshirish

• O'z harakatlarini tahlil qilish orqali inson nima yaxshi ishlayotganini va nimani yaxshilash kerakligini aniqlaydi. Bu har qanday faoliyatda samaradorlikni oshiradi.

8. Muloqot va munosabatlarni yaxshilash

• Refleksiya insonni o'z munosabat va muloqot usullarini tahlil qilishga undaydi. Bu boshqalar bilan samarali aloqalarni rivojlantirishga yordam beradi.

9. Innovatsiya va ijodkorlikni rag'batlantirish

• Refleksiya jarayonida inson yangi g'oyalar va yechimlar ishlab chiqadi. Bu ijodiy yondashuvni rivojlantirish va innovatsion fikrlashni rag'batlantiradi.

10. Shaxsiy ma'naviy o'sish

• Refleksiya insonni o'z axloqiy qadriyatlarini anglash va ularni hayotda tatbiq etishga undaydi. Bu ma'naviy va ruhiy o'sishga xizmat qiladi.

Xulosa

Refleksiya insonning shaxsiy va professional rivojlanishi, faoliyat samaradorligini oshirish va atrof-muhit bilan munosabatini yaxshilash uchun asosiy vositalardan biridir. U o'zini anglash, xatolardan saboq olish va hayotda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan muhim ko'nikmalarni shakllantiradi.

241. Refleksiyaning o'quvchilar uchun ahamiyati:

Javob: Refleksiya o'quvchilar uchun juda muhim bo'lib, bu jarayon ularning o'z-o'zini tushunishi, o'rganish jarayonini tahlil qilish va o'rganilgan bilimlarni amaliyotga tadbiq etish uchun zarur. Quyida refleksiyaning o'quvchilar uchun ahamiyatini ko'rib chiqamiz:

1. **O'z-o'zini anglash va o'zgarishlarga ochiqlik:** Refleksiya o'quvchilarga o'zlarining o'rganish jarayonini tahlil qilish imkoniyatini yaratadi. Bu ularning kuchli va zaif tomonlarini aniqlashga yordam beradi. O'quvchilar o'zlarining muvaffaqiyatlari va xatolaridan o'rganishlari mumkin.

2. **Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish:** Refleksiya o'quvchilarga o'z fikrlarini tahlil qilish, turli nuqtai nazarlardan qarash va murakkab vaziyatlarga tanqidiy yondashish qobiliyatini rivojlantiradi. Bu ularni yaxshiroq qarorlar qabul qilishga undaydi.

3. **O'rganishning samaradorligini oshirish:** O'quvchilar o'zlarining o'rganish usullarini baholash orqali ularni yaxshilash va o'zlashtirish jarayonini samaraliroq qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Refleksiya o'rganilgan bilimlarni mustahkamlash va ularni amaliyotga tadbiq etish uchun muhim vositadir.

4. **Motivatsiyani oshirish:** Refleksiyaning samarali amalga oshirilishi o'quvchilarga o'z yutuqlarini ko'rishga va muvaffaqiyatlarga erishish uchun yanada ko'proq motivatsiya beradi. O'rganish jarayonida o'z muvaffaqiyatlarini va qiyinchiliklarini baholash, ularning o'z-o'ziga ishonchini oshiradi.

5. **O'zgarishlarga moslashuvchanlik:** O'quvchilar o'z tajribalarini va o'rganish natijalarini tahlil qilib, yangi sharoitlarga tez moslashish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu, ayniqsa, o'zgaruvchan va murakkab dunyoda foydalidir.

6. **Kommunikatsiya va o'z fikrini ifoda etish:** Refleksiya o'quvchilarga o'z fikrlarini aniq va mantiqiy tarzda ifodalashni o'rgatadi. Bu ularga o'z tajribalari, bilimlari va o'rganish jarayonlari haqida boshqalar bilan samarali muloqot qilish imkonini beradi.

Shunday qilib, refleksiya o'quvchilar uchun o'rganish jarayonini yaxshilash, o'z-o'zini anglash va o'zgarishga tayyor bo'lishda katta ahamiyatga ega. Bu jarayon ular uchun shaxsiy va akademik rivojlanishning muhim qismidir.

242. Refleksiyaning o'qituvchilar uchun ahamiyati

Javob: Refleksiya o'qituvchilar uchun ham juda muhimdir, chunki bu jarayon ularning o'z pedagogik faoliyatlarini tahlil qilish, o'z tajribalari va metodlarini baholash, shuningdek, o'quvchilarning o'rganish jarayoniga yanada samarali yordam berish imkoniyatini yaratadi. O'qituvchilar uchun refleksiyaning ahamiyatini quyidagicha ko'rsatish mumkin:

1. **Pedagogik faoliyatni tahlil qilish:** O'qituvchilar o'z darslarini, o'quvchilarga taqdim etilgan materiallarni va o'qitish metodlarini tahlil qilish orqali samaradorligini baholaydilar. Bu ularning darslarida qanday yaxshilanishlar kiritish mumkinligini aniqlashga yordam beradi.

2. **O'qitish metodlarini takomillashtirish:** Refleksiya o'qituvchilarga o'z usullarini va metodlarini baholash, ularning ta'sirini ko'rish va yangi, samaraliroq yondashuvlarni sinab ko'rish imkoniyatini beradi. Bu jarayon, o'qituvchining pedagogik uslublarini rivojlantirish va o'quvchilarni eng yaxshi tarzda qo'llab-quvvatlash uchun zarurdir.

3. **O'quvchilarga bo'lgan yondashuvni moslashtirish:** Har bir o'quvchi o'ziga xos tarzda o'rganadi. Refleksiya orqali o'qituvchi o'z o'quvchilarining ehtiyojlarini, qobiliyatlarini va qiyinchiliklarini aniqlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu o'quvchilarga moslashtirilgan yondashuvlarni ishlab chiqishga yordam beradi.

4. **O'z-o'zini rivojlantirish va professional o'sish:** O'qituvchilar refleksiya orqali o'z professional o'sishlariga e'tibor qaratadilar. Bu o'z malakalarini oshirish, yangi pedagogik usullarni o'rganish va o'zlarini o'qituvchilik kasbida yanada muvaffaqiyatli bo'lish uchun motivatsiya yaratadi.

5. **O'quvchilar bilan samarali aloqalar o'rnatish:** O'qituvchilar o'z darslarini va o'quvchilar bilan muloqotini refleksiya asosida tahlil qilib, ularning ehtiyojlariga mos tarzda aloqalarni yaxshilash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu o'quvchilar bilan samarali va o'zaro ishonchli munosabatlarni o'rnatishga yordam beradi.

6. **Sinov va xatolardan o'rganish:** Har bir darsda yoki o'quvchilarga o'rgatishda qiyinchiliklar yoki xatolar yuzaga kelishi mumkin. Refleksiya jarayoni orqali o'qituvchi o'z xatolarini ko'rib chiqishi va ularni kelajakda qanday tuzatish mumkinligini aniqlashga yordam beradi.

7. **O'quvchilarning muvaffaqiyatini oshirish:** O'qituvchilarning o'z pedagogik faoliyatini baholash va takomillashtirish orqali o'quvchilarni yanada samarali tarzda o'rgatish mumkin. O'quvchilarning natijalarini va muvaffaqiyatlarini oshirish uchun o'qituvchilar o'z metodlarini doimiy ravishda qayta ko'rib chiqishlari kerak.

8. **Stressni boshqarish:** Refleksiya o'qituvchilarga o'z faoliyatlarini baholash orqali stressni kamaytirish imkonini beradi. O'qituvchi, o'z faoliyatida qanday muvaffaqiyatlarga erishganini ko'rib, o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishi mumkin.

Shunday qilib, refleksiya o'qituvchilar uchun o'z faoliyatini yaxshilash, o'quvchilar bilan yanada samarali ishlash va o'z professional o'sishlarini davom ettirishda muhim vosita hisoblanadi. Bu jarayon ularning o'qituvchilik kasbiga bo'lgan yondashuvini yanada rivojlantiradi va o'quvchilar bilan aloqalarini mustahkamlashga yordam beradi.

243. Blum taksonomiyasi bosqichlari

Javob: Blum taksonomiyasi (Bloom's Taxonomy) — bu o'rganish maqsadlarini tasniflash uchun yaratilgan tizim bo'lib, o'quvchilarni turli darajadagi fikrlash va o'rganish jarayonlariga yo'naltirish uchun ishlatiladi. 1956-yilda pedagog Benjamin Blum tomonidan ishlab chiqilgan va keyinchalik uni takomillashtirgan. Blum taksonomiyasi uchta asosiy soha bo'yicha tasniflanadi: **kognitiv (fikrlash) soha**, **affektiv (his-tuyg'u) soha** va **psixomotor (harakat) soha**. Eng keng tarqalgan bo'lib, kognitiv sohaning taksonomiyasi hisoblanadi, u o'rganishning aqliy faoliyatini ifodalaydi.

Blum taksonomiyasining **kognitiv soha** bo'yicha **6 bosqichi** quyidagicha tasniflanadi:

1. **Bilish (Knowledge)** – Ma'lumotlarni eslash va qayta tiklash:

○ O'quvchilar konkret faktlar, atamalar, tafsiflar va boshqa ma'lumotlarni eslab qolishlari kerak.

○ Masalan: faktlarni, raqamlarni, formulalarni eslab qolish, ma'lumotni qayta tiklash.

2. **Tushunish (Comprehension)** – O'rganilgan ma'lumotni tushunish va izohlash:

○ O'quvchilar yangi ma'lumotlarni o'zlari tushunadigan shaklda ifodalashlari kerak.

○ Masalan: matnning ma'nosini tushunish, misol keltirish, so'rovlar asosida ma'lumotni izohlash.

3. **Taqsimlash (Application)** – O'rganilgan bilimlarni amalda qo'llash:

○ O'quvchilar o'rganilgan bilimlarni yangi vaziyatlarda qo'llashlari kerak.

○ Masalan: o'rganilgan formulalarni amaliy misollarda qo'llash, nazariyani amaliyotda ishlatish.

4. **Tahlil (Analysis)** – Ma'lumotlarni bo'lish va tahlil qilish:

○ O'quvchilar ma'lumotlarni tahlil qilib, ularni bo'laklarga ajratish va har bir qismini tushunishlari kerak.

○ Masalan: muammo yoki vaziyatni ajratib, uning tarkibiy qismlarini tushuntirish, sababni aniqlash.

5. **Sintez (Synthesis)** – Yangi tuzilmalarni yaratish yoki ma'lumotlardan yangi natijalar chiqarish:

○ O'quvchilar o'rganilgan bilimlarni birlashtirib, yangi g'oyalar, fikrlar yoki mahsulotlar yaratishlari kerak.

○ Masalan: o'rganilgan ma'lumotlardan yangi nazariyalar yoki yechimlar ishlab chiqish, yangi loyihalar yaratish.

6. **Baholash (Evaluation)** – O'rganilgan ma'lumotlarni baholash va qarorlar qabul qilish:

○ O'quvchilar ma'lumotlarni yoki fikrlarni baholab, ularning to'g'riligi, samaradorligi haqida qaror qabul qilishlari kerak.

○ Masalan: turli fikrlarni yoki yechimlarni baholash, tanqidiy fikrlash asosida qaror chiqarish.

Yangi taksonomiya (Revised Bloom's Taxonomy)

1990-yillarda Blum taksonomiyasi yana qayta ko'rib chiqildi va uning bosqichlari quyidagi tartibda o'zgartirildi:

1. **Esda tutish (Remember)** – Bilish.

2. **Tushunish (Understand)** – Tushunish.

3. **Qo'llash (Apply)** – Taqdim qilish.

4. **Tahlil qilish (Analyze)** – Tahlil.

5. **Baholash (Evaluate)** – Baholash.

6. **Yaratish (Create)** – Sintez.

Yangi taksonomiya fikrlash jarayonlarining o'zaro bog'liqligini va yuqori darajadagi fikrlashni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan.

Blum taksonomiyasining bu bosqichlari o'qitish va o'rganish jarayonlarini yanada samarali va tizimli tashkil etish uchun pedagoglar tomonidan keng qo'llaniladi. Bu taksonomiya o'quvchilarga bilimni mustahkamlashdan tortib, murakkab tahlil qilish va yaratuvchan fikrlashgacha bo'lgan turli bosqichlarda yordam beradi.

244. Blum taksonomiyasining ta'limni samaradorligini oshirishdagi ahamiyati nimadan iborat?

Javob: Blum taksonomiyasining ta'limni samaradorligini oshirishdagi ahamiyati katta. Bu taksonomiya o'rganish jarayonlarini samarali boshqarish va o'quvchilarni turli darajadagi fikrlash jarayonlariga yo'naltirishda yordam beradi. Blum taksonomiyasining ta'limni samaradorligini oshirishdagi asosiy ahamiyatlarini quyidagicha izohlash mumkin:

1. O'rganishning darajaviy yondashuvi

Blum taksonomiyasi o'rganish jarayonini bosqichma-bosqich rivojlantirishga asoslanadi. Bu o'quvchilarga bilimlarni o'rganish va chuqurroq tushunish uchun bosqichma-bosqich yondashishni ta'minlaydi. O'quvchilar birinchi navbatda asosiy ma'lumotlarni eslab, keyin ularni tushunib, amaliyotga tadbiiq etadilar. So'ngra, tahlil qilish va baholash orqali ma'lumotlarni chuqurroq o'zlashtiradilar. Bu o'quvchilarga o'rganish jarayonida mustahkam poydevor yaratish imkonini beradi.

2. Tushunishni chuqurlashtirish

Blum taksonomiyasi o'qituvchilarga faqat ma'lumotlarni eslatishdan ko'ra, o'quvchilarda chuqurroq tushuncha va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga imkon beradi. Tushunish (comprehension), tahlil qilish (analysis), sintez qilish (synthesis) va baholash (evaluation) kabi bosqichlar o'quvchilarda faqat ma'lumotni eslab qolishdan ko'ra, ularni chuqurroq anglash va amalda qo'llashni ta'minlaydi. Bu o'quvchilarga bilimlarni yanada mustahkamlash va ularga yanada yuqori darajadagi fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi.

3. Tanqidiy va yaratuvchan fikrlashni rivojlantirish

Blum taksonomiyasining yuqori darajadagi bosqichlari (tahlil, sintez va baholash) o'quvchilarda tanqidiy va yaratuvchan fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. O'quvchilar faqat mavjud ma'lumotlarni o'zlashtirmay, balki yangi fikrlar va yechimlar yaratish, masalalarni tahlil qilish va ularni baholash ko'nikmalarini o'zlashtiradilar. Bu esa o'quvchilarning mustaqil fikrlashini va innovatsion yondashuvlarini oshiradi.

4. O'qitish jarayonining samaradorligini oshirish

Blum taksonomiyasi o'qituvchilarga darslarni samarali tashkil etish va o'quvchilarga turli darajadagi maqsadlarni qo'yish imkoniyatini beradi. Darsda har bir bosqichda o'quvchilarni qanday o'rganishga undash kerakligini aniqlab, o'qituvchi o'z metodlarini moslashtiradi. O'qituvchi darsni to'g'ri rejalashtirib, o'quvchilarning bilim darajasiga qarab, ularga turli darajalarda faoliyatlar taqdim etadi, bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

5. O'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish

Blum taksonomiyasining bosqichlari o'quvchilarning turli darajadagi ehtiyojlarini qondirishga yordam beradi. Masalan, ba'zi o'quvchilar uchun asosiy bilimlarni eslab qolish va tushunish bosqichlari yetarli bo'lishi mumkin, boshqalari esa yuqori darajadagi fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini talab qiladi. O'qituvchilar bu taksonomiyadan foydalanib, o'quvchilarning ehtiyojlariga mos ravishda o'rganish jarayonini tashkil etadilar.

6. O'rganishning samarali baholanishi

Blum taksonomiyasi o'qituvchilarga o'quvchilarning o'rganish jarayonini aniq baholash imkoniyatini beradi. O'qituvchilar har bir bosqichga mos ravishda baholash mezonlarini belgilashlari mumkin. Bu o'quvchilarning nafaqat bilimlarini, balki ularning fikrlash darajasini ham baholash imkonini beradi. Shuningdek, bu o'quvchilarga o'zlarining o'rganish jarayonlarini tahlil qilish va o'zgarishlarni amalga oshirish imkoniyatini yaratadi.

7. O'quvchilarga o'z-o'zini baholash imkoniyatini yaratish

Blum taksonomiyasi o'quvchilarga o'z o'rganish jarayonini baholash imkoniyatini yaratadi. O'quvchilar o'zlarining qaysi bosqichlarda muvaffaqiyatli bo'lganliklarini va qaysi bosqichlarda rivojlanishlari kerakligini aniqlashlari mumkin. Bu ularni o'z o'rganishlarini boshqarishga va o'z-o'zini baholashga o'rgatadi, bu esa ularning mustaqil o'rganish qobiliyatini rivojlantiradi.

Xulosa

Blum taksonomiyasi ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda muhim ahamiyatga ega, chunki u o'rganish jarayonining turli darajalarini tizimli ravishda tashkil etadi va o'quvchilarni nafaqat bilimlarni o'rganishga, balki ularni chuqurroq tushunishga, tahlil qilishga, baholashga va yaratishga ham undaydi. Bu jarayon o'quvchilarning fikrlash

ko'nikmalarini rivojlantirib, ularni yanada samarali o'rganish va mustaqil ishlashga tayyorlaydi.

245. Blum taksonomiyasining qaysi bosqichi asosida berilgan topshiriq o'quvchilarni mustaqil fikrlashini rivojlantiradi?

Javob: Blum taksonomiyasining **yuqori bosqichlari**, ya'ni **tahlil (Analysis)**, **sintez (Synthesis)** va **baholash (Evaluation)**, o'quvchilarni mustaqil fikrlashini rivojlantirishga asos bo'ladi.

1. Tahlil (Analysis) – Bu bosqichda o'quvchilar o'rganilgan ma'lumotlarni bo'laklarga ajratib, ularni tahlil qiladilar. Tahlil qilish, o'quvchilarga faqat ma'lumotni eslab qolishdan ko'ra, uni chuqurroq tushunish, qaysi qismlar o'zaro bog'liqligini va qanday ishlashini aniqlashni talab qiladi. Bu jarayon tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi, chunki o'quvchilar turli nuqtai nazarlardan qarab, ma'lumotlarni ajratadilar va ularga o'z baholarini beradilar.

2. Sintez (Synthesis) – Bu bosqichda o'quvchilar turli manbalardan olingan ma'lumotlarni birlashtirib, yangi g'oyalar yoki yechimlar yaratadilar. Sintez qilish o'quvchilarga mustaqil fikr yuritish, yangi yondashuvlar ishlab chiqish va yangi mahsulotlar yaratish imkoniyatini beradi. Bu, shuningdek, ijodiy fikrlashni ham rivojlantiradi.

3. Baholash (Evaluation) – Bu bosqichda o'quvchilar o'zlari o'rgangan ma'lumotlarni baholab, ularning to'g'riligi yoki samaradorligi haqida qaror chiqaradilar. Baholash jarayoni o'quvchilarga o'z fikrlarini tanqidiy ravishda tekshirish, turli variantlarni solishtirish va yaxshiroq qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

Xulosa:

Tahlil, sintez va baholash bosqichlarida berilgan topshiriqlar o'quvchilarga mustaqil fikrlashni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi, chunki bu bosqichlar o'quvchilarni nafaqat mavjud bilimlarni o'zlashtirishga, balki yangi g'oyalar yaratish, fikrlarni tahlil qilish va baholashga undaydi. Bu jarayonlar o'quvchilarni o'z fikrlarini shakllantirishga, tanqidiy yondashishga va mustaqil qarorlar qabul qilishga o'rgatadi.

246. Blum taksonomiyasi yordamida qanday savollar bilish bosqichidagi o'quvchilarning faktik ma'lumotlarni o'zlashtirishini tekshirish uchun foydalanish mumkin?

Javob Blum taksonomiyasining **"Bilish" (Knowledge)** bosqichi o'quvchilarning faktik ma'lumotlarni eslab qolish va qayta tiklashiga qaratilgan. Bu bosqichda o'quvchilarning ma'lum bir mavzu yoki kontent bo'yicha eslab qolgan ma'lumotlarini tekshirish uchun quyidagi turdagi savollarni ishlatish mumkin:

1. Esda tutish va qayta tiklashni talab qiluvchi savollar:

- **Kim?** – Kim bu hodisada ishtirok etgan?
 - Masalan: "Kim birinchi marta elektr tokini kashf qilgan?"
- **Nima?** – Bu nima?
 - Masalan: "Xlor qanday kimyoviy elementdir?"
- **Qachon?** – Bu voqea qachon sodir bo'lgan?
 - Masalan: "Tashkentda mustaqillik e'lon qilingan yilni ayting."
- **Qayerda?** – Bu voqea yoki fakt qayerda sodir bo'lgan?
 - Masalan: "Qaysi shahar Fransiyaning poytaxti?"
- **Nima sababdan?** – Ushbu voqeani yoki holatni qanday tushuntirish mumkin?
 - Masalan: "Nima sababdan suv muzga aylanadi?"
- **Qanday?** – Ushbu jarayon qanday amalga oshiriladi?
 - Masalan: "Fotosintez qanday jarayonni anglatadi?"

2. Ma'lumotni eslash va bayon qilishga yo'naltirilgan savollar:

- **Tartibni qayd eting** – Ma'lum bir jarayon yoki ketma-ketlikni eslab qayd eting.
 - Masalan: "Gumanitar inqilobning asosiy bosqichlarini sanab bering."
- **Ro'yxat tuzing** – Muayyan kategoriyaga oid ma'lumotlarni sanab bering.
 - Masalan: "Buyuk Britaniya davlati hududidagi 5 ta katta shaharni sanab bering."

- **Aniqlang** – Biror narsani aniqroq tushuntirib bering.

○ Masalan: "To'g'ri va noto'g'ri issiq hava oqimlarini ajrating."

3. Faktik ma'lumotlarni solishtirish va taqqoslashga yo'naltirilgan savollar:

- **Qaysi biri?** – Ikkita variantni taqqoslab, ularning farqlarini yoki o'xshashliklarini ajrating.

○ Masalan: "Fizik va kimyo fanlarining farqlarini ko'rsating."

- **Nechta?** – Nechta yoki qancha o'xshash faktlarni toping.

○ Masalan: "Boshqa davlatlar bilan solishtirganda, O'zbekiston qaysi jihatdan o'xshash?"

4. Faktlarni aniqlashga yo'naltirilgan savollar:

- **To'g'rimi yoki noto'g'rimi?** – Ma'lum bir faktni tasdiqlash yoki inkor etish.

○ Masalan: "Er yuzida eng baland tog' Everest. To'g'ri yoki noto'g'ri?"

- **Izoh bering** – Biror fakt yoki ma'lumotning sabablari yoki natijalari haqida qisqacha izoh bering.

○ Masalan: "Bir nechta yirik jismoniy hodisalarni keltirib, ularning natijalarini izohlang."

Xulosa:

Blum taksonomiyasining **bilish bosqichida** faktik ma'lumotlarni tekshirish uchun ishlatiladigan savollar o'quvchilarga ma'lumotlarni eslab qolish, aniqlik bilan qayta tiklash, faktlarni taqqoslash va eslatib berishni o'z ichiga oladi. Bu turdagi savollar o'quvchilarning bilimlarni tizimli ravishda eslab qolishi va ularni samarali ravishda qayta tiklashlariga yordam beradi.

247. Qanday savollar o'quvchilarning bilimni tushunishi va bu bilimlar orasida bog'lanishlarni topishini ta'minlaydi?

Javob: Blum taksonomiyasining **"Tushunish" (Comprehension)** bosqichi o'quvchilarga o'rganilgan ma'lumotlarni yaxshiroq tushunish va ular orasida bog'lanishlarni topish imkonini beradi. Ushbu bosqichda savollar o'quvchilarning bilimni chuqurroq anglashini, ma'lumotlarni izohlash va qo'llashni talab qiladi. Tushunishni tekshirish va bilimlar orasidagi bog'lanishlarni aniqlashga yordam beradigan savollar quyidagicha bo'lishi mumkin:

1. Izohlash va tushuntirishga yo'naltirilgan savollar:

- **Nima deganini anglatadi?** – Ma'lumotni o'z so'zlaringiz bilan tushuntirib bering.

○ Masalan: "Fotosintez nima ekanligini tushuntirib bering."

- **Bu qanday ishlaydi?** – Ma'lum bir jarayon yoki hodisani qanday amalga oshishini tushuntirib bering.

○ Masalan: "Tuxumning pishirish jarayonini tushuntiring."

- **Nega bu muhim?** – Ushbu bilim yoki hodisa niqobini ochib, uning ahamiyatini izohlang.

○ Masalan: "O'zbekistonning mustaqilligi nima uchun ahamiyatli?"

2. Misollar keltirish va o'rganilgan bilimni amaliyotga tatbiq qilishga yo'naltirilgan savollar:

- **Bir misol keltiring** – O'rganilgan bilimga mos keladigan misollarni keltiring.

○ Masalan: "Qaysi turdagi materiallar ishonchli izolyatorlar sifatida ishlatiladi? Bitta misol keltiring."

- **Tushunchaga mos keladigan amaliy holatni ko'rsating** – O'rganilgan nazariyani amaliyotda qanday qo'llashni tushuntiring.

○ Masalan: "Elektr toki qanday ishlaydi va uni kundalik hayotda qanday qo'llash mumkin?"

3. Turli bilimlar orasida bog'lanishlarni ko'rsatishga yo'naltirilgan savollar:

- **Bu qanday bog'liq?** – O'rganilgan ma'lumotlarning bir-biri bilan qanday bog'liq ekanligini aniqlang.

○ Masalan: "Yerning aylanasi bilan mavsumlar qanday bog'liq?"

• **Ushbu konsepsiya boshqa konsepsiyalar bilan qanday mos keladi?** – Bir necha tushunchalar yoki konsepsiyalarni birlashtiring.

◦ Masalan: "Havo bosimi va ob-havo o'zgarishlari o'rtasidagi bog'lanishni tushuntiring."

• **Shu ma'lumotdan qanday xulosalar chiqarish mumkin?** – O'rganilgan bilimlardan xulosalar chiqarish va ular orasidagi bog'lanishni ko'rsating.

◦ Masalan: "Agar yomg'ir yog'sa, qanday natijalar bo'lishi mumkin?"

4. Taqqoslash va farqlarni aniqlashga yo'naltirilgan savollar:

• **Bu ikki narsani taqqoslang** – Ikkita tushuncha yoki jarayonni taqqoslash.

◦ Masalan: "Fotosintez va nafas olish jarayonlari o'rtasidagi farqlarni ko'rsating."

• **Ular orasidagi o'xshashliklar va farqlarni ko'rsating** – O'xshashliklarni va farqlarni aniqlang.

◦ Masalan: "Nukleotidlar va amilozlar orasidagi farqlarni aniqlang."

5. Izohlarni tekshirish va qo'llashga yo'naltirilgan savollar:

• **Tushunishingizni tekshirib ko'ring** – O'quvchidan o'rganilgan ma'lumotni tushunib, uni o'z so'zlari bilan izohlashni so'rashingiz mumkin.

◦ Masalan: "Agar biz kitobni o'qigan bo'lsak, qanday o'rganilgan bilimni boshqa fanlar bilan bog'lashimiz mumkin?"

• **Agar bu holat yuz bersa, nima bo'ladi?** – O'rganilgan bilimlar asosida kelajakdagi holatni tushuntirib bering.

◦ Masalan: "Agar havodagi karbonat angidrid miqdori oshsa, yer iqlimiga qanday ta'sir ko'rsatishi mumkin?"

6. Savol va javob asosida fikrlarni ko'rsatish:

• **Bu bilimni boshqa holatlarda qanday qo'llash mumkin?** – O'rganilgan bilimni yangi vaziyatda qo'llashga yo'naltirilgan savollar.

◦ Masalan: "Agar siz yangi mahsulotni yaratmoqchi bo'lsangiz, qanday ilmiy prinsiplarni ishlatishingiz mumkin?"

Xulosa:

Tushunish bosqichidagi savollar o'quvchilarning bilimni nafaqat eslab qolish, balki uning mohiyatini tushunish va turli ma'lumotlar orasidagi bog'lanishlarni ko'rishiga yordam beradi. Bu savollar o'quvchilarga bilimni izohlash, amaliyotga tadbiq qilish, turli fikrlarni solishtirish va o'zaro aloqalarini tushunishga imkon yaratadi. Shunday qilib, tushunish bosqichidagi savollar o'quvchilarning bilimni chuqurroq anglashini va yangi bilimlarni amaliyotda qo'llashni o'rgatadi.

248. Qanday savollar o'quvchilarga amaliyotga asoslangan bilimlarni qo'llashga yo'naltiradi?

Javob: Blum taksonomiyasining "**Qo'llash**" (**Application**) bosqichi o'quvchilarga o'rganilgan bilimlarni amaliyotda qo'llashni o'rgatadi. Bu bosqichda savollar o'quvchilarning nazariy bilimlarini real hayotdagi yoki maxsus vaziyatlardagi muammolarni hal qilishda ishlatishiga yo'naltirilgan bo'ladi. Quyidagi savollar o'quvchilarga amaliyotga asoslangan bilimlarni qo'llashga yordam beradi:

1. Bilimlarni amaliy vaziyatda qo'llashga yo'naltirilgan savollar:

• **Ushbu bilimni amaliyotda qanday qo'llashingiz mumkin?** – O'rganilgan bilimni kundalik hayotda qanday ishlatish mumkinligini so'rash.

◦ Masalan: "Agar sizning shahringizda yomg'ir yog'sa, suvsizlanishni oldini olish uchun qanday amaliy choralar ko'rishingiz mumkin?"

• **O'rganilgan konsepsiyani real hayotdagi muammoga qanday tatbiq etasiz?** – O'rganilgan bilimlarni amaliy muammolarni hal qilish uchun qo'llashni so'rashingiz mumkin.

◦ Masalan: "O'rganilgan energiya saqlash prinsiplari asosida uyda elektr energiyasini qanday tejashingiz mumkin?"

• **Shu bilim asosida qanday amaliy ishni bajarish mumkin?** – O‘rganilgan nazariyani amaliy ishda qanday qo‘llash haqida savollar.

○ Masalan: "Kimyo laboratoriyasida xavfsizlik choralarini qanday amalga oshirasiz?"

2. Tajriba yoki eksperiment orqali qo‘llashga yo‘naltirilgan savollar:

• **Siz qanday eksperiment o‘tkazish va shu bilimni tekshirishni istaysiz?** – O‘rganilgan bilimlarni eksperiment orqali tekshirishni so‘rashingiz mumkin.

○ Masalan: "Yerdagi og‘irlik kuchining ta‘sirini aniqlash uchun qanday tajriba o‘tkazish mumkin?"

• **Bilimni amaliyotga tatbiq etish uchun qanday vositalar kerak?** – Ma‘lum bir bilimni qo‘llash uchun qanday vositalar va materiallar kerakligini aniqlash.

○ Masalan: "Qanday asbob-uskunalar yordamida elektr toki ta‘sirini sinab ko‘rishingiz mumkin?"

3. Muammolarni hal qilishga yo‘naltirilgan savollar:

• **Bu muammoni hal qilishda o‘rganilgan bilimlarni qanday qo‘llashingiz mumkin?** – O‘quvchilarga o‘rganilgan bilimlarni konkret muammo yoki vaziyatda qo‘llashni talab qiladigan savollar.

○ Masalan: "Agar siz ish joyida resurslar yetishmasligini sezsangiz, qanday strategiyalarni qo‘llaysiz?"

• **Sizga berilgan vaziyatda qanday yechimni topasiz?** – Maxsus bir vaziyatda bilimlarni amaliy qo‘llash.

○ Masalan: "Agar sizdagi qurilma ishlamasa, uni qanday ta'mirlaysiz yoki tekshirasiz?"

4. Konsepsiyalarni real hayotdagi holatlar bilan bog‘lashga yo‘naltirilgan savollar:

• **Agar bu ma'lumotlar real hayotdagi holatda yuzaga kelsa, qanday foydali bo‘lishi mumkin?** – O‘rganilgan nazariyani amaliyotga tatbiq etishning foydaliligini tushuntirish.

○ Masalan: "Agar siz shahar iqlimining o‘zgarishini o‘rgansangiz, buni shahar rejalashtirishda qanday qo‘llashingiz mumkin?"

• **Biror konsepsiyani amaliy misol orqali tushuntiring.** – O‘rganilgan bilimni amaliy misolga asoslab tushuntirish.

○ Masalan: "Oqish va rang o‘zgarishi orqali kimyo darsida o‘rganilgan reaksiya turini qanday ko‘rsatish mumkin?"

5. Darsda o‘rganilgan bilimlarni boshqa fanlarga qo‘llashga yo‘naltirilgan savollar:

• **O‘rganilgan bilimlarni boshqa fanlarda qanday qo‘llash mumkin?** – O‘quvchilarga boshqa fanlarda o‘rganilgan bilimlarni qo‘llashni so‘rash.

○ Masalan: "Matematika fanida o‘rganilgan formulasini fizika fanida qanday qo‘llashingiz mumkin?"

• **Bu bilim boshqa sohalarda qanday foydali bo‘lishi mumkin?** – O‘rganilgan bilimlarni boshqa sohalarda tatbiq qilishni so‘rashingiz mumkin.

○ Masalan: "Ekologiya fanidan o‘rganilgan bilimlarni bizning kundalik hayotimizda qanday qo‘llashimiz mumkin?"

Xulosa:

Blum taksonomiyasining **qo‘llash bosqichidagi** savollar o‘quvchilarga o‘rganilgan bilimlarni real hayotda yoki amaliy muammolarni hal qilishda qanday ishlatishlarini tushunishga yordam beradi. Ushbu savollar o‘quvchilarga bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo‘llash, tajribalar o‘tkazish, muammolarni hal qilish va boshqa sohalarda qo‘llash imkoniyatini yaratadi. Bu, o‘z navbatida, o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini va bilimlarni amaliyotda qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

249. Qanday savollar o‘quvchilarga muammolarning strukturasi tahlil qilish va ularni boshqa elementlarga bo‘lishga yordam beradi?

Javob: Blum taksonomiyasining "**Tahlil**" (**Analysis**) bosqichi o'quvchilarga ma'lumotlarni bo'laklarga ajratish, ularning strukturasini tahlil qilish va turli elementlar orasidagi aloqalarni aniqlash imkonini beradi. Bu bosqichdagi savollar o'quvchilarga ma'lumotlar va muammolarni bo'lish, ularning tuzilishini tahlil qilish va muammoning turli qismlarini o'zaro bog'lashga yordam beradi. Quyidagi turdagi savollar o'quvchilarga muammolarning strukturasini tahlil qilishda yordam beradi:

1. Muammoni bo'lish va uning qismlarini aniqlashga yo'naltirilgan savollar:

• **Muammoning asosiy qismlarini aniqlang** – Muammoning alohida elementlarini ajratib ko'rsating.

○ Masalan: "Taqdim etilgan iqtisodiy inqirozning asosiy sabablarini sanab bering."

• **Muammo qanday bo'laklardan iborat?** – Muammoni tarkibiy qismlariga ajratish.

○ Masalan: "Kimyoviy reaksiyani tahlil qilganda, uning boshlang'ich va yakuniy mahsulotlarini ajrating."

• **Muammoning tuzilishini ta'riflang** – Muammoli vaziyat yoki hodisani tuzilmaviy ravishda izohlang.

○ Masalan: "Iqlim o'zgarishi jarayonining asosiy tuzilishini tushuntiring."

2. Alohida qismlar orasidagi aloqalarni aniqlashga yo'naltirilgan savollar:

• **Bu qismlar bir-biriga qanday ta'sir qiladi?** – Elementlar orasidagi o'zaro bog'lanishni tushuntirish.

○ Masalan: "Suvning ifloslanishi va ijtimoiy sog'liq o'rtasidagi aloqani izohlash."

• **Bu qismlar qanday bir-birini to'ldiradi yoki qarshi chiqadi?** – Muammo yoki jarayonning turli qismlari orasidagi aloqalarni o'rganish.

○ Masalan: "Yerdagi tabiiy resurslarni himoya qilish va sanoat rivojlanishi o'rtasidagi bog'lanishni ko'rsating."

• **Birinchi qism ikkinchisiga qanday ta'sir qiladi?** – Muammo yoki hodisaning bir qismining boshqa qismlarga ta'sirini aniqlash.

○ Masalan: "Iqlimning global o'zgarishi va qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishiga ta'sirini tahlil qiling."

3. Muammo yoki tizimdagi xatoliklarni va noaniqliklarni aniqlashga yo'naltirilgan savollar:

• **Tizimda qanday xatolik yoki noaniqlik bor?** – Muammoning tuzilmasidagi zaif yoki kamchiliklarni aniqlash.

○ Masalan: "Energiya ishlab chiqarishning eski texnologiyalari va atrof-muhitga ta'siri o'rtasidagi muammolarni tahlil qiling."

• **Muammoning sabablarini qanday tahlil qilasiz?** – Muammo yuzaga kelishining asosiy sabablarini aniqlash.

○ Masalan: "Suv ta'minoti muammosining asosiy sabablarini toping."

• **Qaysi qismlar yetishmayapti yoki o'zgartirish kerak?** – Muammoning kamchiliklarini yoki yangilanish zaruratini aniqlash.

○ Masalan: "Qishloq xo'jaligi va sanoat sektori o'rtasidagi aloqalarni yaxshilash uchun nima o'zgartirish kerak?"

4. Turli elementlarni bir-biriga solishtirish va tahlil qilishga yo'naltirilgan savollar:

• **Bu elementlarni bir-biriga qanday solishtirasiz?** – O'xshashliklar va farqlarni aniqlash.

○ Masalan: "Iqtisodiy rivojlanish va ijtimoiy barqarorlik o'rtasidagi farqlarni tahlil qiling."

• **Bu ikki element o'rtasidagi farqlarni va o'xshashliklarni ko'rsating.** – Muammo yoki hodisani turli nuqtai nazardan tahlil qilish.

○ Masalan: "Birinchi va ikkinchi dunyo mamlakatlarining atrof-muhitni saqlash bo'yicha yondashuvlarini solishtiring."

5. Muammoni va uning qismlarini kategorizatsiya qilishga yo'naltirilgan savollar:

• **Bu qismlarni qanday kategoriyalarga ajratish mumkin?** – Muammo yoki tizimni tuzilmaviy jihatdan ajratish.

◦ Masalan: "Sog'liqni saqlash tizimida yuzaga keladigan asosiy muammolarni ajrating va ularni ijtimoiy va iqtisodiy sohalarga ajratib ko'rsating."

• **Muammo turli kategoriyalarga qanday taqsimlanadi?** – Muammoning turli tomonlarini alohida kategoriyalarda ko'rib chiqish.

◦ Masalan: "Ob-havo o'zgarishining ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik ta'sirlarini ajratib bering."

6. Muammo yoki jarayonni taqqoslash va tahlil qilishga yo'naltirilgan savollar:

• **Bu muammo yoki jarayonni boshqa shunga o'xshash jarayon bilan taqqoslang.** – Muammoning o'xshashliklari va farqlarini ko'rsatish.

◦ Masalan: "O'tgan asrda va hozirgi kunda sanoat rivojlanishining ekologik ta'sirlarini taqqoslang."

• **Bu jarayonni boshqa sohalarda qanday qo'llash mumkin?** – Muammo yoki jarayonni boshqa kontekstda tahlil qilish.

◦ Masalan: "Qishloq xo'jaligida foydalanilayotgan texnologiyalarni sanoat ishlab chiqarishida qanday qo'llash mumkin?"

Xulosa:

Blum taksonomiyasining **tahlil bosqichidagi** savollar o'quvchilarga muammolarni yoki jarayonlarni bo'laklarga ajratish, ularning tuzilishini tahlil qilish, qismlar orasidagi bog'lanishlarni aniqlash va muammoning turli jihatlarini solishtirish imkonini beradi. Bu savollar o'quvchilarga nafaqat ma'lumotni tushunish, balki uni chuqurroq tahlil qilish, turli qismlarni ajratish va o'rtasidagi bog'lanishlarni ko'rsatishga yordam beradi. Tahlil qilish jarayoni o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Baho berish bosqichi orqali o'quvchilar o'z qarorlari va javoblarining samaradorligini baholashda bir necha muhim jihatlarni hisobga olishlari mumkin. Bu jarayon, o'quvchilarga o'z ishlashini tahlil qilish va yaxshilash imkoniyatini beradi. Quyidagi qadamlar orqali baholashni amalga oshirish mumkin:

1. **Aniq maqsadlar qo'yish:** O'quvchilar o'z javoblarini va qarorlarini baholashdan oldin, ular aniq maqsadlar va o'qish vazifalarini belgilashlari kerak. Bu maqsadlar, o'quvchilarga o'zlarining javoblari yoki qarorlari maqsadga muvofiqligini aniqlashda yordam beradi.

2. **O'z-o'zini tahlil qilish:** O'quvchilar, o'z javoblarini yoki qarorlarini tahlil qilishda o'zlariga savollar berishlari mumkin, masalan:

◦ "Men nima qilishni istayman?"

◦ "Boshqa variantlar mavjudmi?"

◦ "Men tanlagan qaror eng samarali va to'g'ri natijaga olib keladimi?"

◦ "Men javobimda kerakli dalillarni keltirdimmi?"

3. **Natijalarni solishtirish:** O'quvchilar, o'z javoblarini va qarorlarini oldingi o'rgangan bilimlari, sinfdoshlarining fikrlari yoki o'qituvchining baholash mezonlariga solishtirib ko'rishlari kerak. Bu natijalarni solishtirish, o'zlarining yutuqlarini va zaif tomonlarini aniqlashga yordam beradi.

4. **Konstruktiv fikr-mulohazalar olish:** O'quvchilar o'z javoblari yoki qarorlariga konstruktiv fikr-mulohazalar olishlari zarur. Bu fikrlar, o'qituvchi yoki sinfdoshlar tomonidan berilishi mumkin. Bunday fikrlar o'quvchining o'z qarorlarini yaxshilash va o'rganganlarini amaliyotda qo'llashga yordam beradi.

5. **Refleksiya va yaxshilash:** Baho berish jarayonida o'quvchilar o'z natijalarini ko'rib chiqib, qanday o'zgarishlar qilish kerakligini tahlil qilishlari mumkin. Refleksiya jarayoni, o'quvchiga o'z o'rganish jarayonida nima ishlaganini va nima ishlamaganini aniqlash imkonini beradi.

6. Kengaytirilgan baholash: O'quvchilar o'z qarorlarini va javoblarini yanada kengroq nuqtai nazardan baholashlari mumkin. Masalan, ular qarorlarining ijtimoiy, axloqiy va amaliy jihatlarini ham ko'rib chiqishlari kerak.

Bu jarayon orqali o'quvchilar o'zlarining o'quv jarayonini yanada samarali va ongli ravishda boshqarishlari mumkin. Baho berish bosqichi faqatgina o'qituvchi tomonidan baholash emas, balki o'quvchining o'zini baholashi va o'rganish jarayonini tahlil qilishni ham o'z ichiga oladi.

250. Baho berish bosqichi orqali o'quvchilar o'z qarorlari va javoblarining samaradorligini qanday baholashlari mumkin?

Javob: Baho berish bosqichi orqali o'quvchilar o'z qarorlari va javoblarining samaradorligini baholashda bir necha muhim jihatlarni hisobga olishlari mumkin. Bu jarayon, o'quvchilarga o'z ishlashini tahlil qilish va yaxshilash imkoniyatini beradi. Quyidagi qadamlar orqali baholashni amalga oshirish mumkin:

1. **Aniq maqsadlar qo'yish:** O'quvchilar o'z javoblarini va qarorlarini baholashdan oldin, ular aniq maqsadlar va o'qish vazifalarini belgilashlari kerak. Bu maqsadlar, o'quvchilarga o'zlarining javoblari yoki qarorlari maqsadga muvofiqligini aniqlashda yordam beradi.

2. **O'z-o'zini tahlil qilish:** O'quvchilar, o'z javoblarini yoki qarorlarini tahlil qilishda o'zlariga savollar berishlari mumkin, masalan:

- o "Men nima qilishni istayman?"
- o "Boshqa variantlar mavjudmi?"
- o "Men tanlagan qaror eng samarali va to'g'ri natijaga olib keladimi?"
- o "Men javobimda kerakli dalillarni keltirdimmi?"

3. **Natijalarni solishtirish:** O'quvchilar, o'z javoblarini va qarorlarini oldingi o'rgangan bilimlari, sinfdoshlarining fikrlari yoki o'qituvchining baholash mezonlariga solishtirib ko'rishlari kerak. Bu natijalarni solishtirish, o'zlarining yutuqlarini va zaif tomonlarini aniqlashga yordam beradi.

4. **Konstruktiv fikr-mulohazalar olish:** O'quvchilar o'z javoblari yoki qarorlariga konstruktiv fikr-mulohazalar olishlari zarur. Bu fikrlar, o'qituvchi yoki sinfdoshlar tomonidan berilishi mumkin. Bunday fikrlar o'quvchining o'z qarorlarini yaxshilash va o'rganganlarini amaliyotda qo'llashga yordam beradi.

5. **Refleksiya va yaxshilash:** Baho berish jarayonida o'quvchilar o'z natijalarini ko'rib chiqib, qanday o'zgarishlar qilish kerakligini tahlil qilishlari mumkin. Refleksiya jarayoni, o'quvchiga o'z o'rganish jarayonida nima ishlaganini va nima ishlamaganini aniqlash imkonini beradi.

6. Kengaytirilgan baholash: O'quvchilar o'z qarorlarini va javoblarini yanada kengroq nuqtai nazardan baholashlari mumkin. Masalan, ular qarorlarining ijtimoiy, axloqiy va amaliy jihatlarini ham ko'rib chiqishlari kerak.

Bu jarayon orqali o'quvchilar o'zlarining o'quv jarayonini yanada samarali va ongli ravishda boshqarishlari mumkin. Baho berish bosqichi faqatgina o'qituvchi tomonidan baholash emas, balki o'quvchining o'zini baholashi va o'rganish jarayonini tahlil qilishni ham o'z ichiga oladi.

251. ilarning yangi ijodiy g'oyalarni shakllantirishga yordam beradi?

Javob: O'quvchilarning yangi ijodiy g'oyalarni shakllantirishiga yordam berish uchun quyidagi usullardan foydalanish mumkin:

1. Beyj (Brainstorming) sessiyalari:

• O'quvchilarni bir joyga to'plab, mavzu bo'yicha fikrlarni erkin tarzda aytishga undash. Bu jarayonda hech qanday fikrni rad etmaslik, barcha g'oyalarni yozib olish muhimdir.

2. Ijodiy savollar:

- O'quvchilarga mavzuga oid ijodiy savollar berish. Masalan, "Agar siz bu muammoni hal qilish uchun cheksiz resurslarga ega bo'lsangiz, nima qilardingiz?" yoki "Bu g'oyani qanday qilib yanada yaxshilashingiz mumkin?"

3. Guruh faoliyatlari:

- O'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lish va ularga biror muammoni hal qilish vazifasini berish. Guruhlar ichida fikr almashish va birgalikda ijodiy g'oyalar ishlab chiqish imkoniyatini yaratish.

4. Ijodiy o'yinlar va mashqlar:

- O'quvchilarni ijodiy fikrlashni rag'batlantiruvchi o'yinlar yoki mashqlar bilan shug'ullantirish. Masalan, rol o'ynash, tasavvuriy ssenariylar yoki fantastik hikoyalar yaratish.

5. Mashhur shaxslar yoki hodisalar bilan bog'lash:

- O'quvchilarga mashhur shaxslar yoki tarixiy hodisalar misolida ijodiy g'oyalarni qanday shakllantirishlarini ko'rsatish. Bu ularning ilhom olishlariga yordam beradi.

6. Kreativ metodlar:

- O'quvchilarga turli kreativ metodlarni (masalan, mind mapping, sketchnoting) o'rgatish. Bu metodlar g'oyalarni vizual tarzda ifodalash va rivojlantirishga yordam beradi.

7. Refleksiya va baholash:

- O'quvchilarga o'z ijodiy jarayonlarini tahlil qilish va baholash imkoniyatini berish. Ular o'z g'oyalarni qanday shakllantirganini va nima uchun bu g'oyalar muvaffaqiyatli yoki muvaffaqiyatsiz bo'lganini o'rganishlari mumkin.

8. Ijtimoiy hamkorlik:

- O'quvchilarni boshqa sinflar, jamiyat yoki tashkilotlar bilan hamkorlikda ijodiy loyihalarni amalga oshirishga rag'batlantirish. Bu ular uchun yangi g'oyalar va yondashuvlarni kashf etish imkonini beradi.

Xulosa:

O'quvchilarning yangi ijodiy g'oyalarni shakllantirishga yordam berish jarayoni ularning fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish, ijodkorligini oshirish va yangi g'oyalarni amaliyotda qo'llashga tayyorlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu usullar ijodiy jarayonni rag'batlantiradi va o'quvchilarning ishtirokini oshiradi.

252. 4K ning ta'lim jarayonida qo'llanilishidan maqsad nimalardan iborat?

Javob: 4K (Critical thinking, Creativity, Collaboration, Communication) konsepti ta'lim jarayonida o'quvchilarga kerakli ko'nikmalarni rivojlantirish uchun qo'llaniladi. Bu 4K ta'lim jarayonida o'quvchilarning ilg'or fikrlash, ijodkorlik, hamkorlik va samarali muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Quyida har bir jihatning maqsadlari:

1. Critical Thinking (Tanqidiy fikrlash):

- **Ma'no:** O'quvchilarni ma'lumotlarni tanqidiy tahlil qilish, ularga alohida baho berish va mantiqan to'g'ri xulosalar chiqarishga o'rgatish.

- **Maqsad:** O'quvchilarga noan'anaviy va murakkab masalalarni hal qilishda tanqidiy yondashuvni rivojlantirish. Ular o'z fikrlarini dalillar asosida mustahkamlashlari va turli nuqtai nazarlardan qarashlari mumkin.

2. Creativity (Ijodkorlik):

- **Ma'no:** Yangi g'oyalar ishlab chiqish, yangicha yondashuvlarni qabul qilish va o'z fikrlarini ijodiy ravishda ifodalash.

- **Maqsad:** O'quvchilarga an'anaviy usullardan tashqari yangi va innovatsion yechimlarni ishlab chiqishda yordam berish. Bu ijodiy fikrlashni rivojlantirish va yangicha ko'rinishdagi muammolarni hal qilishga o'rgatadi.

3. Collaboration (Hamkorlik):

- **Ma'no:** O'quvchilarga jamoaviy ishda samarali ishlash, boshqalar bilan fikr almashish va umumiy maqsadga erishishda hamkorlik qilishni o'rgatish.

◦ **Maqsad:** O'quvchilarni jamoaviy ishda o'zaro yordam berishga va guruhda samarali ishlashga undash. Bu orqali o'quvchilar o'zaro muloqot qilish, boshqalarni tinglash va jamoaviy qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

4. Communication (Muloqot qilish):

◦ **Ma'no:** O'quvchilarga o'z fikrlarini aniq, ravon va tushunarli tarzda ifodalash, shuningdek, boshqalarning fikrlarini samarali tinglash va tushunishni o'rgatish.

◦ **Maqsad:** O'quvchilarning muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirish, bu esa ularni o'z fikrlarini ifodalashda va boshqalar bilan samarali muloqot o'rnatishda yordam beradi.

4K ni ta'limda qo'llashning umumiy maqsadlari:

• **Kompleks fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish:** O'quvchilarni murakkab vaziyatlarga tanqidiy qarashga, ijodiy echimlar izlashga va ularni boshqalar bilan baham ko'rishga o'rgatish.

• **Tayyorgarlik va kelajak uchun tayyorlash:** Zamonaviy ish va ijtimoiy hayotda muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni o'rgatish.

• **O'zini o'rganish va o'zgartirishga yo'naltirish:** O'quvchilarni o'z bilim va ko'nikmalarini mustahkamlash, ular bilan o'zaro aloqalarni va hamkorlikni rivojlantirishga tayyorlash.

Shu tarzda, 4K ta'lim jarayonida o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy ko'nikmalarini, shu jumladan, muammolarni samarali hal qilish, ijodiy fikrlash va boshqalar bilan muloqot qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Bu konsept zamonaviy ta'lim tizimida juda muhim ahamiyatga ega.

253. 4K ko'nikmalarini rivojlantirish o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojiga qanday ta'sir ko'rsatadi?

Javob: 4K ko'nikmalarini rivojlantirish o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bu ko'nikmalar — tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, hamkorlik va muloqot — o'quvchilarga nafaqat akademik muvaffaqiyatga erishish, balki ijtimoiy hayotda ham muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni taqdim etadi. Quydagi jihatlar orqali ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojiga qanday ta'sir qilishi mumkinligini ko'rsatib o'tish mumkin:

1. Tanqidiy fikrlash (Critical Thinking)

• **Shaxsiy rivojlanish:** Tanqidiy fikrlash o'quvchilarni ma'lumotlarni tahlil qilish, turli nuqtai nazarlarga asoslanib qarorlar qabul qilish va xatolardan o'rganish imkonini beradi. Bu ko'nikma, o'quvchilarni o'z fikrlarini aniqlashtirish va mustahkamlashga yordam beradi, shuningdek, ular o'z qarorlarini va xatti-harakatlarini yaxshilash imkoniyatini yaratadi. Shaxsiy hayotda, bu ko'nikma o'zgaruvchan va murakkab vaziyatlarda to'g'ri qarorlar qabul qilishda foydalidir.

• **Ijtimoiy rivojlanish:** Tanqidiy fikrlash, o'quvchilarni ijtimoiy muammolarni tahlil qilish, turli fikrlarni o'rganish va ularga obyektiv yondashish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Boshqalar bilan konstruktiv muhokamalar o'tkazishda va ijtimoiy masalalarni hal qilishda yordam beradi.

2. Ijodkorlik (Creativity)

• **Shaxsiy rivojlanish:** Ijodkorlik o'quvchilarga yangi g'oyalar yaratish, mavjud tushunchalarni yangi shakllarda ifodalash va yangi yechimlar topish imkoniyatini beradi. Bu ko'nikma o'z-o'zini ifodalash va o'zgarishga ochiqlikni rivojlantiradi. Ijodkorlik o'quvchilarni yangi imkoniyatlarga ochiq qilish, ularning shaxsiy imkoniyatlarini kengaytirish va o'zlarining noyob qobiliyatlarini namoyon etishga yordam beradi.

• **Ijtimoiy rivojlanish:** Ijodiy fikrlash, guruhlarda yangi g'oyalarni rivojlantirish, samarali yechimlar topish va ijtimoiy vaziyatlarga yangicha yondashuvlarni kiritish imkonini beradi. Ijodkorlik o'quvchilarni jamoaviy ishda faollashtiradi, shuningdek, ijtimoiy muhitda innovatsiyalarni amalga oshirishga turtki bo'ladi.

3. Hamkorlik (Collaboration)

• **Shaxsiy rivojlanish:** Hamkorlik o'quvchilarga boshqalar bilan ishlashda o'zaro hurmat, sabr-toqat va konstruktiv fikr almashish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu o'zini anglashni va o'zaro munosabatlarni yaxshilashni o'rgatadi. O'quvchilar o'zaro fikrlarni tinglash va boshqa odamlarning fikrlariga hurmat bilan qarashni o'rganadilar.

• **Ijtimoiy rivojlanish:** Hamkorlik ijtimoiy munosabatlar va jamoalar o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlaydi. Jamoaviy ishda samarali ishtirok etish, o'z fikrini ochiq bayon qilish va boshqa odamlar bilan birgalikda ishlash ijtimoiy muhitda o'zini yaxshi tutish va boshqalar bilan aloqalarni o'rnatish qobiliyatini oshiradi. Bu ko'nikma, o'quvchilarni jamoaviy loyihalarda muvaffaqiyatli ishlashga tayyorlaydi.

4. Muloqot (Communication)

• **Shaxsiy rivojlanish:** Muloqot qilish ko'nikmalari o'quvchilarni o'z fikrlarini aniq va ravon tarzda ifodalashga o'rgatadi. Bu o'quvchilarning o'zini ifodalash, hissiyotlarini boshqarish va boshqalar bilan samarali muloqot o'rnatish imkoniyatini beradi. Muloqot qilishning yaxshi ko'nikmalari, o'quvchilarga ijtimoiy muhitda o'z o'rnini topish va o'z fikrlarini boshqalarga tushunarli tarzda etkazish imkonini yaratadi.

• **Ijtimoiy rivojlanish:** Samarali muloqot ijtimoiy aloqalarning asosi hisoblanadi. O'quvchilar o'z fikrlarini boshqalarga to'g'ri va aniq tarzda yetkazish, boshqa odamlarning fikrlarini tinglash va ularga o'z fikrlarini etkazishda muvaffaqiyatli bo'lishadi. Bu ko'nikma, ijtimoiy vaziyatlarda qarorlar qabul qilishda, shuningdek, guruhdagi muammolarni hal qilishda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa:

4K ko'nikmalarini rivojlantirish o'quvchilarga o'z shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida yordam beradi. Tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, hamkorlik va muloqot ko'nikmalari o'quvchilarga o'zgaruvchan dunyoda muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni taqdim etadi. Bu ko'nikmalar o'quvchilarni faqat akademik emas, balki ijtimoiy va professional hayotda ham muvaffaqiyatli bo'lishga tayyorlaydi.

254. STEAM yondashuvi ta'lim jarayoniga qanday innovatsion xususiyatlar qo'shadi?

Javob: STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, and Mathematics) yondashuvi ta'lim jarayoniga bir qator innovatsion xususiyatlar qo'shadi. STEAM, an'anaviy fan va matematika ta'limini san'at va texnologiya bilan birlashtirgan holda, o'quvchilarga yanada kengroq va chuqurroq o'rganish tajribasini taqdim etadi. Quydagi innovatsion xususiyatlar STEAM yondashuvining ta'lim jarayoniga qo'shgan asosiy hissa hisoblanadi:

1. Interdistsipliner o'rganish (Interdisciplinary Learning)

STEAM yondashuvi bir nechta fan sohalarini birlashtiradi: ilm-fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika. Bu metod, o'quvchilarga turli fanlar orasidagi aloqalarni tushunishga yordam beradi. Masalan, fizika darsida ilmiy kontseptsiyalarni san'at orqali tasvirlash yoki muhandislik dizaynida matematikadan foydalanish. Bu usul o'quvchilarni har bir soha bo'yicha alohida o'rganishdan ko'ra, umumiy va tizimli yondashuvga o'rgatadi.

2. Ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish

STEAM yondashuvi ijodkorlikni, muammolarni hal qilishni va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. O'quvchilarni innovatsion va yangicha yondashuvlarga tayyorlaydi. Masalan, o'quvchilar bir muammoni hal qilish uchun texnologiya va san'atni birlashtirib, kreativ yechimlar ishlab chiqadilar. Bu, o'z navbatida, ularning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini oshiradi va ularni yangi g'oyalar va echimlar topishga undaydi.

3. Amaliy va tajriba asosida o'rganish (Hands-on Learning)

STEAM o'qitish usuli, nazariy bilimlarni amaliy tajribalar bilan birlashtiradi. O'quvchilar laboratoriya ishlarini o'tkazib, texnologik qurilmalarni yaratib yoki san'at asarlarini ishlab chiqish orqali o'rgangan bilimlarini amaliyotda qo'llashadi. Bu amaliy o'rganish jarayoni o'quvchilarga o'z bilimlarini haqiqatda qanday ishlatish mumkinligini ko'rsatadi, bu esa ularning darslarga nisbatan qiziqishini oshiradi.

4. Muammolarni hal qilishga yo'naltirish (Problem-Solving Approach)

STEAM ta'limi o'quvchilarga real hayotdagi muammolarni hal qilishda yordam beradi. Masalan, muhandislik masalalari yoki ilmiy tajribalarni o'tkazishda, o'quvchilar ijtimoiy va iqtisodiy muammolarni ko'rib chiqadilar. Ular muammolarni hal qilish uchun tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuvlarni qo'llashadi. Bu metod, o'quvchilarga masalalarni boshqarish va amaliy echimlar topish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni o'rgatadi.

5. O'quvchilarga ko'proq mustaqil o'rganish imkoniyatlarini yaratish

STEAM o'quvchilarga o'z bilimlarini o'z vaqtida va o'z usulida o'rganish imkonini beradi. O'quvchilar o'zlari qiziqqan sohalarida chuqurroq o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Masalan, ular o'zlari tanlagan texnologiya yoki san'at sohasida mustaqil loyihalar yaratish orqali bilimlarni chuqurlashtiradilar. Bu yondashuv o'quvchilarga mustaqil fikrlash va o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

6. O'zaro hamkorlik va jamoaviy ish

STEAM o'quvchilarga jamoada ishlashni o'rgatadi. Ko'pincha STEAM loyihalari guruh ishlari tarzida olib boriladi, bunda har bir o'quvchi o'zining bilim va ko'nikmalarini boshqalar bilan baham ko'radi. Hamkorlik orqali o'quvchilar o'zaro fikr almashish, g'oyalarni muhokama qilish va birgalikda muammolarni hal qilishni o'rganadilar. Bu, o'z navbatida, jamoaviy ishlash ko'nikmalarini va ijtimoiy aloqalarni mustahkamlaydi.

7. Yangi texnologiyalarni qo'llash

STEAM ta'limi, yangi texnologiyalar va raqamli asboblarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilishni ta'minlaydi. O'quvchilar kompyuter dasturlari, 3D modellash, robototexnika va boshqa raqamli vositalarni ishlatishni o'rganadilar. Bu texnologiyalar nafaqat o'quvchilarning texnik ko'nikmalarini rivojlantiradi, balki ular zamonaviy muhitda muvaffaqiyatli bo'lishlari uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni beradi.

8. Ta'limni individualizatsiya qilish

STEAM yondashuvi har bir o'quvchining qiziqishlari va kuchli tomonlarini hisobga oladi. O'quvchilar o'zlari uchun qiziqarli va muhim bo'lgan sohalarida chuqurroq o'rganishlari mumkin, bu esa ularni ta'lim jarayoniga ko'proq jalb qiladi. Har bir o'quvchiga moslashtirilgan o'rganish tajribasi ta'lim samaradorligini oshiradi.

Xulosa

STEAM yondashuvi ta'lim jarayonida innovatsion o'quv muhitini yaratadi. Bu yondashuv o'quvchilarga texnologiya va san'atni birlashtirib, ijodiy, tanqidiy fikrlash, hamkorlik, muammolarni hal qilish va yangi texnologiyalarni qo'llash kabi zarur ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. STEAM ta'limi nafaqat akademik muvaffaqiyatni ta'minlaydi, balki o'quvchilarni kelajakdagi kasblarga tayyorlashga yordam beradi.

255. STEAM yondashuvi orqali o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini qanday rivojlantirish mumkin?

Javob: STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, and Mathematics) yondashuvi orqali o'quvchilarning **ijodiy** va **tanqidiy fikrlash** qobiliyatlarini rivojlantirish uchun bir qator samarali metodlar mavjud. STEAM ta'limi o'quvchilarga har bir fan sohasining asoslarini o'rganish bilan birga, ularni real hayotdagi muammolarni hal qilishga undaydi, bu esa ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Quyidagi usullar orqali bu qobiliyatlarni rivojlantirish mumkin:

1. Interaktiv va amaliy faoliyatlar orqali o'rganish

STEAM yondashuvi, o'quvchilarga muammolarni amaliyotda hal qilishni ta'minlaydi. Bu metodlar o'quvchilarga nazariy bilimlarni real dunyo bilan bog'lash imkonini beradi, bu esa tanqidiy fikrlashni va ijodiy yechimlar ishlab chiqishni rag'batlantiradi.

• **Misol:** O'quvchilar ilmiy tajribalar o'tkazishda, muhandislik loyihalari yaratishda yoki san'at asarlarini ishlab chiqishda o'z bilimlarini sinab ko'rishadi. Bu jarayonda, ular o'z bilimlarini amaliyotda qo'llashadi, xatolardan o'rganadilar va yangi g'oyalar ishlab chiqadilar.

2. Muammolarni hal qilishga asoslangan yondashuv (Problem-based Learning)

STEAM ta'limida o'quvchilarni murakkab va ijtimoiy masalalar bilan tanishtirish, ularni yechimini izlashga undaydi. Bu usul o'quvchilarga nafaqat bilimlarni qo'llash, balki ijodiy va tanqidiy fikrlashni ham rivojlantiradi.

• **Misol:** O'quvchilarga ekologik muammolarni hal qilish yoki yangi texnologiyalarni yaratish bo'yicha vazifalar berilishi mumkin. Bu jarayonda, ular turli xil yondashuvlarni ko'rib chiqishadi, mavjud resurslardan maksimal darajada foydalanishadi va kreativ echimlar topishadi.

3. Interdistsipliner yondashuv (Interdisciplinary Approach)

STEAM yondashuvi turli fanlarni birlashtiradi, bu esa o'quvchilarga bir nechta fanlar o'rtasidagi aloqalarni ko'rish imkonini beradi. Ilm-fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika sohalarini birlashtirish, o'quvchilarning fikrlash doirasini kengaytiradi va yangi, ijodiy qarorlar qabul qilishda yordam beradi.

• **Misol:** San'at va fizikaning o'zaro bog'liqligini ko'rsatish, o'quvchilarga fizik hodisalarni san'at asarlari orqali tasvirlashni taklif qilish. Bu, o'quvchilarni nafaqat ilmiy bilimlarni yaratishda, balki san'at orqali ijodiy yondashishga ham undaydi.

4. Konstruktiv yondashuv (Constructivist Learning)

STEAM yondashuvi o'quvchilarga o'zlari o'rganayotgan materiallarni mustaqil ravishda qurish va yaratish imkoniyatini beradi. Bu usul o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni va o'z fikrlarini mustahkamlashni rag'batlantiradi.

• **Misol:** O'quvchilarga dasturlash, robototexnika yoki 3D modellashtirish kabi amaliy loyihalar berilishi mumkin. Bu loyihalar orqali ular o'zlarining ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar, chunki har bir loyiha davomida o'quvchilar yangi echimlar izlashadi va xatolardan o'rganadilar.

5. Yangi texnologiyalardan foydalanish

STEAM o'quvchilarga yangi texnologiyalarni, masalan, 3D printerlar, robotlar, kompyuter dasturlari yoki virtual haqiqatni (VR) ishlatishni o'rgatadi. Bu texnologiyalar o'quvchilarning ijodiy fikrlashiga va yangi imkoniyatlar yaratishga yordam beradi.

• **Misol:** O'quvchilar 3D printer yordamida yangi qurilmalarni yaratish, robototexnika orqali muammolarni hal qilish yoki VR dasturlari orqali ilmiy tushunchalarni vizual tarzda o'rganishlari mumkin. Bu texnologiyalar o'quvchilarga aniq va ijodiy fikrlashni talab qiladi.

6. Kritik mulohaza va refleksiya (Critical Reflection)

Tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantirish uchun o'quvchilarga o'z ishlari ustida fikr yuritish va o'z qarorlarini tahlil qilish imkoniyati beriladi. Bu refleksiya jarayoni o'quvchilarga o'z ishlari va o'rganish jarayonini baholashni, shu bilan birga o'zlarining kuchli va zaif tomonlarini aniqlashga yordam beradi.

• **Misol:** O'quvchilarga o'z ishlari haqida yozma yoki og'zaki fikr bildirishi, qanday qilib eng yaxshi natijaga erishganlarini va qaysi xatolarni tuzatilganligini tahlil qilishlari so'raladi. Bu jarayon o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

7. Hamkorlik va guruh ishlari

STEAM yondashuvi o'quvchilarga guruhda ishlash va o'zaro hamkorlik qilishni o'rgatadi. Hamkorlik jarayonida o'quvchilar o'z fikrlarini baham ko'rib, birgalikda qarorlar qabul qilishadi. Bu ijodiy va tanqidiy fikrlashni mustahkamlaydi, chunki guruhda ishlashda o'quvchilar turli nuqtai nazarlardan foydalanishadi.

• **Misol:** O'quvchilar birgalikda loyihalar yaratib, har bir o'ziga xos fikrni inobatga olgan holda umumiy yechimga kelishadi. Bu jarayon, ularni nafaqat ijodiy fikrlashga, balki boshqalarning fikrlarini tahlil qilishga ham undaydi.

Xulosa

STEAM yondashuvi o'quvchilarning **ijodiy** va **tanqidiy fikrlash** qobiliyatlarini rivojlantirish uchun turli xil usullardan foydalanadi. Bu usullar o'quvchilarga ilmiy va amaliy bilimlarni birlashtirish, murakkab muammolarni hal qilish, yangi g'oyalar yaratish va tanqidiy yondashuvni qo'llash imkoniyatlarini taqdim etadi. STEAM ta'limi orqali o'quvchilar o'zlari o'rgangan bilimlarni mustaqil ravishda qo'llash, xatolardan o'rganish va

yangi echimlar izlashga o'rgatiladilar. Bu esa ularga nafaqat akademik muvaffaqiyat, balki hayotdagi muvaffaqiyatlar uchun ham zarur bo'lgan ko'nikmalarni taqdim etadi.

256. O'quvchilarga texnik muammolarni hal qilishda ijodiy yondashuvlar qanday ishlatiladi?

Javob: *O'quvchilarga texnik muammolarni hal qilishda ijodiy yondashuvlarni qo'llash STEAM (fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika) ta'limining asosiy tamoyillaridan biridir. Ijodiy fikrlashni rivojlantirish o'quvchilarga noan'anaviy yechimlar topishda yordam beradi va muammolarni ko'proq innovatsion usullarda hal qilishga undaydi. Quyidagi ijodiy yondashuvlar texnik muammolarni hal qilishda samarali tarzda qo'llanilishi mumkin:

1. Dizayn fikrlash (Design Thinking)

Dizayn fikrlash — bu muammoni hal qilish uchun tizimli va ijodiy yondashuvdir. Bu yondashuvda o'quvchilar:

- **Empatiya qilish:** Muammoning asl sabablarini tushunish, foydalanuvchilarning ehtiyojlarini aniqlash.

- **Muammoni aniqlash:** Aniq va aniq muammoni belgilash.

- **Ijodiy fikrlar yaratish:** Muammolarni hal qilish uchun ko'plab turli xil yechimlarni ishlab chiqish.

- **Prototiplash va test qilish:** Yechimni amalda sinab ko'rish, prototip yaratish va uni yaxshilash.

Bu jarayon o'quvchilarni texnik muammolarni hal qilishda turli xil yondashuvlar va g'oyalar bilan ishlashga, hamda yaratgan prototiplarini amaliyotda sinab ko'rishga undaydi

2. Loyiha asosidagi ta'lim (Project-based Learning)

Loyiha asosidagi ta'lim — o'quvchilarga amaliy va muammolarni hal qilishga qaratilgan loyihalar ustida ishlashni o'rgatadi. O'quvchilar biror texnik muammoni yechishda loyihalar yaratish orqali bilimlarini amaliyotda qo'llashadi. Masalan:

- **Robototexnika loyihalari:** O'quvchilar robotlarni yaratishda dasturlash, elektronika va mexanikani birlashtirgan holda muammoni hal qilishadi.

- **Atrof-muhitni himoya qilish loyihalari:** O'quvchilar ekologik texnologiyalarni ishlab chiqish, energiya tejash usullarini yaratish yoki chiqindilarni qayta ishlash bo'yicha innovatsion yechimlar topadilar.

Bu yondashuv o'quvchilarni real muammolarni hal qilishda kreativ va analitik yondashuvlar bilan ishlashga rag'batlantiradi

3. Raqamli va texnologik vositalardan foydalanish

Texnik muammolarni hal qilishda raqamli vositalar va texnologiyalarni qo'llash ijodiy fikrlashni rivojlantiradi. Misol uchun:

- **3D modellash va prototiplash:** O'quvchilar 3D modellash dasturlari, masalan, **Tinkercad** yoki **SketchUp** yordamida texnik qurilmalarning prototiplarini yaratadilar. Bu orqali ular muammoni tushunish va yechimlarni amaliyotda ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

- **Simulyatsiya va modellashtirish:** **GeoGebra** yoki **PhET Simulations** kabi dasturlar yordamida texnik muammolarni simulyatsiya qilish va turli variantlarni sinab ko'rish mumkin

4. Brainstorming va guruh ishlari

O'quvchilarni guruhlarda ishlashga undash, ijodiy fikrlashni rivojlantirishning samarali usulidir. Guruhda ishlash orqali har bir o'quvchi o'z fikrini bildirish va yangi yechimlarni topishda boshqalarning fikrlarini inobatga olish imkoniyatiga ega bo'ladi. Brainstorming jarayoni davomida turli xil, hatto g'ayrioddiy fikrlar keltirish o'quvchilarda ijodiy yechimlar topish ko'nikmasini rivojlantiradi.

5. Raqobatli va motivatsion faoliyatlar

O'quvchilarni innovatsion yechimlarni topish uchun motivatsiya berish maqsadida turli xil raqobatlar yoki hackathonlar tashkil etish mumkin. Bunday tadbirlar o'quvchilarga

o'z bilimlarini amaliyotda sinab ko'rish va yangi texnik yechimlarni ishlab chiqishda kreativlikni qo'llashga yordam beradi.

Shunday qilib, O'zbekistonda texnik muammolarni hal qilishda ijodiy yondashuvlar o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini amaliyotda qo'llash, innovatsion g'oyalar yaratish va jamiyatdagi dolzarb muammolarni hal qilishga samarali bo'ladi. Bu yondashuvlar o'quvchilarga nafaqat texnik bilimlarni, balki ijodiy fikrlash va tanqidiy yondashuvni ham o'rgatadi.

257. STEAM darslarida amaliy loyihalar va dasturlarni qanday tashkil etish mumkin?

Javob: *O'zbekistonda STEAM darslarida amaliy loyihalar va dasturlarni tashkil etish o'quvchilarda ijodkorlikni rivojlantirish, ilmiy va texnologik fikrlashni mustahkamlash hamda real hayotdagi muammolarni hal qilishga yordam beradi. Quyidagi usullar va yondashuvlar yordamida STEAM darslarida amaliy loyihalar va dasturlarni muvaffaqiyatli tashkil etish mumkin:

1. Multidissiplinar yondashuvni qo'llash

STEAM yondashuvi fanlararo integratsiyani ta'minlaydi. O'quvchilarga biror muammoni hal qilish uchun bir nechta fanlar (matematika, fizika, texnologiya, san'at va muhandislik) asosida loyihalar tuzish imkoniyati berilishi kerak. Misol uchun:

• **Ekologik loyihalar:** Atrof-muhitni himoya qilish yoki chiqindilarni qayta ishlash bo'yicha amaliy loyihalar yaratish. Bu loyihalarda o'quvchilar ekologiya, fizikada energiya tejash va texnologiyalarni qo'llash orqali hal qiladigan masalalarni o'rganadilar.

• **Smart shaharlarni yaratish:** O'quvchilarni yashil energiya, aqlli transport tizimlari va barqaror rivojlanish haqidagi bilimlar asosida loyihalar yaratishga undash. Bunday loyihalar muhandislik va texnologiyani san'at va dizayn bilan uyg'unlashtiradi.

2. Raqamli va texnologik vositalardan foydalanish

Amaliy loyihalar yaratishda raqamli vositalar, dasturlar va simulyatsiyalardan foydalanish o'quvchilarga yangi texnologiyalarni o'rganishga yordam beradi.

• **Dasturlash va robototexnika loyihalari:** O'quvchilarni Arduino, LEGO Mindstorms yoki Tinkercad kabi dasturlar bilan tanishtirish orqali ular o'zlarining robototexnika yoki avtomatizatsiya tizimlarini yaratish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

• **Simulyatsiya dasturlari:** GeoGebra, PhET Simulations kabi dasturlar yordamida o'quvchilar turli ilmiy konseptlarni virtual tarzda o'rganishlari mumkin. Bu loyihalar ilmiy jarayonlarni amaliy ko'rinishda tushunishga yordam beradi.

3. Jamiyatga foyda keltiruvchi loyihalar yaratish

STEAM darslarida o'quvchilarni jamiyatdagi global muammolarni hal qilishga undash, ularning mas'uliyat hissini oshirishga yordam beradi. Misol uchun:

• **Iqlim o'zgarishiga qarshi loyihalar:** O'quvchilarni energiya manbalarini tejash, qayta tiklanuvchi energiya resurslarini yaratish bo'yicha amaliy loyihalar yaratishga jalb qilish mumkin. Bu kabi loyihalar o'quvchilarda ekologik mas'uliyatni rivojlantiradi.

• **Sog'liqni saqlash texnologiyalari:** O'quvchilarga yangi tibbiy texnologiyalarni yaratishda ishtirok etish, masalan, sog'liqni monitoring qilish uchun texnologik vositalar yaratish.

4. Guruh ishlari va kollektiva yondashuv

Loyihalarni guruhlar shaklida amalga oshirish o'quvchilarga hamkorlikda ishlashni, fikrlarni erkin ifodalashni va bir-birining g'oyalarini qadrlashni o'rgatadi. Bunda o'quvchilar o'rtasida muhokamalar, maslahatlar va hamkorlikni rivojlantirishga alohida e'tibor beriladi.

5. Yaratuvchanlik va dizaynni rag'batlantirish

STEAM loyihalarida san'at va dizayn elementlarini qo'shish o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. O'quvchilarni masalalarga yechim yaratishda kreativ yondashishga undash, loyiha dizaynini tuzishda san'at va estetikani qo'llash ularning muammolarga innovatsion yechimlar topishga yordam beradi.

Shunday qilib, O'zbekistonda STEAM darslarida amaliy loyihalar va dasturlarni tashkil etish o'quvchilarga bilimni amaliyotda qo'llash, ijodiy fikrlash va jamiyatga foyda keltirishga bo'lgan qiziqishni oshirish imkonini beradi. Bu orqali o'quvchilar o'zlarining bilim va ko'nikmalarini real muammolarni hal qilishda ishlatishadi.

258. Qanday raqamli instrumentlar STEAM da o'quvchilarning o'rganish jarayonini yordam berishi mumkin?

Javob: O'zbekistonda STEAM ta'limi jarayonida raqamli instrumentlar o'quvchilarga o'qish, yaratish, va tahlil qilishda yordam berishi mumkin. Bunday raqamli vositalar, o'quvchilarning ijodiy va analitik fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi, shuningdek, ta'limni interaktiv va qiziqarli qiladi. Quyidagi raqamli instrumentlar o'quvchilarning STEAM darslarida samarali o'rganishga yordam beradi:

1. Onlayn ta'lim platformalari: Khan Academy, Coursera, Edmodo va Google Classroom kabi onlayn platformalar o'quvchilarga STEAM fanlaridagi darslarni o'z vaqtida va shaxsiylashtirilgan tarzda o'rganish imkonini beradi. Bu platformalar o'quvchilarga darslarni qayta ko'rish, o'zgarishlarni kuzatish va interaktiv testlar orqali bilimlarini mustahkamlash imkonini yaratadi. Shuningdek, ular global miqyosda bilim olish va turli xil fanlar bo'yicha yirik universitetlarning kurslariga kirish imkoniyatini taqdim etadi

2. Dasturlash va robototexnika vositalari: Scratch, Tinkercad, Arduino, va LEGO Mindstorms kabi vositalar o'quvchilarga dasturlash, robototexnika va muhandislikni o'rganish imkoniyatlarini yaratadi. Bu platformalar o'quvchilarga o'z loyihalarini yaratishda yordam beradi va ularni bilimlarini amaliyotda qo'llashga rag'batlantiradi. Bu, ayniqsa, STEAM darslarida texnologiya va muhandislik fanlarining integratsiyasini ta'minlashda foydalidir

3. Virtual va kengaytirilgan haqiqat (VR va AR): Google Expeditions, Merge Cube, va CoSpaces EDU kabi VR va AR texnologiyalari o'quvchilarga ilmiy, san'at, va muhandislik konseptlarini interaktiv tarzda o'rganish imkonini beradi. Virtual va kengaytirilgan haqiqat orqali o'quvchilar, masalan, astronomiya yoki biologiya darslarini virtual sayohatlar yordamida chuqurroq o'rganishlari mumkin. Bu texnologiyalar o'quvchilarga tasavvur qilish va o'qishning yanada qiziqarli va samarali shakllarini taqdim etadi

4. Simulyatsiya va modellash dasturlari: GeoGebra, PhET Simulations va SimCityEDU kabi dasturlar o'quvchilarga murakkab matematik va ilmiy jarayonlarni simulyatsiya qilish imkonini beradi. Bu dasturlar o'quvchilarga turli ilmiy va texnik masalalarni vizual ravishda ko'rsatib, amaliy tajribalar orqali o'rgatadi. Misol uchun, GeoGebra matematik shakllar va formulalarni interaktiv tarzda o'rganishga yordam beradi

Shunday qilib, O'zbekistonda STEAM ta'limi jarayonida raqamli instrumentlar o'quvchilarning o'rganish jarayonini yanada samarali va qiziqarli qilishga yordam beradi. Bu vositalar o'quvchilarga bilimlarni amaliyotda qo'llash, ijodiy fikrlashni rivojlantirish va global miqyosdagi muammolarni hal qilishda innovatsion yechimlar ishlab chiqishga yordam beradi.

259. Texnologiyalar va boshqa ilmiy resurslarni loyihalarda qanday qo'llash mumkin?

Javob: innovatsiyalar yaratishga imkon beradi. Bu jarayonda texnologik imkoniyatlar va ilmiy tadqiqotlar, ayniqsa ta'lim, sanoat va atrof-muhitni muhofaza qilishda muhim rol o'ynaydi. Quyidagi yo'llar orqali texnologiyalar va ilmiy resurslar loyihalarda qo'llanilishi mumkin:

1. Smart texnologiyalarni qo'llash: O'zbekistonda o'quvchilarning ta'lim jarayonini samarali qilish uchun smart texnologiyalar, masalan, interaktiv ta'lim platformalari, virtual laboratoriyalar, va robototexnika loyihalarini ishlab chiqish mumkin. Bu texnologiyalar o'quvchilarga bilimlarni amaliyotda qo'llash, ilmiy yondashuvlarni mustahkamlash va yangi texnologiyalarni yaratish imkoniyatini beradi. Robototexnika va sun'iy intellektni o'rgatish

loyihalari, masalan, ekologik muammolarni hal qilishda texnologiyalardan foydalanishni o'rgatadi

2. Infrastruktura va sanoat loyihalarida ilmiy resurslar: Sanoat va qurilish sohalarida yangi texnologiyalarni qo'llash orqali energiya samaradorligini oshirish va ekologik barqarorlikka erishish mumkin. Masalan, O'zbekistonda qayta tiklanadigan energiya manbalarini ishlatish, energiya tejash texnologiyalarini joriy etish, va suv resurslarini boshqarishdagi ilmiy tadqiqotlar va texnologik yechimlarni ishlab chiqish mumkin. Bunda ilmiy resurslar va yangi texnologiyalar, masalan, quyosh panellari, shamol turbinalari va suvni tejash texnologiyalari ishlatiladi

3. Yoshlar va ta'lim tizimida ilmiy tadqiqotlarni joriy etish: Ta'lim tizimida STEAM yondashuvini kengaytirish orqali, texnologiyalar va ilmiy tadqiqotlarni jamiyatning rivojlanishiga qo'shish mumkin. O'quvchilarni ilmiy tadqiqotlar va loyihalar asosida jamiyatdagi global muammolarni hal qilishga undash, ularning ilmiy va texnologik bilimlarini amaliyotga tatbiq qilishni ta'minlaydi. Masalan, yoshlarni ekologiya, iqlim o'zgarishi yoki sog'liqni saqlash kabi sohalarda ilmiy resurslardan foydalanishga rag'batlantirish mumkin

Shunday qilib, O'zbekistonda texnologiyalar va ilmiy resurslarni loyihalarda qo'llash, nafaqat innovatsion yechimlar yaratishga, balki jamiyatni barqaror rivojlantirishga yordam beradi. Bu jarayon ilm-fan va texnologiyalarni amaliyotga tadbiq etish orqali, iqtisodiy va ekologik barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

260. STEAM darslarda global muammolarni qo'shib o'qitish orqali o'quvchilarda jamiyatga foyda keltirishga qanday qiziqish uyg'otish mumkin?

Javob: O'zbekistonda STEAM (fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika) darslarida global muammolarni qo'shib o'qitish orqali o'quvchilarda jamiyatga foyda keltirishga bo'lgan qiziqishni uyg'otishning bir necha samarali yo'llari mavjud:

1. Praktiki loyihalar yaratish: O'quvchilarni global miqyosdagi ijtimoiy va ekologik muammolarni hal qilishga jalb qilish, ularning o'quv jarayonini qiziqarli va foydali qiladi. Misol uchun, o'quvchilarni iqlim o'zgarishi, energiya tejamkorligi yoki chiqindilarni qayta ishlash kabi masalalarda loyihalar yaratishga rag'batlantirish mumkin. Bu kabi amaliy yondashuvlar o'quvchilarga nafaqat nazariy bilimlarni, balki real hayotdagi muammolarni hal qilish ko'nikmalarini ham o'rgatadi

2. Ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish: STEAM darslari yordamida o'quvchilarga jamiyatga foyda keltirishning ahamiyati tushuntiriladi. Masalan, ekologik muammolarni hal qilishda yangi texnologiyalarni ishlab chiqish yoki sog'liqni saqlashda innovatsion yondashuvlarni qo'llashni o'rganish o'quvchilarda mas'uliyat hissini uyg'otadi. Bu orqali ular global muammolarni hal qilishga va jamiyatning rivojlanishiga hissa qo'shishga ilhomlanadilar

3. Interaktiv va jamiyatga ta'sir ko'rsatuvchi amaliyotlar: O'quvchilarni real dunyoda mavjud bo'lgan masalalarga yechim topish uchun guruhlar yoki jamoalar shaklida ishlashga undash, ularni hamkorlikda ishlashga va o'z g'oyalari bilan jamiyatga foyda keltirishga imkon beradi. Bu STEAM metodologiyasining asosiy tamoyillaridan biri bo'lib, u o'quvchilarda o'z bilimlarini ijtimoiy foydada qo'llashni rag'batlantiradi

Shunday qilib, O'zbekistonda STEAM darslari yordamida global muammolarni o'qitish orqali o'quvchilarda jamiyatga foyda keltirishga bo'lgan qiziqish uyg'otish, nafaqat ilmiy bilimlarni oshirish, balki ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirishga ham yordam beradi.

261. STEAM darslarida o'quvchilarga ijtimoiy masalalarda innovatsion yechimlar taqdim etishning qanday yo'llari mavjud?

Javob: O'zbekistonda STEAM (fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika) ta'limi o'quvchilarga ijtimoiy masalalarda innovatsion yechimlar taqdim etishda muhim rol o'ynaydi. Asosan, STEAM ta'limining asosiy yo'nalishi o'quvchilarga kreativ fikrlash va muammolarni innovatsion tarzda hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishdir.

STEAM ta'limi orqali o'quvchilar nafaqat ilmiy va texnik bilimlarni o'rganadilar, balki ushbu bilimlarni real hayotdagi ijtimoiy masalalarni hal qilishga yo'naltiradilar. Masalan, o'quvchilar robototexnika, dasturlash, ekologik muammolarni yechish kabi mavzularda loyiha va eksperimentlar orqali o'z yechimlarini ishlab chiqishadi. Bu, ayniqsa, texnologik innovatsiyalarni yaratishda, tabiiy resurslarni samarali boshqarishda va atrof-muhitni yaxshilashda o'z aksini topadi

Shuningdek, STEAM darslarida o'quvchilar ijtimoiy masalalar bo'yicha muammolarni hal qilish uchun jamoa ishini va loyiha asosidagi yondashuvlarni amaliyotda qo'llashni o'rganadilar. Bu jarayon o'quvchilarning muloqot va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi

Umuman olganda, STEAM ta'limi o'quvchilarga texnologiyalar va ilm-fan yordamida jamiyatda yuzaga kelgan muammolarga innovatsion yechimlar taqdim etishda yordam beradi.

262. Sun'iy intellektni ta'limga joriy etishning asosiy maqsadi qanday?

Javob: O'zbekistonda sun'iy intellektni ta'limga joriy etishning asosiy maqsadi, ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va o'quvchilarning o'quv jarayonini yanada samarali va shaxsiylashtirilgan qilishdir. Sun'iy intellektning ta'limga integratsiyasi yordamida o'qituvchilar va talabalar uchun bir qator afzalliklar yaratish mumkin. Masalan, sun'iy intellekt o'quvchilarning o'qish tezligi va uslubiga qarab individual o'quv rejalarini ishlab chiqishda yordam beradi, bu esa o'quvchilarning zaif va kuchli tomonlarini aniqlab, shaxsiy yondashuvni amalga oshirish imkonini beradi

Shuningdek, sun'iy intellekt o'qituvchilarni qo'llab-quvvatlaydi, avtomatlashtirilgan vazifalar yordamida vaqtni tejash va samaradorlikni oshirish imkonini beradi. Bunga davomatni kuzatish, baholash va boshqa biroq muhim bo'lgan jarayonlar kiradi. O'qituvchilar ko'proq o'quvchilar bilan interaktiv tarzda ishlashga, innovatsion yondashuvlar bilan o'qitish metodologiyalarini takomillashtirishga imkon topadilar. Umuman olganda, O'zbekistonda sun'iy intellektni ta'limga joriy etishning asosiy maqsadi ta'lim jarayonini shaxsiylashtirish, o'quvchilarning o'z salohiyatlarini to'liq amalga oshirishlariga yordam berish va o'qituvchilar uchun samarali ish muhitini yaratishdir.

263. O'qituvchilar sun'iy intellektni ta'limda samarali qo'llash uchun qanday ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak?

Javob: O'qituvchilar sun'iy intellekt (SI)ni ta'limda samarali qo'llash uchun bir qator ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak. Ushbu ko'nikmalar, o'qituvchilarni SI texnologiyalaridan foydalangan holda ta'lim jarayonini yanada interaktiv, shaxsiylashtirilgan va samarali qilish imkonini beradi. Quyida o'qituvchilar uchun zarur bo'lgan asosiy ko'nikmalarni keltiraman:

1. SI asoslarini tushunish:

- O'qituvchilar sun'iy intellekt texnologiyalarining asosiy prinsiplari va imkoniyatlari haqida yaxshi tushunchaga ega bo'lishlari kerak. Ular AI va mashina o'rganish (machine learning), tabiiy tilni qayta ishlash (NLP), kompyuter ko'rish (computer vision) va boshqa SI texnologiyalarining ta'lim jarayonida qanday qo'llanilishini bilishlari zarur.

2. SI vositalarini qo'llash ko'nikmasi:

- O'qituvchilar SI asosidagi ta'lim platformalari, dasturlar, interaktiv tizimlar va avtomatik baholash vositalarini qanday ishlatishni bilishlari kerak. Misol uchun, o'qituvchilar o'quvchilarning natijalarini tahlil qilish uchun sun'iy intellekt tizimlaridan foydalana olishlari, shaxsiylashtirilgan o'quv materiallarini yaratish va o'quvchilarga interaktiv mashqlar taqdim etish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak.

3. O'quvchilarning ehtiyojlarini tahlil qilish:

- Sun'iy intellektning eng katta afzalliklaridan biri o'quvchilarning individual ehtiyojlarini aniqlashdir. O'qituvchilar, SI tizimlarini ishlatib, o'quvchilarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlay olishlari va o'quv jarayonini shaxsiylashtirish uchun kerakli choralarni ko'rishlari zarur.

4. O'quv jarayonini tahlil qilish va optimallashtirish:

• O'qituvchilar SI tizimlari yordamida o'quv jarayonini tahlil qilish va optimallashtirishni bilishlari kerak. Ular o'quvchilarning o'rganish jarayonini real vaqt rejimida kuzatib, kerakli o'zgartirishlarni amalga oshirishi lozim. Masalan, o'quvchilarning muvaffaqiyatlari va qiyinchiliklarini tahlil qilib, darslarni moslashtirish.

5. Ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash:

• Sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish ma'lumotlar xavfsizligiga e'tibor qaratishni talab qiladi. O'qituvchilar o'quvchilarning shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish va ularni xavfsiz tarzda saqlash bo'yicha asosiy me'yorlar va qoidalarni bilishlari zarur.

6. Ko'p formatli o'quv materiallarini yaratish:

• O'qituvchilar turli ta'lim texnologiyalaridan foydalanib, o'quvchilarga turli formatlarda materiallar taqdim etishlari kerak: matnli, vizual, audio, video va boshqalar. Sun'iy intellekt yordamida o'quvchilarga individual talablariga moslashtirilgan materiallar yaratish mumkin.

7. Kollaboratsiya va muloqot:

• O'qituvchilar SI tizimlari yordamida o'quvchilarning o'zaro hamkorlik va muloqotini rivojlantirishi kerak. Masalan, virtual yordamchilar, chatbotlar yoki SI asosidagi platformalar orqali o'quvchilar bilan doimiy aloqada bo'lish, ularning savollariga javob berish va yordam ko'rsatish.

8. Muammoli vaziyatlarni hal qilish:

• Sun'iy intellektni ta'limda qo'llashda yuzaga keladigan texnik va pedagogik muammolarni hal qilish ko'nikmasi ham muhimdir. O'qituvchilar o'qish jarayonida yuzaga keladigan texnologik nosozliklar yoki pedagogik qiyinchiliklarni tezda aniqlab, hal etish qobiliyatiga ega bo'lishlari zarur.

9. Yangi metodikalarni o'zlashtirish va qo'llash:

• O'qituvchilar SI texnologiyalarini zamonaviy pedagogik metodikalar bilan birlashtirishni bilishlari kerak. Masalan, muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish (PBL), gamifikatsiya kabi innovatsion metodikalarni sun'iy intellekt bilan uyg'unlashtirish.

10. Ijodiy va tanqidiy fikrlash:

• Sun'iy intellektni ta'limda samarali qo'llash uchun o'qituvchilar ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak. Ular o'z o'quvchilarining o'rganish jarayonini yaratishda yangi va ijodiy yondashuvlarni qo'llashlari lozim.

11. Doimiy o'qish va o'rganish:

• SI texnologiyalari tez rivojlanayotgan soha bo'lib, o'qituvchilar doimiy ravishda yangi bilimlarni o'rganishlari va o'z ko'nikmalarini yangilab turishlari kerak. Buning uchun o'qituvchilar turli kurslar, treninglar va seminarlar orqali o'z malakalarini oshirib borishlari muhim.

Xulosa: Sun'iy intellektni ta'limda samarali qo'llash uchun o'qituvchilar zamonaviy texnologiyalarni tushunish, ularni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish va o'quvchilarning ehtiyojlariga moslashtirish ko'nikmalariga ega bo'lishlari zarur. Bu o'qituvchilarga o'quv jarayonini yanada samarali qilish va ta'lim sifatini oshirishda yordam beradi. O'qituvchilarning SI texnologiyalariga oid bilim va ko'nikmalari ta'lim tizimining rivojlanishiga va o'quvchilarning muvaffaqiyatiga katta ta'sir ko'rsatadi.

264. Sun'iy intellekt o'qituvchilarga qanday yordam beradi?

Javob: Sun'iy intellekt (SI) o'qituvchilarga ta'lim jarayonini samarali boshqarish, o'quvchilarning ehtiyojlarini aniqlash va o'rganish jarayonini yaxshilashda katta yordam beradi. Quyida SI o'qituvchilarga qanday yordam berishi mumkinligini keltiraman:

1. O'quvchilarning o'rganish natijalarini kuzatish va tahlil qilish:

• SI tizimlari o'quvchilarning o'rganish jarayonini real vaqtda kuzatib boradi, ularning qaysi mavzularda qiyinchiliklarga duch kelishini aniqlaydi va natijalarni tahlil qiladi. Bu o'qituvchiga o'quvchilarning kuchli va zaif tomonlarini bilishga yordam beradi va kerakli yordamni taqdim etish imkoniyatini yaratadi.

2. Shaxsiylashtirilgan ta'limni yaratish:

- Sun'iy intellekt yordamida o'quvchilarning ehtiyojlariga moslashtirilgan o'quv materiallari va mashqlar yaratish mumkin. Bu o'qituvchiga o'quvchilarning individual xususiyatlariga asoslanib, shaxsiylashtirilgan ta'lim yondashuvlarini qo'llash imkonini beradi.

3. Avtomatik baholash va fikr-mulohazalar:

- SI tizimlari avtomatik ravishda o'quvchilarning ishlarini baholash va ularni tahlil qilishga yordam beradi. O'qituvchiga o'quvchilarning ishlash jarayonini tezda ko'rib chiqish va tezkor fikr-mulohazalar berish imkonini yaratadi. Bu o'qituvchilarga vaqtini tejash va o'quvchilarga o'zlashtirishda qo'llab-quvvatlash imkoniyatini beradi.

4. Resurslarni yaratish va moslashtirish:

- Sun'iy intellekt o'qituvchilarga o'quvchilar uchun moslashtirilgan o'quv materiallari va resurslarini yaratish imkonini beradi. Masalan, SI tizimlari o'quvchilarning bilim darajasini tahlil qilib, ularning ehtiyojlariga mos ravishda qo'shimcha resurslar yoki mashqlar taqdim etadi.

5. O'quvchilarning ilg'or texnologiyalar bilan tanishishini ta'minlash:

- Sun'iy intellekt texnologiyalarini o'qituvchilar o'z darslarida qo'llash orqali o'quvchilarga ilg'or texnologiyalar bilan tanishish imkoniyatini yaratadi. O'quvchilarga yangi texnologiyalarni o'rganishga yordam berish va ularni zamonaviy bilimlar bilan ta'minlash orqali o'qituvchilar ta'lim jarayonini innovatsion shaklga keltiradilar.

6. O'quvchilar bilan interaktiv muloqotni yaxshilash:

- Sun'iy intellekt yordamida o'qituvchilar o'quvchilarga interaktiv tarzda dars berishi mumkin. Masalan, virtual yordamchilar yoki chat-botlar yordamida o'quvchilarga darsda o'rganilayotgan materiallarni tushuntirish va savollarga tezkor javob berish imkoniyati mavjud bo'ladi.

7. Darsni vaqt va joydan qat'i nazar boshqarish:

- Sun'iy intellekt yordamida onlayn va oflayn ta'limni integratsiya qilish mumkin. O'qituvchilar o'quvchilarning o'rganish jarayonini boshqarish va darslarni yanada samarali o'tkazish imkoniyatini topadilar, shuningdek, o'quvchilarning o'qish materiallarini qayerda bo'lishidan qat'i nazar olishlarini ta'minlaydilar.

8. O'qituvchilarning professional rivojlanishiga yordam:

- Sun'iy intellekt o'qituvchilarga o'z pedagogik metodikalarini tahlil qilish va yaxshilashda yordam beradi. SI tizimlari o'qituvchilarga o'z ish faoliyatlarini o'rganish, yangi metodikalarni o'zlashtirish va professional rivojlanish bo'yicha tavsiyalar berish imkoniyatini yaratadi.

9. Yangi pedagogik uslublarni sinab ko'rish:

- O'qituvchilar Sun'iy intellekt yordamida yangi pedagogik uslublarni sinab ko'rishlari mumkin. Misol uchun, muammoli ta'lim (PBL) yoki loyiha asosida ta'lim metodlarini qo'llashda SI tizimlari o'qituvchilarga yordam beradi, o'quvchilarning ishlash jarayonini real vaqtda kuzatadi va samarali feedback taqdim etadi.

10. O'quvchilarning natijalarini uzluksiz monitoring qilish:

- Sun'iy intellekt o'quvchilarning o'rganish jarayonini doimiy ravishda monitoring qilish imkonini beradi. Bu o'qituvchiga o'quvchilarni o'z vaqtida qo'llab-quvvatlash, ularga kerakli resurslar va yordamni taqdim etish imkoniyatini beradi.

Xulosa: Sun'iy intellekt ta'lim jarayonida o'qituvchilarga ko'plab qulayliklar yaratadi. O'qituvchilar o'z vaqtlarini samarali boshqarish, o'quvchilarning ehtiyojlariga moslashtirilgan ta'limni taqdim etish va o'quv jarayonini interaktiv qilishda SI texnologiyalaridan keng foydalanishlari mumkin. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning bilim olish jarayonini samarali qilish va ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi.

265. Sun'iy intellektni ta'limda innovatsion yondashuvlar va metodikalar bilan birlashtirish qanday samara beradi?

Javob: Sun'iy intellekti (SI) ta'limda innovatsion yondashuvlar va metodikalar bilan birlashtirish ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning bilim olish ko'nikmalarini rivojlantirish va ta'limni shaxsiylashtirishda katta samara beradi. SI texnologiyalarining ta'limda qo'llanilishi o'qituvchilarga yangi metodikalarni amaliyotga tatbiq etishda yordam beradi va o'quvchilarga yanada interaktiv, ko'proq o'zlashtirilgan va samarali ta'lim olish imkoniyatlarini yaratadi. Quyida SI va innovatsion yondashuvlarning birlashishining samara va foydalari keltirilgan:

1. O'quv jarayonini shaxsiylashtirish:

- Sun'iy intellekt yordamida o'quvchilarning individual ehtiyojlariga mos ravishda ta'limni shaxsiylashtirish mumkin. SI tizimlari o'quvchilarning o'rganish tezligini, bilim darajasini va qiziqishlarini tahlil qiladi va o'quv materiallarini ularga moslashtiradi. Bu, o'z navbatida, har bir o'quvchiga o'z o'rganish jarayonini yanada samarali tashkil etish imkonini beradi.

2. Adaptiv ta'lim tizimlarining joriy etilishi:

- Sun'iy intellekt asosidagi adaptiv ta'lim tizimlari o'quvchilarning qobiliyatlarini baholash va har bir o'quvchining o'rganish jarayonini individual tarzda moslashtirish imkonini beradi. Innovatsion metodikalarda bu tizimlar real vaqt rejimida o'quvchilarning yutuqlarini va kamchiliklarini tahlil qilib, ularning ehtiyojlariga ko'ra qo'shimcha resurslar yoki yangi materiallar taqdim etadi.

3. Ko'p formatli va interaktiv ta'lim vositalarining qo'llanilishi:

- Sun'iy intellekt yordamida ta'limda interaktiv vositalar, masalan, virtual yoki kengaytirilgan haqiqat (VR/AR) texnologiyalarini qo'llash mumkin. Bu texnologiyalar o'quvchilarga o'rganish jarayonini real hayotga yaqinlashtiradi va yanada ko'proq ijodiy, amaliy va vizual tarzda taqdim etish imkoniyatini yaratadi.

4. O'quvchilarda tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish:

- Innovatsion metodikalar, masalan, muammoli ta'lim (PBL) va loyiha asosida o'qitish, Sun'iy intellekt yordamida qo'llanilganda, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini yanada kuchaytiradi. SI tizimlari o'quvchilarga haqiqiy hayotdagi vaziyatlar va masalalar asosida ishlash imkoniyatlarini taqdim etadi va shuningdek, ular uchun moslashtirilgan resurslar va ma'lumotlarni taqdim etadi.

5. O'quvchilarning motivatsiyasini oshirish:

- SI texnologiyalari ta'lim jarayonini interaktiv va qiziqarli qilishga yordam beradi. O'quvchilarga o'rgatilayotgan materialni yanada interaktiv va o'ziga jalb etuvchi qilish uchun Sun'iy intellekt yordamida o'quv jarayonini gamifikatsiya qilish mumkin. Bu o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va ularni o'rganish jarayoniga ko'proq jalb etadi.

6. Onlayn va oflayn ta'limni samarali integratsiya qilish:

- Sun'iy intellekt yordamida onlayn va oflayn ta'lim shakllarini birlashtirish mumkin. Misol uchun, o'qituvchilar darslarni oflayn tarzda o'tkazib, o'quvchilarga onlayn platformalarda qo'shimcha resurslar va mashqlar taqdim etishlari mumkin. SI tizimlari o'quvchilarning natijalarini tahlil qilib, ularning ehtiyojlarini aniqlash va kerakli resurslarni taqdim etish imkonini beradi.

7. O'qituvchilar uchun vaqtni boshqarish va yengillik yaratish:

- Sun'iy intellekt o'qituvchilarga o'quvchilarning ishlash natijalarini tahlil qilish, baholash va o'rganish jarayonini kuzatishda yordam beradi. Bu, o'z navbatida, o'qituvchilarga o'z vaqtini samarali boshqarish va o'quvchilarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash imkoniyatini beradi.

8. Ko'p tilli ta'lim imkoniyatlari:

- Sun'iy intellekt yordamida ta'lim jarayonida ko'p tilli resurslardan foydalanish imkoniyati ham kengayadi. O'quvchilar turli tillarda o'qish, yozish va gapirish ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkin. Sun'iy intellekt texnologiyalari avtomatik tarjima tizimlari orqali o'quvchilarga boshqa tillarda ta'lim olish imkonini yaratadi.

9. O'qituvchilarning professional rivojlanishi:

- Sun'iy intellekt yordamida o'qituvchilarning professional rivojlanishi uchun yangi imkoniyatlar yaratiladi. SI tizimlari o'qituvchilarga o'z pedagogik uslublarini tahlil qilish va yangilashga yordam beradi, shuningdek, ular uchun zamonaviy ta'lim metodikalarini o'rganish va o'z bilimlarini kengaytirish imkoniyatlarini taqdim etadi.

Xulosa: Sun'iy intellektni ta'limda innovatsion yondashuvlar va metodikalar bilan birlashtirish, o'quvchilarga yuqori sifatli, shaxsiylashtirilgan va samarali ta'lim olish imkoniyatlarini yaratadi. Bu ta'lim jarayonini interaktiv, ko'proq vizual va amaliy qilishga yordam beradi, o'quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi, o'qituvchilarning ish faoliyatini yengillashtiradi va ularga samarali ta'limni amalga oshirish imkoniyatini beradi. Bu yondashuv ta'lim tizimining samaradorligini oshirib, o'quvchilarning yuksak natijalarga erishishlariga yordam beradi.

266. Sun'iy intellekt yordamida ta'limning turli shakllarini qanday birlashtirish mumkin?

Javob: Sun'iy intellekt (SI) ta'limda innovatsion yondashuvlar va metodikalar bilan birlashtirish ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning bilim olish ko'nikmalarini rivojlantirish va ta'limni shaxsiylashtirishda katta samara beradi. SI texnologiyalarining ta'limda qo'llanilishi o'qituvchilarga yangi metodikalarni amaliyotga tatbiq etishda yordam beradi va o'quvchilarga yanada interaktiv, ko'proq o'zlashtirilgan va samarali ta'lim olish imkoniyatlarini yaratadi. Quyida SI va innovatsion yondashuvlarning birlashishining samara va foydalari keltirilgan:

1. O'quv jarayonini shaxsiylashtirish:

- Sun'iy intellekt yordamida o'quvchilarning individual ehtiyojlariga mos ravishda ta'limni shaxsiylashtirish mumkin. SI tizimlari o'quvchilarning o'rganish tezligini, bilim darajasini va qiziqishlarini tahlil qiladi va o'quv materiallarini ularga moslashtiradi. Bu, o'z navbatida, har bir o'quvchiga o'z o'rganish jarayonini yanada samarali tashkil etish imkonini beradi.

2. Adaptiv ta'lim tizimlarining joriy etilishi:

- Sun'iy intellekt asosidagi adaptiv ta'lim tizimlari o'quvchilarning qobiliyatlarini baholash va har bir o'quvchining o'rganish jarayonini individual tarzda moslashtirish imkonini beradi. Innovatsion metodikalarda bu tizimlar real vaqt rejimida o'quvchilarning yutuqlarini va kamchiliklarini tahlil qilib, ularning ehtiyojlariga ko'ra qo'shimcha resurslar yoki yangi materiallar taqdim etadi.

3. Ko'p formatli va interaktiv ta'lim vositalarining qo'llanilishi:

- Sun'iy intellekt yordamida ta'limda interaktiv vositalar, masalan, virtual yoki kengaytirilgan haqiqat (VR/AR) texnologiyalarini qo'llash mumkin. Bu texnologiyalar o'quvchilarga o'rganish jarayonini real hayotga yaqinlashtiradi va yanada ko'proq ijodiy, amaliy va vizual tarzda taqdim etish imkoniyatini yaratadi.

4. O'quvchilarda tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish:

- Innovatsion metodikalar, masalan, muammoli ta'lim (PBL) va loyiha asosida o'qitish, Sun'iy intellekt yordamida qo'llanilganda, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini yanada kuchaytiradi. SI tizimlari o'quvchilarga haqiqiy hayotdagi vaziyatlar va masalalar asosida ishlash imkoniyatlarini taqdim etadi va shuningdek, ular uchun moslashtirilgan resurslar va ma'lumotlarni taqdim etadi.

5. O'quvchilarning motivatsiyasini oshirish:

- SI texnologiyalari ta'lim jarayonini interaktiv va qiziqarli qilishga yordam beradi. O'quvchilarga o'rgatilayotgan materialni yanada interaktiv va o'ziga jalb etuvchi qilish uchun Sun'iy intellekt yordamida o'quv jarayonini gamifikatsiya qilish mumkin. Bu o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va ularni o'rganish jarayoniga ko'proq jalb etadi.

6. Onlayn va oflayn ta'limni samarali integratsiya qilish:

• Sun'iy intellekt yordamida onlayn va oflayn ta'lim shakllarini birlashtirish mumkin. Misol uchun, o'qituvchilar darslarni oflayn tarzda o'tkazib, o'quvchilarga onlayn platformalarda qo'shimcha resurslar va mashqlar taqdim etishlari mumkin. SI tizimlari o'quvchilarning natijalarini tahlil qilib, ularning ehtiyojlarini aniqlash va kerakli resurslarni taqdim etish imkonini beradi.

7. O'qituvchilar uchun vaqtni boshqarish va yengillik yaratish:

• Sun'iy intellekt o'qituvchilarga o'quvchilarning ishlash natijalarini tahlil qilish, baholash va o'rganish jarayonini kuzatishda yordam beradi. Bu, o'z navbatida, o'qituvchilarga o'z vaqtini samarali boshqarish va o'quvchilarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash imkoniyatini beradi.

8. Ko'p tilli ta'lim imkoniyatlari:

• Sun'iy intellekt yordamida ta'lim jarayonida ko'p tilli resurslardan foydalanish imkoniyati ham kengayadi. O'quvchilar turli tillarda o'qish, yozish va gapirish ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkin. Sun'iy intellekt texnologiyalari avtomatik tarjima tizimlari orqali o'quvchilarga boshqa tillarda ta'lim olish imkonini yaratadi.

9. O'qituvchilarning professional rivojlanishi:

• Sun'iy intellekt yordamida o'qituvchilarning professional rivojlanishi uchun yangi imkoniyatlar yaratiladi. SI tizimlari o'qituvchilarga o'z pedagogik uslublarini tahlil qilish va yangilashga yordam beradi, shuningdek, ular uchun zamonaviy ta'lim metodikalarini o'rganish va o'z bilimlarini kengaytirish imkoniyatlarini taqdim etadi.

Xulosa: Sun'iy intellekt ta'limda innovatsion yondashuvlar va metodikalar bilan birlashtirish, o'quvchilarga yuqori sifatli, shaxsiylashtirilgan va samarali ta'lim olish imkoniyatlarini yaratadi. Bu ta'lim jarayonini interaktiv, ko'proq vizual va amaliy qilishga yordam beradi, o'quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi, o'qituvchilarning ish faoliyatini yengillashtiradi va ularga samarali ta'limni amalga oshirish imkoniyatini beradi. Bu yondashuv ta'lim tizimining samaradorligini oshirib, o'quvchilarning yuksak natijalarga erishishlariga yordam beradi.

267. Muammoli ta'lim (problem-based learning, PBL) ning asosiy maqsadi qanday?

Javob: *Muammoli ta'lim (Problem-Based Learning, PBL) ning asosiy maqsadi — o'quvchilarda muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish, tanqidiy va ijodiy fikrlashni shakllantirish, shuningdek, o'rganilgan bilimlarni amaliyotda qo'llashni o'rgatishdan iborat.

PBL metodida o'quvchilar o'rganilayotgan mavzuga oid haqiqiy yoki hayotiy muammolarni yechishga harakat qilishadi. Bu jarayonda o'quvchilar ilmiy va amaliy bilimlarni birlashtirish, muammolarni analiz qilish va yechim izlashda faol ishtirok etadilar. PBL metodining asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

1. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish:

• PBL metodida o'quvchilar muammolarni tahlil qilish, turli nuqtai nazarlarni ko'rib chiqish va ularni hal qilish uchun optimal yechimlarni topishga intilishadi. Bu jarayon o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi.

2. Muammolarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirish:

• O'quvchilar haqiqiy hayotdagi yoki akademik muammolarni hal qilish uchun o'rganilgan bilimlarni qo'llashadi. Bu ularning muammolarni aniq aniqlash, tahlil qilish va samarali yechim topish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. Hamkorlik va jamoaviy ishlashni rivojlantirish:

• PBL metodida o'quvchilar guruhlar shaklida ishlashadi, bu esa ularni bir-biri bilan hamkorlikda ishlashga, fikr almashishga va guruhda mas'uliyatni bo'lishishga o'rgatadi.

4. Mustaqil o'rganish va o'z-o'zini ta'lim olishni rag'batlantirish:

• PBL jarayonida o'quvchilar o'z bilimlarini mustaqil ravishda qidiradilar, bu esa o'z-o'zini o'rganish va mustaqil fikrlashga rag'batlantiradi.

5. Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish:

- PBL, o'quvchilarga amaliy bilimlarni qo'llash va o'rganilgan nazariy bilimlarni real hayot muammolariga tatbiq etish imkoniyatini yaratadi.

6. Ijodiy yondashuvni qo'llash:

- PBL metodida o'quvchilar bir nechta muqobil yechimlarni o'ylab topadilar, bu esa ularni ijodiy fikrlashga, innovatsion yondashuvlarni qo'llashga undaydi.

7. O'quvchilarning o'z-o'zini baholash va fikr bildirish qobiliyatini rivojlantirish:

- PBL jarayonida o'quvchilar o'z ishlarini baholash, tahlil qilish va konstruktiv fikr bildirishga o'rgatiladi.

Xulosa: Muammoli ta'limning asosiy maqsadi — o'quvchilarni faol, mustaqil va jamoaviy ishlashga o'rgatish, tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish hamda bilimlarni amaliyotda qo'llashga rag'batlantirishdir. PBL metodining asosiy yondashuvi o'quvchilarni haqiqiy hayot muammolariga tayyorlash va ular uchun samarali yechimlar topishga o'rgatishdir.

268. Muammoli ta'limda o'quvchilar o'rtasidagi muloqot qanday rivojlanadi? **Javob:** Muammoli ta'limda o'quvchilar o'rtasidagi muloqot qanday rivojlanadi?

*Muammoli ta'limda o'quvchilar o'rtasidagi muloqotning rivojlanishi, o'quvchilarning faolligini oshiradi, kreativ fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantiradi. Bu jarayon o'quvchilarga muammolarni hal qilishda hamkorlikda ishlash, fikr almashish va o'zaro yordam ko'rsatish imkonini beradi. Muammoli ta'limda o'quvchilar o'rtasidagi muloqotni rivojlantirishda bir necha asosiy omillar mavjud:

1. Savollar va javoblar orqali muloqot

- Muammoli ta'lim jarayonida o'quvchilar o'zaro savollar berish va javoblar olish orqali fikrlarini aniqlashtiradilar. Bu jarayon o'quvchilarga mavzuni chuqurroq tushunishga yordam beradi va ularni mustaqil fikrlashga undaydi.

- Savollar o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi va turli nuqtai nazarlar orqali muammoni yechishga olib keladi.

2. Guruhdagi o'zaro muloqot va hamkorlik

- O'quvchilar guruhda ishlash orqali o'zaro muloqot qilishadi. Har bir o'quvchi o'z fikrini bildirish orqali guruhga yangi qarashlar kiritadi. Bu guruhdagi o'zaro yordam va bilim almashish jarayonini shakllantiradi.

- Guruhdagi muloqot o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi, ular bir-birini tinglash, fikrlarini hurmat qilish va kelishilgan yechimga erishish ko'nikmalarini o'rganadilar.

3. Muammoni hal qilishda fikr almashish

- Muammoli ta'limda o'quvchilar birgalikda muammoni hal qilishadi. Bu jarayonda ular bir-birlariga yordam berishadi, o'zaro fikr almashishadi va birgalikda yechim topishga harakat qilishadi.

- Muammoni hal qilish jarayonida o'quvchilar bir-birining fikrlarini tinglab, tahlil qilishadi, yangi qarorlar ishlab chiqishadi va o'zaro konstruktiv muloqot o'rnatadilar.

4. Diskussiya va munozara orqali muloqot

- Muammoli ta'limda o'quvchilar o'rtasida diskussiya va munozara olib borish orqali bir nechta yechimlarni ko'rib chiqadilar. Bu jarayonda o'quvchilar o'z fikrlarini asoslash, boshqa o'quvchilarning fikrlarini tinglash va o'zaro argumentlar orqali yechimga kelishadi.

- Diskussiya va munozara o'quvchilarning fikr almashish, qarorlar qabul qilish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

5. Rol o'ynash va simulyatsiyalar

- Muammoli ta'limda o'quvchilar rol o'ynash yoki simulyatsiya qilish orqali o'rganadilar. Bu o'quvchilarga o'zaro muloqot qilish, o'z fikrlarini ifodalash, boshqalar bilan kelishilgan yechimni topish imkoniyatini yaratadi.

- Rol o'ynashda o'quvchilar o'rganilayotgan mavzuga oid turli rollarni bajarib, o'rganish jarayonini faol va interaktiv tarzda davom ettiradilar.

6. O'zaro fikrlarni baham ko'rish va qo'llab-quvvatlash

• O'quvchilar o'z bilimlarini o'zaro baham ko'rib, bir-birini qo'llab-quvvatlashadi. Bu jarayonda ular o'zaro yordam orqali yangi bilimlar olishadi va bir-birining xatolarini tuzatadilar.

• O'quvchilar o'zaro fikr almashishda nafaqat o'rganish, balki bir-birlariga motivatsiya va ilhom berishadi.

7. Yechimga erishishda kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirish

• Muammoli ta'limda muloqot o'quvchilarning kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. O'quvchilar o'z fikrlarini aniq, ravon va tushunarli ifodalashni o'rganadilar.

• Bu jarayon orqali o'quvchilar jamoa bilan ishlash, maslahat berish, konstruktiv tanqid qilish kabi kommunikatsiya ko'nikmalarini oshiradilar.

8. Feedback (fikr bildirish) orqali o'zaro o'rganish

• O'quvchilar o'zaro fikr bildirish va konstruktiv tanqidlar orqali o'z bilimlarini mustahkamlashadi. Fikr bildirish jarayonida o'quvchilar bir-biriga o'z fikrlarini aniq va muayyan tarzda bildiradilar.

• Feedback o'quvchilarning o'z o'rganish jarayonlarini baholash va yaxshilash imkoniyatini yaratadi.

Xulosa:

Muammoli ta'limda o'quvchilar o'rtasidagi muloqotning rivojlanishi, ularning tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashuv, muammolarni hal qilish va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Jamoaviy ishlash, diskussiya, fikr almashish va bir-birini qo'llab-quvvatlash orqali o'quvchilar o'z o'rganish jarayonini samarali o'tkazadilar va o'zaro muloqot orqali bilimlarini mustahkamlashadi.

269. Muammoli ta'limda jamoaviy ishlash va muloqotning ahamiyati nimada? **Javob:** **Muammoli ta'limda jamoaviy ishlash va muloqotning ahamiyati** O'zbekistonda ta'limning sifatini oshirish va o'quvchilarni rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Muammoli ta'lim — bu o'quvchilarga masalalarni yechish, kreativ va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, amaliyotda bilimni qo'llashga yo'naltirilgan o'qitish metodidir. Bu metodda o'quvchilar muammolarni hal qilishda birgalikda ishlashadi va o'quv jarayonida faol muloqot qiladilar.

Jamoaviy ishlash va muloqotning ahamiyati:

1. Ijtimoiy va emosional rivojlanish:

◦ Jamoaviy ishlash o'quvchilarga ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. O'quvchilar bir-birlari bilan hamkorlikda ishlash, fikr almashish, o'zaro hurmat va ishonchni shakllantiradi. Bu o'z navbatida ularning emosional rivojlanishini ta'minlaydi.

◦ O'quvchilar muloqotda o'z fikrlarini erkin ifoda etishni, boshqalarni tinglashni va o'zaro fikrlarni baham ko'rishni o'rganadilar.

2. Kreativlikni rivojlantirish:

◦ Jamoaviy ishlashda o'quvchilar o'zaro fikr almashib, turli nuqtai nazarlardan foydalanadilar. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning kreativlik va innovatsion fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

◦ Muammoli ta'limda jamoaviy ish orqali o'quvchilar birgalikda yechim topishga harakat qilib, yangi va ijodiy fikrlarni ishlab chiqadilar.

3. Muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish:

◦ Jamoaviy ishlashda o'quvchilar bir-birlariga yordam bera turib, masalalarni hal qilish jarayonini o'rganadilar. Bu ularning **tanqidiy fikrlash** va **muammolarni hal qilish** ko'nikmalarini rivojlantiradi.

◦ O'quvchilar birgalikda ishlash orqali turli muammolarni hal qilishni o'rganadilar va o'z fikrlarini asoslash, mulohaza qilishni o'rganadilar.

4. Mas'uliyatni his qilish:

◦ Jamoaviy ishda har bir o'quvchi o'zining roli va mas'uliyatini his qiladi. Ular bir-biriga yordam berishadi va muvaffaqiyatga erishish uchun birgalikda harakat qilishadi. Bu, o'z navbatida, ularning mas'uliyatli va hamjihat bo'lishini ta'minlaydi.

5. **Jamoaviy muloqot va til o'rganish:**

o'Jamoaviy ish davomida o'quvchilar o'zaro muloqot qilib, til ko'nikmalarini rivojlantiradilar. O'quvchilar fikrlarini aniq va samarali ifodalashni o'rganadilar, bu esa ularning muloqot qobiliyatlarini oshiradi.

o'Muloqot orqali o'quvchilar nutq madaniyati, tilning turli uslublari, so'zlash texnikasini o'zlashtiradilar.

6. **O'zaro o'rganish va o'zaro yordam:**

o'Jamoaviy ishlashda o'quvchilar bir-birlariga yordam berishadi, o'zaro bilim almashadilar. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning o'z bilimlarini mustahkamlash va o'zaro yordam orqali yanada chuqurroq o'rganishga olib keladi.

o'O'quvchilar o'zaro o'rganish orqali o'z bilimlarini yanada mustahkamlaydilar va o'zaro fikr almashish orqali yangi bilimlar olishadi.

7. **O'quvchilarni mustaqil ishlashga rag'batlantirish:**

o'Jamoaviy ishlashda o'quvchilar bir-biriga yordam berishlari kerak, ammo har bir o'quvchi o'z bilim va ko'nikmalarini mustaqil tarzda qo'llashga o'rgatadi. Bu ularning mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

O'zbekistonda muammoli ta'lim va jamoaviy ishlashning roli:

O'zbekistonda ta'lim tizimining modernizatsiya qilinishi va **kompetensiya yondashuvi** asosida o'qitishning ahamiyati oshgan. Muammoli ta'lim va jamoaviy ishlash metodlari o'quvchilarda kreativ fikrlash, muammolarni hal qilish, hamkorlik qilish va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bu metodlar o'quvchilarni faollashtiradi, o'rganishga rag'batlantiradi va ularni hayotga tayyorlaydi.

Shuningdek, O'zbekiston ta'lim tizimida o'quvchilarning mustaqil fikrlashini va ijodiy yondashuvni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Jamoaviy ishlash va muloqot muammoli ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlashda, shuningdek, ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega.

270. O'qitishning umumilmiy metodlarga nimalar kiradi?

Javob: * O'qitishning umumiy ilmiy metodlari — bu ta'lim jarayonini samarali tashkil qilish, o'quvchilarning bilimlarini rivojlantirish va ta'limning sifatini oshirishga qaratilgan metodlar bo'lib, ular o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi faol o'zaro aloqani ta'minlashga yordam beradi. O'zbekiston ta'lim tizimida o'qitish metodlari quyidagi asosiy guruhlariga bo'linadi:

1. Tushuntirish (explanatory) metodi:

• Tushuntirish metodida o'qituvchi mavzuni o'quvchilarga batafsil tushuntiradi, ya'ni bilimlarni taqdim etadi. Bu metod ko'pincha yangi mavzularni o'rganishda ishlatiladi.

• Tushuntirishning samarali bo'lishi uchun o'qituvchi mavzuni misollar, tavsiflar, diagrammalar yoki tasvirlar yordamida aniq tushuntiradi.

2. So'rov (questioning) metodi:

• O'qituvchi o'quvchilarga savollar berish orqali ulardan ma'lumot olish va mavzuga qiziqishni oshiradi. Savollar o'quvchilarning fikrini shakllantiradi va ularni faollashtiradi.

• Bu metod o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishga yordam beradi va o'qituvchi o'quvchilarni faol o'rganish jarayoniga jalb etadi.

3. Tajriba va amaliyotga asoslangan metodlar:

• Amaliy ishlar, tajriba o'tkazish, mashg'ulotlar orqali o'quvchilar nazariy bilimlarini amalda qo'llashadi. Bu metodda o'quvchilar mavzularni o'zlari amaliyotda sinab ko'rishlari va o'rganishlarida to'g'ri qarorlar qabul qilishadi.

• Misollar: laboratoriya ishlarini o'tkazish, kuzatuvlar, praktikumlar va boshqalar.

4. Muammoli (problem-solving) metodi:

• O'qituvchi o'quvchilarga muammo taqdim etadi va ular muammoni hal qilish uchun o'z bilimlarini va ko'nikmalarini qo'llashadi.

- Bu metodda o'quvchilar ijodiy fikrlashni rivojlantiradi, chuqur tahlil qilishga o'rgatishadi va jarayon davomida o'z yechimlarini topishga harakat qilishadi.

5. Diskussiya (discussion) metodi:

- Bu metodda o'qituvchi o'quvchilarni mavzu bo'yicha fikr almashishga, bir-birining fikrlarini tinglashga va bahslashishga undaydi. Diskussiya o'quvchilarning o'rganish jarayonini faollashtiradi.

- O'quvchilar o'z fikrlarini bildiradilar, masalani turli nuqtai nazarlardan tahlil qilishadi va bir-birlarini fikrlarini qo'llab-quvvatlashadi.

6. Interfaol metodlar:

- O'qitishning bu metodlari o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi, ular guruhlar, jamoalar tashkil qilishadi va birgalikda maqsadlarga erishishga harakat qilishadi.

- Masalan, rol o'ynash, mashg'ulotlar, beyinstorming, proyektorlik faoliyat va boshqa interaktiv metodlar.

7. Ko'rgazmali (visual) metodlar:

- O'qituvchi materiallarni ko'rgazmali usullar yordamida taqdim etadi, bu esa o'quvchilarning yodda saqlashini osonlashtiradi.

- Ko'rgazmali metodlar orasida rasmlar, diagrammalar, videolar, infografikalar va boshqa vizual materiallar mavjud.

8. Baho va fikr-mulohaza:

- O'qituvchi o'quvchilarga o'z bilimlarini qanday oshirayotganliklarini ko'rsatish va o'z-o'zini baholash imkoniyatlarini yaratish uchun baholash metodlarini qo'llaydi.

- Bu o'quvchilarning o'z o'rganishlariga bo'lgan munosabatini o'zgartiradi va ular o'zlarining kuchli va zaif tomonlarini anglashadi.

9. Birlashgan (integrative) metodlar:

- Bu metodda turli fanlar yoki mavzular o'rtasida bog'lanishlar yaratiladi. Masalan, matematikadan o'rganilgan nazariyani tabiiy fanlar yoki ijtimoiy fanlar bilan bog'lash.

- O'quvchilarga bir nechta fanlarni bir vaqtning o'zida o'rganish imkoniyati yaratiladi va bu ularda yaxlit bilimni shakllantirishga yordam beradi.

10. Individual yondashuv:

- O'qituvchi har bir o'quvchining ehtiyojlarini va qobiliyatlarini hisobga olib, individual yondashuvni qo'llaydi. Bu metodda o'quvchilarning o'zlashtirish darajasiga qarab darslar moslashtiriladi.

- Individual o'qitish o'quvchilarning o'z imkoniyatlariga mos ravishda ta'lim olishlarini ta'minlaydi.

Xulosa: O'zbekiston ta'lim tizimida o'qitishning umumiy ilmiy metodlari o'quvchilarning bilimlarini samarali rivojlantirishga yo'naltirilgan va o'qitish jarayonida turli yondashuvlarni qo'llashga asoslanadi. O'qituvchilar o'quvchilarning ehtiyojlarini hisobga olib, har bir metodni o'rganish jarayoniga moslashtiradilar, bu esa ta'lim samaradorligini oshirishga yordam beradi.

271. Andragogik ta'limning o'ziga xosliklari nimada?

Javob: Andragogika, pedagogika sohasi, kattalar ta'limi, muammolar, insonshunoslik, kattalar ta'limi amaliyoti, metodologik asoslar, xayot yo'li, tamoyillar, vositalar, rivojlantiruvchi, ijtimoiylashtiruvchi, moslashtiruvchi, mavke, o'z-o'zini taxlil, o'z-o'zini sinash, refleksiya, o'z-o'zini baxolash, o'z-o'zini tuzatish, jarayon, kasbiy ta'lim, mustaqil ta'lim, madaniy-estetik faoliyat, ma'naviy yuksalish, shakl, funkstiya, modellashtirish. «Andragogika» tushunchasi ilmiy atama sifatida 1833 yilda nemis pedagog-tarixchisi A.Kapp tomonidan fanga kiritilgan. Agar «Pedagogika» so'zi bilan yonma-yon, o'hshash tarzda talqin etilsa kelib chiqishi grekcha so'zlardan (andros-erkak, odam; agogeyn-etaklash) iborat ekanligi oydinlashadi. So'zmaso'z tarjima qilinsa, andragogika bu - «katta odamni etaklash» dir.

272. Formativ baholashga xos xususiyatlarni ayting.

Javob: Formativ baholash - o'quvchilarning faolligi, bilim olishi, ehtiyojlari va o'sishi haqida ma'lumot beruvchi doimiy jarayon bo'lib, ularning darsdagi faoliyatini kuzatish, uy vazifalarini nazorat qilish, qisqa testlar, so'rovnomalar va shu kabi boshqa shakllarni o'tkazish orqali amalga oshiriladi. Formativ baholash O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi tomonidan o'quv faoliyatining doimiy monitoringini o'tkazish qoidalari doirasida ishlab chiqilgan, tasdiqlangan va amaldagi 284-sonli buyrug'iga kiritilgan.

273. Summativ baholash xususiyatlarini keltiring.

Javob: Summativ baholash — o'qishning ma'lum bir davrida (o'quv dasturining bo'lim va boblari, choraklik, o'quv yili oxirida) o'quvchining davlat ta'lim standarti va o'quv dasturlarida belgilangan kompetensiyalarni egallaganlik darajasini rasmiy baholash jarayoni bo'lib, test, yozma ish, og'zaki suhbat, loyiha ishi, taqdimot ishlari, amaliy mashg'ulot, laboratoriya ishi, ijodiy ishlar va shu kabi boshqa shakllar yordamida amalga oshiriladi.

Bunda, o'qituvchi summativ baholash natijasida o'quvchining o'zlashtirishdagi ehtimoliy bo'shliqlarni aniqlaydi, ularni o'quvchi bilan birgalikda bartaraf qilish bo'yicha ishlaydi. Summativ baholash MMTV tomonidan joriy o'quv faoliyatini nazorat qilish qoidalari doirasida ishlab chiqilgan va tasdiqlangan, 248-sonli buyruqning joriy versiyasiga kiritilgan.

274. Inklyuziv so'zi qanday ma'noni bildiradi?

Javob: "Inklyuziv" so'zi inglizcha "inclusive" so'zidan kelib chiqqan bo'lib, o'zbek tiliga tarjima qilinganda "shu jumladan" yoki "birlashtiruvchi" degan ma'noni anglatadi. Yoshi, jinsi, etnik kelib chiqishi, jismoniy yoki intellektual qobiliyatlari, ijtimoiy mavqei va boshqalardan qat'i nazar, barcha odamlarning ishtirokini o'z ichiga olishga qaratilgan tushuncha yoki yondashuvni bildirish uchun ishlatiladi.

275. O'qituvchining mahorati va o'z texnikasiga ega ekanligi uning qaysi harakatlarida ko'rinadi?

Javob: Pedagogik mahorat nima? Uning mohiyati nimalardan iborat? Ularniegallash uchun nimalarni bilish kerak? Hozirgi zamon pedagogikasi vapsixologiyasi «pedagogik mahorat» tushunchasiga turlicha izoh beradi. Jumladan, "Pedagogik ensiklopediya"da ta'rif quyidagicha izohlangan: "O'z kasbining mohir ustasi bo'lgan, yuksak darajada madaniyatli, o'zfanini chuqur biladigan, yondash fanlar sohalarini yaxshi tahlil eta oladigan, tarbiyalash va o'qitish uslubiyatini mukammal egallagan mutaxassis". Ushbu ta'rifning mohiyatidan kelib chiqib o'qituvchining pedagogik mahorati tushunchasi mazmunini shunday izohlash mumkin: 1. Madaniyatning yuqori darajasi, bilimdonlik va aql-zakovatning yuksak ko'rsatkichi. 2. O'z faniga doir bilimlarning mukammal sohibi. 3. Pedagogika va psixologiya kabi fanlar sohasidagi bilimlarni puxta egallaganligi, ulardan kasbiy faoliyatida foydalana olishi. 4. O'quv – tarbiyaviy ishlar metodikasini mukammal bilishi. Pedagogik mahorat tizimi quyidagi o'zaro bir-biri bilan bog'liq bo'lgan asosiy komponentlardan iborat: 1. Pedagogik insonparvarlik talablariga bo'ysunishi. 2. Kasbga oid bilimlarni boshqa fanlar bilan aloqadorlikda mukammal bilish. 3. Pedagogik qobiliyatga ega bo'lish. 4. Pedagogik texnika sirlarini puxta egallash

276. Ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlashga qaratilgan xalqaro tadqiqotlar haqida ma'lumot bering?

Javob: Xalqaro tadqiqotlar o'quvchilar savodxonligini baholash bo'yicha xalqaro dasturi bo'lib, unda O'zbekiston ilk marta ishtirok etadi. Bunda o'quvchilarning olgan bilimlarini hayotda-real vaziyatda qay darajada qo'llay olishlari muhim sanaladi. O'tgan 20 yilda bu xalqaro tadqiqotlar turli davlatlarda ta'lim samaradorligini, sifatini o'lchay oladigan asosiy mezon va ta'lim islohotlariga sababchi bo'lgan dasturga aylanib ulgurdi. Dunyoda yuzdan ortiq davlat o'z mamlakatida joriy etilgan ta'lim sifatini xolisona baholash maqsadida PISA, TIMSS, PIRLS, TALIS, EGRA hamda EGMA kabi xalqaro baholash tadqiqotlarida ishtirok etadi. Jumladan, O'zbekistonning ham birinchi marta PISA va boshqa xalqaro baholash tadqiqotlarida ishtirok etishi ko'zda tutilgan. 1. Progress in International Reading and Literacy Study (PIRLS)-boshlang'ich 4-sinf o'quvchilarining

matnni o'qish va tushunish darajasini baholash uchun; 2. Trends in International Mathematics and Science Study (TIMSS)-4 va 8-sinf o'quvchilarning matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan o'zlashtirish darajasini baholash uchun;3. The Programme for International Student Assessment (PISA)-15 yoshli o'quvchilarning o'qish, matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan savodxonlik darajasini baholash uchun;4. The Teaching and Learning International Survey (TALIS)-rahbar va pedagog kadrlarning umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'qitish va ta'lim olish muhitini hamda o'qituvchilarning ish sharoitlarini o'rganish uchun;

277. Ta'lim jarayonida yuzaga keladigan pedagogik nizolar va uni bartaraf etish yo'llarini tavsiflang.

Javob: Pedagogik nizolarning asosiy sabablaridan bin bu - pedagogik jarayondagi aloqalar tizimida o'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasidagi muomola munosabatlar katta o'rin egallaydi. Muallim pedagogik jarayonda asosiy figura yetakchi kishidir. O'qituvchi pedagogik ishda fidoiylilik ko'rsatib muallimlik burchini yuksak darajada bajarib bolalarga bilim berib ular qalbiga halollik, go'zallik, odob-axloq nurini singdira olganliklari o'quvchiga nisbatan xushmuomalalikda bo'lganliklari uchun obro' va hurmatga erishganlar.Afsuski barcha o'qituvchilar ham to'g'ri tajribaga, yetarli bilim va ko'nikmlarga ega emas. Ayrimlari o'quvchilarga yetarli bilim bera olmaslik bilan o'quvchi ko'ngliga yo'l topa olmasa, ayrimlari qo'pol muomola, o'quvchini o'rinsiz dilini og'ritish bilan ajralib turadi.Bunday pedagoglar yoshlar tarbiyasiga, ularning bilim doirasining yuksalishiga, axloqiga salbiy ta'sir etadilar. Ayniqsa u boshlang'ich sinflarga ularning kelajagiga ham nojo'ya ta'sir etadigan darajaga borib yetadi. Natijada o'quvchi yoshlar kelajakda yetuk marralar, maqsadlarga intilmay o'qituvchidek sharaflilik kasbga havas qilmay qo'yadilar.Bunday bilim berish, muomola jamiyatda umuminsoniy milliy-axloqiy normalarga to'g'ri kelmaydi. Pedagogik jarayonda o'quvchi talabalar tabiati shu darajda murakkabki uni to'g'ri shakllantira boorish uchun o'qituvchidan yuksak malaka, kuchli bilim, yetuk tajribalibol'ishni taqozo etadi. Bazi murabbiylar o'z talablarini bajarmagan o'quvchilarga uni tarbiyalash maqsadida ularni turli qo'pol so'zlar bilan haqorat qilishi, hatto urishini ham o'zining nazarida to'g'ri deb baholaydi.

278. Pedagogik imij tushunchasi va uning ahamiyati.

Javob: O'qituvchi imiji haqida fikr yuritar ekanmiz, ko'pchiligimiz bu soha vakilining yuksak fuqarolik mas'uliyati va ijtimoiy faolligi, ma'naviy-ma'rifiy jihatdan bilimdonligi, ilmiy va ijodiy dunyoqarashining kengligi, yoshlarga, atrofidagi insonlarga nisbatan muhabbati, pedagogik jihatdan o'z-o'zini rivojlantirishga intilishning mavjudligi, shaxsiga va boshqalarga nisbatan talabchanligi, qat'iyatliligi, umumiy pedagogik madaniyati va etikasi yuqori bo'lgan hamda yuqori kasb mahorat egasi bo'lishi lozim. deb tushunamiz.Darhaqiqat, o'qituvchi o'zini «taqdim etish» vazifasini o'zi to'g'risidagi ilk taassurot shakllantirayotgan paytda amalga oshirishi maqsadga muvofiq. «Noverbal» deb nomlanadigan imij o'qituvchi imo-ishoralari, yuz-qarashlari, savlatini nazarda tutadigan yoqimli sifatlarini qay darajada ishlata olishi bilan bog'liq. Yaxshi sifatlar turli vaziyatlarga tezkor o'rganishga, odamlar bilan kommunikativ aloqalar o'rnatishga yordam beradi. Pedagog imijining muhim tomoni – «verbal» imij, ya'ni uning so'z boyligidir. Nutq mahsuldorligi uning egiluvchanligi, ta'sirchanligi, originalligidadir.ngliz tilidan «image» so'zining o'zbek tiliga tarjimasi «ko'rinish», «qiyofa», «siymo», «timsol» ma'nolarini anglatadi.Amerika sotsiologi Ervin Gofmanning fikricha: Imij – taassurotlarni boshqarish san'atidir. Xo'p, taassurotlarni qanday qilib masofadan boshqarish mumkin? Bunday holatda boshqaruvchi qanday xususiyatlarga ega bo'lmog'i kerak? Unga ko'proq bilim kerakmi yoki tajriba muhim14:17

279. Ta'lim jarayonida STEAM texnologiyasidan foydalanishning ahamiyati? **Javob:** STEAM texnologiyasi 3 yoshdan 11-yoshgacha bo'lgan bolalarning bilim va ko'nikmalarini shakllantirish, intellektual salohiyatini oshirish, tadqiqotchilik qobiliyatni amaliyotga rivojlantirish, yaratish uchun tajriba maydonchasidir. STEM texnologiyasi dasturining

maqsadi bolalarning bilim faoliyati jarayonida intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish va ilmiy va texnologik ijodkorlikka jalb qilishdir. STEAM- ta'lim texnologiyasi quyidagicha ma'no kasb etadi. S- Science (Fan), T- Technology (texnologiya), E- Engineering (Muhandislik), A- Art (San'at), M – Mathematics (Matematika). Biz yaxshi bilamizki, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalar faoliyati rivojlantiruvchi markazlarda tashkil etiladi. Bu markazlar quyidagilar: Til va nutq; Ilm fan va tabiat; San'at; Qurish-yasash va konstruksiyalash;

280. Kreativlik bilan ijodkorlikning farqini tushuntiring.

Javob: Kreativlik tushunchasi (lot., ing. "create"-yaratish, "creative" yaratuvchi, ijodkor) ingliz tilidan tarjima qilinganda ijod ma'nosini anglatadi. Kreativlikni: ijodga intilish, hayotga ijodiy yondashish, o'ziga doimiy tanqidiy nazar solish va tahlil etish deyish mumkin. Hozirgi zamon psixologiya va pedagogika lug'atlariga asoslanib o'qituvchining kreativligi deb uning fikrlaridagi sezgilaridagi, muloqotdagi, alohida faoliyat turidagi, ijodiy yondashish, bilish darajasi deb ta'riflash mumkin. Kreativlik insonda mavjud ma'lumotlarni qayta ishlab chiqarish va ularni cheksiz yangi modelini yaratishga javob beradi. "Kreativlik otasi" nomi bilan mashhur Pol Torrans to'rtta kreativlik konikmasini aniqlagan. Uning olib borgan tadqiqotlari shundan dalolat beradiki, mazkur kreativ ko'nikmalarni shakllantirish va ularni baholash mumkin: 1. Ravonlik. Ko'plab g'oyalarni o'ylab topish ko'nikmasi ko'p degan so'zga asoslanadi. 2. Moslashuvchanlik. Turli g'oyalarni o'ylab topish ko'nikmasi o'zgartirish degan so'zga asoslanadi. 3. O'ziga xoslik. Boshqalarga o'xshamagan, ajralib turuvchi g'oyani o'ylab topish ko'nikmasi noyob degan so'zga asoslanadi. 4. Yaratuvchanlik. G'oyalarni kengaytirish ko'nikmasi qo'shish degan so'zga asoslanadi.

281. Kompetensiya nima?

Javob: Kompetensiya (lotincha: competo — erishyapman, munosibman, loyiqman) — 1) muayyan davlat organi (mahalliy o'zini o'zi boshqarish organi) yoki mansabdor shaxsning qonun, ustav yoki boshqa hujjat bilan belgilangan vakolatlari, huquq va burchlari doirasi; 2) u yo bu sohada bilimlar, Kompetensiya — bu ma'lum bir sohada samarali faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, qobiliyat va boshqa shaxsiy sifatlarning birlashmasidir. Kompetensiya nafaqat bilimlarni egallashni, balki o'sha bilimlarni amaliyotda qo'llashni ham o'z ichiga oladi. U o'quvchining yoki ishchi kuchining muayyan vazifani bajarishga qodirligini ko'rsatadi.

Kompetensiyaning asosiy tarkibiy qismlari:

1. Bilim — o'rganilgan mavzular va faktlar haqidagi ma'lumot.
2. Ko'nikmalar — bilimlarni amaliyotda qo'llash qobiliyati, masalan, matematik masalalarni yechish yoki ilmiy tajribalarni amalga oshirish.
3. Qobiliyat — ma'lum bir vazifani bajarishda zarur bo'lgan mental va jismoniy imkoniyatlar.
4. Shaxsiy xususiyatlar — mas'uliyat, ijodkorlik, tashabbuskorlik kabi insonning faoliyatiga ta'sir qiluvchi psixologik va ijtimoiy xususiyatlar.

Kompetensiya o'quvchilarda, xodimlarda va umuman jamiyatda eng yuqori darajada samarali faoliyatni ta'minlash uchun zarurdir. Ta'lim jarayonida, masalan, kompetensiyaviy yondashuv ta'limning maqsadlarini faqat bilim berish bilan cheklamay, balki o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan bo'ladi. Bu orqali o'quvchilar hayotda yuzaga keladigan turli vaziyatlarga moslashish va muammolarni hal qilish qobiliyatiga ega bo'ladilar.

281. Kreativlik bilan ijodkorlikning farqini tushuntiring?

* Kreativlik va ijodkorlik o'rtasidagi farq ko'pincha o'xshash bo'lishiga qaramay, ularning mazmuni va konteksti turlicha. Ularni aniq ajratish, ularning har birining ma'nosini va ta'rifini yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Kreativlik:

• Kreativlik — bu yangi va original g'oyalar yaratish qobiliyati. Kreativlik fikrlash jarayonini, yangi va noan'anaviy usullarni kashf etishni, mavjud resurslardan yangicha foydalanishni o'z ichiga oladi.

• Kreativlik — bu muammoni yangi va o'zgacha yo'l bilan hal qilish uchun zarur bo'lgan aqliy qobiliyat. U yangilik yaratishga, noan'anaviy fikr yuritishga imkon beradi.

• Kreativlik odatda *"yangi"* yoki *"o'zgacha"* yechimlarni topishga intilish bilan bog'liq bo'lib, har xil sohalarda (san'at, ilm-fan, texnologiya va boshqalar) yangiliklar yaratishda asosiy rol o'ynaydi.

Ijodkorlik:

• Ijodkorlik esa kreativlikni amaliyotga ko'chirish va uni turli sohalarda qo'llashga qodirlikdir. Ijodkorlik — bu kreativ fikrlarni, g'oyalarni va konseptlarni real hayotda yoki professional faoliyatda amalga oshirish qobiliyatidir.

• Ijodkorlik ko'pincha kreativlikni konkret natijalarga aylantirish, g'oyalarni ishlab chiqish va ularni yuzaga keltirishni o'z ichiga oladi. Bu jarayon o'z ichiga muayyan bilim, ko'nikma va texnikalarga ega bo'lishni talab qiladi.

• Ijodkorlik shuningdek, kreativ fikrlashni ishga tushirish va amalga oshirishga doir harakatlarni o'z ichiga oladi, shuning uchun ijodkorlik kreativlikni real dunyoda amalga oshiradigan faoliyat sifatida qaraladi.

Farqlari:

1. Kreativlik yangi g'oyalarni yaratish va o'ylash jarayoniga bog'liq. Ijodkorlik esa ushbu g'oyalarni amaliyotga o'tkazishga asoslangan.

2. Kreativlik nazariy, aqliy yondashuvni talab qiladi, ijodkorlik esa amaliy ko'nikmalar va jismoniy harakatni o'z ichiga oladi.

3. Kreativlik ko'proq yangilik yaratish va yangi fikrlarni ishlab chiqish jarayoniga, ijodkorlik esa ularni amalga oshirish va konkret natijalarga erishish jarayoniga qaratilgan.

Xulosa:

Kreativlik — bu yangi va original fikrlarni ishlab chiqish qobiliyati, ijodkorlik esa bu fikrlarni hayotga tatbiq qilish, amaliy tarzda yaratish va ishlatish qobiliyatidir. Ikki tushuncha o'zaro bog'liq bo'lishiga qaramay, ular turli fazalarda ishlaydi: kreativlik g'oya bosqichida, ijodkorlik esa bu g'oyalarni amalga oshirishda o'z ifodasini topadi.

282. TIMSS tadqiqotlari qaysi tashkilot tomonidan muvofiqlashtiriladi?

Javob: TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) tadqiqotlari **International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA)** tomonidan muvofiqlashtiriladi. IEA — bu xalqaro ta'lim tadqiqotlarini o'tkazadigan tashkilot bo'lib, dunyo bo'ylab ta'lim tizimlarining samaradorligini o'lchashga qaratilgan turli tadqiqotlar olib boradi. TIMSS tadqiqoti aynan matematika va fan sohasidagi o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholashga qaratilgan.

281. Kompetensiya nima?

* Kompetensiya — bu ma'lum bir sohada samarali faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, qobiliyat va boshqa shaxsiy sifatlarning birlashmasidir. Kompetensiya nafaqat bilimlarni egallashni, balki o'sha bilimlarni amaliyotda qo'llashni ham o'z ichiga oladi. U o'quvchining yoki ishchi kuchining muayyan vazifani bajarishga qodirligini ko'rsatadi.

Kompetensiyaning asosiy tarkibiy qismlari:

5. Bilim — o'rganilgan mavzular va faktlar haqidagi ma'lumot.

6. Ko'nikmalar — bilimlarni amaliyotda qo'llash qobiliyati, masalan, matematik masalalarni yechish yoki ilmiy tajribalarni amalga oshirish.

7. Qobiliyat — ma'lum bir vazifani bajarishda zarur bo'lgan mental va jismoniy imkoniyatlar.

8. Shaxsiy xususiyatlar — mas'uliyat, ijodkorlik, tashabbuskorlik kabi insonning faoliyatiga ta'sir qiluvchi psixologik va ijtimoiy xususiyatlar.

Kompetensiya o'quvchilarda, xodimlarda va umuman jamiyatda eng yuqori darajada samarali faoliyatni ta'minlash uchun zarurdir. Ta'lim jarayonida, masalan, kompetensiyaviy yondashuv ta'limning maqsadlarini faqat bilim berish bilan cheklamay, balki o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan bo'ladi. Bu orqali o'quvchilar hayotda yuzaga keladigan turli vaziyatlarga moslashish va muammolarni hal qilish qobiliyatiga ega bo'ladilar.

283. PIRLS baholash tadqiqotining baholash mezonlarini tushuntirib bering.

Javob: PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) tadqiqoti o'quvchilarning o'qish savodxonligini va tushunish ko'nikmalarini baholashga qaratilgan xalqaro tadqiqotdir. Ushbu tadqiqotda o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini baholashda bir nechta mezonlar qo'llaniladi. PIRLS baholash mezonlari o'quvchilarning o'qish qobiliyatini turli jihatlari bilan o'lchaydi va ularning matnni qanday tushunishini, tahlil qilishini va ma'lumotni qanday izlashini aniqlaydi.

PIRLS baholash mezonlari quyidagilardan iborat:

1. O'qish va tushunish darajasi:

oBu mezon o'quvchilarning matnni qanday tushunishini va ularni qanday o'zlashtirishini baholaydi. O'quvchilar matndan qanday asosiy fikrlarni va ma'lumotlarni ajrata olishlarini, uning tuzilishini va mazmunini tushunishlarini ko'rsatadi.

oO'qish va tushunish darajasi yuqori bo'lgan o'quvchilar matnni yaxshi tahlil qilish, asosiy va yordamchi fikrlarni aniqlash, matnni izohlashda muvaffaqiyat qozonadilar.

2. Matndan ma'lumot olish (Information Retrieval):

oBu mezon o'quvchilarning matndan ma'lumotni qanday tez va samarali topish ko'nikmalarini baholaydi.

oO'quvchilar ma'lum bir savolga javob olish uchun matndan to'g'ri ma'lumotni qidirish va ajratib olishni amalga oshiradilar.

3. Matnni tahlil qilish va izoh berish (Text Analysis and Interpretation):

oBu mezon o'quvchilarning matnni tahlil qilish va undan olingan ma'lumotlarni izohlash qobiliyatini o'lchaydi.

oO'quvchilar matndagi asosiy fikrlarni tahlil qilish, ularning o'zaro bog'lanishini tushunish, va matnning maqsadi yoki ma'no shaklini aniqlashga qodir bo'lishi kerak.

4. Qiyoslash va xulosalar chiqarish (Comparison and Inference):

oO'quvchilar matndagi turli qismlarini taqqoslab, matnni yanada chuqurroq tushunishga va tahlil qilishga qodir bo'lishlari kerak.

oUlar o'quv materiallaridan yoki matndagi ma'lumotlardan xulosalar chiqarish, mantiqiy bog'lanishlar va sabab-oqibat munosabatlarini aniqlashda o'z ko'nikmalarini ko'rsatadilar.

5. Tanqidiy fikrlash (Critical Thinking):

oBu mezon o'quvchilarning matnni faqat o'qib chiqish bilan cheklanmasdan, uning mazmunini tanqidiy tahlil qilish va baholash qobiliyatini o'lchaydi.

oO'quvchilar matndagi fikrlarni baholash, ularga nisbatan o'z fikrlarini bildirishi va o'z nuqtai nazarini mustahkamlashga qodir bo'lishlari kerak.

6. Matnni turli nuqtai nazarlardan tahlil qilish (Perspective Taking):

oO'quvchilarning matnni o'z nuqtai nazaridan emas, balki boshqa nuqtai nazardan ham tushunishga qodir bo'lishini baholash.

oBu mezon o'quvchilarning o'qish davomida boshqa shaxslarning fikrlarini va turli talqinlarni tushunish va tahlil qilish qobiliyatini o'lchaydi.

7. O'quvchilarning ma'lumotni uzatish va foydalanish qobiliyatini baholash (Application of Information):

oO'quvchilar o'qilgan matndan olingan ma'lumotlarni turli kontekstlarda qo'llash qobiliyatini namoyish etishlari kerak.

○Bu mezon o'quvchilarning o'qilgan matndan olingan bilimlarni amaliyotda qo'llash, yangi vaziyatlarda ma'lumotlardan foydalanish qobiliyatini o'lchaydi.

Xulosa:

PIRLS tadqiqotida o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini baholashda bir qator mezonlar qo'llaniladi. Ushbu mezonlar orqali o'quvchilarning o'qilgan matndan ma'lumot olish, tushunish, tahlil qilish, tanqidiy fikrlash, qiyoslash va xulosalar chiqarish kabi ko'nikmalari aniqlanadi. Bu mezonlar o'quvchilarning o'qish savodxonligini va ularning matnni tushunish darajasini o'lchashga yordam beradi.

284. PIRLS tadqiqotida belgilangan axborot matnlarning vazifasi nimadan iborat?

Javob: * PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) tadqiqotida axborot matnlarining vazifasi o'quvchilarning o'qish va matnni tushunish ko'nikmalarini o'lchashga qaratilgan. Axborot matnlarining asosiy maqsadi – o'quvchilarning o'qilgan matndan kerakli ma'lumotlarni topish, tahlil qilish va uning mazmunini tushunish qobiliyatini baholashdir. Bu matnlar o'quvchilarga o'qishning turli aspektlarini, jumladan, matnni o'qish, tushunish, izohlash, va ma'lumotlarni ajratish ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatini beradi.

PIRLS tadqiqotidagi axborot matnlarining vazifalari:

1. Matndan asosiy ma'lumotlarni aniqlash:

○O'quvchilar axborot matnlarini o'qish orqali matnning muhim qismlarini tanib olish, asosiy fikrlarni va ma'lumotlarni aniqlash ko'nikmalarini o'rganadilar.

○O'quvchilar matndan aniq va to'g'ri javoblarni olish uchun zarur ma'lumotlarni topishlari kerak.

2. Matnni tahlil qilish va tushunish:

○O'quvchilar o'qilgan matnni to'liq tushunishlari va uning tarkibini tahlil qilishlari kerak. Bu, matnning qanday tuzilganligini, qanday axborot berilayotganini va uning maqsadini tushunishni talab qiladi.

3. Qiyoslash va xulosalar chiqarish:

○Axborot matnlari o'quvchilarga turli ma'lumotlarni taqqoslash va ulardan xulosalar chiqarish imkoniyatini yaratadi. O'quvchilar matndagi ma'lumotlar asosida mantiqiy xulosalar chiqarish va o'z fikrlarini izohlashlari kerak.

4. Tushuncha va tafsiflarni shakllantirish:

○Matnlar o'quvchilarga o'qish davomida tushunchalarini yanada boyitishga va matndagi noaniqliklarni aniqlashga yordam beradi. Bu jarayonda o'quvchilar matndagi tafsiflar, izohlar va ma'lumotlarni o'zlarining oldingi bilimlari bilan bog'lab tushunishga harakat qiladilar.

5. Amaliyot va hayot bilan bog'lash:

○Axborot matnlari ko'pincha hayotiy vaziyatlar, kundalik faoliyatlar yoki real muammolar bilan bog'liq bo'ladi. Bu o'quvchilarga matndagi ma'lumotlarni amaliyotda qo'llash imkoniyatini beradi va o'quvchilarning fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

6. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish:

○O'quvchilar matnni faqat o'qib chiqish bilan cheklanmay, uning mazmunini tanqidiy ravishda tahlil qilishlari kerak. Ular matndagi yoritilgan fikrlarni baholash va ularga qarshi yoki ularni qo'llab-quvvatlash uchun dalillar keltirishlari kerak.

Xulosa:

PIRLS tadqiqotidagi axborot matnlarining vazifasi o'quvchilarning o'qish va tushunish ko'nikmalarini baholash, ularning matndan ma'lumot olish va tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantirishdir. Bu matnlar o'quvchilarga o'qilgan axborotni chuqurroq tushunish, tasniflash, qiyoslash va haqiqiy hayot bilan bog'lash imkonini beradi.

285. TALIS – (The Teaching and Learning International Survey) tadqiqotining maqsadi nima?

Javob: * TALIS (The Teaching and Learning International Survey) — bu o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi ta'lim jarayonining sifatini baholashga qaratilgan

xalqaro tadqiqotdir. Uning asosiy maqsadi – o‘qituvchilar faoliyatining turli jihatlarini o‘rganish, o‘qituvchilarning ishlash sharoitlarini tahlil qilish, o‘qituvchining kasbiy rivojlanishini, ta’limda foydalaniladigan metodlarni, ta’lim tizimidagi amaliyotlar va siyosatni yaxshilashga qaratilgan ma’lumotlar taqdim etishdir.

TALIS tadqiqotining asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

1. O‘qituvchilar va o‘quvchilar o‘rtasidagi munosabatlarni o‘rganish:

o TALIS tadqiqoti o‘qituvchilarning ish sharoitlari, ular ishlayotgan muhit, o‘qitish uslublari, o‘quvchilarga bo‘lgan yondashuvlar va o‘quvchilarning ta’limga bo‘lgan munosabati haqida ma’lumot to‘playdi.

2. O‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishini baholash:

o O‘qituvchilarning o‘z kasbiy malakasini oshirish uchun qanday imkoniyatlarga ega ekanligi, kasbiy o‘sish va ta’limda yangi yondashuvlarni o‘rganishdagi ehtiyojlarini aniqlash.

3. Ta’limda pedagogik metodlar va yondashuvlarni o‘rganish:

o TALIS o‘qituvchilar tomonidan qo‘llaniladigan ta’lim metodlari, texnologiyalar, o‘quvchilar bilan ishlashda qo‘llaniladigan usullarni tahlil qiladi va ular samaradorligini baholaydi.

4. O‘qituvchilarning ish sharoitlarini va o‘zaro hamkorlikni o‘rganish:

o O‘qituvchilar o‘rtasidagi hamkorlik va tajriba almashish jarayonlari, ularning jamoaviy ishlashga tayyorligi, pedagogik hamjamiyatlar va o‘qituvchilarni qo‘llab-quvvatlash tizimlari haqida ma’lumot to‘plash.

5. Ta’lim siyosati va tizimini yaxshilash:

o O‘qituvchilarni qo‘llab-quvvatlash va ta’lim siyosatining samaradorligini baholash, o‘qituvchilarni jalb qilish, ularni rag‘batlantirish va ta’lim jarayonida ishtirok etishlariga imkoniyat yaratish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

6. O‘qituvchilarni professional qo‘llab-quvvatlash tizimlarini tahlil qilish:

o O‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishi uchun mavjud imkoniyatlar, malaka oshirish kurslari, seminarlar va treninglarning ta’lim tizimlarida qanday amalga oshirilishini o‘rganish.

Xulosa:

TALIS tadqiqotlari o‘qituvchilarning ta’limdagi faoliyatini chuqur o‘rganishga, ta’lim tizimlarining samaradorligini va o‘qituvchilarni qo‘llab-quvvatlash tizimlarini yaxshilashga qaratilgan. Bu tadqiqotlar ta’lim sohasidagi siyosatni takomillashtirish, o‘qituvchilarning ish sharoitlarini yaxshilash va ta’lim metodlarini rivojlantirishga yordam beradi.

286. PIRLS tadqiqotlari qanday muammolarni hal qilishga qaratilgan?

Javob: PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) – bu xalqaro o‘quvchi sinovlari dasturi bo‘lib, u o‘quvchilarning o‘qish va yozish ko‘nikmalarini o‘rganadi va ta’lim tizimlarining samaradorligini baholashga yordam beradi. PIRLS tadqiqotlari o‘quvchilarning o‘qish qobiliyatini va tushunish darajasini o‘lchashga qaratilgan bo‘lib, bir nechta muammolarni hal qilishga xizmat qiladi:

1. O‘qish savodxonligini baholash:

• PIRLS tadqiqotlari o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini o‘lchaydi, ya’ni o‘quvchilarning o‘qilgan matnni tushunish, tahlil qilish va izoh berish qobiliyatlarini aniqlaydi. Bu tadqiqot o‘qishning nafaqat dastlabki bosqichlarini, balki o‘qishning chuqurroq va tizimli o‘zlashtirilganligini ham ko‘rsatadi.

2. Ta’lim tizimlarining samaradorligini baholash:

• PIRLS tadqiqotlari, turli davlatlar va mintaqalardagi o‘quvchilarning o‘qish ko‘nikmalarini taqqoslaydi, bu esa ta’lim tizimlarining samaradorligini aniqlashga yordam beradi. Tadqiqotlar o‘quvchilarning o‘qish qobiliyatlarini yaxshilash uchun qaysi pedagogik usullar, metodlar va resurslar samarali ishlashini aniqlashga imkon beradi.

3. Ta’limning ijtimoiy va madaniy omillarini o‘rganish:

- PIRLS tadqiqotlari o'qish ko'nikmalarini o'rganishdan tashqari, o'quvchilarning ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy holatini ham hisobga oladi. Bu orqali ta'limda mavjud bo'lgan ijtimoiy tengsizliklarni aniqlash mumkin. Tadqiqotlar, oilaviy sharoitlar, ota-onalar ta'lim darajasi, kutubxonalarning mavjudligi kabi omillarning o'quvchilarning o'qish ko'nikmalariga ta'sirini o'rganadi.

4. O'qish ta'limining global va milliy darajadagi muammolarini aniqlash:

- PIRLS natijalari ta'lim tizimlarida mavjud bo'lgan umumiy va maxsus muammolarni aniqlashga yordam beradi, masalan, ba'zi davlatlarda o'quvchilar o'qish ko'nikmalarini yetarlicha rivojlantira olishmasligi yoki o'qish ta'limiga yetarlicha resurslar ajratilmasligi kabi. Bu o'qish ta'limining yaxshilanishi uchun qanday tadbirlar ko'rish kerakligini ko'rsatadi.

5. Ta'lim siyosatining takomillashuvi:

- Tadqiqotlar natijalari ta'lim siyosatiga ta'sir qiladi, ta'lim jarayonida qanday o'zgarishlar kiritilishi, o'quvchilarga qanday yangi metodlar bilan o'qitish zarurligini aniqlashga yordam beradi.

- PIRLS o'qish ta'limining samaradorligini baholashda o'quvchilarni o'qishdagi kamchiliklar va kuchli tomonlarini aniqlash orqali ta'lim siyosatini takomillashtirishga yordam beradi.

6. Ta'lim resurslarini samarali taqsimlash:

- PIRLS o'quvchilarning o'qish savodxonligini o'lchashda o'qituvchilar va maktablar o'rtasidagi farqlarni aniqlaydi, bu esa ta'lim resurslarini qayerga yo'naltirish kerakligini ko'rsatadi.

- Tadqiqotlar natijalari o'qituvchilarga o'quvchilarni yanada samarali o'qitish uchun qanday metodlar, materiallar va uslublar kerakligini aniqlashga yordam beradi.

Xulosa: PIRLS tadqiqotlari o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini baholash va o'rganishga qaratilgan bo'lib, u ta'lim tizimlarining samaradorligini taqqoslash, o'quvchilarning o'qish qobiliyatlarini oshirishga yordam beradigan yondashuvlar va strategiyalarni ishlab chiqish, shuningdek, ta'lim tizimidagi mavjud muammolarni aniqlashga imkon beradi. Bu tadqiqotlar o'quvchilarni o'qish savodxonligi bo'yicha yaxshilash uchun qanday chora-tadbirlarni amalga oshirish zarurligini ko'rsatadi.

287. Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'lim nima?

Javob: Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'lim (yoki kompetensiya asosida ta'lim) – bu o'quvchilarning nafaqat bilimlarni o'zlashtirishini, balki ularni real hayotda qo'llay olish, muammolarni hal qilish, o'z fikrlarini erkin ifodalash va ijtimoiy muhitda faoliyat yuritish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan ta'lim usulidir. Bunday yondashuvda asosiy e'tibor o'quvchilarda kompetensiyalarni (bilimlar, ko'nikmalar va qobiliyatlar majmasi) shakllantirishga qaratiladi.

Kompetensiya nima?

Kompetensiya – bu shaxsning ma'lum bir faoliyatni muvaffaqiyatli bajarish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikmalar, qobiliyatlar va ijtimoiy faoliyatda foydalanish qobiliyatining yig'indisi. U o'quvchining ijtimoiy va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Kompetensiyaviy yondashuvning asosiy tamoyillari:

1. O'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash:

- O'quvchilar faqat passiv qabul qiluvchi emas, balki ta'lim jarayonida faol ishtirok etishlari kerak. Bu yondashuvda o'quvchilar ko'proq amaliy faoliyatlar orqali bilimlarni o'zlashtirishadi va o'z tajribalarini yaratishadi.

2. Nazariy bilimlar bilan amaliy ko'nikmalarni bog'lash:

- Kompetensiyaviy yondashuvda o'quvchilarga o'rganayotgan mavzularni amaliyotda qo'llash imkoniyati beriladi. Bu o'quvchilarning nazariy bilimlarni real hayotda ishlatish qobiliyatini shakllantiradi.

3. Individual yondashuv va shaxsiy o'sish:

○Har bir o'quvchining individual ehtiyojlari, qobiliyatlari va qiziqishlari hisobga olinadi. Ta'lim jarayonida o'quvchining shaxsiy rivojlanishiga va o'z-o'zini anglashiga alohida e'tibor qaratiladi.

4. Muammolarni hal qilishga qaratilgan o'rganish:

○Kompetensiyaviy yondashuvda o'quvchilarga turli real muammolarni hal qilishda yordam beriladi. Bu yondashuvda o'quvchilar tanqidiy fikrlash, mantiqiy xulosalar chiqarish va ijodiy yondashuvni rivojlantirishga yo'naltiriladi.

5. Ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish:

○Ta'lim jarayonida o'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifodalash, jamoada ishlash, boshqalar bilan hamkorlik qilish ko'nikmalarini o'rganishadi. Bu kompetensiyalar o'quvchilarni jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga tayyorlaydi.

Kompetensiyaviy yondashuvning asosiy elementlari:

1. Bilimlar (knowledge):

○O'quvchilarning ma'lum bir sohaga oid bilimlari. Bu bilimlar o'quvchining mavzu haqida aniq tushunchaga ega bo'lishini ta'minlaydi.

2. Ko'nikmalar (skills):

○O'quvchilarning o'rganilgan bilimlarni amaliyotda qo'llash qobiliyatlari. Ko'nikmalar o'quvchilarning bilimlarini real sharoitda qanday qo'llashini ko'rsatadi.

3. Qobiliyatlar (abilities):

○O'quvchining ma'lum bir faoliyatni muvaffaqiyatli bajarishga bo'lgan salohiyati. Bu, masalan, o'quvchining murakkab vazifalarni hal qilishdagi yetakchi qobiliyatlari va ijodkorligi.

4. Vaziyatlarni tahlil qilish va yechimlar topish:

○Kompetensiyaviy yondashuvda o'quvchilarga turli vaziyatlar bo'yicha tahlil qilish va to'g'ri yechimlar ishlab chiqish qobiliyatini o'rgatish muhimdir.

5. O'z-o'zini baholash va o'z-o'zini rivojlantirish:

○O'quvchilarga o'z bilim va ko'nikmalarini baholash, kamchiliklarini aniqlash va o'zlarini rivojlantirish imkoniyatini berish.

Kompetensiyaviy yondashuvning afzalliklari:

• O'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi: O'quvchilar nafaqat bilimlarni o'zlashtirishadi, balki bu bilimlarni amaliyotda qo'llashni ham o'rganishadi.

• Real hayotga tayyorlaydi: Ta'lim jarayonida o'quvchilar real muammolarni hal qilish orqali o'z ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

• Jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi: O'quvchilar guruhlar bilan ishlash, fikrlarni muhokama qilish va birgalikda qarorlar qabul qilishda ishtirok etadilar.

• Shaxsiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi: O'quvchilarga o'z o'rganishlari ustidan nazorat qilish va o'z-o'zini baholash imkoniyatini beradi.

Xulosa:

Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'lim o'quvchilarga nafaqat bilim berishga, balki ularni hayotda qo'llay olish, muammolarni hal qilish, o'z fikrlarini ifodalash va jamoaviy faoliyatda ishtirok etish qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Bu yondashuv ta'limni yanada amaliy, shaxsiylashtirilgan va ijtimoiy faol qilishga yordam beradi.

288. O'qituvchining fasilitatorlik rolini izohlang.

Javob: O'qituvchining fasilitatorlik roli – bu ta'lim jarayonida o'quvchilarga o'z o'rganishlarini boshqarish va ularga yo'l-yo'riq ko'rsatish orqali yordam berishdir. Fasilitator sifatida o'qituvchi faqat ma'lumotni uzatish bilan cheklanmaydi, balki o'quvchilarni o'z fikrlarini ifodalashga, tahlil qilishga, mustaqil ravishda o'rganishga va muammolarni hal qilishga rag'batlantiradi.

Fasilitatorlik roli quyidagi asosiy jihatlar bilan izohlanadi:

1. O'quvchilarning o'z-o'zini o'rganishiga yordam berish:

- O'qituvchi fasilitator sifatida, o'quvchilarning o'rganish jarayonini o'zlarini boshqarishga imkon yaratadi. Bu yerda o'qituvchining vazifasi – o'quvchilarga zarur resurslar, metodlar va savollarni taqdim etish, shunda ular mustaqil ravishda fikrlash, tahlil qilish va o'z xulosalarini chiqarish imkoniga ega bo'lishadi.

- O'qituvchi o'quvchilarning qiziqishlarini kuzatib, o'rganishga yo'naltirishda yordam beradi va o'quvchilarni o'z qobiliyatlarini o'rganishda, xatolaridan saboq olishda qo'llab-quvvatlaydi.

2. O'quvchi markazli yondashuv:

- Fasilitator o'qituvchining yondashuvi o'quvchining ehtiyojlariga, qiziqishlariga va mavzuni tushunish darajasiga moslashadi. O'qituvchi o'quvchilarni o'rgatish jarayonida ularning faol ishtirokini ta'minlaydi, so'zlashuv va o'zaro aloqalar orqali o'rganish jarayonini jonlantiradi.

- O'qituvchi o'quvchilarning o'z fikrlarini aytishiga va guruh muhokamalarida faol ishtirok etishiga imkon beradi.

3. Savollar orqali o'rgatish:

- Fasilitator o'qituvchi o'quvchilarga savollar berib, ularni o'ylashga undaydi. Savollar o'quvchining tushunchasini, tahlil qilish qobiliyatini rivojlantiradi va yangi fikrlarni yaratishga yordam beradi. Bu o'quvchilarga o'zlarining fikrlarini yanada chuqurroq shakllantirishga va izlanishlarni davom ettirishga imkon beradi.

- O'qituvchi savollar orqali muammolarni ochib beradi va o'quvchilarni yechim izlashga undaydi.

4. Muammolarni hal qilishda yordam berish:

- Fasilitator o'qituvchi o'quvchilarga amaliy muammolarni hal qilishda yordam beradi. Ular o'quvchilarga qanday qilib tahlil qilish, fikrlarni tuzish va real hayotdagi muammolarni yechishda ilmiy yondashuvlarni qo'llashni o'rgatadi.

- O'quvchilarni real vaziyatlar asosida fikrlashga va samarali qarorlar qabul qilishga rag'batlantirishda o'qituvchining fasilitatorlik roli katta ahamiyatga ega.

5. Ko'mak va qo'llab-quvvatlash:

- O'qituvchi fasilitator sifatida o'quvchilarga o'rganish jarayonida yordam beradi, lekin o'quvchilarga qadamlar tashlash va mustaqil qarorlar qabul qilish imkoniyatini ham beradi. O'qituvchi o'quvchilarga vaqtida qo'llab-quvvatlashni, maslahat berishni va yo'l-yo'riq ko'rsatishni ta'minlaydi, shunda ular o'z fikrlarini shakllantirishi va amaliyotda sinab ko'rishi mumkin.

6. Yangi g'oyalar va usullarni kiritish:

- Fasilitator o'qituvchi o'quvchilarni yangi yondashuvlar va innovatsion o'rganish usullariga jalb qiladi. Bu jarayonda o'qituvchi ta'limda yangi texnologiyalarni, metodlarni va o'quv materiallarini qo'llaydi, shunda o'quvchilar ko'proq interaktiv va zamonaviy usullarda o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

7. O'quvchilarda mas'uliyat hissini shakllantirish:

- Fasilitator sifatida o'qituvchi o'quvchilarga o'z o'rganishlari uchun mas'uliyatni olishga, o'zlarining o'rganish jarayoniga faol ishtirok etishga rag'batlantiradi. Bu o'quvchilarda o'z ta'limlariga bo'lgan qiziqish va mas'uliyat hissini kuchaytiradi.

Xulosa:

Fasilitatorlik roli o'qituvchidan o'quvchilarni faqat bilim bilan ta'minlash emas, balki ularga o'rganish jarayonida qo'llab-quvvatlash va yo'l-yo'riq ko'rsatish hamda ularni mustaqil fikrlash va o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirishni talab etadi. Bu yondashuv o'quvchilarning o'zlarini o'rganishda yanada faolroq ishtirok etishiga, yaratish va tadqiqotlarga rag'batlantirishga, shuningdek, ilmiy va amaliy mahoratlarni rivojlantirishga yordam beradi.

289. O'quvchilarda ilmiy jarayon ko'nikmalarini rivojlantirishda nimaga e'tibor berish zarur?

Javob: O'quvchilarda ilmiy jarayon ko'nikmalarini rivojlantirishda e'tibor berilishi kerak bo'lgan asosiy jihatlar quyidagilardan iborat:

1. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish:

- Ilmiy jarayonning asosiy jhati tanqidiy fikrlashdir. O'quvchilarga faqatgina mavjud bilimni qabul qilish emas, balki ularga tahlil qilish, savollar berish va o'z fikrlarini asoslash ko'nikmalarini rivojlantirish kerak. O'quvchilar ilmiy muammolarni hal qilishda, farqli nuqtai nazarlarni ko'rib chiqishda va ilmiy xulosalar chiqarishda mustaqil fikrlashni o'rganishlari zarur.

2. Empirik tajriba va kuzatishlar:

- Ilmiy jarayon empirik (tajriba asosidagi) metodlarga asoslanadi. O'quvchilarga turli tajribalar o'tkazish, kuzatuvlar qilish va ularni tahlil qilishni o'rgatish kerak. O'quvchilarga nazariy bilimlarni amaliy tajribalar bilan bog'lash, amaliy ishlanmalarni qo'llash, eksperimentlar o'tkazish orqali ilmiy jarayonni o'rganishga yordam berish muhimdir.

3. Maqsadga yo'naltirilgan izlanishlar:

- Ilmiy jarayon izlanishlarni o'z ichiga oladi. O'quvchilarga muammolarni aniqlash, so'rovlar o'tkazish, ma'lumotlarni yig'ish va ilmiy tadqiqotlar qilish ko'nikmalarini rivojlantirish kerak. O'quvchilar maqsadga erishish uchun ilmiy metodlardan foydalanishni o'rganishlari zarur.

4. Ilmiy metodologiyani tushunish:

- O'quvchilarga ilmiy izlanishlarning asosiy metodologiyalarini o'rgatish, tajribalar va kuzatishlarni qanday o'tkazish, natijalarni qanday tahlil qilish va ilmiy natijalarni qanday xulosalash haqida tushuncha berish zarur. Ilmiy metodologiya — ilmiy jarayonning muhim tarkibiy qismi bo'lib, bu o'quvchilarga ilmiy izlanishlarni tizimli va asosli amalga oshirish imkonini beradi.

5. Ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish:

- O'quvchilarni ma'lumotlarni to'plash, ularni to'g'ri formatda tizimlashtirish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish kerak. O'quvchilarga statistik ma'lumotlar va grafiklarni tahlil qilish, ma'lumotlarni vizualizatsiya qilish va ular asosida ilmiy xulosalar chiqarishni o'rgatish zarur.

6. Muammoni aniq ifodalash va masalani hal qilish:

- Ilmiy jarayonda o'quvchilarni muammoni to'g'ri ifodalashga va uning yechimlarini qidirishga o'rgatish zarur. O'quvchilar ilmiy masalani to'g'ri belgilab olish, maqsadga yo'naltirilgan savollar berish va ularni yechish uchun metodlarni ishlab chiqish ko'nikmalarini rivojlantirishlari lozim.

7. Ilmiy hujjatlar bilan ishlash:

- Ilmiy jarayonni o'rganishda o'quvchilar ilmiy manbalar va hujjatlar bilan ishlashni o'rganishlari kerak. Ular ilmiy maqolalar, kitoblar, tadqiqotlar va boshqa ilmiy manbalarni o'qib, tahlil qilib, ilmiy izlanishlar olib borishda bu materiallardan qanday foydalanishni o'rganishlari muhim.

8. Jamoada ishlash va ilmiy muhokama:

- Ilmiy jarayonda o'quvchilarga jamoada ishlash va o'z fikrlarini boshqalar bilan baham ko'rish ko'nikmalarini o'rgatish zarur. Jamoaviy muhokamalar va guruhda ishlash ilmiy izlanishlarni kengaytiradi, yangi fikrlar va yondashuvlarni keltirib chiqaradi. O'quvchilar o'z xulosalarini boshqalarga tushuntirishni va ilmiy muhokama qilishni o'rganishlari kerak.

9. Xulosalar chiqarish va ilmiy natijalarni taqdim etish:

- Ilmiy jarayon o'zining yakuniy natijalarini chiqarishni talab qiladi. O'quvchilarga ilmiy izlanishlar natijasida olingan ma'lumotlarni qisqacha va aniq xulosa sifatida taqdim etishni o'rgatish zarur. Natijalarni taqdim etish jarayonida ilmiy xulosalar, tavsiyalar va natijalar o'quvchilarga aniq va tushunarli shaklda ifodalangan bo'lishi kerak.

10. Ilmiy axloq va mas'uliyat:

• O'quvchilarga ilmiy etikaga rioya qilish, boshqalar ishiga hurmat bilan yondashish va o'z izlanishlarini axloqan to'g'ri olib borish haqida tushuncha berish zarur. Plagiat, ma'lumotlarni manipulyatsiya qilish va noaniq ma'lumotlar kiritish kabi ilmiy axloqni buzish holatlarining oldini olish lozim.

Xulosa:

Ilmiy jarayon ko'nikmalarini rivojlantirish o'quvchilarni nafaqat bilimlar bilan ta'minlash, balki ularga ilmiy izlanishlar va izlanish metodlarini o'rgatish orqali ularning fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatlarini kuchaytirishdir. Bu ko'nikmalar o'quvchilarga nafaqat o'qish jarayonida, balki hayotning turli sohalarida muvaffaqiyatga erishishga yordam beradi.

290. Yaxshi ta'lim berish uchun o'qituvchilar qanday muhitni yaratishlari kerak?

Javob: Yaxshi ta'lim berish uchun o'qituvchilar qulay, xavfsiz va rag'batlantiruvchi muhitni yaratishlari kerak. Ta'lim jarayoni nafaqat bilim berishdan iborat, balki o'quvchilarni rivojlantirish, ularning qiziqish va ishtiyoqini oshirish, o'z-o'zini anglash va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi zarur. Buning uchun o'qituvchilar bir nechta asosiy omillarni hisobga olishlari kerak:

1. Psixologik xavfsizlik va ishonch muhitini yaratish:

• O'quvchilar o'zlarini erkin his qilishlari va xatolar qilishdan qo'rqmasliklari kerak. Xatolarni o'rganish jarayonining tabiiy qismi sifatida qarash muhim. O'qituvchi o'quvchilarga qo'llab-quvvatlash va yordam ko'rsatish, ularning har birining imkoniyatlarini yuqoriga ko'targan holda muvaffaqiyatga erishishga yordam beradi.

• Har bir bola o'zini qadrlangan va hurmatga sazovor his qilishi kerak. Bunday muhitda o'quvchilar o'zlarining fikrlarini ochiq aytishga, yangi g'oyalarni sinab ko'rishga va ijodiy yondashuvlarni rivojlantirishga tayyor bo'ladi.

2. Individual yondashuv:

• Har bir o'quvchi o'ziga xos xususiyatlarga ega, shuning uchun ta'lim jarayonida individual yondashuv muhimdir. O'qituvchi har bir o'quvchining qobiliyatlarini, ehtiyojlarini va o'rganish usullarini hisobga olib, moslashtirilgan yondashuvni ishlab chiqishi kerak.

• O'quvchilarni rag'batlantirish va ularni o'z imkoniyatlariga ishonishga undash uchun o'qituvchi o'z vaqtida mulohazalar, fikrlar va maslahatlar bilan qo'llab-quvvatlashi zarur.

3. Sifatli o'quv resurslari va materiallar:

• O'qituvchi ta'lim jarayonini qiziqarli va samarali qilish uchun sifatli o'quv materiallari va resurslar (kitoblar, videolar, internet manbalar, taqdimotlar, o'yinlar va boshqalar)dan foydalanishi lozim. Yangi texnologiyalarni o'quv jarayoniga kiritish o'quvchilarning diqqatini jalb qiladi va o'rganish jarayonini yanada interaktiv qiladi.

• Ta'lim muhitida samarali foydalanish uchun jismoniy makon ham yaxshi tashkil etilishi kerak, ya'ni sinfda tashkil etilgan stollar va o'quvchilarni o'zaro muloqotga jalb qiladigan sharoitlar bo'lishi muhimdir.

4. Emotsional rivojlanishni qo'llab-quvvatlash:

• Ta'limda o'quvchilarning nafaqat aqliy, balki hissiy va ijtimoiy rivojlanishi ham muhimdir. O'qituvchilar o'quvchilarni o'z hissiyotlari, his-tuyg'ularini boshqarish va ifodalashga o'rgatishlari zarur. Bu jarayon o'quvchilarga o'zlarining stresslarini boshqarish, ijtimoiy munosabatlarni yaxshilash va muammolarni hal qilishda yordam beradi.

• Sinfda emotsional intellektni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish, o'quvchilarga bir-birlarini tushunishga, hurmat qilishga va hamkorlik qilishga yordam beradi.

5. O'rganishga ijobiy munosabatni shakllantirish:

• O'qituvchi o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan ishtiyoqini oshirish uchun ularga o'zgaruvchan, interaktiv va qiziqarli darslar taqdim etishi kerak. Bu darslar o'quvchilarning qiziqishlarini uyg'otadi va o'rganishni qiyin yoki zerikarli emas, balki qiziqarli va foydali jarayon sifatida qabul qilishlariga yordam beradi.

• O'quvchilarning yutuqlarini e'tirof etish va ularni rag'batlantirish muhimdir. Bu ularning motivatsiyasini oshiradi va o'rganishga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantiradi.

6. Ijtimoiy hamkorlik va guruhlarda ishlash:

• O'qituvchi sinfda guruhlarda ishlashni rag'batlantirishi kerak. Bu o'quvchilarga ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish, hamkorlikda ishlash, fikr almashish va bir-birlariga yordam berish imkonini yaratadi. Ijtimoiy o'zaro munosabatlar va guruh faoliyati o'quvchilarni bir-birlarini tushunishga, tengdoshlari bilan ishlashga va o'zaro hurmatni rivojlantirishga o'rgatadi.

7. Inkluziv ta'limni qo'llash:

• O'qituvchilar barcha o'quvchilarga, shu jumladan, maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ham mos ta'lim imkoniyatlarini yaratishlari kerak. Inkluziv muhitda har bir bola o'z qobiliyatiga qarab rivojlanadi va o'z imkoniyatlarini amalga oshirish imkoniga ega bo'ladi.

Xulosa: Yaxshi ta'lim berish uchun o'qituvchilar bolalar uchun xavfsiz, qo'llab-quvvatlovchi, interaktiv va rag'batlantiruvchi muhit yaratishlari kerak. Bu muhit o'quvchilarga nafaqat bilim olish, balki o'zlarini erkin ifodalash, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish va o'zlarini yuksaltirish imkoniyatini beradi. Bunday sharoitda o'quvchilar o'rganishni nafaqat zaruriyat, balki qiziqarli va samarali jarayon deb bilib, maksimal natijalarga erishadilar.

291. "Ta'lim bu – hayotga tayyorlash emas, balki hayotning o'zi" bu tamoyil qaysi mamlakatga tegishli? Sizning munosabatingiz...

Javob: "Ta'lim bu – hayotga tayyorlash emas, balki hayotning o'zi" tamoyili **Janubiy Koreyaga** tegishli. Bu g'oya Janubiy Koreyaning mashhur pedagogi va ta'lim nazariyotchisi **Yu Kyu-yong** tomonidan ilgari surilgan. U ta'limni nafaqat akademik bilimlarni berish jarayoni sifatida, balki hayotning muhim va ajralmas qismi sifatida qaraydi. Bu tamoyil ta'limning real hayotdagi ahamiyatini, shuningdek, o'rganish va rivojlanish jarayonining uzluksizligini ifodalaydi.

Mening munosabatim:

Bu tamoyilni juda to'g'ri va dolzarb deb hisoblayman. Ta'lim faqatgina kelajakdagi ish faoliyatiga tayyorlanish jarayoni emas, balki insonni hayotga tayyorlashning o'zi. Hayotning barcha jabhalarida muvaffaqiyatga erishish uchun faqat bilim emas, balki insonning ijtimoiy, hissiy, axloqiy va amaliy ko'nikmalari ham muhimdir.

Ta'lim jarayoni faqatgina kitoblardan o'qish va imtihonlar uchun tayyorlanish bilan cheklanmasligi kerak. Aksincha, ta'lim – bu hayotdagi turli vaziyatlarga qarshi javob berish, mashaqqatlarni yengish, insonlar bilan samarali aloqalar o'rnatish va o'zini hayotning turli jabhalarida erkin ifodalashga imkon beruvchi jarayon bo'lishi kerak.

Shuning uchun ta'limni hayotga tayyorlanish deb emas, balki hayotning o'zi deb ko'rish o'quvchilarni nafaqat akademik muvaffaqiyatlarga, balki ular qanday inson bo'lishlarini, qanday qadriyatlar va prinsiplar asosida yashashlarini shakllantirishga yordam beradi. Bu tamoyilni amalga oshirish bolalarga haqiqiy dunyo muammolariga tayyor bo'lishda yordam beradi va ularning butun hayoti uchun foydali ko'nikmalarni rivojlantiradi.

292. Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat ta'lim dasturi nima?

Javob: Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat ta'lim dasturi — bu O'zbekiston Respublikasining maktabgacha ta'lim tizimida amalga oshiriladigan ta'lim va tarbiya jarayonini tashkil etish va boshqarish uchun asosiy hujjatdir. U maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash, ularga zarur bilim, ko'nikmalar va malakalarni o'rgatish, shuningdek, bolalar uchun xavfsiz va sog'lom muhit yaratish maqsadida ishlab chiqilgan.

Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat ta'lim dasturining asosiy maqsadlari:

1. Bolalarning har tomonlama rivojlanishi:

○Dastur bolalarning jismoniy, aqliy, axloqiy, ijtimoiy va hissiy rivojlanishini ta'minlashga yo'naltirilgan. Bolalar o'z salohiyatini to'liq amalga oshirishi uchun barcha zaruriy ko'nikmalarni o'rgatish va rivojlantirishga qaratilgan.

2. Ta'limning yagona davlat standarti:

○Maktabgacha ta'limning mazmuni, metodikasi va uslubiy asoslari belgilab beriladi. Dastur davlat ta'lim standarti asosida ishlanadi, bu esa bolalarga sifatli ta'lim olish imkonini yaratadi.

3. Bolalar huquqlarini ta'minlash:

○Ta'lim jarayonida bolalar huquqlariga hurmat qilinadi, ularga teng imkoniyatlar yaratish, ularning xavfsizligini ta'minlash va farovonligini oshirishga alohida e'tibor qaratiladi.

4. Pedagogik yondashuv va metodlar:

○Dasturda o'qitish metodlari va pedagogik yondashuvlar bolalarning rivojlanishiga mos ravishda tanlanadi. O'yin asosida ta'lim, inkluziv ta'lim, ijodiy yondashuv va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash dasturda o'z aksini topadi.

5. Sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish:

○Dastur bolalarga sog'lom turmush tarzini, gigiena qoidalarini va jismoniy faollikni targ'ib qilishni o'z ichiga oladi. Bolalarga sog'lom ovqatlanish, sport va faollikni o'rganish imkoniyatlari yaratiladi.

6. Ota-onalar va jamiyat bilan hamkorlik:

○Dastur bolalar tarbiyasi va ta'limi jarayonida ota-onalar va jamiyat bilan yaqindan hamkorlik qilishni ta'minlaydi. Ota-onalar ta'lim jarayoniga jalb qilinib, bolalar rivojlanishiga faol hissa qo'shadi.

Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat ta'lim dasturining tarkibi:

1. Ta'limning mazmuni:

○Bolalar uchun o'rgatiladigan bilim va ko'nikmalar, shuningdek, ular rivojlanishining asosiy yo'nalishlari (jismoniy, aqliy, ijtimoiy, hissiy va axloqiy rivojlanish).

2. Ta'lim metodlari va yondashuvlari:

○Pedagogik metodlar, o'yin asosida o'qitish, ijodiy va amaliy yondashuvlar, va didaktik vositalar.

3. Ta'lim va tarbiyaning tashkiliy asoslari:

○Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining tuzilishi va faoliyatini boshqarish, shuningdek, ta'lim jarayonining tashkil etilishi (darsliklar, qo'llanmalar, metodik materiallar va boshqalar).

4. Ta'lim dasturining baholash tizimi:

○Bolalar rivojlanishini baholash va kuzatish tizimi. Ta'lim jarayonida bolaning bilimlari va ko'nikmalarini baholash, shuningdek, o'z-o'zini baholash va sinovlar.

5. Infrastruktura va resurslar:

○Maktabgacha ta'lim muassasalarining zarur resurslar bilan ta'minlanishi, o'quv materiallari, o'yin vositalari, ta'lim texnologiyalari va boshqa pedagogik resurslar.

Xulosa:

Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat ta'lim dasturi O'zbekiston Respublikasida bolalarning to'liq rivojlanishi uchun zarur bo'lgan barcha sharoitlarni yaratish, ta'lim va tarbiya jarayonini zamonaviy pedagogik usullar asosida tashkil etish, hamda maktabgacha ta'lim tizimining sifatini oshirishga qaratilgan. Dasturning asosiy maqsadi — bolalarning har tomonlama sog'lom va muvaffaqiyatli rivojlanishini ta'minlashdir.

293. Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning asosiy prinsiplari nimalardan iborat? **Javob:** Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning asosiy prinsiplari bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash va ularning salomatligi, aqliy, axloqiy, jismoniy, ruhiy va ijtimoiy ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan. Bu prinsiplarga asoslanib, ta'lim va tarbiya jarayonida bolalar uchun eng yaxshi sharoitlarni yaratish maqsad qilinadi.

Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning asosiy prinsiplari quyidagilardan iborat:

1. Bolalarning individual xususiyatlarini inobatga olish:

○Har bir bolaning o'ziga xos xususiyatlarini, rivojlanish darajasini, qobiliyatlarini va ehtiyojlarini hisobga olish. Ta'lim jarayoni bolalarning individual xususiyatlariga mos ravishda tashkil etiladi, bu orqali ular o'z potensialini to'liq amalga oshirishi uchun imkoniyat yaratiladi.

2. O'yin asosida ta'lim:

○O'yin bolalar uchun tabiiy o'rganish jarayoni bo'lib, ta'lim va tarbiya o'yin faoliyati orqali amalga oshiriladi. O'yin bolalarga bilim va ko'nikmalarni qiziqarli va samarali tarzda o'rgatishning muhim vositasi hisoblanadi.

3. Tenglik va adolat:

○Har bir bola uchun teng imkoniyatlar yaratish, ularning huquqlari va manfaatlarini himoya qilish. Ta'lim jarayonida hech qanday kamsitish, irqiy, milliy yoki diniy farqlar mavjud bo'lmasligi kerak. Barcha bolalar o'z ehtiyojlari va qobiliyatlariga qarab bir xil imkoniyatlarga ega bo'lishi lozim.

4. Tarbiyaning har tomonlama yondashuvi:

○Maktabgacha ta'limning har tomonlama yondashuvi bolalarning aqliy, jismoniy, axloqiy, ijtimoiy va hissiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Ta'lim jarayonida bolalarga ko'plab turli faoliyatlar, o'yinlar va mashg'ulotlar orqali rivojlanish imkoniyatlari yaratiladi.

5. Sog'lom turmush tarzi:

○Bolalarning jismoniy salomatligini ta'minlash va ularni sog'lom turmush tarziga yo'naltirish. Maktabgacha ta'limda bolalar uchun jismoniy faollik, sport mashg'ulotlari va to'g'ri ovqatlanish kabi sog'lom turmush tarzi qadriyatlari o'rganiladi.

6. Inkluziv ta'lim:

○Barcha bolalar uchun, jumladan, maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun ham ta'lim imkoniyatlarini ta'minlash. Inkluziv ta'lim prinsipiga muvofiq, har bir bola o'z qobiliyatlarini rivojlantirishi uchun barcha zarur sharoitlarga ega bo'lishi kerak.

7. Yaratijilik va ijodkorlikni rivojlantirish:

○Bolalarda yaratuvchanlik, ijodkorlik va yangi narsalarni o'rganish istagini rivojlantirish. Ta'lim jarayonida ijodiy faoliyat (rasm chizish, musiqa, raqs, o'yinlar) va muammoni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tibor qaratiladi.

8. Doimiy nazorat va baholash:

○Bolalar rivojlanishini doimiy ravishda kuzatib borish, ularning o'rganish jarayonini va qobiliyatlarini baholash. Bu nazorat orqali pedagoglar bolalarning ehtiyojlarini aniqlab, ta'lim jarayonini moslashtirishi mumkin.

9. Ota-onalar va jamiyat bilan hamkorlik:

○Ota-onalar, jamoatchilik va davlat organlari bilan yaqindan hamkorlik qilish. Ota-onalar bilan ishlash orqali bolalar tarbiyasiga ijtimoiy sheriklar jalb qilinadi va ularning rivojlanishi yaxshilanadi.

10. Tarbiyaning huquqiy asoslari:

○Bolalar huquqlariga hurmat qilish va ularga tegishli qonunlar asosida ta'lim va tarbiya jarayonini olib borish. Maktabgacha ta'limda bolalar huquqlari, ularning xavfsizligi va farovonligi doimo birinchi o'rinda turadi.

Xulosa: Maktabgacha ta'lim va tarbiya prinsiplarini amalga oshirish bolalarning to'liq va sog'lom rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan. Ushbu prinsiplar ta'lim jarayonining samarali va bolalar uchun foydali bo'lishini ta'minlash uchun asosiy yo'nalishlarni belgilaydi. Har bir prinsip bolalar uchun mos va samarali ta'lim muhitini yaratishga xizmat qiladi.

294. Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari nimalardan iborat?

Javob: Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi Qonuni va boshqa normativ-huquqiy hujjatlariga asoslanadi. Ushbu siyosat maktabgacha

ta'lim tizimini takomillashtirish, uning sifatini oshirish, hamda bolalarning barcha sohalarida muvaffaqiyatli rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan.

Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

1. Maktabgacha ta'lim tizimining sifatini yaxshilash:

- Maktabgacha ta'lim tashkilotlari sifatini oshirish va zamonaviy pedagogik metodlarni qo'llashni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish.

- Pedagoglarning malakasini oshirish, ularni doimiy ravishda qayta tayyorlash va kasbiy rivojlanishini ta'minlash.

- Maktabgacha ta'lim dasturlarini takomillashtirish, bolaning barcha rivojlanish sohalarini (jismoniy, aqliy, axloqiy, ruhiy) qamrab olishga yo'naltirish.

2. Maktabgacha ta'limga keng imkoniyat yaratish:

- Maktabgacha ta'lim muassasalarining sonini ko'paytirish va ularni barcha hududlarda, xususan, qishloq joylarda ham ta'minlash.

- Har bir bola uchun maktabgacha ta'lim olish imkoniyatlarini yaratish, shu jumladan, maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun ta'lim muassasalarini tashkil etish.

- Maktabgacha ta'limga bo'lgan talabni o'rganish va unga mos ravishda infratuzilma yaratish.

3. Bolalar huquqlarini himoya qilish va ta'limda tenglikni ta'minlash:

- Maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning huquqlarini himoya qilish, bolalarga teng imkoniyatlar yaratish va ular orasida jinsiy, irqiy, milliy yoki diniy kamsitishlarga yo'l qo'ymaslik.

- Har bir bolaning o'z qobiliyatlari va ehtiyojlariga qarab, ta'lim olish imkoniyatlarini ta'minlash.

4. Pedagogik kadrlar tayyorlash va malakasini oshirish:

- Maktabgacha ta'lim tizimida ishlaydigan pedagoglarni malakasini oshirishga alohida e'tibor qaratish. Pedagoglarning kasbiy bilimlarini yangilash, pedagogik innovatsiyalarni joriy etish va ta'lim sifatini yaxshilash.

- Pedagoglarni qayta tayyorlash va ularni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan tanishtirish.

5. Maktabgacha ta'lim tizimida ijtimoiy sheriklikni rivojlantirish:

- Ota-onalar, jamoatchilik va davlat organlari o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash, bolalar tarbiyasiga hamma tomonlarning qo'shgan hissasini oshirish.

- Ota-onalar uchun ta'lim va tarbiya jarayoniga oid maxsus ma'lumot va treninglar tashkil etish.

6. Ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash:

- Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining moddiy-texnik bazasini yangilash, ta'lim uchun zaruriy sharoitlarni yaratish (zarur o'quv resurslari, xavfsiz va qulay muhit).

- Ta'lim muassasalarida bolalar uchun zamonaviy o'quv materiallari, didaktik vositalar va texnologiyalarni joriy etish.

7. Bolalar salomatligini ta'minlash:

- Bolalar uchun sog'lom va xavfsiz ta'lim muhitini yaratish, gigiena va tibbiy ko'rikni o'tkazish.

- Ta'lim jarayonida jismoniy faollikni oshirish, sport va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish.

8. Maktabgacha ta'limni raqamlashtirish va innovatsiyalarni joriy etish:

- Maktabgacha ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni qo'llash va ta'lim jarayonini raqamlashtirish.

- Pedagoglar va bolalar uchun zamonaviy ta'lim texnologiyalari va onlayn resurslardan foydalanish imkoniyatlarini yaratish.

Xulosa:

Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari bolalar rivojlanishini har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ta'lim tizimini sifatli va keng qamrovli qilish, pedagogik kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish, bolalar huquqlarini himoya qilish, shuningdek, maktabgacha ta'limni zamonaviy talablar va texnologiyalar bilan yangilashga qaratilgan.

295. Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari nimalardan iborat?

Javob: Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi Qonuni va boshqa normativ-huquqiy hujjatlariga asoslanadi. Ushbu siyosat maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish, uning sifatini oshirish, hamda bolalarning barcha sohalarida muvaffaqiyatli rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan.

Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

1. Maktabgacha ta'lim tizimining sifatini yaxshilash:

- Maktabgacha ta'lim tashkilotlari sifatini oshirish va zamonaviy pedagogik metodlarni qo'llashni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish.

- Pedagoglarning malakasini oshirish, ularni doimiy ravishda qayta tayyorlash va kasbiy rivojlanishini ta'minlash.

- Maktabgacha ta'lim dasturlarini takomillashtirish, bolaning barcha rivojlanish sohalarini (jismoniy, aqliy, axloqiy, ruhiy) qamrab olishga yo'naltirish.

2. Maktabgacha ta'limga keng imkoniyat yaratish:

- Maktabgacha ta'lim muassasalarining sonini ko'paytirish va ularni barcha hududlarda, xususan, qishloq joylarda ham ta'minlash.

- Har bir bola uchun maktabgacha ta'lim olish imkoniyatlarini yaratish, shu jumladan, maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun ta'lim muassasalarini tashkil etish.

- Maktabgacha ta'limga bo'lgan talabni o'rganish va unga mos ravishda infratuzilma yaratish.

3. Bolalar huquqlarini himoya qilish va ta'limda tenglikni ta'minlash:

- Maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning huquqlarini himoya qilish, bolalarga teng imkoniyatlar yaratish va ular orasida jinsiy, irqiy, milliy yoki diniy kamsitishlarga yo'l qo'ymaslik.

- Har bir bolaning o'z qobiliyatlari va ehtiyojlariga qarab, ta'lim olish imkoniyatlarini ta'minlash.

4. Pedagogik kadrlar tayyorlash va malakasini oshirish:

- Maktabgacha ta'lim tizimida ishlaydigan pedagoglarni malakasini oshirishga alohida e'tibor qaratish. Pedagoglarning kasbiy bilimlarini yangilash, pedagogik innovatsiyalarni joriy etish va ta'lim sifatini yaxshilash.

- Pedagoglarni qayta tayyorlash va ularni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan tanishtirish.

5. Maktabgacha ta'lim tizimida ijtimoiy sheriklikni rivojlantirish:

- Ota-onalar, jamoatchilik va davlat organlari o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash, bolalar tarbiyasiga hamma tomonlarning qo'shgan hissasini oshirish.

- Ota-onalar uchun ta'lim va tarbiya jarayoniga oid maxsus ma'lumot va treninglar tashkil etish.

6. Ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash:

- Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining moddiy-texnik bazasini yangilash, ta'lim uchun zaruriy sharoitlarni yaratish (zarur o'quv resurslari, xavfsiz va qulay muhit).

- Ta'lim muassasalarida bolalar uchun zamonaviy o'quv materiallari, didaktik vositalar va texnologiyalarni joriy etish.

7. Bolalar salomatligini ta'minlash:

- Bolalar uchun sogʻlom va xavfsiz taʼlim muhitini yaratish, gigiena va tibbiy koʻrikni oʻtkazish.

- Taʼlim jarayonida jismoniy faollikni oshirish, sport va sogʻlom turmush tarzini targʻib qilish.

8. Maktabgacha taʼlim tizimining inklyuzivligi:

- Maxsus ehtiyojlarga ega boʻlgan bolalar uchun inkluziv taʼlim tizimini rivojlantirish, ularni umumtaʼlim muassasalarida taʼlim olish imkoniyatlari bilan taʼminlash.

- Maktabgacha taʼlim muassasalarida inklyuziv taʼlimni tashkil etish va maxsus dasturlar ishlab chiqish.

9. Maktabgacha taʼlimni raqamlashtirish va innovatsiyalarni joriy etish:

- Maktabgacha taʼlim tizimida raqamli texnologiyalarni qoʻllash va taʼlim jarayonini raqamlashtirish.

- Pedagoglar va bolalar uchun zamonaviy taʼlim texnologiyalari va onlayn resurslardan foydalanish imkoniyatlarini yaratish.

Xulosa:

Maktabgacha taʼlim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yoʻnalishlari bolalar rivojlanishini har tomonlama qoʻllab-quvvatlash, taʼlim tizimini sifatli va keng qamrovli qilish, pedagogik kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish, bolalar huquqlarini himoya qilish, shuningdek, maktabgacha taʼlimni zamonaviy talablar va texnologiyalar bilan yangilashga qaratilgan.

296. Maktabgacha taʼlim va tarbiya tizimi nimalarni oʻz ichiga oladi?

Javob: Maktabgacha taʼlim va tarbiya tizimi Oʻzbekiston Respublikasining "Maktabgacha taʼlim va tarbiya toʻgʻrisidagi Qonuni va boshqa normativ hujjatlariga asosan, bolalarni 0-7 yoshgacha boʻlgan davrda tarbiyalash va taʼlim berishni tashkil etuvchi bir qator tizimlar va komponentlardan iborat. Bu tizim bolalarning barcha rivojlanish sohalarini (jismoniy, aqliy, axloqiy, ruhiy va ijtimoiy) toʻliq qamrab olishga qaratilgan.

Maktabgacha taʼlim va tarbiya tizimi quyidagi asosiy komponentlarni oʻz ichiga oladi:

1. Maktabgacha taʼlim muassasalari:

- Maktabgacha taʼlim tashkilotlari (bolalar bogʻchalari, maxsus maktabgacha taʼlim muassasalari) bolalar taʼlimi va tarbiyasini tashkil etuvchi asosiy muassasalardir. Ushbu tashkilotlarda bolalar 3 yoshdan 7 yoshgacha taʼlim oladi.

- Maxsus taʼlim muassasalari bolalar uchun alohida ehtiyojlar va imkoniyatlarga ega boʻlgan muassasalardir, masalan, nogironligi boʻlgan bolalar uchun moʻljallangan muassasalar.

2. Pedagogik jamoa:

- Pedagoglar (tarbiyachilar, oʻqituvchilar) maktabgacha taʼlim tizimining muhim qismini tashkil etadi. Ular bolalarga bilim berish, tarbiyalash va rivojlantirish vazifalarini bajaradilar.

- Psixologlar, sogʻliqni saqlash mutaxassislari, socio-pedagoglar ham bolalar tarbiyasida va rivojlanishida muhim rol oʻynaydilar.

3. Taʼlim dasturlari va metodikalari:

- Maktabgacha taʼlim dasturlari va metodikalar bolalarning jismoniy, aqliy, hissiy va ijtimoiy rivojlanishini qoʻllab-quvvatlashga qaratilgan.

- Davlat taʼlim dasturi va standartlari bolalarning oʻquv jarayonini yoʻnaltiruvchi asosiy hujjatlar hisoblanadi.

4. Oʻquv materiallari va resurslar:

- Maktabgacha taʼlimda bolalar uchun maxsus oʻquv materiallari, didaktik vositalar, kitoblar, oʻyinchoqlar va boshqa resurslar ishlatiladi. Bu materiallar bolalarning rivojlanishiga mos, xavfsiz va interaktiv boʻlishi kerak.

5. Taʼlim jarayoni va faoliyatlari:

○ Maktabgacha ta'lim jarayoni bolalar bilan o'yinlar, faoliyatlar, amaliy mashg'ulotlar orqali o'tkaziladi. Bu faoliyatlar bolalarni o'rganishga, yangi bilimlarni olishga va ijodiy fikrlashga undaydi.

○ O'yin faoliyati, ijodiy faoliyat (rasm chizish, musiqa, raqs), jismoniy faoliyat (sport, gimnastika) kabi mashg'ulotlar bolalarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.

6. Sog'liqni saqlash va xavfsizlik:

○ Maktabgacha ta'lim tizimi bolalar sog'lig'iga, xavfsizligiga e'tibor qaratadi. Bolalar uchun maxsus tibbiy xizmatlar, gigiena, xavfsiz muhit yaratish muhim hisoblanadi.

○ Har bir ta'lim muassasasida bolalar xavfsizligi va sog'lom rivojlanishi uchun zarur sharoitlar ta'minlanadi.

7. Ota-onalar bilan hamkorlik:

○ Maktabgacha ta'lim tizimi ota-onalar bilan yaqindan hamkorlik qilishga asoslangan. Ota-onalar ta'lim jarayonida faol ishtirok etishlari, bolalarining rivojlanishini kuzatib borishlari uchun imkoniyatlar yaratiladi.

○ Ota-onalar uchun maxsus ma'lumotlar sessiyalari yoki seminarlar tashkil etilib, ular o'z farzandlarini tarbiyalashda yordam olishlari mumkin.

8. Maxsus ta'lim va qo'llab-quvvatlash:

○ Maktabgacha ta'lim tizimi nogironligi bo'lgan yoki maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun ham sharoitlar yaratadi. Bu bolalar uchun maxsus ta'lim dasturlari, psixologik va pedagogik yordam ko'rsatiladi.

Xulosa: Maktabgacha ta'lim va tarbiya tizimi bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash, ta'lim jarayonini sifatli va xavfsiz sharoitlarda amalga oshirishga qaratilgan. Tizimda maktabgacha ta'lim muassasalari, pedagogik jamoa, ta'lim dasturlari, o'quv materiallari va ota-onalar bilan hamkorlik kabi ko'plab muhim komponentlar mavjud. Bu tizim bolalar uchun aqliy, jismoniy va ijtimoiy rivojlanishning mustahkam asoslarini yaratadi.

297. Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standarti haqida ma'lumot bering.

Javob: Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standarti O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi Qonuni va tegishli huquqiy hujjatlariga muvofiq, bolalar uchun ta'lim jarayonining sifatini ta'minlash va ular uchun zarur sharoitlarni yaratish maqsadida ishlab chiqilgan. Bu standartlar bolalar rivojlanishining barcha sohalarini (jismoniy, aqliy, ijtimoiy va axloqiy) o'z ichiga oladi va ta'limning umumiy talablarini belgilaydi.

Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standarti quyidagi asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. Bolalar rivojlanishining asosiy sohalar:

○ Jismoniy rivojlanish: Bola jismoniy o'sish va sog'lom rivojlanish uchun zarur sharoitlar bilan ta'minlanishi kerak. Standartlarda bolalarning jismoniy faolligi, motorikasi, muvozanati va sog'lig'i bilan bog'liq faoliyatlar ko'rsatilgan.

○ Aqliy rivojlanish: Maktabgacha ta'limda bolalarning aqliy qobiliyatlarini rivojlantirish, til va kommunikativ ko'nikmalarini oshirishga e'tibor qaratiladi. Bola o'zining atrofidagi dunyoni anglash, tasavvur qilish, mantiqiy fikrlash kabi ko'nikmalarni o'rganishi kerak.

○ Ruhiy va hissiy rivojlanish: Bola o'z his-tuyg'ularini boshqarishni, hissiy tajribalardan samarali foydalanishni o'rganishi zarur. Axloqiy qadriyatlar va o'zini o'zi tarbiyalashga katta e'tibor beriladi.

○ Ijtimoiy rivojlanish: Bolalar jamiyatda to'g'ri munosabatlar o'rnatishni, hamkorlik qilishni, mehnat va do'stlikni qadrlashni o'rganadilar.

2. Ta'lim jarayonining tashkiliy-asosiy tamoyillari:

○Bolalar uchun ta'lim va tarbiyaning doimiyligi: Maktabgacha ta'limning davomiyligi va sifatli tashkil etilishi zarur. Bola bir davrdan ikkinchi davrga o'tilganida, o'rganish jarayoni davom etib, yangi ko'nikmalar o'rganilishi kerak.

○Kasbiy yondashuv: Pedagoglar o'z kasbiy bilimlari va malakalarini muntazam ravishda yangilab turishlari, innovatsion pedagogik metodlarni qo'llashlari zarur.

○Individual yondashuv: Har bir bolaga individual yondashish, uning qobiliyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olish ta'lim jarayonining asosiy tamoyillaridan biridir.

3. Ta'lim dasturlari va metodikalari:

○Pedagogik metodlar: Standartda o'rganish jarayonida qo'llaniladigan metodlar aniq belgilanadi, jumladan, o'yin va ijodiy faoliyatlar orqali bolalarni rivojlantirish, mustaqil fikrlashni shakllantirish, tajriba asosida o'rganish kabi metodlar.

○O'quv materiallari: O'quv materiallari va didaktik vositalar, bolalarning rivojlanishiga mos va yuqori sifatli bo'lishi kerak. Shu bilan birga, materiallar bolalar yoshiga, qobiliyatiga va qiziqishiga mos bo'lishi lozim.

4. Pedagoglar uchun talablar:

○Pedagogik malaka: Pedagoglar yuqori malakali bo'lishi, pedagogik bilim va ko'nikmalarni doimiy ravishda oshirib borishlari kerak. Pedagoglar bolalarga samarali ta'lim-tarbiya berish uchun zarur bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi lozim.

○Kasbiy axloq: Pedagoglar kasbiy etika va axloq qoidalariga amal qilishlari kerak, shu jumladan, bolalarga mehr-shafqat, hurmat va g'amxo'rlik ko'rsatishlari zarur.

5. Ta'lim muassasalarining shart-sharoitlari:

○Xavfsizlik va salomatlik: Ta'lim muassasalarida bolalar xavfsizligini ta'minlash, sog'lom va toza muhit yaratish zarur. Shuningdek, pedagogik jarayonlar bolalar salomatligi bilan hamohang bo'lishi kerak.

○Moddiy-texnik baza: Ta'lim muassasalarida bolalarning rivojlanishiga mos zamonaviy o'quv resurslari va didaktik materiallar bo'lishi kerak.

6. Ta'lim natijalari va baholash:

○Bolalarning rivojlanishini baholash: Bola rivojlanishining natijalari ko'rsatilgan, bunda individual yondashuv, o'quv dasturlariga mos tarzda bolalar o'z bilimlarini, ko'nikmalarini va qobiliyatlarini namoyon qiladilar.

○Ta'limning samaradorligini tahlil qilish: Maktabgacha ta'limning samaradorligini baholash va tahlil qilish uchun zarur mezonlar, shu jumladan, bolalar rivojlanishidagi o'zgarishlar, o'quv jarayonining sifatini tahlil qilish ko'zda tutiladi.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standarti bolalar uchun sifatli ta'lim, rivojlanish va xavfsiz muhitni ta'minlash, pedagoglar va ta'lim muassasalarining zarur talablariga javob berishi kerakligini belgilaydi. Bu standartlar bolalarning barcha rivojlanish sohalarini muvozanatli ravishda qo'llab-quvvatlashga yordam beradi.

298. Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat ta'lim dasturining maqsadi?

Javob:

Davlat ta'lim dasturining maqsadi:

1. Bolalar rivojlanishini ta'minlash: Maktabgacha ta'limning asosiy maqsadi bolalarning barcha jabhalarda (jismoniy, aqliy, ruhiy, ijtimoiy) rivojlanishiga yordam berishdir. Bu jarayon bolalarning individual qobiliyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi.

2. Bolalarni tayyorlash: Dastur bolalarni maktabga tayyorlashga qaratilgan bo'lib, ular uchun kerakli tayyorgarlikni tashkil etadi. Maktabgacha ta'lim bolalarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini shakllantiradi va keyingi ta'lim jarayonida muvaffaqiyatli bo'lishlari uchun zarur asoslarni yaratadi.

3. Bolalar huquqlarini himoya qilish: Ta'lim dasturining maqsadi bolalarning huquqlarini himoya qilish va ularning xavfsizligi, salomatligi, ta'lim olish huquqlarini

ta'minlashdir. Bu, shuningdek, bolalarning jinsiy, irqiy, etnik va diniy tengliklarini saqlashni o'z ichiga oladi.

4. Pedagogik, axloqiy va estetik tarbiya: Maktabgacha ta'lim dasturi bolalarda axloqiy va estetik qadriyatlarni rivojlantirishga, ularni yaxshi inson sifatida tarbiyalashga yo'naltirilgan. Shuningdek, bolalar orasida mehnat, hurmat, do'stlik va hamkorlik kabi ijtimoiy qadriyatlarni shakllantiradi.

5. Ijtimoiylashuvni rivojlantirish: Ta'lim dasturi bolalarda ijtimoiylashuv ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu, ularga jamoada ishlash, boshqalar bilan hamkorlik qilish, muomala qilish va o'z-o'zini anglash ko'nikmalarini o'rgatishga qaratilgan.

6. Intellektual rivojlanish: Dastur, shuningdek, bolalarda intellektual rivojlanishni rag'batlantiradi. Ta'lim jarayonida qiziqarli va o'rgatish faoliyatlari orqali bolalarning mantiqiy fikrlash, til va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor beriladi.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat ta'lim dasturi bolalarning jismoniy, aqliy, ijtimoiy va ruhiy rivojlanishini ta'minlashga, ularni kelajakdagi ta'lim va ijtimoiy hayotga tayyorlashga, shuningdek, bolalarning huquqlarini himoya qilish va mustahkamlashga yo'naltirilgan.

299. Maktabgacha bo'lgan yosh va uning davrlari Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi Qonunda qanday ta'riflanadi?

Javob: *O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonunda maktabgacha bo'lgan yosh va uning davrlari quyidagicha ta'riflanadi:

Maktabgacha bo'lgan yosh:

• Maktabgacha yosh — bu bolalar 0 dan 7 yoshgacha bo'lgan davrni o'z ichiga oladi. Bu davrda bolalar jismoniy, aqliy, hissiy va ijtimoiy rivojlanishning asosiy bosqichlarini boshdan kechiradilar.

Maktabgacha yoshning davrlari:

Qonunda maktabgacha yoshning 3 ta asosiy davri belgilangan:

1. Birinchi davr (0-3 yosh):

○ Bu davrda bola hayotining dastlabki bosqichlarini o'tadi. U o'zining jismoniy va hissiy rivojlanishini boshlaydi, tilni o'rganadi, motorikasi rivojlanadi, va atrof-muhitga bo'lgan dastlabki munosabatlarini shakllantiradi.

○ Pedagogik yondashuv bu davrda bolalarning ehtiyojlarini hisobga olib, ularning rivojlanishiga to'g'ri yordam beradi.

2. Ikkinchi davr (3-5 yosh):

○ Bu davrda bolalar jamiyatga bo'lgan munosabatlarini rivojlantiradi, axloqiy qadriyatlar va madaniy normalarni o'rganishadi.

○ Bolalarning kognitiv (bilim olish) va ijtimoiy ko'nikmalari yanada kuchayadi. Bu davrda ta'lim va tarbiya asosiy faoliyatga aylanadi.

3. Uchinchi davr (5-7 yosh):

○ Bu yoshda bolalar maktabgacha ta'limning asosiy dasturlarini o'zlashtiradi va keyingi ta'lim jarayoniga tayyorlanadilar.

○ Ularning mantiqiy fikrlash, til va matematik ko'nikmalari, hamda ijtimoiy va madaniy tajribalari yanada rivojlanadi.

○ Bu davrda ta'lim sifatida o'quv dasturlariga asoslangan faoliyatlar amalga oshiriladi, shu jumladan, bolalarga tayyorlov dasturlari orqali maktabga tayyorlash ko'proq ahamiyat kasb etadi.

Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi Qonunda belgilangan bu davrlar, bolalar rivojlanishining muhim bosqichlarini aniqlaydi va har bir davr uchun pedagogik yondashuvlarni ta'minlashni taqozo qiladi. Bu davrlar ta'lim tizimida bolalarni rivojlantirishga qaratilgan asosiy bosqichlar hisoblanadi.

300. Maktabgacha bo'lgan yoshdagi bolalarning huquqlari Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi Qonunda qanday belgilangan?

Javob: Maktabgacha bo'lgan yoshdagi bolalarning huquqlari Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi Qonunda qanday belgilangan?

* O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni maktabgacha bo'lgan yoshdagi bolalarning huquqlarini himoya qilish va ta'minlashga alohida e'tibor qaratadi. Bu qonun bolalarning ta'lim olish, rivojlanish, sog'lom muhitda tarbiyalanishi kabi asosiy huquqlarini belgilaydi.

Maktabgacha bo'lgan yoshdagi bolalarning huquqlari:

1. Ta'lim olish huquqi:

○Har bir bola maktabgacha ta'lim olish huquqiga ega. Bola ta'lim va tarbiya jarayonida davlat tomonidan belgilangan me'yorlar va standartlarga muvofiq rivojlanishi uchun zarur sharoitlar bilan ta'minlanishi kerak.

2. Sog'lom muhitda tarbiyalanish:

○Bola sog'lom, xavfsiz va rivojlantiruvchi muhitda tarbiyalanishi kerak. Ta'lim muassasalarida bolalar uchun jismoniy, aqliy va ruhiy rivojlanishga mos sharoitlar yaratish majburiy hisoblanadi.

3. Individual rivojlanish huquqi:

○Har bir bola o'zining shaxsiy xususiyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlariga qarab tarbiyalanishi kerak. Ta'lim va tarbiya jarayonida individual yondashuv va bolalarning shaxsiy qobiliyatlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi.

4. Bolalar xavfsizligi va himoyasi:

○Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning xavfsizligi ta'minlanishi, ular jinsiy, jismoniy yoki psixologik zo'ravonlikdan himoya qilinishi kerak. Shuningdek, bola sog'lig'iga zarar yetkazadigan muhitlardan saqlanishi zarur.

5. Ota-onalar bilan hamkorlik:

○Bola maktabgacha ta'lim olish jarayonida ota-onalari bilan yaqindan hamkorlik qilish huquqiga ega. Ota-onalar o'z farzandlarining ta'lim jarayonini kuzatib borishi, pedagoglar bilan aloqada bo'lishi, bolaning rivojlanishi haqida muntazam ma'lumot olishlari kerak.

6. Sog'liqni saqlash va ehtiyojlarining qondirilishi:

○Bola ta'lim olish jarayonida tibbiy yordam va ehtiyojlar bilan ta'minlanishi, shuningdek, sog'lom turmush tarzini shakllantirishga doir choralar ko'rilishi lozim.

7. Ruhiy va jismoniy rivojlanish huquqi:

○Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning jismoniy va ruhiy rivojlanishiga hamda ularning estetik, axloqiy va intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishga e'tibor beriladi.

8. Diniy, irqiy va milliy tenglik:

○Har bir bola o'z dini, millati, irqidan qat'i nazar teng huquqlarga ega. Ta'lim va tarbiya jarayonida bolalar tenglik, hurmat va farqlarga e'tibor bilan tarbiyalanadi.

Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi Qonun bolalarning huquqlarini himoya qilishni, ularga sifatli ta'lim, rivojlanish va xavfsiz muhit ta'minlashni kafolatlaydi. Qonunda bolalar uchun barcha sharoitlarni yaratish va ularning rivojlanishiga to'g'ri yo'naltirish kerakligi ta'kidlangan.

Javob: 37-modda. Maktabgacha bo'lgan yoshdagi bolalarning huquqlari

Maktabgacha bo'lgan yoshdagi bolalar quyidagi huquqlarga ega:

davlat tomonidan kafolatlangan hajm doirasida bepul tibbiy yordam olish;

sog'liq uchun xavfsiz bo'lgan sharoitlarda ta'lim olish va tarbiyalanish;

sog'lom turmush tarzini olib borish, bolalarni mehnat qilishga majburlashning har qanday shakllaridan, jismoniy va ruhiy zo'ravonlikdan, o'z sha'ni va qadr-qimmatini kamsitilishidan himoyalani;

o'z sog'lig'iga zarar yetkazadigan axborotdan himoyalani;

umumiy o'rta ta'limga majburiy bir yillik tayyorgarlikdan o'tish.

301. Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi Qonunda maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagog xodimlarining huquq va majburiyatlari qanday tartibda belgilangan?

Javob: 39-modda. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagog xodimlarining huquq va majburiyatlari

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining pedagog xodimlari:

kasbiy sha'ni, qadr-qimmati va ishchanlik obro'sini himoya qilish;

ijodiy tashabbus ko'rsatish, ta'lim va tarbiya uslubiyotlarini, o'quv qo'llanmalari hamda ta'lim vositalarini erkin tanlash;

maktabgacha ta'lim tashkilotini boshqarishda ishtirok etish;

maktabgacha ta'lim tashkilotining ta'lim dasturlarini ishlab chiqishda ishtirok etish;

pedagogik faoliyatidagi muvaffaqiyatlar uchun ma'naviy va moddiy rag'batlantirilish;

maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi ilmiy, innovatsion, xalqaro faoliyatda ishtirok etish huquqiga ega.

302. Maktabgacha ta'lim va tarbiya tizimida mehnat faoliyatini amalga oshirishga doir qanday cheklovlar mavjud?

Javob: 44-modda. Maktabgacha ta'lim va tarbiya tizimida mehnat faoliyatini amalga oshirishga doir cheklovlar

Muomalaga layoqatsiz yoki muomala layoqati cheklangan deb topilgan, pedagogik faoliyatni amalga oshirishga to'sqinlik qiladigan kasalliklari yoki jismoniy nuqsonlari bo'lgan shaxslar, shuningdek qasddan jinoyatlar sodir etganligi uchun ilgari hukm qilingan shaxslar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik faoliyat bilan shug'ullanishi mumkin emas.

Ilgari o'zining aybli harakatlari sababli mehnat shartnomasi tugatilgan shaxslar, shuningdek qo'llanilgan jazo chorasidan, sudlanganligi holati tugatilganligidan yoki olib tashlanganligidan hamda o'ziga nisbatan amnistiya yoki afv etish akti qo'llanilganligidan qat'i nazar, qasddan sodir etilgan jinoyatlar uchun ilgari hukm qilingan shaxslar, jinoyat ishlari aybdorligi to'g'risidagi masala hal etilmagan holda tugatilgan jinoyatlar sodir etgan shaxslar maktabgacha ta'lim va tarbiya tizimi organlari va tashkilotlarining rahbarlik lavozimlariga tayinlanishi mumkin emas.

Qonunda maktabgacha ta'lim va tarbiya tizimida mehnat faoliyatini amalga oshirishga doir boshqa cheklovlar ham belgilanishi mumkin.

303. Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotining pedagogik kengashi tartibi haqida ma'lumot bering.

Javob: 49-modda. Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotining pedagogik kengashi

Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotining pedagogik kengashi pedagog xodimlardan iborat bo'lgan, uning pedagogik faoliyati bilan bog'liq masalalarni muhokama qilishga doir vakolatlarni amalga oshiradigan davlat maktabgacha ta'lim tashkilotining kollegial boshqaruv organidir.

Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotining pedagogik kengashi:

davlat maktabgacha ta'lim tashkilotida ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish va takomillashtirish masalalarini ko'rib chiqadi;

davlat maktabgacha ta'lim tashkilotining ish rejasini va pedagog xodimlarning pedagogik yuklamasini belgilaydi;

davlat maktabgacha ta'lim tashkilotining ta'lim dasturini amalga oshirish natijalarini baholaydi;

304. Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotining kuzatuv kengashi haqida ma'lumot bering.

Javob: 50-modda. Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotining kuzatuv kengashi

Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotida bolani tarbiyalash, rivojlantirish va unga ta'lim berishga ko'maklashish maqsadida kuzatuv kengashi tashkil etilib, uning tarkibi ushbu tashkilotga boradigan bolalarning qonuniy vakillari, o'z xodimlari, shuningdek nodavlat

notijorat tashkilotlarining hamda fuqarolik jamiyati boshqa institutlarining vakillari orasidan shakllantiriladi.

Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotining kuzatuv kengashi:

davlat maktabgacha ta'lim tashkilotini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini belgilaydi;

O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligiga kelishishga kiritish uchun tuman (shahar) maktabgacha va maktab ta'limi bo'limi tomonidan tavsiya etilgan nomzodlar orasidan davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarini belgilaydi, shuningdek uni egallab turgan lavozimidan ozod etish yuzasidan takliflar kiritadi;

davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining ushbu tashkilot faoliyatini takomillashtirish yuzasidan ko'rilayotgan chora-tadbirlar, moliya-xo'jalik holati, daromadlar va xarajatlar, budjet mablag'laridan, budjetdan tashqari, homiylik va boshqa mablag'lardan foydalanish to'g'risidagi hisobotlarini eshitadi; davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining va boshqa xodimlarining faoliyatiga taalluqli ijtimoiy so'rovlar o'tkazadi;

tuman (shahar) maktabgacha va maktab ta'limi bo'limlariga davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarlarini va boshqa xodimlarini rag'batlantirish to'g'risida takliflar kiritadi. Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotining kuzatuv kengashi qonunchilikka muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin. Davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti kuzatuv kengashining faoliyatini tashkil etish tartibi O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tomonidan belgilanadi.

305. Maktabgacha ta'lim va tarbiya tizimining ilmiy-uslubiy ta'minoti nimalardan iborat?

Javob: 52-modda. Maktabgacha ta'lim va tarbiya tizimining ilmiy-uslubiy ta'minoti

Maktabgacha ta'lim va tarbiya tizimining ilmiy-uslubiy ta'minotini quyidagilar amalga oshirad

O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi va uning tasarrufidagi ilmiy-uslubiy muassasalar;

(52-modda birinchi qismining ikkinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2024-yil 7-sentabrdagi O'RQ-957-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 09.09.2024-y., 03/24/957/0689-son)

O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi, tegishli tarmoq ilmiy-tadqiqot muassasalari va oliy ta'lim tashkilotlari;

Maktabgacha ta'lim va tarbiya tizimining rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash hamda ularning malakasini oshirish institutlari (kurslari).

Maktabgacha ta'lim va tarbiya tizimining ilmiy-uslubiy ta'minotini qonunchilikka muvofiq boshqa ilmiy va ta'lim tashkilotlari ham amalga oshirishi mumkin.

306. O'zbekiston Respublikasining "Pedagog maqomi" to'g'risidagi Qonuniga muvofiq Davlat pedagoglarni qanday huquqlarini kafolatlaydi?

Javob: 6-модда. Педагогнинг ҳуқуқлари

Педагог ўз касбий фаолиятини амалга оширишда қуйидаги ҳуқуқларга эга:

замонавий педагогик технологияларни, ўқитиш ва тарбия воситаларини ҳамда усулларини эркин танлаш ва улардан фойдаланиш;

belgilangan tartibda mualliflik dasturlarini va ўқитиш услубиётини ишлаб чиқиш ва жорий этиш, ижодий фаоллик кўрсатиш, шунингдек тегишли ўқув фанлари, курслари ва модулларидан фойдаланиш;

касбий фаолиятни амалга ошириш учун зарур шарт-шароитлар яратилишини талаб қилиш;

ўқув, илмий ва услубий йўналишлардаги давлат ахборот-ресурс ҳамда ахборот-кутубхона марказларининг хизматларидан бепул фойдаланиш;

давлат таълим стандартларини, давлат таълим талабларини, малака талабларини, ўқув режалари ва ўқув дастурларини ишлаб чиқиш жараёнида иштирок этиш;
илмий, илмий-тадқиқот ва ижодий фаолиятни амалга ошириш, тажриба-синов фаолиятида иштирок этиш, инновацияларни ишлаб чиқиш ва жорий этиш;
қонунчилик ҳужжатларига мувофиқ ижодий таътил олиш;
таълим ташкилотини бошқаришда, шунингдек таълим ташкилотининг фаолияти билан боғлиқ масалаларни муҳокама қилишда иштирок этиш;
ўз касбий ҳуқуқларини ва манфаатларини ифода этиш ҳамда ҳимоя қилиш учун педагогларнинг жамоат бирлашмаларига бирлашиш ва уларда иштирок этиш;
ўз касбий фаолиятига ғайриқонуний равишда аралашувдан ҳимояланиш;
педагогик фаолияти давомида ўзига бириктирилган синфдаги (гурӯҳдаги, курсдаги) таълим олувчиларнинг билимини мустақил баҳолаш;
таълим олувчилар ва уларнинг ота-оналари (қонуний вакиллари) томонидан педагогнинг касбига ҳурмат билан муносабатда бўлишни талаб қилиш;
давлат соғлиқни сақлаш муассасаларида мажбурий тиббий кўрикдан бепул ўтиш (давлат таълим ташкилотлари учун);
таълим олувчиларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишда иштирок этиш.

Педагог қонунчилик ҳужжатларига мувофиқ бошқа ҳуқуқларга ҳам эга бўлиши мумкин.

Педагог ўзининг касбий фаолиятини амалга ошириш давомида ўз шаъни, кадр-қиммати ва ишчанлик обрўсини ҳимоя қилиш учун судга даъво аризаси билан мурожаат қилган, шунингдек ўз ҳуқуқларини бузаётган давлат органларининг ғайриқонуний қарорлари, улар мансабдор шахсларининг ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан шикоят қилган тақдирда давлат божини тўлашдан озод қилинади.

Таълим ташкилоти томонидан педагогнинг касбий фаолиятига қонунга ҳилоф равишда аралашуш ёки унинг хизмат мажбуриятларини бажаришига тўсқинлик қилиш билан боғлиқ ҳуқуқбузарлик содир этилган тақдирда, педагог маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисида баённома тузилмаган ҳолда, ўз аризасида ҳуқуқбузарнинг шахси, маъмурий ҳуқуқбузарлик содир этилган жой, вақт ва унинг моҳияти тўғрисидаги маълумотларни, шунингдек ишни ҳал этиш учун зарур бўлган бошқа маълумотларни кўрсатиб, судга бевосита мурожаат қилишга ҳақли.

307. O‘zbekiston Respublikasining “Pedagog maqomi” to‘g‘risidagi Qonuniga muvofiq pedagogik faoliyatni amalga oshirilishda qanday jarayonlar ta’qiqlanadi?

Javob: 15-модда. Педагогик фаолият билан шуғулланишга оид чекловлар

Қуйидаги шахсларнинг педагогик фаолият билан шуғулланишига йўл қўйилмайди:

қонуний кучга кирган суд ҳукмига мувофиқ педагогик фаолият билан шуғулланиш ҳуқуқидан маҳрум этилган шахслар;

қонунчиликда белгиланган тартибда суд томонидан муомалага лаёқатсиз ёки муомала лаёқати чекланган деб топилган шахслар;

педагогик фаолиятни амалга оширишга тўсқинлик қиладиган касалликлари бўлган шахслар;

психиатрия ёки наркология муассасаларида ҳисобда турган шахслар.

Қасддан содир этилган жиноят учун илгари судланган шахсларни педагогик фаолият билан боғлиқ лавозимларга қабул қилиш ман этилади.

Педагогик фаолиятни амалга оширишга тўсқинлик қиладиган касалликлар рўйхати Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланади.

Мактабгача таълим ва тарбия тизимида меҳнат фаолиятини амалга оширишга доир чекловлар «Мактабгача таълим ва тарбия тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни билан белгиланади.

308. O‘zbekiston Respublikasining “Pedagog maqomi” to‘g‘risidagi Qonuniga asosan pedagoglarning qanday majburiyatlari belgilangan?

Javob: 7-модда. Педагогнинг мажбуриятлари

Педагог ўз касбий фаолиятини амалга оширишда:

таълим-тарбия жараёни иштирокчиларининг шаъни, кадр-қиммати ва ишчанлик обрўсини ҳурмат қилиши;

ўқув машғулотларини ўқув дастурлари ва давлат таълим стандартларига мувофиқ сифатли ўтказиши;

ўқув машғулотлари давомида таълим олувчиларнинг билим даражасини ошириш учун зарур чоралар кўриши;

ахборот-коммуникация технологияларидан, ўқитиш ва тарбиянинг илғор ҳамда инновацион шакллари ва усулларида фойдаланиши;

таълим олувчиларнинг психологик ва ўзига хос хусусиятларини, жисмоний ва руҳий саломатлигини, физиологик ривожланишини ҳисобга олиши, алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган шахсларни ўқитиш учун шарт-шароитлар яратилишига эътибор қаратиши ва уларни камситмаслиги;

вояга етмаган таълим олувчилар билан таълим-тарбия ишларини уларнинг ота-онаси ёки бошқа қонуний вакиллари билан ҳамкорликда олиб бориши;

ўз малакасини мунтазам равишда ошириб бориши, эгаллаб турган лавозимига мувофиқлик жиҳатидан даврий аттестациядан ўтиши;

таълим ташкилотининг уставига ва (ёки) бошқа таъсис ҳужжатларига, ички меҳнат тартиби қоидаларига ва педагогик этика қоидаларига риоя этиши;

мажбурий тиббий кўрикдан ўз вақтида ўтиши шарт.

Педагогнинг зиммасига қонунчилик ҳужжатларига мувофиқ бошқа мажбуриятлар ҳам юклатилиши мумкин.

309. Nodavlat ta’lim tashkilotlari pedagoglarining malakasini oshirish O‘zbekiston Respublikasining “Pedagog maqomi” to‘g‘risidagi Qonuniga muvofiq kim tomonidan belgilanadi?

Javob: Нодавлат таълим ташкилотлари педагогларининг малакасини ошириш

ИШ БЕРУВЧИ томонидан белгиланган тартибда амалга оширилади